

Serbestî

Aylık Siyasi Fikir Dergisi Sayı: 3 • Şubat 1999 • 2.500.000.-TL.

GÜNEY KÜRDİSTAN

- Celal Talabani • İrfan Güler • Yaşar Karadoğan • Ş. Xudo Muhoyi
- Halkewt Hekim • Michael M. Gunter • Amberin Zaman

Türkiye'nin Kürt Sorunu : Kritik Noktalar ve Kaçırılan Fırsatlar *Henri J. Barkey, Graham E. Fuller*

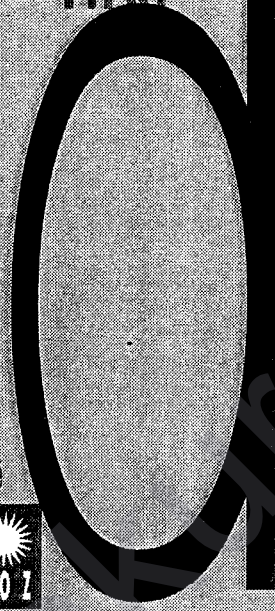
Kürt Sorununda "Yeni Aşama" - Serap ve Gerçekler *Mürad Ciwan*

Bir Garip Aydın Hareketi : DEMOS *Mehmet Okçuoğlu*

Seyh Said ve Arkadaşlarının İdam Sahnesi *Doğan*

Türkçe - Kürtçe
Kurdî - Tirkî

Cep Sözlüğü
Ferhenga Berîkê

EMİR CELADET BEDİR XAN
&
ROGER LESCOT

Kürtçe
Dîbîlgî

KAMURAN BEDİR XAN

Koloy
Kürtçe

İÇİNDEKİLER

Editörden 2

Şeyh Said ve Arkadaşlarının İdam Sahnesi **Doğan** 4

Türkiye'nin Kürt Sorunu: Kritik Noktalar ve Kaçırılan Fırsatlar **Henri J. Barkey-Graham E. Fuller** 7

DOSYA

Kuzey Irak'taki Kürt Otoritesinin Uluslararası Hukuki Statüsü **İrfan Güler** 20

Otonomiden Federe Devlete... **Yaşar Karadoğan** 37

Özgürlüğe Giden Dikenli Yol **Ş. Xudo Muhoyi** 49

Ulusall Mücadeelenin 40 Yıllı...*(Röportaj)* **Celal Talabani** 54

YNK ile PDK Arasındaki Amansız Rekabete Dair **Halkewt Hekim** 75

Kuzey Irak'taki PDK-YNK Çatışması **Michael M. Gunter** 79

Kürt Grupları Kuzey Irak'ta Ordu Kuruyor *(Washington Post)* **Amberin Zaman** 92

BM'nin Küçük Kürt Devleti **The Economist** 94

Belgeler 95

Kürt Sorununda "yeni aşama"; Serap ve Gerçekler **Mûrad Ciwan** 112

SERBEST KÜRSÜ

Bir Garip Aydın Hareketi: DEMOS **Mehmet Okçuoğlu** 115

TARİHTEN BİR YAPRAK

Kürt Talebe Cemiyeti Beyannamesi 118

Şam'dan Roma'ya "Tarz-ı Siyaset" *(Tekrar)* **Osman Aytar** 120

Kronoloji 123

English Summary 127

Editörden

Abdullah Öcalan

Serbesti baskıya hazırlandığı sırada Abdullah Öcalan Türkiye'ye getirildi. Öcalan'ın geçen Ekim ayında Suriye'den çıkışıyla başlayan ve uluslararası istihbarat örgütlerin sürekli devrede olduğu, Hollywood sinemasının yüksek gerilimli takip-kaçış filmlerine taş çıkartan süreç, Kenya'da sona erdi; ancak Kürtler açısından filmin sonu değil; perde daha yeni açıldı.

Rivayetler muhtelif, Öcalan'ın yakalanması ile ilgili ortada birçok senaryo dolaşiyor. Önümüzdeki günler ne getirir, bilinmez. Türk devleti ve özellikle Türk medyası, Kürtlere karşı ırkçı kışkırtmalara girerek, "büyük devlet", "muzaffer ordu" "milli bayram, milli zafer" ve "ele başını yakaladık, diğer isyanlar gibi bunun da üzerine beton dökeceğiz." türünde teranelerle kendilerini kandırma eğiliminde görünüyorlar... Söz konusu olan bir halkın ulusal özgürlük sorunudur. Bu nedenle Kürt sorunu dünden daha çok aktif bir şekilde hem Türkiye'nin, hem dünyanın gündemine gelecektir. Ucuz kahramanlıkların fazla bir anlamı yok. Kürt meselesinin yolu çeşitli engel ve belalarla dolu; bunların kimin için ne sonuç doğuracağı belli değil.

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye getirilerek cezaevine konulması, kritik bir dönemece takabül ediyor ve Türkiye'nin Kürt sorunuyla barışması konusunda önemli bir imkanı da beraberinde getiriyor. Umarız, hem Türk tarafı hem de Kürt tarafı açısından, bu kritik dönemde sorunun çözümü için, kör inatlaşma ve çatışmaların yerine sağ duyu ve mantıklı çözüm yolları geçer. Asarız, keseriz, kökünü koruturuz mantığının kimseye fayda getirmediği ortada

Kritik Dönemelerde Kaçırılan Fırsatlar

Kürtlerin ve Türklerin birliğine vurgu yapılarak, Kürt elitlerinin de desteği alınarak; Türkiye Cumhuriyeti devleti kuruldu. Ancak cumhuriyetin kuruluşundan sonra başta bu cumhuriyetin kurucusu olan Mustafa Kemal Kürt politikası konusunda çark etti; Mustafa Kemal, ulusal-sosyal bir gerçeklik olan Kürt toplumuyla bir konsensüs sağlayacağına, Kürtleri inkar eden bir politikanın mimarı oldu. Daha sonra Türkiye'nin tüm hükümetleri bu inkar politikasının ısrarlı savunucuları ol-

du ve 70 yıllık cumhuriyet tarihi boyunca Kürt sorunu hep kötüye gitti. Geçen süre içerisinde kimi kritik dönemler yaşandı ve bu dönemlerde sorunun çözümü için çeşitli fırsatlar doğdu. Ancak bu fırsatların hiçbirisi değerlendirilmedi. Henri J. Barkey ve Graham E. Fuller'in birlikte kaleme aldıkları "Türkiye'nin Kürt Sorunu: Kritik Noktalar ve Kaçırılan Fırsatlar" adlı makalede 70 yıllık Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kürt sorunu konusunda takıntıyı uzlaşmaz tavrın kritiklerinin bir analizini yaparken, sorunun çözümü açısından kaçırılan fırsatlara da dikkat çekiliyor.

Güney Kürdistan: Bir Umut

Son bin yıl içinde ilk defa Kürtler, 8 yıl boyunca kendi ülkelerinin bir bölümünü tüm dış müdahalelere, umut kırıcı iç çatışmalara ve Güneyli Kürt partilerin verdiği kötü sına rağmen, fiilen yönetiyorlar. Washington antlaşmasıyla Güney'in durumu yeni bir mecraya girdi; "brakuji" durdu; Kürt partileri arasında işbirliği ve kendi ülkesini yönetimiyle birlikte inşa etme süreci başladı. Çeşitli iç ve dış tehditlere rağmen, yeni süreç umut vericidir. Bundan böyle, bu yeni süreçte umut edilen ve gerek Sayın Mesud Barzani gerekse de Sayın Celal Talabani'den beklenen devlet adamlığı sorumluluğunu ve performansını dosta düşmana göstermeleridir.

Ancak, Güney Kürdistan'ın uluslararası hukuki statüsü ve bu statünün uluslararası güvenceleri yönündeki belirsizlikler hala sürüyor. Avukat İrfan Güler, "Kuzey Irak'ta Kürt Otoritesinin Milletlerarası Hukuki Statüsü" adlı Kamu Hukuku Yüksek Lisans tez çalışmasında 1920-1921'den 1994'e kadar uzanan süreçte Güney Kürdistan'ın hukuki statüsünü irdeliyor.

Ortadoğu'nun kaygan zemininde verilen çetin bir ulusal mücadelenin hukuki seyrinin yanı sıra siyasi seyrini merak edenler için, bu sayımızda yer alan Celal Talabani ile yapılan röportajın çok yararlı olacağına inanıyoruz. Washington'da (17 Eylül -1998) imzalanan antlaşmadan sonra, Kasım ayında Celal Talabani Ortadoğu'ya döndüğü sırada, Arapça yayınlanan haftalık Al Wasat dergisi, Talabani'yle uzun bir röportaj yaptı. Söz konusu röportajın tamamını Serbesti'nin bu sayısında yayınlıyoruz. Celal Talabani, Güney Kürdistan'daki Kürt ulusal mücadelesinin son 40 yılının tanığı ve önde

gelen aktörlerinden birisi olarak anlatıyor; bu röportaj Kürt siyasi mücadele tarihine geçecek derslerle doludur. Güney Kürdistan'a ve Kürdistan'ın diğer parçalarındaki hareketlere ilişkin ilginç bilgileri Celal Talabani'nin bu röportajında bulmak mümkün.

Moskova Kürt Kültür Merkezi Başkanı Prof Dr. Ş. Xıdo Mihoyi, "Özgürlüğe Giden Dikenli Yol" başlıklı makalede, bir tarihçi gözüyle, Güney Kürdistan'daki ulusal özgürlük mücadelesinin inişli - çıkışlı dönemlerini değerlendiriyor. Yaşar Karadoğan ise, "Otonomiden Federe Devlete" başlıklı makalesinde, arka planıyla birlikte Güney Kürdistan'daki mevcut durumunun bir analizini yapıyor. Karadoğan, PDK'nin otonomi talebinden federe devlete uzanan yolda, dünden bugüne gerçekçi bir siyaset çizgisi izlediğini vurgularken, kendi bakış açısı doğrultusunda YNK'nin taşıdığı kimi zaafılara da vurgu yapıyor.

Güney Kürdistan deyince PDK-YNK çatışmalarını anımsamamak mümkün değil. İşte, Paris Üniversitesinde Doç. Dr. Helkewt Hekim, "YNK ile PDK Arasındaki Amansız Rekabete Dair" başlıklı makalesinde, bu çatışmaların altında yatan nedenlerin bir analizini yapıyor. Helkewt Hekim, Saddam yönetimi tarafından oluşturulan gizli bir elin sürekli Kürt çatışmasını kışkırttığını vurgularken, efsanevi lider olma özelliklerine sahip olan merhum Melle Mustafa Barzani'nin gerisinde bıraktığı miras üzerinde gelişen siyasi rekabete dikkat çekiyor. M. Gunter de PDK-YNK arasında 994'te başlayan çatışmaların tahlili de yabancı bir uzman gözüyle "PDK-YNK Çatışması" başlığı altında yapıyor. Gunter, çatışmaların bir arka plan dökümünü verirken, iki partiyi de ayrı ayrı inceliyor.

Ve Irak Kürdistan'ında yeni bir yapılanma sürecine ilişkin teknik hazırlıkların arasında ordulaşma da var... Washington Post gazetesi, (20.12.1998) "Kuzey Irak'ta Kürt Gruplar Ordu Kuruyor" başlığıyla yayınlanan haber-yorumu da Zaho'da kurulan akademide nizami bir ordunun temelini atıldığına dikkat çekiyor.

Ayrıca, 1970'te yapılan General Melle Mustafa Barzani'nin Irak Arap yönetimi ile yaptığı otonomi anlaşması ile otonomi anayasası metnini ve 1996'da Ankara-Dublin sürecinin barış süreci anlaşmasının metni ile Washington'da (17 Eylül 1998) yapılan anlaşmanın metni ve en son 9 Ocak 1999 tarihin Mesud Barzani ile Celal Talabani arasında yapılan görüşmede aldıkları kararların metnini de Serbestî'de bulabilirsiniz. Ve bu arada Kürt Federe Devleti sürecin tarihsel arka planına ilişkin özet bir kronoloji de hazırladık.

İbret Vesikası

Birilerinin ölümü-idamı karşısında sevince kapılmak büyük bir "milli gurur" duymak, acaba nasıl bir şey?!

Merak ediyorsanız Şeyh Said ve 46 arkadaşının idam sahnesini anlatan yazıyı okuyun. Bu coğrafyada "milli gurur" hep ötekinin imhası üzerinde kurgulandı ve bu zihniyet hala bütün dehşetiyle varlığını sürdürüyor.

Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkışıyla birlikte başlayan sürece ilişkin bir çok yazı elimize geçti. Ancak süreç öyle hızla gelişti ki bugün yazılan hemen yarın güncelliğini yitirdi. Murat Cıwan'ın, "Kürt Sorununda 'Yeni Aşama'; Serap ve Gerçekler" adlı makalesi, güncelliğini koruduğu için yer vermeyi yararlı bulduk. Cıwan, hiçbir Avrupa ülkesinin Türkiye'yle temel çıkarlarını bir yana bırakarak, Kürt sorununu çözmeye yönelik somut bir programa sahip olmadığını savunuyor.

Mehmet Okçuoğlu arkadaşımız 10 Ocak 1999 İstanbul'da Piano Forte otelinde farklı Kürt simalarının bir araya geldiği DEMOS toplantısına ilişkin izlenimlerini "DEMOS: Bir Garip Aydın Hareketi" başlığı altında ironik bir üslupla Serbestî'nin Serbest Kürsüsüne yazdı. Mehmet Okçuoğlu DEMOS'un çelişkili başlangıcını irdelerken "entelektüel-aydın" ile "avam-aydın" ayırımı temelinde siyasetçi kimlik ile aydın kimliği arasında bocalayıp duran popülist 'garip aydın' tipine dikkat çekiyor.

1915'te Hetavi Kürt dergisinde yayınlanan Kürt Talebe Cemiyeti'ni Beyannamesi'ni Serbestî'nin Tarihten Bir Yaprak sahifesinde bulabilirsiniz. Yaklaşık doksan yıl önce kaleme alınan "beyanname" Kürt talebelerinin o dönemde elzem olan sosyal ve milli ihtiyaçlarını ifade ediyor. Aradan geçen zamana rağmen "beyanname" ile temas edilen sorunların bugün de güncelliğini koruduğu görülüyor.

Serbestî'ye Tepkiler...

Serbestî'nin 2. Sayısı Türkiye Cumhuriyeti'nin bir dizi kanununa muhalefet ettiği gerekçesiyle İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Öbür taraftan Serbestî PKK lideri Abdullah Öcalan'ı eleştiren yazılara yer verdiği için yazılı ve sözlü saldırılara hedef oldu. Serbestî'ye yönelik küfürnameler yurt dışında yayınlanan Özgür Politika gazetesinde yayınlandı.

Serbestî'yi anlamak yerine Ona küfürlemeyi tercih edenlerle uğraşmak gibi bir derdimiz yok ve Serbestî'nin hiçbir kompleksi de yok; Serbestî farklı bir kulvarı ve farklı bir üslubu temsil ediyor.

Herşeye rağmen doğru bildiğimizi yapmaya devam edeceğiz.

Yeni sayıda buluşmak üzere hoşça kalın. ▲

Mehmet Sanrı

Şeyh Said ve Arkadaşlarının İdam Sahnesi

Doğan*

Şeyhlere hem paralı isyan ve hiyanetlerinin ceza-i sezasını çektiler.

Şeyh Said ile yardımcısı kırk altı kişi dün sabah Diyarbekir'de idam edildiler.

Bir Türk öldürmekle yetmiş kafir öldürmek kadar sevaba girileceğine kani olan hainlerin idamı halk ve asker tarafından memnuniyet tezahüratı ile karşılandı.

Diyarbekir 29, saat 9.25 Muhbir mahsusumuzdan biz Diyarbekir'deki İstanbul gazetecileri tarihi geceyi birlikte yaşadık. İktisalarımızı beraber yazdık. Saat 2.00 de Şeyh SAİD ile kırkaltı arkadaşını astık. Avdet ettik. Astık diyoruz, çünkü vatan hainlerini hüküm giydiklerinden, son nefeslerini verinceye kadar münevver zabitan mefkure uğruna döğüşen askerlerimiz, halk hatta kadınlarımız adım adım takib ettiler. Milli heyecan içinde hükmün infazına yardımda bulundular. Mehmetçikler vecd içinde ileri çıktılar. Beyler ve Şeyhler inkılabımızın kahar fakat adil karar ile asırlardan beri icra ve devam ettikleri zulüm ve fecayinin cezasının ilk defa gördüler. Mahkemede biz, tekelerin ve zavayanın sed ve ilgası kararını inkılapçı vatanperverlik göklerinden doğan samimi heyecan ve alkışların şevki ile titrerken bütün şeyhler sararmış gözlerinde fer ve yüzlerinde kan kalmamıştı. Karar okunurken matbuat levhasında yan yana oturuyoruz. Samiîn (dinleyiciler) her zaman fazla. Kadınlar tarafından her zamanki gibi gürültü duyulmuyor. Mazhar Müfit Bey idam edileceklerin isimlerini gür bir sesle sayarken, tasvipkar nazarlar isimler söylenirken parlıyordu. Avsunlarla hakimlerin dillerini bağlayamayacaklarını nihayet idrak eden şeyhler, bu son celsenin tarihi anında okuyup üflemeden vazgeçmişlerdi. Beraat edenler mesrur (sevinmiş) çıktılar. Reis vezic hitabesinden sonra mahkumları götürünüz emrini verdi. Levhalar boşalmakta. Kadınlar dağılmaya başladı. Neferler gelip mahkumları kelepçelemeye başladılar. Kelepçeler, Şeyh SAİD'in kara yüzünden daha kara olan ellerini gayrı ihtiyari bir inkıyad (boyun eğme) ile genç bir jandar-

ma, Kürdistan tahtına bedel idam sehпасına çıkan ve ceza-i sezasını bulmuş olan Şeyh SAİD zabitanına uzandı. Bir anda kolları kelepçelenmişti. Hanımlar bir çoğu kalkmışlar fakat gitmiyorlardı. Bir zabıt,

- "Hanımlar gidiniz", diye haykırdı.

Asılacakların elleri kelepçelendiği vakit, salon boşalmıştı. Yanlış levhamızda yan yana biz muhabirler duruyorduk. Gözlerimizin sevinç parıltısı sanki şimşek çakıyor. Söz söylemiyoruz. Çok adil bir kararla cezalarını bulacak olanların hali ile mest olmuş gibiyiz. Hepsini şanaatlarının mela-netlerinin ağırlığı altında kıvrıyorlar. Şeyh Abdullah zebani gibi gözlerini kayınpederine dikmiş,

- "Bu herifin narına yandık", diye mırıldanıyordu.

Önümüzde oturan bir diğer hain şaşkınlık içinde bize hitap ederek,

- "Ruslarla çarpışırken yaralanmıştım. Keşke o zaman babam gibi şerefim'e ölseymdim", diyordu.

Bu taraftan bütün bunlar söylenirken, diğer taraftan hapisane müdürü Osman Bey vurmakta devam ediyordu. Meşhur Hasan FAKİH bir kenarda ellerine esir düşen zabitanın verdiği elbiselerin miktarını hesaplıyor, kenarda hilmî hayatını milli mücahidedeki hizmetini nazar-ı dikkate alarak adalet gösteren İstiklal Mahkemesi'nin kutsî adaletine medyun (borçlu), sigarasını teli-ndiriyordu.

Hapishanede Son Gece

Hainlerin hepsi kelepçelendikten sonra, hainlere yürü emri verildi. Başta Şeyh SAİD olmak

*) Cumhuriyet Gazetesi Muhabiri

üzere bu kafile askerlerimizin parlak ve şerefli süngüleri arasında Diyarbekir'in geniş caddesinde yol almaya başladılar. Geniş nefes alan halk, damları bile doldurmuşlar, kin ve garaz ifade ediyorlardı.

Mahkumlar Hapishaneye Girdikten Sonra (1.08)

Mahkeme heyeti çalıştığı dairenin koridorunda dolaşıyordu. Müddeiumumi Süreyya Bey diyorki hakimlere:

- "İtirazımız yoktur. Hüküm bu gece infaz edilecektir."

Gazetelerimize vereceğimiz haberleri sessizce yazıyoruz. Sessizce telgrafhaneye gidiyoruz. Sessiz yemek yiyoruz. İçimizde ifade edemediğimiz bir sevinç çalkalanıyor. Kahr ve tedmir edilen irtica-ı ezmekten mütevellik bir gurur duyuyoruz.

İdam Sabahı Hapishanede Şeyh SAİD

Hapishanenin kapısından girdik. Merdivenleri çıktık. Şeyh SAİD hürçesinde yalnız. Hapishane müdürü Osman Bey'e hesap veriyor ve soruyor. Fakat uhrevi değil dünyevi galalerle meşgul. Arkasında bırakacağı altınların hırsı gözlerini yormuş. Bizi tanıyamadı. Ancak şeyh efendi hesabına oturdu. Gördükten sonra bizi tanıyabildi. Oturdu, vasiyet yazdı. Paralarını teslim etti. Bizide şahit gösterdi.

- "Paraları evlatlarıma teslim ediniz", dedi.

- "Kaç evladınız var?"

- "On."

Evvela kızlarının isimlerini saydı.

- "Aişe, Hayriye, Azize, Fatime, Fahine..."

Son isimde tereddüdü görünce, kağıdı alıp kendisi yazdı..

- "Fahine", dedi.

Sonra oğulları boğulan Gıyaseddin, Kaçan Ali Rıza, Selahaddin ile Küçük Ahmet ve Abdulhalik'in isimlerini mırıldandı. Göğüs geçirip,

- "Karılarım Fatime ve Nezife", dedi.

Fakat nerede olduklarını söylemedi. Kendisine uzattığımız sigarayı aldı.

Şeyh SAİD'in Yazdıkları

Defterimize bir şey yazmak istedi. Şunu yazdı. "Vela ubali bisabi bi fucuzi reddi inkane mesrei fillahi ve fiddin Mehmed SAİD NAKSİBENDİ (Siz başıma gelenlerle uğraşmayı bırakın, umurumda değil. Bana verilen cezadan kurtulmak için hiçbir gayret de göstermiyorum. Önemli olan gittiğim yolun Allah ve din yolu olmasıdır. Arapça'dan bu tercüme tarafımızdan yapılmıştır). Bu cümle "Asıldığımıza hiç acıma, zira Allah ve din uğruna" demek imiş. Daha bir şey yazdırmak istedim red etti.

Umumi koğuştaki mahkumları merkez hastahanesi nöbetçi doktoru Yüzbaşı Cemil Bey muayene ediyordu. Kapıdan girince boğuk mırıldılarla karşılaştık. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kırkaltı kişi dolaşıyordu. Evvela dikkatimize çarpan şey bu melunların müstekreh hırsı olmuştu. Bunlar dini, Allahı, evladı ve ailelerini unmuşlar, paralarını, ağırlıkların tabalarını gizlemeye çalışıyorlardı. Yağma ettikleri paraları yemediklerinden dolayı birbirleri ile dertleşiyorlardı. Evvela Şeyh Ali'ye yaklaştık. İğrenç hastalığını sorduk, utanmadan,

- "Bir gece ayazda kaldım belim üşüdü", dedi.

Keza Ali Rıza da aynı hastalıktan mesabdı(?). Gazel söyleyen Arab ABDİ'ye belun kamitacı Şeyh ŞERİF.

- "Sus be herif", diye haykırdı.

Şeyh İsmail Kahveciye olan ondört kuruş borcunu vermemizi söyledi. Meşhur Hasan FAKİH'e Jandarma Avni'nin elinden aldığı seksen sansar derisinden ahınarak sözediyordu. Şeyh Abdullah bizden sigara istedi. Verdik.

- "Yazdık", dedi. "Biz hainlere uyduk, başkası uymasın."

Siyaset Meydanında

Saat 12.00 de muhafız bölük kumandanı Nafiz Bey'in ince fakat sert sesi,

- "Haydi bakalım bir bir çıkınız", dedi.

Kapının önünde bölük zincirlenmişti. Hafif ılık bir rüzgâr esiyor. Dağınık bulutlardan sıyrılan ay, bir lüks lambasının yardımı ile siyasetgaha gidenleri tanıtıyordu. Hepsi bir birine yaslanmış, öne Hasan Fakih tesadüf etmişti. Aralarındaki merasim kalkmıştı. Şeyh Said araya bağlanmıştı. Hanili Salih mertlik tavsiye ediyordu. Mustafa'nın oğlu Mamut helallaşıyordu. Diyarbekir'in kehineler surları üstünden üstünden bakarak, bu diyarda adaletin, hakkın ilk defa tezahürüne şait olan ay gülümsüyor gibiydi. Kafile yol almaya başlarken bütün Diyarbekir halkının aşına olduğunu münis bir ses duyuluyordu.

Şeyh Şait,

- "Etme, etme."

Saib Bey,

- "Şeyh Said nerede?"

Şeyh bu sesi tanıdı.

- "Saib Bey", dedi, "hani ya, doğruyu söylersem kurtaracaktın?"

Saib Bey'in dudaklarının ucundan pek nadir ayrılan tebessüm belirdi.

- "Ne yapalım Said efendi, seninle Hınıs'da kuzu yemedik."

Şeyh Said kurtulursa herkese kuzu ziyafeti vaad etmişti. Dedi ki,

- "Ben doğru söyledim, cezamı tahfif (hafifletme) etmeliydiniz."

Saib Bey dediki,

- "Şeyh efendi bundan daha hafif ceza olur mu?"

- "Bundan daha ağırını söyle bakalım Saib Bey?"

Şeyh hem bu sözleri söylüyor, hem de gülüyordu. Sonra ilave etti.

- "Artık kuzu falan kalmadı. Ne olurdu Edirne'de yüzbir sene verseydin?"

Saib Bey'in birden tebessübü kesildi, munis sesi gürleşti, vakur ve muhtez(?),

- "Bu kadar Türk kanının dökülmesine ve ocakların sönmesine sebep oldun, cezanı çekeceksin dedi."

Said gülümsüyor, bir şeyler mırıldanıyor ve yürüyor. Çok yıldızlı semadan ay, mehmetçiklerin süngülerine nurdan hale oluyor. Kalabalık kitlenin ayak sedasından başka bir ses duyulmuyor. Siverek kapısından çıktık. Ötede kırkyedi sehpanın muhip hayaletleri görüldü. Kolordu Kumandanı Mürsel Paşa, Vali Mithat Bey, İstiklal Mahkemesi azasından Lütfi Müfit Bey, Diyarbekir mebusları Cavit ve Şeref Beyler, bir çok zabitan ve halk ile karşılaştık. Geriden "Bir Türk öldürmekle yetmiş gavur öldürülmüş kadar teviye(?) girileceğini" kani olan vatan ve millet, teceddüt ve terakki düşmanları geliyordu. Yüz on gün evvel aynı mevkide mehmetçikleri boğazlayanlar, ne kutsi tecellidir ki mehmetçiklerin süngüleri arasında melanetlerinin cezasını bulmaya geliyorlardı. Sardin(?) etrafına toplasıldı. Bu esnada göğsümüzü fazla gurur ve samimi heyecan ile kabartan bir manzara gördük. Halkın arasında zabıt haremleri vardı. Vatan uğruna evlatlarını, babalarını kurban vermeye bila tereddüt rıza gösteren vatanın öz kızları bile dökülen kardeş kanlarının ödendiğini gözleri ile görmek istemişlerdi.

- "Ruzi mahşerde mahkeme ulacağız", demiş Said.

Said, Saib Bey'e hitaben dediki,

- "Seni severim ama, Ruzi mahşerde mahkeme olacağız."

Lütfü Müfit Bey sordu.

- "Beni mi çok seversin Saib'i mi?"

Şeyh Said gülümsedi,

- "Saib Bey'i sonra seni. Seninle çok sevişmiştik. Reisten Allah hoşnut olsun, en sevdiğim Süreyya Bey'dir."

Heyecanla dedi ki, (Saib Bey)

- "Ruzi cezada adil hakimlerimizle öldürdüğün mamasum çocuklar, ocaklarını söndürdüğün biçarelerle mahkeme edileceksin."

Said Mırıldandı,

- "Boynuzsuz keçinin ahını boynuzludan alırlar", dedi.

Mürsel dedi ki,

"Türklerin en büyük düşmanı, Türkiye'yi zmek isteyen kimdi?"

Şeyh Said bila tereddüt cevap verdi,

- "İngilizler'dir."

- "O halde niye bu işi yaptınız? Din kalktı diyorsun, namazını kılmıyormu idin? Camilerde ezan okunmuyormu idi?"

Şeyh Said ibadete kimsenin karışmadığını, ezan okunduğunu itiraf etti. Alaşıla gelmiş köhne mefkureşinden buruşukluklarla, şüphelerle karışık beyninden geçen günlerin gelecek geceden farkı yok hükmünü veren hükmünü dimağından siyalar gibi oldu.

- "Ahmet Zihni Bey Futuhatı İslamiyesinde yazılıdır. Mehdi'nin hurucunda Türkler üçyüzbin asker vereceklerdir. Anlaşılyorki Türkiye kıyamete kadar (islamiyeti) koruyacaktır."

Şeyh Said bir müddet düşündü başını eğdi,

- "Fena yaptık. Bundan sonra iyi olur inşallah", dedi ve bu son sözü oldu.

Sehpaı adaletin gömleğini giydirdiler. Sessiz yürüdü. Sesini çıkarmadan asıldı. Son nefesini verince etrafı alkışlarla çınladı. Kadınlar gönülden kopan bir sesle,

- "Kahrol", diye haykırdılar.

Kulağımın dibinde bir ses,

- "Hani alçağın kerameti, ipi bile kopmadı", diye bağırıldı.

Şeyh asılncaya kadar yirmi kişi daha dar ağacına çekilmişti. Seyre gelen halk ilmiğini bir şeyhin boynuna geçirmek için birbirleriyle cenkleşiyorlar, musabaka ediyorlardı. Aslan bir nefer Şeyh Ali'nin boynuna bizzat ilmiğini geçirdi ve ipi çekti,

- "Şehit düşen kardeşlerimin kanını ödedim", dedi.

Bundan sonra matbuat, tayyareciler, muhabereciler, şöförler namına bir guruba mensub biri tarafından bir şeyh ipe çekildi.

- "İpi çeken var ol, nidaları, kadınların,"

- "Yaşa", sesleriyle alkışlandı.

Vatanı parçalamak, Cumhuriyet'ten feyz alarak nuşu numa bulan mefküreyi çürütmek isteyenlere millet bu suretle cezasını kendi elleriyle verdi. İki saat zarfında kırk yedi kişi asıldı. Ertesi öğleye kadar ahali meydana giderek meslubları seyrettiler. Mutaassıb bazı kimseler, Şeyh Said asılırken evler yıkılacak, hareketi eder olacak korkusuyla geceyi dışarda geçirmişler. Şeyh asıldı fakat bir ev yıkıldığına dair henüz malumat yoktur.

Herkes sürür (?) vatanpervane ile avdet ediyordu. Dünyada en büyük zekvi hakkın tecellisini görmek, mazlumun susturulan ahı zalimin ettiğini bulması kadar insanın ruhunu mest eden, kalbe hakiki sevinç veren bir şey olamaz. İşte hakkın tecellisini gördük. Diyarbekir'in karanlık ve تنها sokaklarından geçerek eve dönerken, sürurumuzu tahlil ediyoruz, diyoruz ki, Şeriat ve din namına geçtiği yerde ölüm, elem bırakan ocaklar söndürüp, aileler yıkan mahkumların cezasını halkı verdi. Sonsöz olarak şunu ilave ediyoruz, "halkın verdiği ceza hakkın verdiği cezadır." ▲

Cumhuriyet, 30 Haziran 1341 Rumi, 1925

Miladi, Salı günü.

Türkiye'nin Kürt Sorunu: Kritik Noktalar ve Kaçırılan Fırsatlar

Henri J. Barkey- Hergün biraz daha kötüye giden Türkiye'deki Kürt sorunu ne yenidir ne de çözülmek üzeredir. Bu
Graham E. Fuller* makalede anlaşmazlığın çözüm şansları ve dinamiklerini anlamamızı sağlayacak iki konu üzerinde yoğunlaşacaktır.⁽¹⁾Birinci konu geniş bir biçimde sosyal değişimlerin olduğu dönemlerde, kritik dönüş noktalarının sık sık karşılaştığı yeni politik düzenlemelerin yerleşmesini içerir. Bunlar da doğrudan ya da dolaylı olarak anlaşmazlığın bizatihi kendisinin gelişmesinde etkindir. İkinci konu ise, anlaşmazlığın çözümünde kaçırılan fırsatları içermektedir.

Türk devletinin güneydoğuda Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı uyguladığı şiddet, doğudan ve ülkenin diğer bölümlerinde 1984 yılından bu yana 20.000'den fazla kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu ayaklanma Türkiye içinde ve dışında yaşayan Kürtlerin katılımıyla büyümeye devam etmektedir. Türk ordusu hiç de küçümsenmeyecek bir bölümünü, kapasitesinin üçte birini PKK'ye⁽²⁾ karşı savunmaya tahsis etmiştir. Ayrıca, dallanıp budaklanan Kürt ayaklanmasının etkileri Türkiye'nin dış ilişkilerinde, ekonomik gelişmesinde ve iç politikasında hissedilmektedir. Türk ordusu 1992 yılından bu yana Kuzey Irak'a iki büyük ölçekli askeri operasyon ve çok sayıda saldırı düzenlemiştir, bunlara yapılan harcamalar tahmini olarak ülkenin, gayrisafi yurt içi hasılasının⁽³⁾ yüzde 2 ya da 3'üne denk düşmektedir. PKK'nin 10.000 iyi silahlanmış asisi ve 50.000 milisinin bulunduğu sanılmaktadır, ayrıca hükümet 375.000 de sempatan⁽⁴⁾ bulunduğunu tahmin etmektedir.

PKK yönetimli ayaklanmanın etkileri, Türkiye'deki Kürt nüfusu için harap edici olmaktadır. 2.000'den fazla kasaba ve köy güvenlik güçleri (bazıları da PKK) tarafından tahrip edilmiştir, bu durum son yedi yıl⁽⁵⁾ içinde 2 milyon Kürt'ün göç etmesine sebep olmuştur. Göçmen akını, bölgede Diyarbakır gibi kentlere ya da Akdeniz'de Mersin ve Adana'ya veya zaten yüksek oranda Kürt

nüfusunun bulunduğu İzmir, İstanbul gibi batı kentlerine, yönelmiştir. Yetenekleri kent hayatına uyum sağlayamayacak göçmenlerin gittiği bu kentlerin hiç birisi de onları içlerine kabul etmeye hazırlıklı değildir. Örneğin, Adana'da göçmen gençlerin yüzde 80'i işsizdir.⁽⁶⁾ Askeri politikalar asilerin yerel halktan yardım almasını azaltmaya yönelik düzenlenmiştir, ancak bunun bir etkisi de yerinden yurdundan ayrılmak zorunda kalmış gençlerin PKK'ye katılmasına katkıda bulunması olmuştur.

Kürt Sorunu

Peki, "Kürt sorunu" Türk devleti tarafından nasıl tarif edilmekte ve de bu soruna karşı nasıl bir tavır alınmaktadır? Bu sorunun cevabı değişen zamana ve koşullara göre çeşitlilik göstermektedir. Sorun dış terörizm olarak görüldüğü zaman, devlet sınırlarında askeri ve güvenlik güçlerinin sayısını artırır; sorun iç terörizm olarak görüldüğü zaman, bu güvenlik ve polis işi haline gelir ve suçların kaynağı araştırılmaya başlar; sorunun doğasının öncelikli olarak ekonomik olduğuna karar verilirse, o zaman ülkenin dikkati bölgedeki ekonomik gelişmenin artırılmasına yönelir. Sorun, özellikle Kürt karakterli olduğunda, bağımsız bir devlet talebi geldiğinde, devlet bunu kabuledilemez bir istek olarak görür. Bu noktada

*) Henri J. Barkey, Lehigh Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçenttir. Graham E. Fuller, RAND şirketinde kıdemli analisttir.

"Kürt anlaşmazlığı" konusunda bizim düşüncemiz, problemin doğasında terörizm ve ekonomiden daha çok etnik

ve kimlik sorunlarının bulunduğu. Ayrıca, PKK kaynaklı ayaklanma konusunda buradaki görüş, sorunun belirtilerinin PKK'den daha büyük olduğudur, Türkiye'deki geleneksel Kürt bölgelerinin içinden ve dışından sağlanan destek, Türkiye Kürtleri için elde edilmiş ender tarihi başarılarından biridir.

sorun, Kürtler'le Türkler arasında anlaşılmaz bir oyuna dönüşür. Kürtlerin politik, ekonomik ya da kültürel alanlarda büyük ayrıcalıklar talep etmeleri, eninde sonunda daha büyük isteklere yol açacak ve bu da Türkiye'nin parçalanmasıyla neticelenebilir korkusuyla, Türk politikası şekillenmektedir. Sık sık 1920 yılında galip gelen kuvvetler ile Osmanlı imparatorluğu arasında imzalanan Sevr Anlaşması emsal olarak gösterilir, bu anlaşmada pek çok şeyin yanında, doğu ve güneydoğu Anadolu'daki Kürt bölgelerine bağımsızlık düşüncesiyle⁽⁷⁾ geçici otonomi verilmiştir.

Kürt kimliği ifade edilirken - tüm etnik kimliklerde olduğu gibi- değişen zamana, iç ve dış olayların çeşidine göre dinamik bir gelişme içinde olduğunu unutmamak gerekir. Bugünkü Kürt görüşleri ve arzuları, on yıllar öncesine göre büyük farklılıklar göstermektedir ve büyük olasılıkla gelişen olaylara bağlı olarak, ileride de değişime uğrayacaktır.

"Kürt anlaşmazlığı" konusunda bizim düşüncemiz, problemin doğasında terörizm⁽⁸⁾ ve ekonomiden daha çok etnik ve kimlik sorunlarının bulunduğu. Ayrıca, PKK kaynaklı ayaklanma konusunda buradaki görüş, sorunun belirtilerinin PKK'den daha büyük olduğudur, Türkiye'deki geleneksel Kürt bölgelerinin içinden ve dışından sağlanan destek, Türkiye Kürtleri için elde edilmiş ender tarihi başarılarından biridir. Devlet her ne kadar karşı çıksa da, PKK bölge ve aşiret bağlarını aşarak ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan çok sayıda Kürt'e cazip gelen ilk politik-askeri organizasyondur. Ancak, PKK yönetimli ayaklanmanın daha önemli sonucu şudur: Daha ılımlı Kürt gruplarının isteklerinin ortaya çıkıp, onlara nefes alma alanı sağlamasıdır. Tabii üzerinde anlaşılabilir tek bir sözcülerinin dahi bulunmaması, şu anda, Kürt tarafından büyük bir karışıklığa yol açmaktadır.

Kritik Dönüm Noktaları

Bu analiz özellikle, Türkiye'deki ayrı bir Kürt milliyet kimliğinin gelişmesi için yapılan önemli yardımların meydana getirdiği kritik dönüm noktalarını incelemektedir. Kritik dönüm noktaları, oluşturulan sosyal ilişkileri de temel tercihleri sunan, çok sayıda değişimler dönemidir. Kritik dönüm noktaları, kesin sosyal kuralarla, devlet yapısıyla ve toplum içindeki ilişkileri ku-

rumsallaştırmada başlangıcı sağlarlar. Etnik anlaşmazlıklar, bu dönüm noktalarını toplum içindeki uyumdan, seçimlere ve politik değişimlere kadar düzenleyebilir - bu değişimler otoriter yönetimden demokratik şekle doğru olabilir-. Daha önemlisi, Türkiye konusunda olduğu gibi, bu dönüm noktaları, devletin temel kurallarıyla ilgili, devlet yöneticilerinin karar vermelerini kapsayabilir. Bu dönemler anlaşmazlığın tekrar tanımlanmasını ya da değişimini sağlayabilir ama çözümü de güçleştirebilir.

Modern Türk tarihinde belirli dönüm noktaları devletin üniter karakterini sağlamlaştırma (ya da zayıflama) ve gücünü artırma (ya da azaltma) ile karıştırılmıştır. Bu bölüm, Türk devletinin inisiyatifi eline aldığından beri meydana gelen kritik dönüm noktaları konusunda yoğunlaşacaktır. Geniş değişimlerin olduğu üç dönem olduğu söylenebilir: Bağımsızlık öncesi ve bağımsızlığın ilk yılları dönemi (1920-39), 1950'lerde çok partili hayata geçiş, 1980'lerde askeri yönetimin başa geçmesi.

Bağımsızlık Öncesi ve Bağımsızlığın

İlk Yılları: 1920-39

Bağımsızlık öncesi ve bağımsızlığın ilk yılları, yeni Türk cumhuriyetinde Kürt politikasının temellerinin atıldığı dönemler olmuştur. Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün asi güçlerin, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, arta kalan Türk nüvesinin çeşitli işgalci Batı güçlerine karşı bağımsızlığını sağlayabilmeleri için, adama ve malzemeye çok gereksinimleri vardı. Atatürk, Doğu ve Güneydoğu'daki Kürt liderlerle bağlantı kurdu ve onları 1919 yılında yapılan iki kongrede, ülkenin farklı bölgelerindeki düşman istilası ile imparatorluğun başkentine karşı birlikte direnmek, bağımsızlığın temelini atmak için ortak hareket etmeye çağırdı. Bu kongrelerde, Milli Pakt, gelecekteki devletin birliğinin İslamiyet olduğunu vurguluyordu, bu fikir kendiliğinden açıklandı ve vurgulandı - bu mesajın verilmesiyle Kemalistler⁽⁹⁾ için Kürtlerin desteğini sağlamak çok önemli bir hale gelmiş oldu. Bu temennilerin sonucunda Atatürk, İstanbul'daki ilk milliyetçi Kürt organizasyonları yerine onlardan daha güçlü olan yerel Kürt elitleriyle ilişkilerini geliştirdi.⁽¹⁰⁾

Kurtuluş Savaşı'na (1919-1923) Kürtlerin yaptığı yardımlar zaten gayet iyi biliniyor, bilinmeyen nokta

1925 yılındaki ayaklanmalardan sonra asimilasyon çalışmaları hız kazandı. Devlet, halka açık yerlerde Kürt dilinin konuşulmasını yasakladı, Türkleri rahatsız eden Kürtlerin ellerinden toprakları kamulaştırılarak alındı, bu insanlar Kürt topraklarında başka yerlere taşındılar, pek çok Kürt de sürgün edildi. Ancak, kaynak eksiklikleri Ankara'nın asimilasyon politikasını tamamiyle uygulamasına engel oldu.

ise, bu yardım sonucunda Kürtlerin ne umdukları. Kemalist güçlere karşı 1920-22 yılları arasında Kürt kaynaklı Koçgiri ayaklanmasındaki lider Alişan, Atatürk'le görüşmesi için davet edildi. Alişan görüşmede, asilerin tek amacının Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgelerde bir Kürt devleti kurmak olduğunu belirtti. Atatürk öncelikle ona parlamentoda bir sandalye önererek işbirliğini denedi, daha sonra öneri geri alındı⁽¹¹⁾ ve ayaklanma da bastırıldı.

Bağımsız çabaları dönemi boyunca Kürt sorunuyla mücadele edildi. Atatürk ordusunu, çoğu küçük olan Kürt asi gruplarına karşı kullanmakta tereddüt etmedi. Aslında, Kurtuluş Savaşı yılları iki milliyetli ya da Kürt azınlığı tanıyan ve onları ayrı kabul eden tek bir devlet kurulması için en çok fırsatın olduğu yıllardı. Atatürk, gelecek planlarını, oluşturacağı devletin şeklini belirsiz bırakarak ve karşıtlarıyla görüşmeyi keserek, Kürt soyularının desteğini almayı başardı. 1923 yılında daha kapsamlı bir devlet formülü oluşturulduğunda Sultan'la ve daha sonra hilafetle sağlam bağları bulunan ve onlardan çekinen bazı yerel Kürt liderlerinin korkularının bastırılmasına rağmen o dönemde daha az belirsiz bir durum, Atatürk'e önemli bir desteğini kaybettirebilirdi. Diğer yandan, ortak bir Kürt liderinin bulunmaması ve isteklerin birleştirilememesi sebebiyle, onları susturmak için Atatürk, akılcı ve gerçekçi olmayan Kürtleri teşkilat üyeliğine seçti.

1923 yılının ilk dönemlerinde Kemalist Türkiye'de hızlı bir değişim ve birlik rejimi vardı, böylelikle Kürtlerin kimlik konusundaki talepleri durdu. Kemalist devrim insanları nasıl giyineceğinden nasıl yazacağına kadar geniş yelpazede reformlar yapmakla uğraşıyordu. Yeni devletin yaradılışına ve arzularına uygun olarak sadece tarih yeniden yazılmakla kalmadı, aynı zamanda sert İslam'a bazı resmi eklemeler de yapıldı. Osmanlı devleti döneminde eşit Müslümanlar olan Kürtler, o dönemde milliyetçi rejimin eğitim ve askeri gücünü kullanarak Türk ulusu asimilasyonuna karşı çıktılar.

Doğu ve güneydoğu illerinde asilerle mücadele edildi, asimilasyona karşı çıkan Kürtler milliyetçiliğe yöneldi. Buna Ankara'nın reaksiyonu hızlı oldu: 1925 yılındaki Şeyh Said ayaklanmasıyla⁽¹²⁾ birlikte ayaklanma hareketleriyle başa çıkmak için yeni kurumlar hızla oluşturuldu. Bunlar arasında adı en kötüye çıkan İstiklal

Mahkemeleri'ydi. Yerel orduya ve diğer devlet görevlilerine muhalifleri ya da asileri yargılayıp, idam etme yetkileri verildi. Bu mahkemeler aynı zamanda potansiyel Kürt muhaliflerini ayıklamada da kullanıldılar. Sonunda ayaklan-

ma bastırıldı, Şeyh Said ve diğerlerinin çoğu daracağına gönderildiler. Devletin bu ayaklanmaya karşı gösterdiği reaksiyon devamındakilere de uygulandı. Bunlar arasında 1926'dan 1930'a kadar süren ve daha ciddi bir ayaklanma olan Ağrı, 1937'deki Dersim (Tunceli), pek çok küçük çaplı ayaklanmalar sayılabilir.

1925 yılındaki ayaklanmalardan sonra asimilasyon çalışmaları hız kazandı. Devlet, halka açık yerlerde Kürt dilinin konuşulmasını yasakladı, Türkleri rahatsız eden Kürtlerin ellerinden toprakları kamulaştırılarak alındı, bu insanlar Kürt topraklarında başka yerlere taşındılar, pek çok Kürt de sürgün edildi⁽¹³⁾. Ancak, kaynak eksiklikleri Ankara'nın asimilasyon politikasını tamamiyle uygulamasına engel oldu. Dil devrimi zaman aldı, bu arada jandarma ve askeri destekli sıkı kontrole rağmen eğitim ve ekonomik gelişme yavaştı. Devletin Kürtleri Türk yapmak için, *de facto* otonomiye geleneksel olarak alışmış olan bölgeyi sadece sıkı kontrol altına alması yetmiyordu, aynı zamanda tüm halka edebiyatı ve yeni dili öğretebilmek için önemli yatırımlar yapması da gerekiyordu. Türkiye ile Irak arasında kalan sınırlarda bir zamanlar beraber yaşayan Osmanlı Kürtleri savaş nedeniyle bölünmüşlerdi, bu da yüzyıllardır devam eden ticareti ve kültürel alışverişi zayıflatmıştı, bu durumun ekonomiyi kötüleştirmesinin bir önemi yoktu çünkü asimilasyon devam etmek zorundaydı.

Şeyh Said ayaklanmasını takip eden dönem boyunca Türkiye'nin politik sözlüğünde Kürtlerin çoğu yoktu. Bu dönemde Kürtlerin ayrı bir grup olduğuna dair herhangi bir bilgidен topluma sözedilmedi. 1937 yılı ayaklanması boyunca gazetelerin doğudaki rahatsızlıklarla ilgili yazı yazması, "Kürt" sözcüğünü kullanması yasaklandı. Böylelikle hep birlikte medyada, resmi kayıtlarda ve hatta okul kitaplarında ortadan kalkmış oldular. 1927 yılında Dışişleri Bakanı Tefik Rüşü İngiliz büyükelçisi ile etnik azınlıkları reddetme sebeplerinden konuşurlarken, Kürtlerin inanılmaz derecede tahilsiz oldukları kültürel düzeylerin çok düşük olduğu, mantıklarının çok geri olduğu, bu nedenle de Türkiye'nin genel politik yapısına asimile edilemeyeceklerini söylediği bildirilmişti.⁽¹⁴⁾

Kemalist dönem boyunca, Türklerin zorlamasına reaksiyon olarak, daha güçlü Kürt milliyeti kimliğinin tohumları atıldı. Aslında, Kemalistler istemeyerek ciddi bir şekilde ayrılmış iki millet yaratmayı başardılar: Türkler ve Kürtler. Tabii Kürtlerin tamamıyla ortaya çıkabilmeleri için başka bir jenerasyonun yetişmesine gereksinimleri vardı.

Kürtler üzerindeki kontrolün azaltılması, kültürel otonominin kabulü ya da bazı hakların verilmesi ancak Atatürk yaşadığı sürece mümkün olabirdi. O, tek başına iç politikayı ve kültürel ortamı güçlü kişiliği ve çok sevdiği destekleri sayesinde değiştirebilirdi. Destekçilerine, yine kendi tarafından seçilmiş bazı Kürt zümreleri de dahildi. Ancak, Atatürk 1938 yılında öldüğü zaman, takipçileri onun gölgesinde kendilerini yasallaştırabilmek için Türk devletini statikleştirdiler. Kemalist reformların bazı doktrinlerini sorgulamak ya da formüle etmek istemek politik ihanetle bir tutuldu. Kemalist dönem boyunca, Türklerin zorlamasına reaksiyon olarak, daha güçlü Kürt milliyeti kimliğinin tohumları atıldı. Aslında, Kemalistler istemeyerek ciddi bir şekilde ayrılmış iki millet yaratmayı başardılar: Türkler ve Kürtler. Tabii Kürtlerin tamamıyla ortaya çıkabilmeleri için başka bir jenerasyonun yetişmesine gereksinimleri vardı.

Çok Partili Hayata Geçiş

2. Dünya Savaşı sonrasında İsmet İnönü'nün yönetimindeki Ankara rejimi, Anadolu'nun belirli bölgelerinde baskın olan, savaşın galibi Sovyetler Birliği'ne karşı Batı ve demokratik toplumlarla bağlantılarını güçlendirmeye çalıştı. Rejim, Batı'yı içeri kabul etmek yerine otoriter kontrolünü gevşetmeye ve bir muhalefet partisinin kurulmasına izin verdi. 1946 yılı seçimlerinde, cumhuriyet kurulduğundan beri yönetimde olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), bazı ayarlamalarla galibiyeti sağladı, muhaliflerden de seçilenler oldu, 1950 yılıyla birlikte destek, muhalif Demokrat Parti'ye (DP) geçti. O yıl demokratlar dürüst seçimi kazandılar ve Türk cumhuriyet tarihinde ilk olarak güç sıradan bir şekilde el değiştirdi. Demokratlar tanınmıyor değillerdi: Yine cumhurbaşkanı Celal Bayar ve onun üç arkadaşı CHP'nin sadık birer üyesiydiler, ayrıca Bayar, Atatürk'ün yönetimi altındayken başbakan olarak da görev yapmıştı.⁽¹⁵⁾

DP'nin başarısı Türkiye'de yeni bir dönem açtı. Oyuncuların CHP ile aynı otoriter kalıp içinde olmalarına rağmen, yeni liderler devletle ilgili bazı konuları ve ekonomiyi liberalleştirmeye çalıştılar. Başa geçtiklerinde devletin din üzerindeki kontrolünü eksilttiler. Seçim kampanyaları boyunca "doğudaki kültürel sınırlamaları" azaltma ve kırsal alanlardaki jandarmanın bunaltıcı tavırlarını hafifletme sözü vermişlerdi.⁽¹⁶⁾ Tüm bunların telaffuz edilmesi ve CHP'ye duyulan tepkiler sebebiyle

Kürtlerin çoğu oyunu Demokratlara verdi.⁽¹⁷⁾

1943 yılında büyük bir soğuk kanlıkla 33 Kürt'ü astıran General Mustafa Muğlalı'nın suçlanması gi-

bi bazı sembolik girişimlerle DP, Kürt taleplerine cevap verdi, ancak Kürt sorunu büyük bir oranda görmemezlikten gelindi. Devlet politikasını eleştiren bir kaç Kürt aydını bile isyana teşvikle suçlandı.⁽¹⁸⁾ 1960 yılındaki askeri müdahaleye doğru yaklaşıırken, yönetimin sadece Kürtlere değil tüm muhaliflerine karşı toleransı kalmamıştı.

DP döneminin dikkate değer iki noktası vardı: Birincisi, geçmişte ve o günlerde ifade edilemeyen, Kürt orijinlerin de dahil olduğu halkın arzularının, demokratikleşme çabalarıyla dile getirilebilmesi. Bugünün standartlarına göre çok sınırlı da olsa politik ve ekonomik liberalleşme, sivil toplum örgütlerini güçlendirdi ve Kürt şikayetlerinin biraraya getirilerek, bazılarının dile getirilmesi için gerçek bir olanak sağladı. Ekonomik liberalleşme süreci herkesin yaşam standardını yükseltmesi için yeni olanaklar sağladı. Demokratların kendi otoriter eğilimlerinin kurbanları olmalarına rağmen, artık muhaliflerin eski tarzda kontrol edilerek bastırılmaları kolayca başarısız oldu. Hatta 1960 darbesini yapan askerler bile, konuşma özgürlüğü gibi, bazı temel hakları koruyan liberal kurumlar oluşturdu. Ancak bu politik liberalleşmeden Kürt milliyetçiliğinin ifade edilmesi yararlanamadı.

İkincisi, Kürt tarafından bakıldığında, DP'nin başarısı, son ve büyük Kürt ayaklanmasının hatırlardan silindiği ve 2. Dünya Savaşı'nın zor yıllarında Mustafa Kemal sonrası uzlaşma politikaların ortaya çıkardığı şiddetin oranının azaldığı bir dönemde geldi. DP kampanyasında verdiği sözlerle doğuda ve güneydoğuda yaşayanların uyuyan umutlarını uyandırdı, oylarını etkiledi. David McDowall'ın belirttiği gibi, 1954 seçimlerinde Demokratlar, geleneksel Kürt bölgelerine ait 40 koltuktan 34'ünü aldılar.⁽¹⁹⁾ Ancak 1950'lerin sonlarında Kürtler aldatmacalar sebebiyle hayal kırıklığına uğradılar.

Liberalleşme dönemindeki hayal kırıklıkları ve Türkiye'de ekonominin kötülemesi - hızlı kentleşmenin yavaşlaması- ülkede yeni sol hareketlerinin artmasına sebep oldu, buna Türkiye İşçi Partisi (TİP) de dahildi. Bazı Kürtler bu hareketler içindeki radikal söylemleri kendilerine yakın buldular. Kürtlerin de katılımıyla 1960 ve 70'lerde solcular hızla büyüdüler - bu durum yeni Kürt organizasyonlarının oluşturulması ve geleceğin

PKK'si için zemin hazırladı.⁽²⁰⁾ Şiddet içeren bu sol hareketler ve onların sağ karşıtları⁽²¹⁾, 1970'ler boyunca Türk politikasının başına bela oldular, bu durum da Kürtlerin bilinçlerinin daha güçlenmesine ve ayrı devlet isteklerinin daha çok yoğunlaşmasına sebep oldu.

1980'ler: Askeri Yönetim ve Kürt Kimliğinin Yeniden Dirilmesi

1980'ler diğer bir önemli dönüm noktasını oluşturur. Çünkü bu on yıl içinde beklenilmeyen bir kuvvet ve hiddetle Kürt milliyetçiliğinin yeniden doğuşuna şahit olunmuştur. Bu yeniden doğuşun dört ana sebebi vardır. İlki, 1980'de işbaşına geçen askeri yönetim Kürtlere karşı en engelleyici ve onları geriletici politikaları uygulamışlardı, bunlara dil sınırlamaları da dahildir. İkincisi, PKK, güç kullanan, iyi organize olmuş bir güç olarak ortaya çıkmış ve kavganın büyümesine neden olmuştur. Üçüncüsü, İran-İrak savaşı Kuzey Irak'ta büyük Kürt ayaklanmaları çıkmasına neden olmuştur. Savaş sona erdiğinde Saddam Hüseyin Anfal kampanyasının⁽²²⁾ bir parçası olarak bir takım sorunlar çıkarmıştır, bunlara Kürt bölgelerine ölümcül gaz saldırıları yapmak da dahildir. Hüseyin'in caniliğinden kaçan göçmenler Türkiye'yi bir sığınak olarak görmüşlerdir. Bu akının İran yakınlarında yaşayan Türkiye Kürtleri için çok önemli etkilerinin olması yanında, Ankara'yı da yardım programı hazırlaması için zorlamıştır. Göçmenlerin Iraklı olmalarına karşı, Ankara'nın Kürtlere sağladığı insani yardım, onların varlıklarını kabul etme yönünde atılmış önemli bir adımdır. Göçmenler iç ve uluslararası medyada büyük ilgi odağı olmuşlar ve Milli Güvenlik Kurulu için onların etnik kimliklerini görmezden gelmek artık zorlaşmıştır.

En son Kürt ayaklanması 1991 yılındaki Körfez Savaşı'ndan sonra, Irak'ın baskısıyla yarım milyondan fazla Kürt'ün Türkiye'ye kaçmasıyla meydana geldi. Büyük bir göçmen sorunuyla karşılaşan Ankara, ABD'den yardım istedi. Bunun sonucunda Huzur Sağlama Operasyonu düzenlendi ve Kuzey Irak'taki Kürt bölgesinde yarı özerk alan oluşturuldu. Bu durumu Ankara, doğru ya da yanlış olarak, kendi Kürtlerinin de aynı şeyi demek isteyebileceğini düşünerek, Türkiye'nin sınır bütünlüğü için potansiyel bir tehlike olarak gördü. 1930'larda toplumun haberi olmadan sonuçlandırılan Kürt başkaldırıları, son ayaklanmalarla birlikte Ankara'yı, tüm

Farklı tarzda kaçırılmış fırsatlar bulunuyor. Bazıları somut ve tarafların hareket ettikleri gibi hareket etmelerini gerektiren belirli bir zaman dilimini kapsıyor. Diğerlerinin doğası ise daha kavramsal, daha az zamanla sınırlı ve bölge sistemi içinde her iki tarafın da temel tavırlarının üzerine tekrar düşünmelerini sağlayacak daha geniş değişimlere ait.

Kürt sorunuyla herkesin gözü önünde başa çıkmaya zorlandı.

Kaçırılan Fırsatlar

Bu analizde, kaçırılan fırsatların anlaşmazlıktaki belirli anlarda politikada potansiyel değişimler yapıldığı zaman her iki tarafta da şiddeti azaltacağını ve tansiyonu düşürebileceğini, belirledik. Farklı tarzda kaçırılmış fırsatlar bulunuyor. Bazıları somut ve tarafların hareket ettikleri gibi hareket etmemelerini gerektiren belirli bir zaman dilimini kapsıyor. Diğerlerinin doğası ise daha kavramsal, daha az zamanla sınırlı ve bölge sistemi içinde her iki tarafın da temel tavırlarının üzerine tekrar düşünmelerini sağlayacak daha geniş değişimlere ait. Bu kategori ayrıca, toprak üzerindeki şartların her iki yan tarafından değiştirmek için aşama aşama oluşturulabilecek durumları da kapsıyor.

Somut Fırsatlar

Son yıllarda bu duruma uygun iki olay vardı: 1991 yılı sonbaharını takip eden seçimler ve 1993 yılında PKK tarafından tek yanlı ilan edilen ateşkes. Her iki durumda da pek çok iyi niyet boşa gitti, devamı gelebilecek pek çok çözüm fırsatı kaçırıldı. 1991 yılı seçimlerinde Turgut Özal'ın başbakanlığındaki Anavatan Partisi (ANAP) seçimi kazanana kadar Türk-Kürt ilişkilerinde herhangi bir olumlu gelişme belirmedi. Türk politik hayatında Kürt haklarını ve isteklerini kabul eden kişi Özal'dı. Özal cumhurbaşkanlığına geçtiği zaman, gücü, eski patronu yeni hasmı Başbakan Süleyman Demirel tarafından azaltıldı.⁽²³⁾

1991 seçimleri yapıldığı zaman Kürt konusu Türkiye'de çok önemli bir konuydu. Körfez Savaşı ve göçmen krizi bitmişti. Kuzey Irak'taki özerk Kürt bölgesinin liderleri Özal tarafından Ankara'ya davet edildi. Bu durumda yeni Başbakan Süleyman Demirel "Kürt realitesi"ni tanıdığı söyledi⁽²⁴⁾. Açıklama Türkiye'nin merkezinden geliyordu ve bu Kürtlere büyük umutlar verdi.

Demirel'in bu açıklamasına partisi Doğru Yol (DYP) tarafından tuhaf birdestek geldi, onlara hükümetteki koalisyon ortağı Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) de eklendi. SHP'nin kendisi, gelişmekte olan Kürt merkezli Halkın Emek Partisi (HEP) ile anlaşmıştı. Bu parti zaten SHP kökenli Kürt orijinli üyelerden meydana gelmişti⁽²⁵⁾. SHP de HEP de bu anlaşmayı yapmaları için teşvik edildiler. Çünkü teknik olarak HEP'in seçimlere

katılması olanaksızdı. SHP tarafından bakıldığında ise doğuda ve güneydoğuda ciddi bir kayba zaten uğramıştı. SHP-HEP birliği 22 HEP'linin parlamentoya girmesine yardım etti, bu sayı da SHP'nin dötte birini oluşturuyordu.

İlk olarak Demirel ve sosyal demokratlar biraraya geliyorlardı, ayrıca Kürtlerin hakiki temsilcilerinin hükümette olması, politik güveni sağlayarak Kürt şikayetlerinin dile getirilmesini sağladı. HEP üyeleri seçilmiş milletvekilleri olarak, Kürt isteklerini birleştirmek için PKK'ye ayrı bir kanal oluşturdular²⁶. Bu yaklaşım, eski başbakan yeni Cumhurbaşkanı Özal tarafından da desteklendi. Oysa Özal zamanında Kürt sorununun çözümünde engelleyici unsurlar yaratmıştı -Güneydoğuda uygulanan Olağanüstü Hal yasası ve köy koruculuğu sistem gibi- bunlar ransiyonu gereksiz bir biçimde yükselmişti. Bunlara rağmen şimdi Özal anlaşmazlığı politik bir çözüm arıyordu. Sonuçta PKK, Ankara'daki değişime pozitif olarak yaklaşma baskısı altındaydı. Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) Genel Sekreteri Celal Talabani PKK'yi ateşkes ilan etmesi için zorluyordu²⁷. Bu öneriye sıcak bakmasa da PKK lideri Abdullah Öcalan askeri aktivitelerini kesmeye mecbur edildi.

Devletin en üst kademesinde dile getirilen Kürt sorunu, somut hareketlere dönüştürülmedi. Philip Robins bu konuda orduyu suçluyor. Ordu, o dönemdeki başbakanı geçmişte iki kez görevden almıştı. Robins bu konuda aynı zamanda HEP'lileri de sorumlu tutuyor. Ona göre, HEP'liler Kürtlerin geleneksel renklerini içeren şeyler giyme konusunda ısrar ederek ve Türkçe ya da Kürtçe hazırladıkları metinleri okuyarak, meslektaşlarını tahrir ettiler²⁸. Kürt parlamenterlerin hareketlerinin sebebi zafer sarhoşluğuymuş ancak bu durum, Kürt kimliğini ve milliyetçiliğini görmeye alışmamış olan Türk halkı arasında rahatsızlık yarattı.

Güneydoğudaki halk üzerindeki kontrolün gevşetilmesine askerinin muhalefet etmesi daha ciddi sorunların ortaya çıkmasına sebep oldu. Güneydoğuda devam etmekte olan isyanın kontrolünü kaybetme ve sivil elitler arasındaki bölünme nedeniyle Türkiye'nin Kürt politikası çözümünü üzerinde askerinin lüzumsuz biretkisi olabiliyordu. Güneydoğu'daki operasyonların uzunluğu ve doğası gereği, politikacıların orduya kayıtsız şartsız isyanı bastırma yetkisi vermeleri, askerlerin sivil liderliği bir kenara bırakmasına neden oldu. PKK'nin yenilginin

Devletin en üst kademesinde dile getirilen Kürt sorunu, somut hareketlere dönüştürülmedi. Philip Robins bu konuda orduyu suçluyor. Ordu, o dönemdeki başbakanı geçmişte iki kez görevden almıştı. Robins bu konuda aynı zamanda HEP'lileri de sorumlu tutuyor. Ona göre, HEP'liler Kürtlerin geleneksel renklerini içeren şeyler giyme konusunda ısrar ederek ve Türkçe ya da Kürtçe hazırladıkları metinleri okuyarak, meslektaşlarını tahrir ettiler.

sınırında olduğu konusunda ısrar edildi ve operasyonların verdiği zararlar ile insan hakları ihlalleri hafife alındı.

Demirel'in kendi politik vaatlerini gerçekleştirmemesinin başka sebepleri de vardı: Seçim kampanyası

demokratikleşme üzerinde yoğunlaşmıştı ancak bu, kendisi gibi tüm politik liderlere "zulm eden" 1980 askeri rejimine kadar uzanmıyordu. Geleneksel bir politikacı olan Demirel, geçmişte de Kürt konusunu kesin etnik bir sorun olarak görmemişti. Ayrıca geçmişte himayesinde olan, güvenmediği ve hoşlanmadığı Cumhurbaşkanı Özal'ın savunduğu herhangi bir konuyu Demirel'in desteklemesi mümkün değildi. İsteği Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini azaltmak ve altını kazmaktı. Kürtler konusunda Demirel kolaylıkla askerinin yanında olmayı seçti. Probleme Özal büyük bir politik sorun olarak bakıyordu, ordunun eğilimi ise, PKK aktivitelerini öncelikle şiddet yoluyla bastırmaktı. Demirel'in kabinesi ve silahlı kuvvetlerin üst düzeyindeki askerleriyle bölgeye yaptığı çoğu reklama dönük ziyaretler, Kürt nüfusunun umutlarını artırdı, ancak reformların hayata geçirilmesindeki isteksizlik Kürtleri hayal kırıklığına uğrattı.

Bölgedeki isyanın başlamasından yedi yıl sonra, anlaşmazlığın kendine özel bir yaşamı var gibi görülmeye başladı. Aslında parlamentoda gerçek Kürt temsilcilerinin bulunması sebebiyle ortaya çıkan iyi tablo bozulmuş ve hükümetin başlangıçtaki açıklamalarına olan destek zayıflamıştı. 1992 yılında devlet ayaklanma üzerindeki kontrolünü kaybetmeye başladı. Hilekar devlet güvenlik birimlerinden bazıları PKK ve Kürtler'le kendi özel savaşlarını başlattılar. Her iki taraf da anlaşmazlıkla ilgili pek çok şeyi tespit etme şansına sahipti. Köy korucusu olarak, bazı Kürtlere güvenliği sağlamaları için para ödendi, bunlar PKK'ye karşı ön cephede hareket ettiler. Aynı şekilde komando tarzı birlikler de PKK'ye karşı savaştilar, bunlar "özel tim" olarak adlandırılıyorlardı ve onların da maaşları devlet tarafından ödeniyordu. Bu iki grup da anlaşmazlıktan maddi kazanç sağlıyorlardı. Demirel'in başa geçmesinden sonraki tavrıyla, Kürt toplumu içinde rejime karşı olan önde gelen kişiler hedef alınarak gizemli bir biçimde öldürüldüler. 1992 Mart'ındaki Newroz kutlamalarında devlet destekli şiddet, tüm Güneydoğu'da 90 sivilin güvenlik güçleri tarafından vurularak öldürülmesiyle doruk noktasına ulaştı. Newroz öldürülmeleriyle HEP üyeleri protesto için SHP'den istifa ettiler, böylece politik uzlaşma ümidi

azaldı. PKK de İstanbul'un Bakırköy semti yakınlarında bir mağazayı bombalayarak 11 kişinin ölmesine neden olarak, tansiyonu o da yükselmiş oldu⁽²⁹⁾.

PKK ateşkes ilan etmeyi reddederken HEP de anlaşmazlığı dallandırıp budaklandırma suçuna katıldı. Bu Demirel'in kendi açtığı yolda ikna etmedeki beceriksizliği ya da isteksizliğinden kaynaklanıyordu. Demirel'in güvenliğinin bir bölümünü idare etmedeki gönülsüzlüğü ise fırsatların kaçırılmasında başlıca etken oldu. PKK'nin ateşkes ilan etmesi HEP'e daha çok hareket etme olanağı sağlayabilirdi ancak bu da sonucu değiştiremeyebilirdi. Özellikle devlet görevlilerinin sayısız miktarda kanunu hiçe saymaları ve sık sık yasa dışı hareketlerinin cezasız kalmasıyla ortaya çıkan, yıllar boyu devam eden baskının oluşturduğu üst-yapı çok özerk bir hale gelmişti, Ankara'dan basit telaffuzlarla idare edilemezdi. Kararlı bir politik kampanyayla devletin bir bölümü Güneydoğuda operasyon yapan çeşitli resmi ve yarı resmi yapıların üzerinde kaybettiği kontrolü yeniden kazanabilirdi. Bu hayata geçmedi.

1993 yılında PKK'nin ateşkes ilanından sonra ikinci somut fırsat da kaçırıldı. PKK'nin tek taraflı ateşkes ilanını Türk ve Kürt liberalleri tarafından bu tarihe kadar kaçırılan en büyük fırsat olarak görüldü. PKK'nin kararı 17 Mart 1993'te açıklandı ve Türk politik liderleri tarafından sürpriz olarak karşılandı. Öcalan'ın bu yönde ikna olması için daha önce yapılan baskıların etkisiyle onun bu açıklamayı yapmış olmasına rağmen, Özal PKK liderini ateşkes ilan etmesi için, KYB Lideri Talabani gibi, araçlarla da teşvik etmiş olabilir. Ateşkesi uzatmak için Türk ve yabancı gazetecilerin katıldığı Öcalan'ın çağrısıyla toplanan 2. basın konferansına Talabani ve daha önemli olarak Özal'ın teşvikiyle orada olduklarını belirten HEP'li millervekilleri de katılmıştı⁽³⁰⁾.

PKK silahlarını susturmaya çalışırken, güvenlik güçleri güneydoğuda operasyonlarına devam ettiler. Ordu ateşkesi PKK'nin zayıflaması olarak yorumladı. Ekim 1992 tarihinde Türk ordusunun Kuzey Irak'a, özerk bölgedeki iki Kürt grubunun açık desteğiyle, düzenlediği saldırı sonrasında PKK'nin büyük yara aldığı kabul edildi. PKK üslerini imha etmek ve destek yollarına engel olmak anlamına gelen bu saldırı, Kuzey Irak'taki ilk büyük ölçekli temizlikti⁽³¹⁾. Askeri başarı cankurtaran simidi olarak görüldü, PKK açıklamasının anlaşmazlığın çözümünde büyük yardımı ve bitirme olasılığı, Türk as-

kerleri arasındaki ölümleri ve milyarlarca dolarlık faaturaları ortadan kaldıracak olmasına rağmen, Demirel hükümeti ateşkes çağrısını ciddiye almadı.

Ateşkesin ilk sonucu, halkın Kürt konusunun ortaya çıkardığı sorunlar

hakkında fevran etmesi oldu. Bunlardan ayrı olarak, hükümetin bazı üyelerinin bu atmosferden etkilenerek çözümler üzerine düşündüğüne dair işaretler ortaya çıktı. Daha sonra Başbakan yardımcısı Erdal İnönü, hükümetin Corsica'daki ayrımcı duyguları azaltan Fransız modelinin farkında olduklarını belirtti. Hükümet yerel yetkileri artırma eğiliminde olduğunu söyledi.⁽³²⁾

PKK'nin ateşkes ilan etmesinin sebebi kendi zayıflığı mıydı Öcalan'ın daha sonra yaptığı ateşkesin kendilerine zaman kazandırdığı⁽³³⁾ yönündeki açıklamasına rağmen, PKK yenilgiye uğratılmaktan çok uzaktaydı. Her iki durumda da ordu, sadece oldukça güçlü olan savaş birlikleriyle bunu kazanamazdı. Bunun kanıtlanması Öcalan için karşılığını ödediği bir kumar oldu. Ateşkesin popüler olduğu zamanla devletin HEP'in kapatma çalışmaları eşzamanlı oldu⁽³⁴⁾. Bu durum Mayıs 1993 tarihinde HEP yerine aynı Kürt politikacılarla Demokrasi Partisi'nin (DEP) kurulmasına hız kazandırdı. Bu aynı zamanda PKK'nin Türkiye'de sayıları artan politize Kürtler arasında hacmini de artırdı, çünkü PKK çarpışmanın yanında gerekli olduğu zaman politik stratejileri uygulayabileceğini de göstermişti.

Devletin başında Özal olmasaydı, ateşkes daha çabuk ihlal edilebilirdi. Ateşkes ciddi bir şekilde devleti ikiye bölmüştü. Demirel ve güvenlik birimlerinin büyük bölümü bir taraftan, Özal bir taraftaydı. Özal giderek, Kürt sorununun çözümünde Türk ordusunun dışarda kalması gerektiği konusunda daha emin oluyordu. Devleti ateşkesce cevap vermeye yöneltmek için, Milli Güvenlik Kurulu'nu özellikle Güneydoğu'da insan hakları ihlali yapan güvenlik güçlerinin cezalandırılmaya başlanmaları için ikna etmeye çalıştı. Kürtlerin rahatsız olduğu konularda, devlet toleransının izin verdiği ölçüde, bir kaç olaydaki durum Özal'ın görüşünü yansıttı.

Kader tecelli etti, Özal, 17 Nisan 1993 tarihinde bir kalp krizinin kurbanı oldu ve politik bir boşluk bıraktı. İlk Demirel Cumhurbaşkanlığı için kendisini aday gösterdi, onun seçilmesiyle, bu kez Doğru Yol Partisi'nde yerini alacak kişinin araştırılması çalışmaları başka bir boşluk yarattı. Ankara'da politik manevraların yapıldı-

Ateşkesle ortaya çıkan iyimser durumu, Demirel ve ordu iyi değerlendiremedi, PKK'nin savunmada hatta belki de yenilmiş olduğuna inanmışlardı. PKK ile diyaloga girmeye henüz hazır olmasalar bile, Kürt nüfusuna büyük oranlarda alternatif ve dolaylı sinyaller gönderebilirlerdi. Öncelikle HEP milletvekilleri ve parti üzerindeki baskı gevşetilebilirdi.

ğı dönemin araya girdiği bu süre boyunca Kürt konusu unutuldu. Tansu Çiller'in bunu takiben Hazi- ran sonunda başbakan seçilmesinden sonra sertlik yanlıları ve ordu güçlendi. Güvenlik ve dış politika konularında deneyimsiz olan Çiller, Kürt konusuyla ilk kez karşılaştıktan sonra, bu sorun hakkında Demirel ve orduyla tartışmaya girmeyi reddetti.

Ateşkes 25 Mayıs 1993 tarihinde acı bir biçimde bitti. Bir otobüs dolusu askere giden genç PKK tarafından pusuya düşürüldü ve 33 kişi öldürüldü. PKK'nin Suriye'deki liderliği, firari birkomutan tarafından gerçekleştirilen bu saldırı karşısında şaşırды ancak Öcalan savaşçıları üzerinde tam kontrolü olmadığını açıklamaktansa olayı kabullenmeyi seçmek zorunda kaldı.⁽³⁵⁾ Tıpkı Newroz öldürmelerinin ilk fırsatı kaçırma sinyali olduğu gibi, bu öldürmeler de hükümetin olayı, bütün gücüyle iç ve uluslararası olarak ele almasını sağladı.

PKK ateşkes fırsatının kaçırılmasındaki sebep Kürtlerden daha çok, devletin bir kısmının bölünmesi ve Özal ile Demirel arasındaki olumsuzlukla ilgiliydi. Özal'ın zamansız ölümü durumun bozulmasını daha ileri noktalara çekti, çünkü devletin reformcu kanadının güçlü bir patronu ve stratejisti kalmamıştı. Özal'ın daha önceki sert tutumuna karşın, daha sonra uzlaşmacı atmosferin oluşmasına çalışması onun Kürtler karşısındaki imajı değişmişti. Türkçe'den başka dilin kullanılmayacağı yönündeki kanunu kendi inisiyatifiyle iptal etmesi, yabancı medyayı kabulü, yarı Kürt olması (büyükannesinin Kürt orijinli olduğun iddia etmişti), genel olarak onu Kürtlere sevdirmişti. Onun yaptığı en önemli iş, Iraklı Kürt liderlerle diyaloga girmesiydi, böylelikle Irak'taki Kürt sorununun doğruluğu kabul ediliyordu⁽³⁶⁾.

Aralarının açıkça bozuk olduğu bilinen başbakana, Özal stratejisini kabul ettirmede başarılı olabilir miydi? Başbakan olarak Demirel'in çok daha büyük yetkilerinin olmasının yanında, mahkemeler ve ordu gibi devletin diğer merkezlerinin sağlam desteği de arkasındaydı. Diğer yandan Özal, kendi programını ortadaki yeni gerçeklere göre düzenleme yanlısıydı. Onun varlığı en azından alternatif iletişim kanallarının açık kalmasına sebep oldu ve daha çok askeri ağırlıklı devlete karşı denge sağladı. Bir yandan liberal atmosferin oluşmasını sağlarken, diğer yandan da kendi tercihlerini dolaylı yoldan geliştirmeye devam edebilirdi.

Ateşkesle ortaya çıkan iyimser durumu, Demirel ve ordu iyi değerlendiremedi, PKK'nin savunmada hatta belki de yenilmiş olduğuna inanmışlardı. PKK ile diyaloga girmeye henüz hazır olmasalar bile, Kürt nüfusuna büyük oranlarda

alternatif ve dolaylı sinyaller gönderebilirlerdi. Öncelikle HEP milletvekilleri ve parti üzerindeki baskı gevşetilebilirdi. İkinci olarak, Özal'ın düşüncesi olan insan haklarını çiğneyenleri cezalandırma fikri ölümünden sonra da hayata geçirilebilirdi, son olarak güneydoğuda pek çok faili meçhul cinayetin çözümü için girişim başlatılabilirdi. Bu manevralar PKK'yi ateşkesle devam etme yönünde teşvik edebilir ve içeride şiddet yanlısı olmayan Kürt politik gruplarının kendilerini şiddet organizasyonlarından uzak tutmalarını sağlayabilirdi.

Kavramsal Fırsatlar

Ayaklanmanın erken evresinde devletin bunu zorluk çekmeden bastırma fırsatı vardı.

1980'lerin başında PKK Güneydoğuda Kürt nüfusu arasında destek yeşertmeye çalışan pek çok gruptan bir tanesiydi. Yeni bir isimdi ve lideri 12 Eylül 1980 askeri darbesi sebebiyle kaçaktı. Popülaritesi ve desteği en alt düzeydeydi, Kürt köylüler az çok PKK'nin nerelerde olduğunu otoritelere bildiriyorlardı, bu da gerilla kampanyasını oturtmayı zorlaştırıyor ve pahalılaştırıyordu. Köylünün devlete bu şekilde destek vermesi elbette yerel halkın devletin onlara hizmet götürmedeki eksekliğini ya da ağır kültürel baskının farkında olmadığı anlamına gelmiyordu. Yukarıda belirtildiği gibi, askeri darbe sonrasında generaller Kürt sorunu ve Kürt dilinin kullanımı konusunda sertleştiler⁽³⁷⁾. Aynı zamanda, Atatürk'ün 1881 yılındaki doğumunun 100. yılı kutlamaları adı altında askerler kampanyalarında modern zamanların en ağır kültürel baskılarını yürüttüler. PKK bu durumdan yararlanmak için çok zaman harcamadı, bu durumun avantajını kullandı, imajını tersine çevirdi ve bölgede devlet ve milletvekillerini istenmez ilan etti.

1980 askeri darbesi sadece Kürtlere değil, aynı zamanda Türk politik yapısında öncelikle tahrip edilmiş, sayısı giderek artan sol gruplara karşı da yapılmıştı.⁽³⁸⁾ Sol kanadın çekirdeğinin önemli bir bölümünü Kürt eylemciler oluşturuyordu. Kürt eylemcilerle Türk solu beraber, sosyalist devrimle "emperyalizm ve baskı boyunduruğu"ndan kurtulabileceklerine inanıyorlardı. Darbe

1980 askeri darbesi sadece Kürtlere değil, aynı zamanda Türk politik yapısında öncelikle tahrip edilmiş, sayısı giderek artan sol gruplara karşı da yapılmıştı.⁽³⁸⁾ Sol kadının çekirdeğinin önemli bir bölümünü Kürt eylemciler oluşturuyordu. Kürt eylemcilerle Türk solu beraber, sosyalist devrimle "emperyalizm ve baskı boyunduruğu"ndan kurtulabileceklerine inanıyorlardı.

yapılmakla kalmadı, sola yönelik vahşice karşı harekete geçildi. Binlercesi hapse atıldı, pek çoğu Batı'da sığınma aradı. Kürt eylemciler Türk soluyla birliklerinden, solcuların Kürt konusuna tahmin ettiklerinden daha az sempatik baktıkları dersini çıkardılar. Soldaki hayalkırıklığı ve darbenin etkisi, Kürt eylemcileri ülkede "devrim" yapmaya başlama konusunda ikna etti. Kendilerini Türk solundan ayırdılar ancak sol ideolojiden uzaklaşmadılar - bu da sadece PKK'nin değil, diğer pek çok Kürt grubunun niçin sol eğilimli olduğunu da açıklıyor.⁽³⁹⁾

1980'lerin başında ordu yönetimi bütün meseleleri kötüleştirdi. Ordu, PKK desteğinin gücünü küçümsedi ve Kürt muhalefetini artan baskı ve asimile politikalarıyla kolayca zayıflatabileceğini sandı. Askeri liderlik, ülkenin sivil politika üretkenlerin sayısını azalttı, özellikle karar alma aşamasında Güneydoğulu politikacıların deneyim ve öğütleri kaybedildi. Generallerin görüşleri otomatik olarak devlet politikası haline geldi.

1991 yılındaki Körfez Savaşı'nı takiben Iraklı Kürtleri korumak, Türkiye ve İran'da bulunan kamplardaki göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeye ikna olmaları için, güvenlik bölgesi oluşturulması ve Kuzey Irak'ta uçuş yasağının sağlanmasıyla, ikinci, belki de daha önemli kavramsal fırsat ortaya çıktı. Özal, Saddam karşıtı koalisyonunda Türkiye'nin aktif olarak rol olmasıyla, savaş sonrası görüşmelerde ülkesinin ödüllendirileceğini, finansal herhangi bir kazancın paylaşılacağını, hatta bölgeden pay alınabileceğini umdu.⁽⁴⁰⁾ Türk kurumlarını Körfez Savaşı'nda Irak'a karşı müttefiklere destek olması için Özal'ın yaptığı baskı Huzur Sağlama Operasyonu'nun gerçekleştirilmesini oldukça kolaylaştırmışa benziyor⁽⁴¹⁾. Endüstrileşmiş Batı'yı kendine örnek alan Türkiye'nin bu operasyondaki rolü, onun Batı dünyasındaki yerini kuvvetlendirdi.⁽⁴²⁾

Türk politikasının diğer kurumları bu operasyon konusunda endişeliydi. Irak Kürtlerinin elde ettikleri özerk statünün Türkiye Kürtleri üzerindeki potansiyel etkisinden korkuluyordu. Özal'ın politikasına, Demirel'in DYP'sinin de dahil olduğu diğer politik partiler ve ordu da muhalefet etti. Özal'ın ölümünden sonra Ankara, Iraklı Kürtlerin isteklerini azaltmaya çalıştı, düzenli olarak İran ve Suriye ile biraraya gelerek bu üç devletin Irak'taki Kürt bölgesinin kurumsallaşmasına karşı olduğu sinyali verdi.

Potansiyel sorunla karşısında Irak'tan bir hareket gelmemesi Türkiye için de fırsat oldu. Saddam Hüseyin'e rağmen Kuzey Irak'ın sınırlarından bir bölüm ayrıldı, politik boşluk askeri ve özellikle ekonomik olarak

zayıf, olan bu boşluk Türkiye'den kolaylıkla etkilenen iki politik lider tarafından dolduruldu. Ankara Kürt liderlerini, Türkiye'nin tedarik yollarına bağımlı kılıp, aldatarak ve zorlayarak, PKK'nin bölgede faaliyet göstermesini yasakladı.

Diğer yandan, 1991'de ve onu takip eden zamanda Iraklı Kürtlerin Saddam Hüseyin'in ellerinde ızdırap çekmesi, Türkiye'deki Kürt nüfusunu harekete geçirdi. Sınırın yakınında oturanlar, sınırın ötesindeki kardeşlerine yardım etmek için harekete geçtiler. Bu iki grup arasındaki açık bağlantı, Özal'ın da dahil olduğu liderlerin dikkatinden kaçmadı. Iraklı Kürtlerin bu kötü durumunun beklenmeyen başka bir etkisi daha oldu: Kürtleri Türklerin gözünde insanlaştırdı. İçerideki Kürt sorunu hakkında basında yazılanlar, Türk halkına hiç bir zaman için kendi Kürtlerinin günlük yaşamlarındaki güçlükleri yansıtmıyordu. Savaş sonrası Irak hakkında televizyon ve medyada yapılan yayınlar Kürtlere büyük sempati duyulmasını sağladı, özellikle onlar Türk değilse Iraklılar. İleriki tarihlerde, Kürtlerle ilgili konularda, hükümet bu sempatiyi kendine destek olarak kullandı.

Buna rağmen Özal, Kuzey Irak için yeni bir durum fikrini hemen ortaya atmadı. Kuzey Iraklı Kürtler'le sessiz fakat açık diplomasisi, bu konudaki resmi Türk hükümetiyle ayrılığı hatta önerisi, Irak'ta federal bir yapılanmaya karşı değildi (buna Kürt bölgesinin açıkça ayrılması da dahildi) ancak Iraklı Kürtler'le Kürt olarak ve sadece Irak konusu olarak ilgilenmek istemiyordu. Kürtlere otonomi sözü verilebilmesi için dış garantilerin gerekli olduğunun farkındaydı, bunun dağılmasını Türkiye'yi dengelerdi.

Bu diplomatik manevralar Özal'ın Türkiye'nin Kürtleri arasında güven fırsatını elde etmesini sağladı. Ordunun bulunmadığı bir Türk-Kürt sorunu çözümünde -zaten bu denediği birşeydi- Özal, kendi Kürt vatandaşlarının Kuzey Irak'a yönelmeleri için milliyetçi hareketlere izin verme fikriyle oyuncak gibi oynadı. Iraklı Kürtleri açıkça destekleyerek içerideki Kürt sorunuyla politik olarak başa çıkmanın yolunu açmak istedi. Bu konuda,

Bu diplomatik manevralar Özal'ın Türkiye'nin Kürtleri arasında güven fırsatını elde etmesini sağladı. Ordunun

Iraklı Kürtlerin teminatıyla bu tarz bir politika için en gerekli destekten faydalandı. Bağdat yönetiminin güvenilirlilik sorununa karşın, bu konuda çok çalıştı, pek çok kişi Bağdat'ın bir sonraki yüzyıla eksiksiz ulaşabileceği konusunda şüpheliydi⁽⁴³⁾, Özal'ın yaklaşımı gerçekçilikten uzak değildi. Eninde sonunda, doğru ya da yanlış, Iraklı Kürtler'le görüşme çalışmaları, içerideki kontrolün de gevşemesiyle, güneydoğudaki şiddeti azaltma yoluna sokabilirdi, bunun devam edip sonuca bağlanması ise özellikle diğer Türk politik liderlerin tavrına bağlıydı.

Özal'ın ölümüyle fikirleri bir kenarda kaldı. Ancak Kuzey Irak'taki durum Ankara'daki hükümete bazı seçenekler ve fırsatlar sağlamaya devam ediyordu, bunların gerçekleşmesi için Saddam Hüseyin'in tekrar kontrolü eline alması gerekiyordu, bunu yapmaya 1996 yılının Ağustos ayında yaklaşmıştı. İran-İrak savaşı boyunca, Türkiye Irak'tan bir parça olarak burada sınır ötesi saldırılar düzenleyip, PKK'yi takip etme hakkı almayı başardı. Irak'ın Ankara ile yeniden böyle bir işbirliğine girmesi mi gerekiyordu yoksa, Suriye ile aynı nedenlere dayandırarak, el altından PKK'ye verdiği desteği artık çekmeli miydi, burası pek açık değil: Bu nedenler, Anadolu'daki Dicle ile Fırat'ın sularıdır.⁽⁴⁴⁾

Özal sonrasında Ankara, öncelikle yaptırımlara güvendi ve Iraklı Kürtlere PKK'ye karşı savaşta işbirliği için birkaç öneri götürdü. Ankara'nın umudu, Saddam Hüseyin ile Kürtlerin anlaşmalarıydı. BM'nin yaptırımlarını ve Irak'ın bu bölgede uyguladığı çifte ambargonun kaldırılması için ısrar etti. Sınır ötesi operasyonlarına devam ederek, hava saldırıları ile Iraklı Kürt gruplarını zayıflatabilecekti. Ankara'nın hesaplarına göre, bu gruplar ne kadar zayıflarlarsa, Saddam Hüseyin'in ya da başka bir Iraklı liderin yönetimi altında tekrar birleşmeye o kadar az karşı koyabilirlerdi - Türkiye'nin Kuzey Irak'taki çözüm konusundaki tercihi buydu. Bundan çok kısa bir süre sonra Türkiye tarafından 13 milyon dolarlık yardım programı hazırlandı⁽⁴⁵⁾. 1993 yılında KDP ile KYP arasındaki savaş alevlendi, bu da Türkiye'nin özerk Kürt bölgesini zayıflatma fikrine yardım etti. Ankara bu bölünmelerin uzun vadede PKK tarafından pan-Kürdizm fikri ile tehdit edileceğini dikkate almadı. Ankara aynı zamanda, Irak'ın geçmişte olduğu gibi kendi etnik ve dini gruplarıyla federal bir çözümü ter-

bulunmadığı bir Türk-Kürt sorunu çözümünde zaten bu denediği birşeydi- Özal, kendi Kürt vatandaşlarının Kuzey Irak'a yönelmeleri için milliyetçi hareketlere izin verme fikriyle oyuncak gibi oynadı. Iraklı Kürtleri açıkça destekleyerek içerideki Kürt sorunuyla politik olarak başa çıkmanın yolunu açmak istedi.

cih edebileceğini de hesaplayamadı. Son olarak, Ankara dikkatsiz davranarak, İran ve Suriye gibi güçlere de kapıyı açık bırakıp, Kuzey Irak'ta baş aktör olmalarını sağladı. 1995 yılının başında Suriyeliler, İranlılar ve son olarak Bağdat

durumdan yararlanarak, Kuzey Irak'a kadar uzandılar ve Kürtler arasındaki ihtilafta etkin oldular. Bu süreç, Eylül 1996'da KDP lideri Mesut Barzani'nin Saddam Hüseyin ile anlaşarak KYP'yi bölgeden söküp çıkarmak için anlaşmasıyla sona erdi. KYP'nin şaşkınlığı ve KDP-KYP görüşmelerinde ABD'nin işe karışması, Ankara'nın rolünü büyütürken, Kuzey Irak'ta etkisini çoğaltma olasılığını artırdı.

Türk parlamentosunun Huzur Sağlamas Operasyonu'nu yenileme emrini vermesi, Ankara'nın 1991 yılındaki Körfez Savaşı'ndan önceki statükoya dönmekten başka seçeneği düşünme niyetinde olmadığını gösteriyordu. Hatta Türkiye'nin yeni İslamcı Başbakanı Necmettin Erbakan bile devam etmekte olan Huzur Sağlama Operasyonu'na onay verdi. Oysa bu operasyona başından itibaren karşı kampanya yürütmüştü. Parlamento onay verilmişti, çünkü ordu bu operasyondan bazı faydalar sağlanacağını anlamıştı ve kimse, ABD'nin Saddam Hüseyin'in Bağdat'ta kaldığı sürece devam etmeye niyetli olduğu politikasından vazgeçme riskinin ortaya çıkmasını istemiyordu. Ankara, Kuzey Irak konusunda Suriye ve İran'la diyalogunu sürdürüyordu. Türkiye bu iki ülkeyi sürekli PKK'ye destek vermekle suçluyordu. Çünkü dışarıdan destek almasalar, kendi haline bırakılmış, Güneydoğu'daki asi olan ya da olmayan Kürtler'le daha rahat başa çıkılabileceklerini düşünüyorlardı.

Türk devleti "terörizm" konusunu Türkiye'deki genel Kürt sorunundan ayırabileceği zaman durum böyle olmadı. 1995 yılındaki iki olayla devlet, içeride ve uluslararası alanda yeni bir işleme başlayarak anlaşmazlığı sona erdirmek, anlayışını ve zeminde ki şartları değiştirmek yerine şiddet dolu hareketlere girişti. Birincisi, Mart 1995 tarihindeki Irak'a yaptığı akındı. Bu tarzda yaptığı en büyük operasyona girişti, 35 bin Türk askeri Kuzey Irak sınırını geçti ve PKK savaşçıları ile üslerini aramaya başladı. PKK'nin büyük kayıplar verdiği iddialarına rağmen, işgal gücü çok zayıf bir direnme ile karşılaştı, çünkü operasyonun yapılacağı haftalar öncesinden biliniyordu, bu da PKK'ye geri çekilmesi için geniş

Diğer bir fırsat, 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasıyla ortaya çıktı. Bu AB'ye tam üye olma yolunda atılmış önemli bir adımdır. Bu anlaşmanın onaylanmasının bir bölümünde, AB Türkiye'den suçları daha çok engelleyici ve Avrupa'nın demokratik görüşüne uygun kurumsallaşmayı talep etti.

bir zaman vermişti. PKK kayıpları çarpıtılmış olsa bile, asker PKK'nin gelecekteki operasyonları için inşaa ettiği depolarını ve mühimmatını imha etmeyi başardı. Bu kampanya, halk arasında ve basında

çok popüler oldu. Operasyon ve askerler için para toplama kampanyaları başladı. Bu da PKK'ye karşı zaferin ilanı için zemin oluturulmasına hizmet etti. PKK'nin yok edileceği sözü zaten her yıl Türk ordusu ve sivil liderler tarafından veriliyordu.

Bir zafer açıklaması reformların yapılabilmesine olanak sağlayabilirdi, belki de halen sağlayabilir, bu da ordunun rolüne azaltacaktır - bazı Türk politikacıları değişimin şart olduğunu fakat bunun husumetin sona ermesine kadar beklemesi gerektiğini düşünüyorlar. Hükümetin sadece PKK'nin üzerine yoğunlaşmasının anlamı, Türk kamuoyunun güneydoğuda olan olayların karakteri ve detaylarından genellikle habersiz olduğudur. Basın çoğunlukla kendi kendine sansür uyguladığından, kamuoyunu eksik bilgilendirerek askerlere yardım etmiştir. Güneydoğuda görevli süper vali yada ordu tarafından açıklanan PKK ölümleri görevi yerine getirmek için sayı olarak verilir. Sayıların ya da verilerin doğruluğu konusunda nadiren tartışılır.⁽⁴⁶⁾

Kamuoyu tartışmasının olmadığı dönemlerde ordunun çalışmaları Kürt sorununa gerçek bir çözüm getirmekle çok az ilgilendi, devlet de ayaklanmayla ilgili bilgilerin kontrolünü elinde tutarak zafer açıklaması yaptı ve konunun politik arenaya doğru hareket ettiği yönünde halkı bilgilendirdi. Birlikler Kuzey Irak'tan çekildiğinden beri Türk hükümeti günlük politik çalışmalarında bunu "başarılı bir işgal" olarak açıklamayı denemedi. İşgal ve güneydoğuda devamındaki operasyonlar PKK'nin aktivitelerini azalttı ancak, bunun büyük bir patlamanın habercisi olduğu fark edilemedi.

Diğer bir fırsat, 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasıyla ortaya çıktı. Bu AB'ye tam üye olma yolunda atılmış önemli bir adımdır. Bu anlaşmanın onaylanmasının bir bölümünde, AB Türkiye'den suçları daha çok engelleyici ve Avrupa'nın demokratik görüşüne uygun kurumsallaşmayı talep etti. Türkiye bazı reformlar yaptı, Avrupa'da pek çok araştırmacı bunları sadece makyaj olduğu görüşündeydi. Avrupa'nın endişesi insan hakları ihlalleri ve Avrupa'nın orta yerinde filizlenen Türk-Kürt ve 1.5 milyon Türk yaşıyor. Avrupa'da yaşa-

yan bu iki halk arasında çatışmalar giderek artıyor, yaygınlaşıyor, ufukta görünen, tehlikenin daha da büyüyeceği.

Burada da hükümet AB ile yaptığı anlaşmayı başarıya dönüştürme fırsatını

kaçırdı. AB ile birlikte içerideki avantajı da kullanarak Avrupa'nın talep ettiği reformların gerçekleştirilmesine çaba harcanabilirdi. Irak'a yapılan "muzaffer" saldırı AB kararıyla "ambalajlanabilir" ve bazı yenilikler yapılabilirdi, dış ülkelerden yapılan eleştiriler politik liderlere kalkan oluşturabilirdi.

Sonsöz

Bu makalenin büyük bir bölümü Türk devleti hakkındaydı. Meşru bir müzakerecinin yokluğunda devlet, bütün kartları elinde tutuyor. Yukarıda tartışılan fırsatlar kaçırıldı, çünkü devlet askeri çözüme karşı çıkmak yerine Kürt sorununun çözümünde gönülsüz davrandı. İş başındaki hükümetin zayıf olduğu dönemlerde asker, devlet güvenlik mahkemeleri gibi devlet kurumları özerkliğin tadını çıkardı. Anayasa Mahkemesi uzlaşma tutumuyla, Türk devletinin orijinal yapısına bağlılığını kanıtladı. Ölümünün üzerinden 50 yıldan daha uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen Atatürk'ün damgası devletin temel karakterinde duruyor, sadece bir kaç kişi bunu nla rekabet etmeye cesaret edebiliyor. Entellektüeller ve bazı gazetecilerin devletin politikaları üzerine tekrar düşünmeleri konusundaki zorlamalarının, karar mekanizmasında çok az etkisi oluyor. Daha önemlisi, devlet gerçek muhaliflerine bunun bedelini ödeterek konuya karışmalarını önüyor.

Bu ayaklanmanın, maddi ve insan kaybı olarak bedelini, diğer bölgede yaşayanlara oranla Güneydoğu'da bulunanlar daha çok ödüyorlar. Ankara, İstanbul gibi iki, üç kent merkezinde oturanlar ağırlık olarak kamuoyunu oluşturuyorlar, bu insanların da anlaşmazlıktan halen uzakta oldukları görülüyor. Bu konu hakkındaki gelişmeler doğruluk ve titizlikten uzak bir biçimde medyaya, o da arada sırada olmak kaydıyla yer alıyor. Bu kentlerde yaşayan Türk nüfusunun önemli bir bölümünü doğudan ve güneydoğudan göç etmiş kişiler oluşturuyor ancak, bu insanların politik etkileri az olduğundan, Kürt konusundaki politikanın değiştirilmesi konusunda devlete işe yarar herhangi bir baskı uygulayamıyorlar. Genel halk için Kürt ayaklanmasının bedeli, bu konudaki politikaları tekrar gözden geçirecek kadar art-

madı. Ancak bu durum, AB'nin Kürt konusunu tahlil etmesiyle, gelecekteki ilişkilerin etkileneceğinden, hızla değişebilir. Bundan sonra, Batı'yla gelişkin ticari ilişkileri olan iş çevresinin önde gelenlerinin muhalefet edeceği umulabilir. Genel olarak Batı'nın ve özellikle AB'nin devlet politikasında etkisi olacaktır.

Bazı ümit verici işaretler bulunuyor. Her iki tarafın da kan dökmesine karşın, savaş alanı haricinde halklar arasındaki şiddet en alt düzeyde. Elbette, Türkiye'nin batısında da Kürtlere saldırılar ve açık ayrımcılıklar oldu. Bunlar bazen devlet otoriteleri tarafından cezalandırıldılar ancak genelde, Türkler yakınlarında yaşayan Kürtler'den rahatsızlar. Resmi devlet desteğinin olmaması, ilişkileri daha kötüleştirdi. Kürtler, politik liderler tarafından bazen direkt bazen dolaylı yoldan düşman olarak tanımlandılar.

Şiddet bulunmasına ve artan sayıda askerin öldürülmesine rağmen, Kürt karşıtı duyguların sessiz kalması oldukça dikkate değer. Aynı nedenle, Türk halkının yumuşak karnına vurduğu için PKK, kendi tercihi olarak ya da şartların dayatmasıyla sınırlandırıldı: Sınırlandırıldığı yerler; İstanbul, Ankara ve İzmir, PKK'nin arasıra yaptıklarından siviller ve mülkler zarar gördü, ancak bunlar yıkıcı potansiyele sahip olmaktan uzaktı. Bu gerçeğin bir açıklaması da, PKK'nin kampanyasını daha çokpolitik zeminde sürdürme isteğidir. Politik desteğin geldiği dışarıdaki dünyaya karşı imajıyla ilgilenmektedir. Nedenler her ne olursa olsun, bu tür dikkatli hareketler anlaşmazlığın boyutlarının küçülmesine yardım eden pozitif belirtiler olarak görülmelidir.

Son olarak, Aralık 1995 seçimlerine, Kürt yanlısı en son parti olan Halkın Demokrasi Parti'si (HADEP) katıldı. Milletvekillerini parlamentoya gönderebilmek için yüzde 10'luk ülke barajını aşamadı, ancak bölgesel oranları hayli yüksekti, bu da ona saygı kazandırdı, gelecekte Kürtlerin sözcüsü olabilirler. Ancak, devlet seçimlerde partiyi yasaklayabilir. Çünkü, 1996 yılının yazında yapılan kongrede birisinin Türk bayrağını indirmesi sonucundaki ulusal kızgınlık, liderlerinin hapse yollanmasını sağlayabilir. ▲

Çeviri: Nuray Mestci

Kaynak: Middle East Journal
Cilt 51, No:1, Kış 1997.

Bu ayaklanmanın, maddi ve insan kaybı olarak bedelini, diğer bölgede yaşayanlara oranla Güneydoğu'da bulunanlar daha çok ödüyorlar. Ankara, İstanbul gibi iki, üç kent merkezinde oturanlar ağırlık olarak kamuoyunu oluşturuyorlar, bu insanların da anlaşmazlıktan halen uzakta oldukları görülüyor. Bu konu hakkındaki gelişmeler doğruluk ve titizlikten uzak bir biçimde medyaya, o da arada sırada olmak kaydıyla yer alıyor.

Dipnotlar

1- Bu makale, Türkiye'nin Kürt sorunuyla görevli Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict (Carnegie Ölümcül Anlaşmazlığı Önleme Komisyonu) tarafından çalışması yapılan bir kitabın giriş bölümüdür.

2- ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Mayıs 1995 tarihinde Kongre'nin onaylaması için hazırladığı rapora göre, güneydoğuda 250 bin - 300 bin Türk emniyet gücü operasyon yapıyor. Yayılmış olan birliklere hava desteği sağlanıyor ve helikopter kullanımı ile modern ekipman kullanımı artıyor. Turkey: Human Rights Report (Türkiye: İnsan Hakları Raporu), 1995 (Washington, DC US State Department, 1995).

3- Yazarın tahmininin dayanağı askeri uzmanlarla yaptığı görüşmelerdir. Birliklerin sayısı, köy korucuları ve özel tim görevlileri bölgenin her tarafına yayılmışlardır, bunlar maaşlıdırlar. Bu rakamlar olabilecek gelirleri kapsamamaktadır. Bunlar arasında turizm gelirleri ve endüstri randımanı kayıpları sayılabilir.

4- İsmet İmset, PKK: Ayrılıkçı şiddetin 20 yılı: 1973-1992 (Ankara Turkish Daily News yayınları, 1993).

5- 2 milyon rakamı ABD Dışişleri Bakanlığı'nın tahminidir, bakınız Turkey: Human Rights Report (Türkiye: İnsan Hakları Raporu), 1995 (Washington, DC US State Department, 1995). İçişleri Bakanı'nın açıklamasına göre, Mart itibarıyla 2.297 köy boşaltıldı ya da yakıldı. Temmuzda OHAL valisi 987 köyün ve 1.676 mezranın (3 ya da 4 evden oluşuyorlardı) "çeşitli nedenlerle" insansızlaştırıldığını açıkladı, bunların sebepleri olarak; güvenlik güçlerinin güvenlik sebebiyle iskan edenleri boşaltmasını, sakinlerin ekonomik ve güvenlik sebepleriyle, PKK'nin baskısı neticesinde evlerini terk etmelerini gösterdi." Ibid. Devlet, 1994 yılının sonunda, 988 köyün ve 1.676 mezranın yıkıldığını ve bunun sonucunda 311.000 kişinin göç ettiğini açıkladı, Milliyet (İstanbul) 28 Temmuz 1995.

6- A. Rezzak Orak, "Kalmak mı Dönmek mi Zor?" Bölüm 2, Milliyet, 26 Temmuz 1996, Bir seçim bölgesi başkanı sadece bir kaç yıl içinde seçmen sayısının 6.000'den 63.000'e nasıl çıktığını anlattı.

7- David McDowal, "The Kurdish Question: A Historical Review" (Kürt Sorunu: Tarihin Gözden Geçirilmesi) Philip Kreyenbroek and Stefan Sperl, The Kurds: A Contemporary Overview (Kürtler: Günümüz İncelemesi) (Londra: Routledge, 1992), s. 17.

8- Türkiye'deki Kürt konusunun doğası üzerine tartışmak için, bakınız Henri E. Barkey ve Graham E. Fuller, Turkey's Torment: Toward a Solution to the Kurdish Problem (Türkiye'nin Azabı: Kürt Sorununda Çözüme Doğru) (New York: Rowman & Littlefield, yakında piyasada).

9- Kemal Atatürk'ün takipçilerine Kemalistler deniyor. 10- Martin van Bruinessen, Agha, Shaikh and State (Ağa, Şeyh ve Devlet) (Londra: Zed kitapları, 1992), s. 278, 79.

11- Hıdır Göktaş, Kürtler: İsyan-ı Tenkil. Cilt 1 (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1991), s. 37.

12- 1925 yılındaki Şeyh Said ayaklanması Kürt milliyetçileri ve uygulanan politikalara reaksiyonların karışımından itici güç almıştır. Şeyh Said'in kendisi bir Nakşibendi şeyhiydi ve Kemalistlerin hilafeti devirme kararından memnun değildi. Bu hareket, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk ve Kürt nüfusu arasındaki temel bağın din olduğu gerçeğini gösterir, din sembolik olarak en azından iki toplum arasındaki bağları sıkılaştırıyordu. Şeyh Said ayaklanmasının incelemek için bakınız Ro-

bert Olson, *The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925* (Kürt Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Şeyh Said Ayaklanması, 1880-1925) (Austin: Teksas Üniversitesi Yayınları, 1989). Şeyh Said Ayaklanması ve 1926-30 ile 1937 tarihlerinde meydana gelen iki milliyetçi ayaklanma da tamamiyle Kürtlere bağlanamaz. Gerçekten de, hepsi bu bölgeyle sınırlıdır ve çevredeki bir bölüm Kürt bunlara katılma girişiminde bulunmuştur.

13- Martin van Bruinessen, *Agha, Shaikh and State* (Ağa, Şeyh ve Devlet), s. 281.

14- İngiliz Dışişleri Bakanlığı dökümanı, 4 Ocak 1927, Bilal Şimşir tarafından çoğaltılmıştır. İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de "Kürt Sorunu" (Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), s. 98.

15- DP'nin kurulmasından hemen önce İnönü, Bayar'a bir anlaşma önerdi. Bu anlaşmaya göre ülkenin hassas bölgeleri olan Doğu ve Güneydoğu illerinde iki parti de organize olmaktan kaçınacaktı. Önerinin Bayar tarafından reddedilmesine rağmen, İnönü'nün önerisi rejimin, Kürtlere nasıl baktığını gösteriyor.

16- Cem Eroğlu, *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi* (Ankara: İmge Kitabevi, 1990), s. 49.

17- Pek çok Kürt, Demokrat Parti etiketiyle parlamentoya seçildi. Tipik bir moda olarak torunları olan bazı vekiller bugün hala aynı seçim bölgelerinin temsil etmektedirler. Naci Kutlay, *49'lar Dosyası* (İstanbul Fırat Yayınları, 1994), s. 223.

18- Sözü edilen olaydaki 49 entellektüelden bazıları 1990'larda milliyetçi Kürt partilerinin kurucu üyeleri oldular, ayrılıkçı hareketlerde bulundular. İbid.

19- David McDowall, *A Modern History of Kurds* (Kürtlerin Modern Tarihi) (Londra: I.B. Tauris, 1996), s. 398.

20- Demokratlardan başlayarak, Türk hükümetleri, yurtdışında oluşturulmuş tüm Kürt organizasyonlarına komünist etiketi yapıştırdılar. Ancak, Irak'ta 1958 yılında Abdül Kerim Kasım tarafından monarşinin yıkılması ve efsanevi Kürt lideri Molla Mustafa Barzani'nin dönüşü, Türk Kürtlere devlet girişiminde bir örnek oluşturdu ve bu durum etnik bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak bir köprü olarak görüldü. Bundan itibaren sol eğilimli Irak rejimine sempati arttı.

21- Kürt konusuna giderek daha çok eğilen TİP, 1971 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Solda en önemli hareketler Dev-Genç ve Dev-Sol'dan oluşuyordu. Bunların yan Kürt kuruluşu olarak ve Kürtlerden oluşan Devrimci Doğu Kültür Ocakları 1969 yılındakuruldu.

22- 1988 yılındaki Anfal kampanyasındaki amaç kuzeyde bulunan Kürt köylerinin yıkılması, çok sayıda Kürt'ün öldürülmesi ve nüfusun büyük bir bölümünün Irak'ın başka bölgelerine dağılmasını sağlamaktı. Bu spesifik tek konu için bakınız, *Middle East Watch, The Anfal Campaign in Iraqi Kurdistan* (Irak Kürdistan'ındaki Anfal Kampanyası) (New York: Middle East Watch and Physicians for Human Rights, 1993).

23- Türkiye'nin yapısı başbakanı cumhurbaşkanından daha çok yetki verir.

24- Cumhuriyet (İstanbul), 9 Aralık 1991.

25- Eski SHP üyelerinden bazıları 1989 yılında, Paris'te bir Kürt konferansına katıldıkları için SHP'den çıkarıldılar.

26- Bunların yanında, HEP seçmenlerinin çoğu ve hatta kendi üyelerinden bazıları PKK sempatisiniydiler. Burada ayrıca belirtilmesi gereken, 1991 yılı sonunda yapılan seçimlerde parlamentoya yeni giren milletvekillerinin 50'den fazlasının Kürt kökenli olduğudur. Bunlara dışişleri bakanı, insan haklarından sorumlu devlet bakanı ve diğer kabine üyeleri de dahildi.

27- İsmet İnşet, PKK: Ayrılıkçı şiddetin 20 yılı: 1973-1992, s. 301. Öcalan'a ateşkes ilk olarak 1991 yılında KYP lideri Talabani ve yardımcıları tarafından önerilmişti. O dönemde PKK askeri güç olarak doruğa ulaşmıştı ve askeri kampanyasını durdurabilecek durumdaydı. KYP temsilcilerinin açıklamasına göre, Öcalan bu anlaşmayı reddetti yazarın kendi röportajı, Kuzey Irak, 16 Mayıs 1993.

28- Philip Robins, "The Overlord State: Turkish Policy and the Kurdish Issue" (Derebeyi Devleti: Türk Politikası ve Kürt Konusu) *International Affairs* 69, no.4 (1993).

29- Mağaza, daha sonra OHAL valisi olacak kişinin ailesine aitti. Bu olay açıkça misillemeydi.

30- O dönemde ve ateşkesin hemen sonrasında Özal'ın rolünün ne büyüklükte olduğu bilinmiyor. Özal'ın bu işle büyük bir bağlantısı olduğunu iddia edenler arasında A. Osman Ölmez, *Türkiye Siyasetinde DEP Depremi* (Ankara: Doruk yayınları, 1995), s. 219-45.

31- Türk opareyonlarının etkinliği o dönemden beri halen tartışılıyor.

32- Milliyet, 7 Nisan 1993.

33- Abdullah Öcalan, *PKK 5. Kongresi'ne Sunulan Politik Rapor* (Köln, Almanya: Wesanen Serxwebun, 1995), s. 327-28.

34- HEP'e karşı açılan davada, partinin ayrılıkçı emelleri olduğu belirtildi, Temmuz 1993 tarihinde mahkeme neticelendi.

35- Henri J. Barkey, "Turkey's Kurdish Dilemma" (Türkiye'nin Kürt İkilemi) *Survival* 35, no.4 (Kış 1993-94).

36- Rifat Ballı, *Kürt Dosyası* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1991), s. 38-40.

37- Askeri rejim 2932 numaralı yeni bir yasa çıkardı, buna göre tüm Türk vatandaşlarının anadili Türkçe'ydi. Cumhur Keskin, "Türkiye'nin Kürt Politikası ve Resmi İdeoloji, Seyfettin Gürsel, et. al., *Türkiye'nin Kürt Sorunu* (İstanbul: TÜSES, 1996), s. 75.

38- Deniz Kuvvetleri Komutanı, 1980 darbesinin mimarlarından ve askeri rejim boyunca başbakanlık yapan Bülent Ulusu, darbeden bir yıl önce bir gazeteciye yaptığı görüşmede, ordu Güneydoğu'da manevra yaptığı zaman, yönetimi ellerine almaları için sloganlarla karşılaştıklarını söyledi. "The East is boiling; the communists and the Kurds are in complete cooperation there", ("Doğu kaynıyor; komünistler ve Kürtler orada tam bir işbirliği halindedir") Cüneyt Arcayürek, *Müdahalenin Ayak Sesleri, 1978-1979* (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1985), s. 272. Bu görüşme 6 Eylül 1979 tarihinde yapılmıştı, ancak Arcayürek kitabını yayımlayana kadar, bu bilgiler, gün ışığına çıkmadı.

39- Baskın Oran, "Kürt Milliyetçiliği: Doğuşu ve Gelişmesi", Seyfettin Gürsel et al., *Türkiye'nin Kürt Sorunu*, s. 39-46.

40- Sabri Sayarı, "Turkey: The Changing European Security Environment and Gulf Crisis" (Türkiye: Avrupa'nın Değişen Güvenlik Ortamı ve Körfez Krizi) *The Middle East Journal* 46, no.1 (Kış 1992), s. 18-19.

41- Irak'ı yıldırma için oluşturulmuş ve Türkiye'de konuşlandırılmış olan bir birlik. Bu birlik büyük oranda ABD'den oluşuyor, ancak Fransız İngiliz ve Türk askerleri de aralarında bulunuyor.

42- Körfez Savaşı sırasında istifa eden General Necip Torumtay, *Hatıralarında, Özal'ın izlediği dış politika metodu ve doğası hakkında neden ondan ayrı düşündüğünü açıklıyor, cumhurbaşkanının, başlangıçtan itibaren Milli Güvenlik Kurulu'na görüşlerini nasıl empoze ettiğinin anlatıyor. Bakınız Orgeneral Necip Torumtay'ın Anıları* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993), s. 111.

43- Graham E. Fuller, *Irak in the Next Decade: Will Iraq Survive until 2002? (Gelecek On yılda Irak: 2002'ye kadar Varlığını Sürdürebilcek mi?)* RAND, N-3591-DAG, 1993.

44- Suriye ile Irak, 22 baraj ve çok sayıda sulama kanalından oluşan, Güneydoğu Anadolu Projesi'ne (GAP) karşı reaksiyon gösterdiler. Akıntının alt tarafından kalan ülkeler, bir bölümü tamamlanmış bu kocaman projeyi, aldıkları suyun kaletisi ve miktarı bakımından büyük bir tehlike olarak görüyorlar.

45- Bu hareket bile Iraklı Kürtler tarafından büyük bir zanla karşılandı, yardım organizasyonlarının arasında Türk haber alma teşkilatlarının karışmasında şüphelendiler.

46- Dikkate değer sıra dışı çalışmaların sayısı hayli azdı. Daha liberal politikacılar ve köşe yazarları, Güneydoğu'daki anlaşmazlığın daha derin etkileri hakkında yazdılar ve açıkça sorunun Kürt kimliği olduğunu belirttiler. Bazı özel TV kanallarındaki talk showlarda Kürt sorunu hakkında uzun araştırma ve tartışmalar yapıldı. Bu da Türk kamuoyuna sorunun derinliğini daha iyi değerlendirme olanağı sağladı.

Kuzey Irak'taki Kürt Otoritesinin Uluslararası Hukuki Statüsü

İrfan Güler*

I. Dünya Savaşından Sonra Yapılan Antlaşmalarda Kürtler

Bu tez çalışmasında Ek 1 olarak verilen Protokol'ün metni ile Ek 2 olarak verilen Özerklik yasaının metni, Dosya'nın belgeler bölümünde bulabilirsiniz. (s.n.)

Birinci Dünya Savaşından sonra iki uluslararası antlaşmaya konu oluşturan Kürt meselesi böylece ilk defa uluslararası bir niteliğe kavuşmuştur.

Bu antlaşmalardan ilki Müttefik Devletler'le Osmanlılar arasında 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Ortadoğu'da bağımsız bir Kürdistan devleti öngörülüyordu. Antlaşmanın üçüncü bölümündeki 62. ve 64. maddeler Kürtlerle ilgiliydi. Uygulamaya konmayan bu antlaşmanın Kürtlerle ilgili 62, 63, 64. maddeleri şöyledir:

Madde 62: Fırat'ın doğusunda kalan, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve 27. maddenin II./2. ve 3. şıklarında tanımlanan Suriye ve Irak ile Türkiye sınırı kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliği için, işbu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak, altı ay içinde, İstanbul'da toplanan İngiliz Fransız ve İtalyan hükümetlerinden herbirinin atadığı üç üyeden oluşan komisyon bir plan tasarısı hazırlayacaktır. Herhangi bir sorunda oybirliği oluşamazsa, sorun komisyon üyelerince kendi hükümetlerine götürülecektir. Bu plan Süryani-Keldaniler ile, bölgenin içindeki diğer etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvenceleride kapsayacaktır. Bu amaçla, İngiliz, Fransız, İtalyan, Acem ve Kürt temsilcilerden oluşan bir komisyon incelemelerde bulunmak ve iş bu antlaşmaya göre Türkiye sınırının İran sınırı ile birleştiği yerler-

de Türkiye sınırında yapılması gerekebilecek düzeltmeleri kararlaştırmak üzere bu bölgeleri ziyaret edeceklerdir.

Madde 63: Osmanlı Hükümeti, 62. maddeyi komisyonun kararlarını kendisine bildirilidiginden başlayarak üç ay içinde kabul etmeyi ve yürütmeyi şimdiden yükümlenir.

Madde 64: İşbu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından bir yıl sonra, 62. maddede yazılı bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konseyi'ne başvururlarsa ve Konsey de bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varır ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye salık verirse, Türkiye bu tavsiyeye uyacağını ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçeceğini şimdiden kabul eder.

Bu vazgeçmenin ayrıntılı hükümleri başlıca bağlaşıklık devletlerle Türkiye arasında yapılacak ayrı bir sözleşmeye konu olacaktır.

Bu vazgeçme gerçekleşirse ve gerçekleşeceği zaman, Kürdistan'ın şimdiki kadar Musul vilayetinde kalmış kesiminde oturan Kürtlerin, bu bağımsız Kürt devletine kendi istekleriyle katılmalarına başlıca bağlaşıklık devletlerce hiçbir itirazda bulunulmayacaktır.⁽¹⁾

İkinci antlaşma ise, 24 Temmuz 1923'de Türkiye ile Müttefik Güçler arasında imzalanan Lo-

*) Alwasat, Kamu Hukuk Yüksek Lisans Öğrencisi

1931 yılında Milletler Cemiyeti'nin Sürekli Mandalar Komisyonu manda yönetiminden çıkmanın koşullarını saptar. Bu koşullar sözü geçen ülke bakımından şöylece sıralanmaktadır: 1) Muntazam şekilde kurulmuş bir hükümetinin bulunması; 2) Ülke bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını korumaya yeterli olması; 3) Kamu düzenini ve mali bağımsızlığını korumaya yeterli bulunması; 4) Normal yasama ve yargı sisteminin var olması.

Antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Kürt bölgeleri Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında paylaştırılmıştır. Irak Büyük Britanya'nın Manda yönetimi altına konulmuştur.

Bugün Kürt sorunu diye nitelenen sorunun doğum tarihi 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasıdır. O günden bu yana Kürt sorunu ortadoğuda sürekli bir gerginlik ve çatışma ortamı yaratmıştır.

Milletler Cemiyeti Döneminde Irak Kürtlerinin Hukuki Statüsü

Büyük Britanya'nın manda yönetimi altına konulan Irak'ta manda rejimi yürürlüğe konulmuştur. Mandater devletin sistemin işleyiş mekanizmasına ait olmak üzere özellikle önem taşıyan şu üç yükümü bulunmaktadır: a) Milletlerarası bir denetime tabi olmak; b) Yönetimini yüklediği ülke hakkında Konsey'e yıllık raporlar sunmak; c) ülke ahalisinin şikayetlerini Milletler Cemiyetine bildirmek⁽²⁾.

Milletler Cemiyeti'ne Irak'ın 1920-1921 dönemindeki durumu ve ilerlemesi ile ilgili olarak sunulan bir raporda Kürtler ile ilgili şu ibare yer almaktadır:

"Britanya Majestelerinin hükümeti ile Irak hükümeti, Irak sınırları içinde yaşayan Kürtlerin bu sınırlar dahilinde bir Kürt Hükümeti kurma haklarını tanırlar ve çeşitli Kürt unsurların kendi aralarında mümkün olan en kısa zamanda, bu hükümetin almasını arzuladıkları şekli ve yayılmasını istedikleri sınırları konusunda bir anlaşmaya varacaklarını ümit ederler. Her iki hükümet onları, Britanya Majestelerinin hükümeti ve Irak hükümeti ile olacak iktisadi ve siyasi ilişkilerini tartışmak için sorumlu delegeler göndereceklerini bildirirler"⁽³⁾ denilmektedir.

11 Temmuz 1923 tarihli Irak Bakanlar Kurulu kararı:

"Irak hükümeti, Kürt bölgelerine, teknisyenler hariç, Arap memurlar tayin etmek niyetinde değildir. Onun, Kürt bölgeleri hakkında resmi yazışmalarda Arap dilini kullanmaya zorlama niyeti yoktur. Adı geçen bölgelerde ahalinin, sivil ve dini toplulukların hakları olduğu gibi muhafaza edilecektir"⁽⁴⁾.

Lozan Antlaşması'nın, 3. maddesinde, Musul anlaşmazlığı konusunda Milletler Cemiyetinin hakemliği öngörülmüyordu. 30 Eylül 1924'te yapılan oturumda Milletler

Cemiyeti Kont Teleki'nin başkanlık ettiği bir komisyonu yerinde incelemeler yapmakla görevlendirir. İnceleme komisyonu raporunun 57. sayfasında şu gerçeklere yer veriliyordu:

"Eğer yalnız başına etnik delilden bir sonuç çıkarmak gerekseydi, bu, Kürtlerin ahalinin sekizde beşini teşkil etmesi nedeniyle bizi bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını öne sürmeye iterdi. Böylesi bir çözümün düşünülmesi halinde verilen sayıya 'Mecusi' (Zerdüştü) dinine mensup Kürtler olan Yezidileri ve Kürt unsuru tarafından asimilasyonu kolay olacak Türkleri de katmak yerinde olur. Bu şekilde yapılan değerlendirmede, Kürtler ahalinin sekizde yedisini oluştururlar. Her iki tarafça sunulan istatistik ve haritalar yanlıştır"⁽⁵⁾.

16 Aralık 1925'te yapılan 37. oturumunda Milletler Cemiyeti, Musul vilayetinin Irak'a bağlanmasını kararlaştırdı. Kararda Yirmibeş yıllığına manda rejimi altında kalacak olan bu ülkede yaşayan Kürtler'le ilgili şu belirlemeye yer veriliyordu: *"Kürtler'in, ülkelerindeki idare, adliye işleri ve okullardaki öğretim için kendi ırklarından memurlar tayin edilmesi ve Kürtçe'nin bu hizmetlerin resmi dili olması yolundaki istemleri hesaba katılmalıdır"*⁽⁶⁾.

Bu uluslararası karar karşısında Bağdat hükümetinin resmi açıklamalarından biri olan Başbakanın 21 Ocak 1926 tarihli nutkunda şu taahütte bulunuluyordu: *"Biz Kürtlere haklarını vereceğiz, memurlar aralarında seçilecek, milli dilleri resmi dilleri olacak ve çocukları kendi dilleriyle öğrenim görecektir. Kürtler'in haklarını tanımak mecburiyetindeyiz"*⁽⁷⁾.

1929 yılında Lord Passfield, Cenevre'deki Milletler Cemiyetine 25 yıllık yolu 5-6 yılda aldıklarını ve Irak'ın bağımsızlığa hazır olduğunu bildiren bir rapor verir. Haziran 1930'da Irak'ın iç ve dış işlerinin yönetimini krala bırakan İngiliz-İrak Antlaşması imzalandı.⁽⁸⁾

1931 yılında Milletler Cemiyeti'nin Sürekli Mandalar Komisyonu manda yönetiminden çıkmanın koşullarını saptar. Bu koşullar sözü geçen ülke bakımından şöylece sıralanmaktadır: 1) Muntazam şekilde kurulmuş bir hükümetinin bulunması; 2) Ülke bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını korumaya yeterli olması; 3) Kamu düzenini ve mali bağımsızlığını korumaya yeterli bulunması; 4) Normal yasama ve yargı sisteminin var olması.⁽⁹⁾

Komisyon ertesi yıl, yani 1932'de, Irak'ta bu koşulların

Anayasanın 3. maddesinde şu düzenlemeye yer verilmiştir: "Irak toplumu vatandaşlarının tam hak, özgürlük ve karşılıklı sevgi esasına dayanan işbirliğinden oluşur. Bu uluslu Araplar ve Kürtler meydana getirirler. Bu iki ulusun Irak içinde eşit hakları Anayasa güvencesindedir." Böylece Irak'ta Kürtler'in hakları ilk defa Anayasal güvenceye kavuşuyordu.

gerçekleşmiş olduğu kanısına vararak, manda yönetiminin sona ermesine karar verir. Irak böylece bağımsız bir devlet olunca Milletler Cemiyeti üyeliğine de kabul edilir.

Milletler Cemiyeti'ne üye olurken kimi devletlerin tek taraflı bildirimler yoluyla ülkelerindeki azınlıkların haklarını güvence altına aldıkları gözlenmektedir.⁽¹⁰⁾ Irak'ta, 30.05.1932 tarihinde böyle bir bildirimde bulunmuştur. 30 Mayıs 1932 tarihli 16 maddelik bu belgede; Irak'ın ülkesindeki etnik farklılıkları azınlık olarak kabul ettiği ve Kürtlerin ve diğer azınlıkların idari, kültürel ve insani haklarına saygı göstereceği belirtilmektedir.⁽¹¹⁾ Milletler Cemiyetinin 18 Nisan 1946'da feshinden sonra azınlıkların korunmasıyla ilgili yetki Birleşmiş Milletlere geçti. Bu belgeye göre, Irak tek başına bu kararın maddelerini değiştiremez ya da karşı çıkamaz. Sadece milletler topluluğu (oy çokluğu ile) ve Uluslararası Adalet Divanı söz konusu maddeleri yorumlamaya yetkilidir. Irak'ın bağımsızlığı ve bütünlüğü bu belgeden doğan yükümlülüğünü yerine getirmesine bağlıdır.⁽¹²⁾

Böylece, Birinci Dünya Savaşı'nda uluslararası bir mesele niteliğine kavuşan Kürt meselesi, somut uluslararası hukukta bağımsızlıkla başlayan, özerk bir statüyle devam eden ve Irak'ta kısmi azınlık haklarıyla sınırlı olarak sonuçlanan hukuki bir statüye bağlanmıştır.

11 Mart 1970 Protokolü

14 Temmuz 1958 yılında Irak'ta subayların öncülüğünde bir darbe gerçekleştirildi. Darbeciler General Abdulkarim Kasım'ı başkanlığa getirdiler. Aynı gün Irak'ta monarşik rejime son verilerek, Cumhuriyet ilan edildi Kürt siyasal güçleri de Cumhuriyetin ilanını desteklediler. 27 Temmuz 1958 yılında hazırlanan geçici anayasanın 3. maddesinde şu düzenlemeye yer verilmiştir: "Irak toplumu vatandaşlarının tam hak, özgürlük ve karşılıklı sevgi esasına dayanan işbirliğinden oluşur. Bu uluslu Araplar ve Kürtler meydana getirirler. Bu iki ulusun Irak içinde eşit hakları Anayasa güvencesindedir."⁽¹³⁾ Böylece Irak'ta Kürtler'in hakları ile defa Anayasal güvenceye kavuşuyordu. Ancak bu güvencenin sözde kaldığı kısa bir süre sonra anlaşılacaktır.

Irak'ta 1958-1968 dönemi sürekli bir iktidar mücadelesine sahne oldu. 1963, 1964, 1966 ve 1968 yılların-

da darbelerle iktidar el değiştirdi. Her iktidar değişikliği sonucunda Kürtler'le anlaşmalar imzalanıyor. Kürtlere temel hak ve özgürlüklerinin verileceği ve ulusal haklarının anayasa güvenceye kavuşturulacağı taahhüt ediliyordu. Ancak hiç bir iktidar bu siyasal taahhütlerine ve anlaşmalara uymamışlardır. Bu durum Irak'ta sürekli bir gerginlik ve iç çatışma ortamına neden olmuştur.

17 Temmuz 1968 darbesiyle iktidar tamamen BAAS'çılara eline geçti. BAAS Partisi iktidarını güçlendirmek için ülkenin iç sorunlarını haletmeye koyuldu. Bu sorunların başında da Kürt sorunu geliyordu. Bu amaçla Kürt siyasal gruplarıyla ilişkiye geçildi. Yapılan uzun görüşmelerden sonra Irak'ta bir dönüm noktası oluşturan 11 MART 1970 PROTOKOLÜ⁽¹⁴⁾ imzalandı. Protokol PDK (Kürdistan Demokrat Partisi) adına Mustafa Barzani'nin, BAAS Partisi adına ise Saddam Hüseyin'in imzasını taşımaktadır.

1970 antlaşması Irak Kürdistanı için "özerk" bir yönetim öngörüyordu. Bunun için dört yıllık bir geçiş süreci belirlenmişti. 11 Mart 1974 yılına kadar antlaşma hükümlerinin tümü yerine getirilmiş olacaktı. Ancak bu süreç antlaşmaya uygun olarak gerçekleştirilmedi.

Irak Devrim Yürütme Meclisi, 11 Mart 1974 tarihinde, 1970 Anayasasının 8. maddesine bir fıkra (c) eklenmesi kararı aldı. Anılan fıkraya göre; "Kanun çerçevesinde Kürtlere çoğunlukta buldukları bölgelerde özerklik verilecek" denilmektedir. Yine aynı tarihte Devrim Yürütme Meclisi 33 nolu kararı ile, "Kürdistan Bölgesi Üzerine Özerklik Yasası" nı kabul etmiştir.⁽¹⁵⁾

Kürdistan Demokrat Partisi, antlaşmaya bağlı kalmadığını ve sınırlı haklara yer verildiği gerekçesiyle sayı kabul etmemiştir. Böylece Irak'ta Kürt siyasal güçleriyle merkezi hükümet arasında silahlı çatışmalar yeniden başlamıştır.

PDK'nin BAAS yönetiminden talepleri özetle şöyleydi: Irak Kürdistanı'nın sınırları ve otonomi yasasının prensip ve formülasyonu açıkça belirlenecektir. Geçiş süresi sona erdirilecek ve ulusal cephenin meydana gelmesinden itibaren bir yıl içinde ülkede serbest seçimler yapılacak, ayrıca Mart Antlaşması'nın bütün maddeleri uygulanacaktır.

Baas Partisi, İktidarı ele aldıktan sonra Sovyetler'le sıkı ilişkiler geliştirdi. Irak Ordusunu Irak-Sovyet Dost-

luk Antlaşması'ndan sonra Sovyet silahlarıyla donattı. Aynı zamanda Moskova Kürtlere yaptığı silah sevki- ni de durdurmuştu. Bu dö- nemde Mustafa Barzani önderliğindeki Irak Kürtle- ri de İran ve ABD ile ilişki- lerini geliştirdi ve onlar ta- rafından daha çok desteklenmeye başlandı.⁽¹⁶⁾

1975 yılında Cezayir'de toplanan OPEC zirvesinde İran-İrak arasında imzalanan antlaşmada Irak'ın Şattül- Arap üzerindeki iddialarından vazgeçmesi karşılığında İran, Kürtlere verdiği desteği geri çekti.⁽¹⁷⁾

Cezayir antlaşması ile İran'ın Kürtlere verdiği deste- ği geri çekmesinden sonra Baas yönetimi bütün gücüyle Kürdistan Özerk Bölgesi'ne saldırdı ve Kürt direnişi si- villeri de kapsayacak şekilde kanla bastırıldı. İran ve Türkiye sınırına büyük bir sığınmacı akını başladı. Böy- lece cumhuriyetin kuruluşundan sonra ilk defa Kürt ayaklanması önemli bir yenilgi alıyordu.

İran-İrak Savaşında Kürtler

1975 yenilgisinden sonra Kürt bölgesinde bir sessiz- lik dönemi başladı. Eylül 1980'de İran-İrak savaşının başlaması ve Irak'ın İran'a karşı gerçekleştirdiği saldırı, Iraklı Kürtlere yeni bir fırsat sağlamıştı. Bu durumdan yararlanmaya çalışan Kürt siyasal güçleri yeniden dire- niş hareketini başlattılar. PDK 1983'de İran'ın Irak'a saldırısından yararlanarak özerk bölgenin önemli ke- simlerini ele geçirdi.

Öte yandan Kürt grupları bu dönemde Merkezi ikti- darla kalıcı bir özerklik antlaşması imzalamak amacıy- la gizli görüşmeler yapmaya başladılar. Her iki tarafın da istediği ateşkes Aralık 1983'de sağlandıysa da çok uzun sürmedi.⁽¹⁸⁾

İrak merkezi hükümeti, 1988 Mart'ında kimyasal- biyolojik silahlar kullanarak Kürtlerin fiili otoritelerini kırmaya çalıştı. Kimyasal silahların kullanılması sonu- cunda Halepçe'de yaklaşık 6.000 ölü ve onbinlerce ya- ralanmayla sonuçlanan bir jenosid yaşandı.

1988 Ağustos'unda İran-İrak savaşının sona ermesi ve İran'ın ateşkesi kabul etmesiyle, Irak merkezi hükü- meti Özerk bölgeye karşı büyük bir saldırı başlattı. Kimyasal silahlarında kullanıldığı bu saldırılar sonucun- da Kürt ayaklanması bir kez daha bastırıldı ve onbinler-

1975 yenilgisinden sonra Kürt bölgesinde bir sessizlik dönemi başladı. Eylül 1980'de İran-İrak savaşının başla- ması ve Irak'ın İran'a karşı gerçekleştirdiği saldırı, Irak- lı Kürtlere yeni bir fırsat sağlamıştı. Bu durumdan yarar- lanmaya çalışan Kürt siyasal güçleri yeniden direniş ha- reketini başlattılar. PDK 1983'de İran'ın Irak'a saldırı- sından yararlanarak özerk bölgenin önemli kesimlerini ele geçirdi.

ce insan topraklarını terk ederek Türkiye ve İran'a sığınmak zorunda kaldı.

Körfez Krizi ve Kürtler

2 Ağustos 1990 tarihin- de Irak ordusunun Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan

Körfez Krizinde Kürtler, genel olarak müttefik güçlerle Irak güçleri arasındaki çatışmalara doğrudan katılmadı- lar. Bunun nedeni; bir yandan müttefik güçlerden güven- ce almadan Irak kuvvetlerine saldırmanın doğru olmadı- ğı; öte yandan Müttefik Güç'lerle Irak kuvvetleri arasın- daki çatışmalar neticesinde merkezi Irak Hükümetinin güçten düşeceği varsayımına dayanıyordu. Böylece Kürt- ler, savaş sonucunda Bağdat'ta meydana gelecek iktidar boşluğunu beklemeye koyuldular.

BM Güvenlik Konseyi'nin 687 sayılı kararı çerçeve- sinde, Irak'a karşı kuvvet kullanma niteliğinde zorlama tedbirleri uygulaması son bulduktan ve Irak ile söz ko- nusu hareketi yürüten müttefik kuvvetler arasında fiilen bir ateşkes sağlandıktan sonra, ülke içinde mevcut Irak yönetimi aleyhine silahlı muhalefet eylemleri başgöster- di.⁽¹⁹⁾ 1991 Mart'ında ülkenin güneyinde, büyük ölçüde Şii gruplar; ülkenin kuzeyinde, büyük ölçüde Kürt grup- larca gerçekleştirilen isyanlar kısa sürede etki alanlarını genişlettiler. Özellikle Irak'ın kuzeyinde, Irak Kürdista- nı'nın önemli bir bölümü Kürt ayaklanmacıların deneti- mine girdi.

Gerek ülkenin güneyindeki, gerek kuzeyindeki is- yancıların nihai hedefi; Saddam rejimini devirerek, Irak'ta azınlık haklarına ve insan haklarına saygılı, ço- ğulcu, demokratik bir rejimin kurulması yönündeydi.

Fakat, isyancıların, bir yandan beklenti içinde ol- dukları uluslararası yardımları alamamaları, öte yandan Saddam güçlerinin beklenenden daha güçlü çıkması gi- bi nedenlerden dolayı isyan başarıya ulaşmadı.

İrak'taki mevcut hükümet, Mart ayının sonlarına doğru kuzey bölgesine karşı helikopterlerin desteğiyle, özellikle sivilleri hedef alan bir şiddet hareketi başlattı. Irak hükümet kuvvetlerinin kimyasal biyolojik nitelikte- ki silahları da kullandığı ve bir jenosid niteliğine ulaşan bu hareketi sonucunda, çoğunluğunu sivil halkın oluş- turduğu ve sayıları yüzbinlerle ifade edilen Irak vatan- daşları ülkelerini terk ettiler. Göç edenler İran ve Türki- ye ülkelerine sığındılar ya da bu ülkelere girmek üzere,

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kürtlerin güvenliğini sağlamak ve yardımların gereği gibi ulaştırılması için Türkiye-İrak sınırında BM gözetiminde bir "Tampon Bölge" oluşturulması fikrini ortaya attı. Daha sonra İngiltere de bu öneriyi benimsedi ve "Güvenlik Bölgesi"nin yalnız Türkiye-İrak sınırında değil, Irak Kürdistanı'nın bazı kentlerini de kapsayacak şekilde genişlemesi gerektiğini belirtiyordu.

sınır bölgeleri çevresinde yayılarak dağılmalara neden oldular.⁽²⁰⁾

Olayın medya tarafından duyurulması üzerine dünya kamuoyunda büyük bir tepki oluştu.

Nihayet, bu gelişmeler üzerine, Özellikle Türkiye, Fransa ve İran'ın girişimlerini gözönünde bulunduran BM Güvenlik Konseyi, 5 Nisan 1991 tarihinde, 688 sayılı kararı kabul etti. Kararın işlem paragraflarında, özetle; bu gelişmelerin bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden sonuçlar doğurduğu; Irak'ın ayaklanmaları bastırma eylemlerine son verip derhal konuya ilişkin açık görüşmelere başlaması ve tüm vatandaşlarının insan haklarını ve siyasal haklarını tanıması; uluslararası insancıl kuruluşların, ülkenin her tarafında yardıma gereksinimi bulunan kişilere yardıma bulunmak için ülkeye girmelerine Irak'ın izin vermesi; BM Genel Sekreteri'nin insancıl çabaları ve sonuçlarını bildirmesi (sivil Irak halkı özellikle Kürt nüfus ile ilgili olarak) mülteci ya da yerinden edilmiş Irak nüfusunun acil gereksinimlerini karşılamak için Genel Sekreter'in, ilgili BM kuruluşları da dahil olmak üzere, elindeki tüm kaynakları kullanması; tüm üye devletlerin ve tüm insancıl kuruluşların bu insancıl yardım çabalarına katkıda bulunmaları ve Irak'ın bu sonuçların elde edilmesi için Genel Sekreter ile işbirliği içinde bulunması öngörülmüyordu.⁽²¹⁾

BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararından sonra sığınmacılara yönelik insani yardım girişimleri başladı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kürtlerin güvenliğini sağlamak ve yardımların gereği gibi ulaştırılması için Türkiye-İrak sınırında BM gözetiminde bir "Tampon Bölge" oluşturulması fikrini ortaya attı. Daha sonra İngiltere de bu öneriyi benimsedi ve "Güvenlik Bölgesi"nin yalnız Türkiye-İrak sınırında değil, Irak Kürdistanı'nın bazı kentlerini de kapsayacak şekilde genişlemesi gerektiğini belirtiyordu. "Tampon bölge" önerisine sıcak bakmayan ABD ise, "güvenli alan" kurulmasını benimsemiştir.

"Tampon bölge" ile "güvenli alan" arasındaki ilişki şöyle özetlenebilir: Güvenli alan, "özel bir amaçla ayrılmış bölge, belli bir ırka mahsus yerleşim alanı" türünden kalıcılık çağrışımı yapmamaktadır. Oysa tampon bölgenin uzun vadede bir kalıcılık kazanması olasıdır⁽²²⁾ söz konusudur.

Kürtlerin korunmasına yönelik özel bölgeler oluşturulması için tartışmalar sürerken, ABD, Irak hükümetine 36. enlemin kuzeyinde savaş helikopterleri ve savaş uçakları kullanmama ve her türlü askeri faaliyeti durdurma uyarısında⁽²³⁾ bulundu. Böylece 36. enlemlerle Türkiye sınırı arasında kalan bölge, Kürtler için fiili güvenli bölge haline getirildi.

Kürtlere yönelik insani yardım Türkiye üzerinden yapılıyordu. 6 Nisan 1991 tarihinde, *Provide Comfort* (Huzur Harekatı) operasyonu ile ilgili notalar, Ankara'da ANAP hükümetince onaylandı. Varılan anlaşma gereği, ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, İtalya ve Belçika gibi ülkelerden oluşturulacak bir güç, kuzey Irak'ta Kürtler için güvenli bölgeler oluşturacak; bu bölgeyi Iraklı askerlerden arındıracak olan güçler, böylece Türk sınırına yağılmış durumda olan yüzbinlerce Kürt sığınmacının evlerine geri dönmelerini sağlayacaktı.⁽²⁴⁾ Nisan ayının onbirinden itibaren de Türkiye'nin güneydoğusuna yabancı asker akını başladı.

Müttefik Güçlerin, Irak ülkesinin 36. enleminde gerçekleştirdikleri güvenli bölgeden, Türkiye ve İran'a sığınmış bulunan veya bu ülkelerin sınırlarında bekleyen sığınmacıların kendi evlerine dönüşleri, Müttefik Devletler Silahlı kuvvetleri eliyle gerçekleştirilmiştir.

Temmuz ayına girildiğinde Müttefik Güçleri güvenli bölgeyi terketmeye başladılar. Sığınmacılar evlerine dönmüştü. Bu arada, Irak'ın müttefikler ayrıldıktan sonra bölgeye girmesini önlemek için küçük bir güvenlik gücü ile birlikte insani yardımların ulaştırılmasında aracılık yapmak üzere bazı gruplar kuzey Irak'ta kalıyordu.

ABD, bölgeden ayrılmadan Irak'a bir "demarş"ta bulunmuş ve Irak askerlerinin kuzeydeki bölgelere yeniden girmeleri halinde karşılıklı müttefik kuvvetleri bulacakları anlatılmıştı. Söz konusu demarş ile birlikte, koalisyon ülkelerinin stratejileri şu üç ana direk üzerine oturtulmuştu⁽²⁵⁾:

1- Türk-İrak sınırının hemen yanbaşı, Silopi'de müttefik güçlere bağlı bir birlik bırakılacak ve sözkonusu güç, elindeki saldırı helikopterleri ile bölgeyi denetleyecek ve gerektiğinde bu güç İncirlik Üssü'ndeki savaş uçaklarından yararlanabilecekti.⁽²⁶⁾

2- Müttefikler, Kuzey Irak'ta uçuşlara devam edeceklerdi ve Irak hava kuvvetlerinin bu bölgelerde uçuşları ya-

Seçimlere Kürt bölgesinde yaşayan, 18 yaşın üstündeki her Irak vatandaşı oy kullanma hakkına sahipti. Türkiye ya da İran'da kamplarda yaşayan Irak vatandaşları oy kullanamıyordu. Meclis, 100 sandalyeden oluşuyordu. Buna ek olarak 5 sandalyede Hıristiyanlara ayrılmıştı. Eski Baas görevlileri dışındakiler parlamento üyeliğine seçilme hakkına sahiptiler.

saktı. Buna uyulmadığı takdirde müttefikler, Irak uçaklarına ateş açabilecekti.

3- Son olarak da kuzey Irak toprakları içinde, Zaho'da küçük bir askeri tim bırakılacaktı. "Military Coordination Center" (Askeri Koordinasyon Merkezi), Irak askerleri ile günlük müzakereleri yürütecek ve gerektiğinde devreye girecekti.

Kuzey Irak'ta Yapılan Seçimler⁽²⁷⁾

BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı ile, Irak rejiminden kaçan Kürtlerin sığındıkları dağlardan inmelerini ve yurtlarına dönüşlerini sağlayan müttefiklerin, Nisan 91'de başlattıkları "safe haven" politikasının ardında, Irak Kürdistanı'nda yeni bir süreç başladı. 12 Mayıs 1988'de kurulan ve sekiz partiden oluşan Kürdistan Cephesi, Irak yöneticilerinin Ekim 91'de çekilmelerinin ardından Irak Kürdistanı'nda *de facto* otoriteyi ele geçirdi.

Kürdistan Cephesi bütün kamu kurumlarının meşru otorite olarak kabul ediliyordu. Cephe aylarca birliğini korumuş, fakat parti içi çekişmeler seçimi zorunlu kılmıştı. 2,5 milyonluk bir alanı halkın rızası ile aylarca bir *ad hoc* partiler koalisyonu ile yönetmek az görülür bir durumdu.

Seçimlerin ana amaçlarından biri, bölgede hukuki bir yönetimi yeniden tesis ederek, otorite boşluğuna son vermektir.

Cephe, Irak Kürt Otonom Bölgesi'ni yönetmek üzere seçimlerle bir yasama meclisi ve bir de başkanın seçilmesine karar verdi. Cephenin bölgesel seçimleri düzenleme kararı, 11 Mart 1970 sözleşmesi ile Irak Kürdistanı'ndaki nüfusa tanınan yasal hakları esas alıyordu.

Seçimlerin hukuki temeli iki yasaya dayanıyordu:

- 1) 8 Nisan 1992 tarihli Irak Kürdistanı Milli Asamblesi seçim yasası;
- 2) 22 Nisan 1992 tarihli Irak Kürdistanı Kurtuluş Hareketi Başkanı'nın seçimi yasası.

Her iki yasada Irak Kürdistanı Cephesi politik liderliği adına çıkartılmıştı. Bu nedenle kaçınılmaz olarak *de facto* bir hukuktu; ancak başka bir otoritenin yokluğu nedeni ile bu boşluğu doldurmuş ve seçimle ilgili herkes tarafından kabul edilmiştir.

Meclis nisbi temsil ile seçilecekti; kanun taslakları hazırlamak, genel bütçeyi ve kalkınma planlarını imzalamak, yürütme erkini kontrol etmek ve çeşitli meseleleri sonuçlandırmak görevlerine sahip olacaktı.

Politik olarak önemli olan Meclis'in antlaşmaları kabul etmek, Irak Kürdistanı halkının kaderini ilgilendiren kanunlarda kararlar almak ve merkezi otoriteyle (Bağdat) kurulacak yasal ilişkileri tanımak otoritesine sahip olmasıydı. Bir başka ifadeyle, Bağdat'la anlaşma yapıp yapmamak ve onun tekliflerini kabul edip etmemek konusundaki son kararı alma yetkisi Cephe'den Meclise geçecekti.

Diğer seçim yasası, dört yıllık bir süre için seçilmiş olan Başkan'a, ulusal meclisi toplamak, kanun taslakları önermek (teklif etmek) ve Ulusal Meclisce kararlaştırılmış antlaşmaları onaylamak yetkilerini vermiştir. Bundan başka Başkan, seçimlerden sonra parti milislerinden oluşturulacak birleşik silahlı kuvvetlere de kumandanlık edecekti.

Seçimlere Kürt bölgesinde yaşayan, 18 yaşın üstündeki her Irak vatandaşı oy kullanma hakkına sahipti. Türkiye ya da İran'da kamplarda yaşayan Irak vatandaşları oy kullanamıyordu. Meclis, 100 sandalyeden oluşuyordu. Buna ek olarak 5 sandalyede Hıristiyanlara ayrılmıştı. Eski Baas görevlileri dışındakiler parlamento üyeliğine seçilme hakkına sahiptiler.

Kuzey Irak'ta yapılacak seçimlerle ilgili olarak, Kürt önderleri yaptıkları açıklamalarda; Seçimlerin bağımsızlık anlamına gelmeyeceğini, Irak'ın toprak bütünlüğünü bozmaktan yana olmadıklarını, 1970 Otonomi antlaşması çerçevesinde kendi bölgesi içinde bir seçim uygulaması yapmak istediklerini ve bu seçimle de Kuzey Irak'ta düzeni yeniden sağlamaya çalışacaklarını belirtiyorlardı.

Gerek Türkiye, gerek Müttefik Güçler ve Avrupa Konseyi "Irak'ın toprak bütünlüğü içerisinde" Kuzey Irak'ta yapılacak seçimlere karşı olmadıklarını açıklamışlardır. Bu konuda genel olarak bir uzlaşma sağlandığı söylenebilir.

Öte yandan, Irak Parlamentosu, Kuzey Irak'ta "Özerk Bölge"de yapılması planlanan seçimleri yasadsışı ilan ettiğini⁽²⁸⁾ açıklamıştı.

Birkaç kez ertelenen seçimler nihayet 19 Mayıs 1992 tarihinde yapıldı. Irak Kürdistanı'nda toplam seçmen

Federal Birlik İlanı adlı bu bildiriye, özetle; Irak Kürdistanı'ndaki tarihsel gelişmelere değinilmekte ve Kürtlerin tarihsel olarak haksızlığa uğradıkları, dünyanın uzun süre Kürt sorunu konusunda sessiz kaldığı, Kürtler'in temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan antlaşmaların sürekli olarak merkezi hükümet tarafından ihlal edildiği belirtiliyordu.

sayısı 2,5 milyon olmasına rağmen bir kısmı Cephe'nin kontrol edemediği Kerkük gibi yerlerde, bir kısmı da sığınmacı olarak Irak dışında olduğundan seçmen sayısı 1.1 milyonda kalmıştı.

Seçimler, 1983'de Birleşmiş Milletler tarafından bağımsız bir seçim gözlem örgütü olarak onaylanan "Electoral Reform Society"nin (ERS) gözlem ve denetimi altında yapılmıştır.⁽²⁹⁾

Seçimler tamamlandıktan sonra seçim gözlem heyeti ERS 20 Mayıs 1992 tarihinde açıkladığı basın bildirisinde "eldeki bulgulara göre seçim Irak Kürt seçmeninin tam ve özgür iradesini yansıtmaktadır" deniyordu. Diğer gözlem heyetleri de aynı doğrultuda açıklamada bulunmuşlardı.

Seçimlerden sonra oluşan Ulusal Meclis, 4 Haziran 1992'de açılış oturumu yaptı. Birkaç hafta sonra da bölgesel kabinesi açıklandı. 5 Temmuz 1992'de de meclis içinde çıkan hükümet (İdare Heyeti) meclisten güvenoyu alarak göreve başladı. Öte yandan başkanlık seçimlerinde, her iki turda da adayların hiçbiri salt çoğunluğu sağlayamadığı için başkan seçilmiyor ve başkanlık seçimleri erteleniyor.

Federal Birlik İlanı

Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi, 4.10.1992 tarihinde yaptığı tek taraflı bildiri ile, Kürt Federe Devleti'nin kurulduğunu açıkladı.

Federal Birlik İlanı adlı bu bildiriye, özetle; Irak Kürdistanı'ndaki tarihsel gelişmelere değinilmekte ve Kürtlerin tarihsel olarak haksızlığa uğradıkları, dünyanın uzun süre Kürt sorunu konusunda sessiz kaldığı, Kürtler'in temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan antlaşmaların sürekli olarak merkezi hükümet tarafından ihlal edildiği belirtiliyordu. Devamla, 1991 Kürt halk ayaklanması ve bunun sonucunda BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı ile yeni bir sürece girildiği, Irak hükümet güçleri ve görevlilerinin bölgeden çekilmesi ile, bölgenin yönetimi için 19 Mayıs 1992'de özgür seçimlerin yapıldığı, seçimlerle Kürt Ulusal Meclisi üyelerinin seçildiği ve 5 Temmuz 1992'de, İlk Kürdistan Hükümeti'nin meclisten güvenoyu alarak göreve başladığı açıklanmaktadır.

Sonuç bölümünde; Irak'ın ulusal bütünlüğü içerisinde ve Irak muhalefetinin Viyana ve Irak Kürdistanı'nda aldığı kararlara göre; Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi'nin, Irak Kürdistanı halkı adına oy-

birliğiyle, bu tarihi anda "kendi kaderini tayin hakkı"nı düzenleyen uluslararası antlaşmalara dayanarak, insan hakları esasına dayalı, çok partili, demokratik Federal bir sistem çerçevesinde olmak üzere "merkezi hükümet"le ilişki kurmaya karar verdiği açıklanmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı

BM Güvenlik Konseyi'nin 678 sayılı kararı çerçevesinde, Irak'a karşı kuvvet kullanma niteliğindeki tedbirlerin uygulanması son bulduktan ve Irak ile sözkonusu hareketi yürüten Müttefik Kuvvetler arasında, fiilen bir ateşkes sağlandıktan sonra, ülke içinde, mevcut Irak yönetimi aleyhine silahlı muhalefet eylemleri başgöstermişti. Ülkenin güneyinde büyük ölçüde Şii gruplar; ülkenin kuzeyinde büyük ölçüde Kürt gruplarca gerçekleştirilen isyanlara karşı hükümet kuvvetlerinin şiddetle karşılık vermesi sonucunda, özellikle kuzeyde, çoğunluğunu sivil halkın oluşturduğu yüzbinlerce Irak vatandaşı İran ve Türkiye'ye sığındılar ya da bu ülkelere girmek üzere, sınır bölgeleri çerçevesinde yığılarak yağmalara neden oldular.⁽³⁰⁾

Bu gelişmeler üzerine BM Güvenlik Konseyi 5 Nisan 1991 tarihinde 688 sayılı kararı kabul etti.

Yukarda belirtilen gelişmelere neden olan çarpışmalar, teknik uluslararası hukuk anlamında, birer iç çatışma niteliğindedir.⁽³¹⁾

Bir ülkenin iç barışı ve iç düzeni, o devletin ulusal yetki alanına girdiği için, "iç işlere karışmama ilkesi", uluslararası örgütlerin iç çatışmalara karışmalarına izin vermez.⁽³²⁾ Uluslararası hukukta ayaklanma isyan, darbe, devrim gibi hareketler, meydana geldikleri ülke devletin ulusal yetkisi içinde sayılmaktadır.⁽³³⁾ Fakat iç çatışmayla ilgili sorunla uluslararası bir iç çatışmanın çözümlenmesini etkilemek üzere giriştiği eylemin, iç işlere karışmama ilkesine ters düşmemesi, yasal olabilmesi için, sadece belli amaçlara hizmet etmesi yeterli değildir. Aynı zamanda, etkileme işlemi için seçilen araçların da belli hukuksal koşulları yerine getirmesi gerekir.⁽³⁴⁾

Güvenlik Konseyi'ni, bölgesel uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında kaldığı gibi bir karar almaya yönelten etken, bir yandan bir kısım Irak halkının komşu devlet sınırlarına akın etmeleri, öte yandan Irak'ın egemenlik hakkını kullanım biçimi oluşturmaktadır. Çünkü, Irak hükümet kuvvetleri, kimyasal-biyolojik nitelikteki silahları bu çatışmalar sırasında kullanmıştır. Bu da İnsan haklarının açıkça ihlalidir. İnsan haklarının açık ihlali, ulusal yetkiyi bertaraf eden bir olgudur.

Uluslararası örgütler iç çatışmaların çözümünü etkilemek için yalnız barışçı yöntemlere değil, zaman zaman askeri ve askeri olmayan zorlama tedbirlerine de başvurmuşlardır. Örgütler, bu tür tedbirleri, çatışan taraflar arasındaki siyasi-askeri dengeyi kendi amaçları doğrultusunda etkileyerek kendi istedikleri bir çözümü taraflara zorla kabul ettirmek için, iç çatışmanın belli bir yönde gelişmesini ve belli bir biçimde sonuçlanmasını sağlamak için uygularlar. Zorlama tedbirlerin uygulanması için, bu tür tedbirlerin yöneltildiği hükümetlerin ya da öteki siyasal birimlerin rızalarına gerek yoktur. Fakat zorlama tedbirlerin bir iç çatışmaya iç işlere karışmama ilkesine aykırı düşmeden uygulanabilmesi, bu tedbirlerin, uluslararası örgütlere yetki veren uluslararası hukuk kuraları içinde kalmalarına bağlıdır.⁽³⁶⁾

Uluslararası örgütler, sadece uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile ortak yasal savunma alanlarında, zorlama tedbirlerine başvurma yetkisine açıkça sahiptirler. Her iki alan da doğrudan doğruya iç çatışmalarla değil, fakat uluslararası barış ile ilgilidir. Bu yüzden iç çatışmalarda zorlama tedbirlere başvuran uluslararası örgütler, eylemlerini genellikle ya ortak yasal savunma, ya da uluslararası barış ve güvenliğin korunması gerekçesi ile yasallaştırmaya çalışmışlardır.⁽³⁷⁾

Güvenlik Konseyi, 688 sayılı kararında, gelişmelerin "bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden sonuçlar doğurduğu" saptamasında bulunmuştur. Güvenlik Konseyi'ni, bölgesel uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında kaldığı gibi bir karar almaya yönelten etken, bir yandan bir kısım Irak halkının komşu devlet sınırlarına akın etmeleri, öte yandan Irak'ın egemenlik hakkını kullanım biçimi oluşturmaktadır. Çünkü, Irak hükümet kuvvetleri, kimyasal-biyolojik nitelikteki silahları bu çatışmalar sırasında kullanmıştır. Irak'ın egemenlik hakkını kullanım biçimi, açıkçası bir soykırım (jenosid) niteliğine varan sonuçlar doğurmuştur. Bu da İnsan haklarının açıkça ihlalidir. İnsan haklarının açık ihlali, ulusal yetkiyi bertaraf eden bir olgudur.

BM Antlaşmasının ulusal yetkiye ilişkin 2. maddesinin 7. paragrafı, "İş bu yasanın hiçbir hükmü, ne özü bakımından bir Devletin ulusal yetki alanı (jurisdiction)

içine giren işlere Birleşmiş Milletlerin karışmasına izin verir, ne de üyeleri bu tür işleri Yasa gereğince bir çözüm biçimine bağlamaya zorlar..."⁽³⁸⁾ Fakat BM Antlaşması'nın 2. madde 7. paragrafının son kısmı buna bir istisna getirmiştir. Buna göre "bu ilke (iç işlerine karışmama ilkesi-İG)

7. Bölümde öngörülen zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını bozamaz."

BM Antlaşmasının 7. Bölümü genel olarak Güvenlik Konseyi'nin yetkilerine ilişkindir. Zorlama tedbirleri içerir. Dolayısıyla, şayet ulusal yetkiye giren bir konu, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir niteliğe yol açmışsa, bu durumda ulusal yetki ilkesi ortadan kalkar. Öte yandan Milletlerarası Adalet Divanı 1923 yılında verdiği bir kararda şöyle demiştir: "Bir meselenin tamamen bir devletin yetki alanına girip girmediği sorusu esas itibariyle izafi bir sorun olup uluslararası ilişkilerin gelişmesine bağlıdır."⁽³⁹⁾

Güvenlik Konseyi barışın tehdit mi edildiğini, bozulduğunu mu, yoksa bir saldırı fiilinin mi olduğunu tesbit ederken, bir diğer deyişle neler cereyan ettiğini ortaya koyarken olayları bir hakim gibi değerlendirip nitelendirir. Burada ortaya çıkan zorluk, Güvenlik Konseyi'nin hangi maddelere dayandığını belirtmemesidir. Konsey tavsiyesinin giriş ya da herhangi bir hükmünde, durumun 39. madde de belirtilen üç durumdan hangisine karşılık olduğunu da bildirmez. Sadece 39. maddeye giren üç ihtimalden herhangi birinin ortaya çıkmış olması halinde, Konsey 7. bölümdeki yetkilerine dayanmış olur. Üzerinde çalıştığı meselelerde üyeleri arasında geniş görüş ayrılıkları bulunmasından ötürü, Konsey böyle dikkatli davranmayı tercih ediyor. Konsey bu bölümün içeriğine dayandığında, dolaylı olarak 39. madde de belirtilen üç durumdan herhangi biri ile karşılaşmış demektir.⁽⁴⁰⁾

Örnek: 1947 tarihli Filistin meselesinde, 1966 Rodezya ile ilgili BM kararı.

Böylece Konsey'in uygulamalarında daha ziyade 39. maddeden doğrudan bahsedilmeden 39. madde terimleriyle durumun nitelendirilmiş olmasına rastlanır.

Örnek: Irak ile ilgili kararlarda olduğu gibi, 1982 Falkland Adaları, 1950 Güney Kore'deki askeri müda-

BM Güvenlik Konseyinin 678 sayılı kararı ile, Irak'a Kuveyt'ten çekilmesi için tanınan sürenin 15 Ocak'ta dol-

haleleri, Güney Afrika'nın Angola'ya (1976), Lesotha'ya (1982) saldırgan davranışlarını bu şekilde kinamıştır.⁽⁴¹⁾

BM Güvenlik Konseyi, 688 sayılı kararında da bu şekilde davranmıştır. Güvenlik Konseyi kararında Irak'ın uygulamalarını "bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden sonuçlar doğurduğu" saptamasında bulunarak 39. maddeye doğrudan bir atıfta bulunmadan, 39. maddenin terimleriyle durumu nitelendirmiştir. Dolayısıyla Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararına dayanılarak oluşturulan uluslararası Güç'ün (Çekiç Güç) hareketini BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 7. paragrafının istisna formülüne dayandırabiliriz.

Bu hareket sonunda, Irak ülkesinin 36. enlemin kuzeyinde kalan kısmı "Güvenli Bölge" ilan edilerek, hem Irak hükümet kuvvetlerinin jenosid uygulamaları son bulmuş, hem de sığınmacıların yurtlarına dönüşü sağlanmıştır. BM Antlaşması'nın 7. paragrafına dayandırdığımız bu hareketin yapılmasına, Irak yetkililerinin rıza gösterip göstermemesi de hukuki bir sonuç doğurmaz.

Sonuç olarak, anılan hareket, Irak'ın ülkesel bütünlüğüne aykırı olmayıp, belirtilen iç çalışmayla ilgili sorunlar Güvenlik Konseyi'nin amaçları içine girdiğinden, BM Antlaşmasının amaç ve ilkeleriyle de bağdaşmaktadır.

Çokuluslu Güç (Çekiç Güç)

Körfez Krizinin başlamasından sonra, milli güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından sorumlu bulunan hükümet, meydana gelen ve Türkiye'yi ilgilendiren olaylar sebebiyle, savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması konularından, 12.08.1990 tarihinde TBMM'nden yetki isteminde bulunmuştur.

Yetki istemine ilişkin başbakanlık tezkeresi üzerindeki görüşmeler TBMM'nin kapalı oturumunda yapılmış ve 107 sayılı karar kabul edilmiştir. Anılan karar aşağıdaki şekildedir:

"Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında meydana gelen ve ülkemizi yakından ilgilendiren olaylar sebebiyle, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmesi muhtemel gelişmeler karşısında, Anayasa'nın

117. maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından Yüce Meclise karşı sorumlu bulunan hükümetimiz; Ülkemize bir tecavüz vuku halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak, savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması konularında Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12.08.1990 tarihli 126. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.⁽⁴²⁾

117. maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından Yüce Meclise karşı sorumlu bulunan hükümetimiz; Ülkemize bir tecavüz vuku halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak, savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması konularında Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12.08.1990 tarihli 126. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.⁽⁴²⁾

Hükümet, 5.09.1990 tarihinde de Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi sonucu ortaya çıkan Körfez Krizi sebebiyle, hudut ve şümülü hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde, Türk silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilmesi isteminde bulunmuştur.

TBMM'nin 108 sayılı karar olarak kabul edilen karar aşağıdaki gibidir;

"Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi sonucu ortaya çıkan Körfez Krizi sebebiyle, öncelikle Ortadoğu'da barışın ve istikrarın yeniden tesisini ve ülkemizin muhtemel tehlikelere karşı güvenliğinin idame ettirilmesini sağlamak; kriz süresince ve sonrasında hasıl olacak, olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde kollamak, hadiselerin seyrine göre ileride telafisi güç bir durumla karşılaşmamaya yönelik süratli ve dinamik bir politika izlenmesine yardımcı olmak üzere; lüzum, hudut ve şümülü hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5.9.1990 tarihli üçüncü birleşiminde kararlaştırılmıştır.⁽⁴³⁾

Her iki kararla ilgili görüşmeler kapalı oturumlarda yapıldığından, görüşmelerle ilgili yeterli bilgilere ulaşamadık. Alınan kararlar üzerine, ABD'den 48 uçaklı bir Filo Türkiye'ye gelmiş ve bu uçaklar İncirlik Üssü'nde konumlandırılmıştır.

TBMM'nin 107 ve 108 sayılı kararlarına karşı, Anamuhalefet Partisi (SHP) TBMM Grubu, Anayasaya aykırılık savıyla iptal davası açmıştır.

Anayasa Mahkemesi yaptığı ilk inceleme ile, öncelikle bu konuda görevli olup olmadığını bir ön soru ola-

Yapılan görüşmelerden sonra hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17 Ocak 1991 tarihinde aldığı 126 sayılı kararına dayanarak, 12.7.1991 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile, Türk silahlı kuvvetlerinin de oluşumuna katıldığı, caydırıcı gücün Türkiye'de konuşlandırılmasına izin vermiştir. Böylece Provide Comfort II (II. Huzur Harekatı) başlamıştır.

rak ele alıp değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi, anılan her iki TBMM kararına da, "Anayasa Mahkemesince Anayasaya uygunluk denetimine bağlı tutulan işlemlerden, ayrıca nitelik ve içerik yönünden bunlara eşdeğer metinlerden görülmediğinden, Anayasa'ya aykırı olup olmadıklarını belirlemek için işin esasının incelenmesi olanağı bulunamamıştır" diyerek iptal isteminin reddine karar vermiştir. Böylece Anayasa Mahkemesi, ülkenin geleceğini belirleyen bir hükümet tasarrufunu, çok öznel değerlendirmelerle yargının denetimi dışında bırakmıştır.

BM Güvenlik Konseyinin 678 sayılı kararı ile, Irak'a Kuveyt'ten çekilmesi için tanınan sürenin 15 Ocak'ta dolması, Fakat Irak'ın çekilme işlemini gerçekleştirilmesi üzerine, Müttefik Kuvvetler Konsey'in 678 sayılı kararına dayanarak 16 Ocak 1991'de Irak'a karşı kuvvet kullanma yoluna başvurmuşlardır.

Bu gelişmeler üzerine Hükümet, 678 sayılı kararı desteklemek amacıyla, Türkiye'deki yabancı silahlı kuvvetlerin gerektiğinde kullanılması için Meclis'ten yetki isteminde bulunmuştur. Bu yetki 17.1.1991 tarihinde Meclisin 126 nolu kararı ile hükümete verilmiştir. Anılan karar aşağıdaki gibidir:

*"Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi sonucu ortaya çıkan Körfez Krizi sebebiyle öncelikle ortadoğuda barışın ve istikrarın yeniden tesisi için 678 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı'nı desteklemek ve ülkemizin muhtemel tehlikelere karşı güvenliğinin idame ettirilmesini sağlamak, kriz sürecince ve sonrasında hasıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde korumak ve kollamak, hadiselerin seyrine göre ileride tafisi güç bir durumla karşılaşmamaya yönelik süratli ve dinamik bir politika izlenmesine yardımcı olmak üzere; lüzum, hudut, şümül ve zamanı Hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, bu kuvvetlerin kullanılmasına Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17.1.1991 tarihli 66. Birleşiminde kararlaştırılmıştır."*⁴⁵¹

Bu kararın alınması sırasında yoğun tartışmalar yaşanmıştır. İktidar, bu kararı "savaşta taraf olmak için veya ikinci bir cephe açılması için istemediğini, bölgede

istikrarın muhafaza edilmesine yardımcı olmak ve gelişmeler karşısında Türkiye'nin yüksek menfaatlerini koruyacak süratli ve dinamik bir politikanın izlenmesi için istediğini" belirtmektedir. Muhalefet ise

alınan bu karara özetle; Türkiye'nin savaşa sokulacağı, ülkenin egemenliğine ve siyasal bağımsızlığına, Türkiye Cumhuriyetinin bütün geleneksel politikalarına aykırı olduğu, geleceği belirsiz oportünist bir politikaya yol açacağı gerekçesiyle karşı olduklarını ifade etmiştir.⁴⁵¹

Yukarıda anılan karar ile 107 ve 108 sayılı kararlar arasındaki temel farklılık ise şudur: 107 ve 108 sayılı kararlarla yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunulmasına, 126 sayılı karar ile de, Türkiye'de bulunan yabancı silahlı kuvvetlerin kullanılmasına olanak sağlanmıştır.

Nihayet, bu karardan sonra, Türkiye'de konuşlandırılmış bulunan Müttefik Güçler'e ait silahlı kuvvetler, Irak'a karşı girişilen kuvvet kullanma hareketinde yer almışlardır.

Körfez savaşının 1991 yılı başlarında sona ermesiyle birlikte, Irak'ın genelinde bir takım ayaklanmalar başlamıştır. Irak'ın güneyinde Şii hareketi, kuzeyinde Kürt hareketleri tarafından yaratılan ayaklanmalar, Irak yönetimi tarafından güç kullanılarak bastırılma yoluna gidilmiştir.

Irak yönetiminin kuzey Irak'ta yürüttüğü sindirme hareketi sonunda, çoğunluğunu sivillerin oluşturduğu yüzbinlerce insan Türkiye ve İran'a sığınmış veya sınır bölgelerinde yığılmalara neden olmuştur.

Bu gelişmelerin bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden sonuçlar doğurduğu saptamasında bulunan BM Güvenlik Konseyi 688 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu karar çerçevesinde *Provide Comfort* (Huzur Harekatı) denen olay başlatılmıştır. Bu ilk hareketin amacı öncelikle sığınmacı kitlenin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak ve daha sonra da bu insanların evlerine dönmelerine olanak sağlamak, bunun için güvenlik koşullarını ve ortamı yaratmaktır.

Nisan ayında başlayan bu faaliyetler üç ay kadar sürmüş ve bu hareketin birinci aşaması üç ay sonunda tamamlanmıştır. Bu süre içinde, önemli miktarda hava gücü yanında, bölgede, 13 ülkenin askeri personelinden oluşan 21 bin dolayında askeri personel görev yapmıştır.

Temmuz ayına girildiğinde müttefik güçleri "güvenlikli bölge"leri terketmeye başladılar. Fakat o dönemde

Çokuluslu Güç (Çekiç Güç) ile ilgili olarak yapılan tüm spekülasyonların ötesinde bu gücün işlevini hukuken şöyle tanımlayabiliriz: Çokuluslu gücün işlevi, çatışma sonrası barışı kurmaktır. Çünkü, çatışma sonrası barış kurmada amaç olayın yinelenmesinin önüne geçmektir. Çokuluslu güç bugün bu çerçevede faaliyet göstermektedir.

Irak yönetiminin, kuzey Irak'a tekrar müdahale edebileceği, bunun yeni ve daha yoğun bir göç dalgasına yol açabileceği değerlendirilmesi de yapılmıştır.

Ayrıca, Kuzey Irak'taki milyonlarca kişiye insani yardımın güvenlik içinde yapılması gerekiyordu. Gerek yeni bir müdahaleye engel olmak, gerek insani yardımın güvenlik içinde yapılmasını sağlamak için caydırıcı bir gücün bölgede konumlandırılması gerekiyordu. Bunun için en ideal yerde Türkiye'ydi.

Bu konuda yapılan görüşmelerden sonra hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17 Ocak 1991 tarihinde aldığı 126 sayılı kararına dayanarak, 12.7.1991 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile, Türk silahlı kuvvetlerinin de oluşumuna katıldığı, caydırıcı gücün Türkiye'de konuşlandırılmasına izin vermiştir. Böylece *Provide Comfort II* (II. Huzur Harekatı) başlamıştır.

Bu birleşik görev gücünün uyması gereken temel ilkelerinde hükümetin yaptığı çalışmalar sonucunda belirlenmişti. O günlerde bu güç, ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda ve Türkiye'den 5 bin personel; İncirlikte konuşlandırılan 48 uçaklık bir hava gücü, Silopi'de konuşlandırılan takviyeli bir tabur ve Kuzey Irak'ta gözlem ve temaslar yapmakla sorumlu bir askeri koordinasyon merkezinden oluşmuştu.

Türkiye, o zaman bu güce, İncirlik'te birleşik görev kuvveti karargah elemanlarının bir kısmı, bir mekanize bölüğü ve askeri koordinasyon merkezinde bulunduruğu bir temsilciyle bu harekate fiilen katılmıştır.

Hükümetin 2. Huzur Harekatı'nı başlatan bu faaliyeti, Eylül ayına kadar sürmüş ve sürenin bitiminden itibaren de, Hükümet bu süreyi "son defa" kaydıyla, Eylül 1991'de, yeni bir Bakanlar Kurulu kararı ile 31 Aralık 1991 tarihine kadar uzatmıştır. Bu uzatmayı yaparken, Hükümet, Silopi'deki kara gücüne gerek kalmadığı sonucuna varmış ve Silopi'deki kara gücünü lağvetmiştir.

1991 yılında yapılan genel seçimlerde ANAP iktidarı gitmiş, yerine DYP-SHP koalisyon hükümeti geçmiştir. Koalisyon Hükümeti 31 Aralık 1991 tarihinde süresi sona eren caydırıcı gücün görev süresini, Bakanlar Kurulu kararı ile 6 ay süreyle uzatmıştır. Fakat, Hükümet bu kararı alırken ve bu süreyi altı ay uzatırken, Bakanlar Kurulu olarak, bundan sonra, böyle bir yetkiyi kullanmayacağını, şayet uzatma gerekiyorsa konuyu meclise götüreceğini kamuoyuna açıklamıştır.

Bakanlar Kurulu tarafından altı ay süreyle görev süresi uzatılan ve 30 Haziran 1992'de süresi sona eren caydırıcı gücün görev süresi, "Kuzey Irak'taki

belirsizlik ve istikrarsızlık"ın devam ettiği⁽⁴⁶⁾ tespitiyle altı ay daha uzatılmıştır. Fakat bu kez uzatma kararını Bakanlar Kurulu değil, TBMM vermiştir. Böylece, bundan sonraki tüm uzatma kararlarında bu yetkiyi TBMM kullanmıştır.

TBMM'nin 26 Haziran tarihinde aldığı Türkiye'de konuşlandırılan çok uluslu gücün görev süresinin uzatılmasına ilişkin 180 sayılı kararı aşağıdaki gibidir:

"Körfez savaşını takiben Kuzey Irak'da meydana gelen olaylar sonucunda ülkemize yönelen ve sınırlarımızın fiziki güvenliğini tehdit etmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve sosyal düzenimizi de zorlayacak boyutlara erişen toplu göç hareketinin tekrarına müncelelabilecek gelişmeleri, Irak'ın toprak bütünlüğünü mutlaka kuruyarak caydırmak, gerekirse bu gelişmelere mani olmak, Kuzey Irak'ta sağlanmış bulunan nisbi sükunetin ve bölge halkının insani ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlarca yürütülen faaliyetlerin güvenlik içinde devamını sağlamak amacıyla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı da gözönünde tutularak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17.1.1991 tarih ve 126 sayılı kararına dayanılarak başlatılan *Provide Comfort II* harekatı çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan çokuluslu gücün görev süresinin 30 Haziran 1992 tarihinden itibaren 6 ay süreyle uzatılmasına; çokuluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı ülke silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin güce katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılabilmesiyle ilgili bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına, Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Genel Kurulun 26.6.1992 tarihli 89. birleşiminde kararlaştırılmıştır."⁽⁴⁷⁾

TBMM bundan sonra verdiği uzatma kararlarında da, yukarıdaki formülasyonu hemen hemen aynı biçimde kullanmıştır.

Çokuluslu Güç (Çekiç Güç) ile ilgili olarak yapılan tüm spekülasyonların ötesinde bu gücün işlevini hukuken şöyle tanımlayabiliriz:

Çokuluslu gücün işlevi, çatışma sonrası barışı kurmaktır. Çünkü, çatışma sonrası barış kurmada amaç

545 (VI) sayılı bu kararda "Bütün halklar (ve uluslar)

kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olacaklardır" şek-

olayın yinelenmesinin önüne geçmektir.⁽⁴⁸⁾ Çokuluslu gücü bugün bu çerçevede faaliyet göstermektedir.

Uluslararası Hukuk Açısından Irak Kürtlerinin Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self-Determination)

A- Genel olarak Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı (Self-Determination)

"Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" XX. yüzyılda, burjuva demokratik devrimleri sırasında gelişmiş bir kavramdır. XIX. yüzyıl burjuva demokratik devrimlerinin "Ulusların kendi kaderini tayin hakkı" o dönemde milletlerarası hukuk tarafından genel bir kural olarak tanınmamıştır. Sömürgeciliğin, emperyalizmin boyunduruğu altındaki halkların verdikleri ulusal kurtuluş savaşları UKKTH'ni günümüze değin gündemde tutmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında 14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Beyanname'si'nin 3. maddesinde "Tüm ulusların yönetimi altında yaşamak istedikleri hükümet biçimini seçme hakkına saygı göstermek" "Cebirle, egemenlik ve kendi kendini yönetme haklarından yoksun kılınan uluslara bu haklarını geri vermek" gibi belirsiz tanımlarla dile getirilen UKKTH milletlerarası hukuktaki yerini BM Antlaşması'nda almıştır.⁽⁴⁹⁾

BM Antlaşması'nın, örgütün amaç ve ilkelerinin belirleyen 1. maddesinin 2. fıkrasında ulusların KKTH açıkça yer almaktadır. Uluslararası "hak eşitliği ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi üzerine kurulu dostça ilişkileri geliştirmek ve dünya barışının sağlanması için elverişli her türlü öbür önlemleri almak". Öte yandan BM Antlaşması'nın 55, 73 ve 76. maddelerinde de UKKTH'na yer verilmiştir.

Sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı halkların başkaldırıları ve ulusal kurtuluş savaşlarının başarıya ulaşması sonucu UKKTH milletlerarası hukukun önemli bir konusu haline gelmiştir. BM uygulamasında giderek bu hakkın bağlayıcılık yönünün güç kazandığı görülmektedir.

Bu konuda ilk adım 4 Aralık 1950 tarihinde Genel Kurul'da geçen 421 (V) sayılı kararla atılmıştır. Kararın (d) maddesinde insan hakları komisyonunun "... halkların ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının temini için (gerekli) yol ve araçlar ..." ile ilgili bir çalışma yap-

indeki bir maddenin insan hakları sözleşmesine ilave edilmesi öngörülüyordu. Böylece, kendi kaderini tayin kavramı insan hakları arasında yer alırken hem bir hak olduğunu savunanların tezlerini güçlendiriyor hem de uluslararası hukuk açısından daha avantajlı bir konuma geliyordu.

ması istenmektedir. Bundan kısa bir süre sonra, 5 Şubat 1952 tarihinde Genel Kurul konuya ilişkin olarak daha da ilgi çekici bir karar almıştır. 545 (VI) sayılı bu kararda "Bütün halklar (ve uluslar) kendi kaderlerini tayin hakkına

sahip olacaklardır" şeklindeki bir maddenin insan hakları sözleşmesine ilave edilmesi öngörülüyordu. Böylece, kendi kaderini tayin kavramı insan hakları arasında yer alırken hem bir hak olduğunu savunanların tezlerini güçlendiriyor hem de uluslararası hukuk açısından daha avantajlı bir konuma geliyordu. Nihayet, 14 Aralık 1960 tarihinde Genel Kurul'da alınan 1515 (XV) sayılı karar bu durumu daha da pekiştiriyordu.⁽⁵⁰⁾ 1960 tarihli "Sömürge Ülke Halklarına Bağımsızlık Verilmesine Dair Bildiri'nin 2. maddesinde "Bütün halkların kendi kaderlerini tayin hakkı vardır; bu hak uyarınca halklar siyasi statülerini özgürce tayin edebilirler ve ekonomik, toplumsal, kültürel gelişmelerini özgürce yürütebilirler" denilmektedir. Yine, BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihinde 2200 (XXI) kabul ettiği "Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi" ile "Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin aynı hükümleri öngören 1. maddelerinde de halkların kendi kaderlerini tayin hakkı yer almaktadır.

BM'nin amaçları arasında yer alan Self-determinasyon prensibinin hukuki bir prensip olarak biçimlendirilmesi sorunu, 1970 tarihli "BM Şartı Uyarınca Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğiyle İlgili Milletlerarası Hukuk Prensiplerine Dair Bildiri'nin hazırlanması sırasında da ele alınmış ve bu çalışmalar, Bildiri'nin halkların eşit hakları ve self-determinasyon prensipleriyle ilgili bölümünde bağdaştırıcı nitelikteki hükümlerin kabulüyle sonuçlanmıştır.

1970 tarihli Bildiri'de, "Self-Determinasyon" hakkının evrensel bir hak olduğu anlayışından hareketle, sömürge halkları dışında ülkede yaşayan bütün halkı ırk, inanç ve renk ayrımı yapmaksızın temsil eden bir hükümetin bulunmaması durumunda egemen ve bağımsız devletler ülkesinde yaşayan halklar bakımından da bu hakkın doğacağı, kabul edilmiştir. Yine Bildiri'de tanımlandığı biçimde self-determinasyon hakkı, "egemen ve bağımsız bir devletin kurulması bağımsız bir devletle serbestçe ortaklık kurmak ve birleşme veya halkın serbestçe kararlaşdıracağı herhangi bir diğer statüye gir-

I.K.F. Devleti, Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi'nin 4 Ekim

1992 tarihli tek taraflı bildiri ile kurulmuştur. 4 söz

mek" yolunda kullanılabilir.⁽⁵¹⁾ Bildiri'nin beşinci paragraf hükmüne göre; "self-determinasyon hakkının kullanılmasını gerçekleştirmek yolunda bu halklar zorlayıcı eylemlere karşı koyarken ve direnirken, Birleşmiş Milletler şartı amaçları ve prensipleri uyarınca yardım arayabilirler ve alabilirler."⁽⁵²⁾

Bildiri'ye göre; kendi kaderinin tayini halklar bakımından bir hak, devletler bakımından uyulması gereken bir yüküm olmaktadır.⁽⁵³⁾

B - Irak Kürtleri'nin Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı

Ortadoğuda siyasal bakımdan görece özerk bir yaşam sürdüren Kürtlerin kaderi, 1. Dünya Savaşı ile önemli bir değişikliğe uğradı. Kürtler, savaş sırasında ABD Başkanı Wilson tarafından açıklanan "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" ilkesine uygun olarak mücadele ederler. I. Dünya Savaşı'dan sonra müttefik devletlerle Osmanlı İmparatorluğu arasında 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması ile Kürtlerin üzerinde yaşadığı bölgede özerk bir "Kürdistan" devletinin kurulması öngörülmüştür. Fakat bu Antlaşma ölü bir metin olarak kaldı. 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması ile Kürt bölgeleri Türkiye, İran, Irak ve Suriye devletleri arasında paylaşıldı.

Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altındayken 1920 yılında Büyük Britanya'nın manda yönetimi altında konulan Irak devletinde Kürtler, nüfusun %23'ünü⁽⁵⁴⁾ oluştuyordu.

1922 yılında Britanya majesteleri hükümeti ile Irak hükümeti ortak bir açıklama ile bu ülkenin sınırları içinde yaşayan Kürtler için Özerk bir yönetim öngördüklerini ilan ettiler; ancak söz konusu karar kağıt üzerinde kaldı.

1932 yılında manda yönetiminin sona ermesi ile Irak bağımsız bir ülke statüsüne kavuştu. 30 Mayıs 1932'de Tek taraflı bir bildirimle Kürtlere azınlık statüsü tanıdığını açıklayan Irak 3 Aralık 1932'de de Milletler Cemiyetine üye oldu.

1958 yılında Irak'ta Cumhuriyetin ilanından sonra, Irak ülkesinin eşit haklara sahip iki ulustan Arap ve Kürtlerden oluştuğu Anayasal bir ilke haline getiriliyor.

11 Mart 1970 yılında yapılan antlaşma ile de Kürtlere Özerklik hakkı verildi. 1974 yılında Anayasada ya-

konusu olan bu bildiri, hukuk açısından yeni boyutlar getirmiştir. Bildiri ile devletlerin ve hükümetlerin tanımlanmasıyla ilgili genel milletlerarası hukuk kurallarının uygulanabileceği maddi ortamı yaratan bir durum ortaya çıkmıştır.

pılan değişiklikle ÖZERKLİK anayasal statüye bağlanmıştır. Bugün de geçerli olan bu belgelere merkezi hükümet uyulmaması Irak'ta iç çatışmalara neden olmuştur.

Körfez Krizi sonrası Kürtlerin ayaklanmasıyla başlayan ve Irak hükümet güçlerinin Irak Kürdistan'ını boşaltmasıyla gelişen olaylar sonucunda Kürtler Özerk Bölge'de *de facto* (fiili) yönetimi ele geçirdiler. Kürtler kendi can ve mal güvenliklerini korumak ve bölgelerinde merkezi bir hukuki otoritenin kurulması için 19 Mayıs 1992'de yaptıkları seçimlerle kendi meclislerini kurdular ve bu meclis içinde çıkan hükümet yürütme görevini üstlendi.

Olayların izlenmesi sonucunda gerek ayaklanma öncesinde, gerek ayaklanma sonrasında, 1970 tarihli bildiriye göre ülkede yaşayan bütün ayrı halkları ırk, inanç ve renk ayrımı yapmaksızın temsil eden bir hükümetin bulunmadığı görülmektedir. Çünkü merkezi Irak hükümeti ülkenin kuzeyinde yaşayan Kürt halkını ırk ayrımı yaparak jenosid boyutuna varan uygulamalara maruz bırakmıştır. Öte yandan Irak'ta adil, eşit ve demokrat, seçimlerle seçilmiş bir hükümette mevcut değildir. Böylece, Irak ülkesinde yaşayan bütün ayrı halkları temsil eden bir hükümetin olmayışı, egemen ve bağımsız bir devlet ülkesinde yaşayan Irak Kürtleri içinde 1970 tarihli Bildiri'ye göre self-determinasyon hakkını doğurmuştur.

Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi 4.10.1992 tarihinde aldığı tek taraflı kararla bu hakkını federal bir sistem çerçevesinde federe bir devlet olarak kullanmıştır.

Çünkü yine 1970 tarihli Bildiri'de tanımlandığı biçimde "self-determinasyon" hakkı "egemen ve bağımsız bir devletin kurulması, bir devletle serbestçe ortaklık kurmak veya birleşme veya herhangi bir diğer stütüye (Federe Devlet gibi-İG) girmek" yolunda kullanılabilir.

Irak Kürt Federe Devletinin Milletlerarası Hukuki Statüsü

I.K.F. Devleti, Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi'nin 4 Ekim 1992 tarihli tek taraflı bildiri ile kurulmuştur. Söz konusu olan bu bildiri, hukuk açısından yeni boyutlar getirmiştir. Bildiri ile devletlerin ve hükümetlerin tanımlanmasıyla ilgili genel milletlerarası hukuk kurallarının uygulanabileceği maddi ortamı yaratan bir durum ortaya çıkmıştır.

Bir siyasi topluluğun devlet olarak tanınması, o topluluğun hükümetinin de tanınması anlamına gelir; çünkü devlet milletlerarası alanda ancak hükümet aracılığıyla hareket edebilir. Öte yandan, bir topluluğun hükümetinin tanınması genellikle o topluluğun devlet olarak tanındığını gösterir; çünkü ülkede bağımsız olarak etkin ve sürekli bir kontrol icra eden bir hükümetin bulunması; devlet denen siyasi birimin kurucu unsurudur.

Burada önce, milletlerarası hukuka göre devletlerin ve hükümetlerin tanınmasıyla ilgili genel prensiplere değineceğiz. Daha sonra I.K.F. Devletinin tanınması sorununu inceleyeceğiz.

A- Devletlerin ve Hükümetlerin Tanınmasıyla İlgil Genel Prensipler⁵⁵⁾

Devletin tanınması işlemi ile hükümetin tanınması işlemi, bazı ortak unsurları içermekle birlikte, gerçekte birbirinden farklı olan işlemlerdir. Bir topluluğun devlet olarak tanınabilmesi için, belirli bir ülke parçası üzerinde yerleşmiş olması ve siyasi bakımdan teşkilatlanmış bulunması gerekir. Yani bu ülkenin her yerinde ve bu ülkedeki bütün kişiler, şeyler, olaylar üzerinde etkin ve sürekli bir kontrol icra eden bir hükümetin bulunması zorunludur. Ayrıca bu hükümetin, bu ülke parçası üzerinde devlet fonksiyonlarını ve dış ilişkilerini bir başka deyişle, egemen veya bağımsız olması gerekir. Bir ülke parçası üzerinde etkin ve sürekli bir kontrol icra eden bağımsız bir hükümetin bulunup bulunmadığı, bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılar. Bu değerlendirmeyi milletlerarası toplumun bütün üyelerini bağlayacak biçimde yapmak yetkisine haiz merkezi bir otorite bulunmadığı için, bunu her bir devlet yalnız kendisi için sonuç doğurmak üzere, kendisi yapar. Bu işleme tanıma denir.

Tanınmanın "kurucu" bir işlem mi yoksa "beyan edici" bir işlem mi olduğu, doktrinde tartışılmakta olup, henüz kesin bir çözüme bağlanmamıştır.

Bir siyasi topluluğun devlet olarak nitelendirilebilmesi için bulunması gerekli maddi unsurların gerçekleşmiş olmasına rağmen, bu siyasi topluluğu devlet olarak tanıma yükümünü diğer devletlere yükleyen bir milletlerarası hukuk kuralı bulunmadığı gibi, bir siyasi topluluğun devlet olarak tanımlanması, o toplulukla, tanınmayan devlet arasında çeşitli milletlerarası ilişkilerin kurulmasını engellemez. Burada önemli olan bu ilişkilerde devlet olarak tanıma niyetinin bulunup bulunmadığıdır. Resmi diplomatik ilişkilerin kurulması dışında tanıma anlamına gelebilecek herhangi bir ilişki devlet olarak tanıma anlamına gelmeyeceği belirtilmekle, bu sonuçtan mahrum edilebilir.

Bir siyasi topluluğun devlet olarak tanınması, o topluluğun hükümetinin de tanınması anlamına gelir; çün-

kü devlet milletlerarası alanda ancak hükümet aracılığıyla hareket edebilir. Öte yandan, bir topluluğun hükümetinin tanınması genellikle o topluluğun devlet olarak tanındığını gösterir; çünkü ülkede bağımsız olarak etkin ve sürekli bir kontrol icra eden bir hükümetin bulunması; devlet denen siyasi birimin kurucu unsurudur. Ancak, devlet ile hükümet arasındaki ayniyeti bundan öteye götürmek olanaksızdır. Devlet olarak tanınmış bir birimde, bir süre tanınmış bir hükümetin bulunmaması veya devlet olarak tanınmaksızın hükümet olarak tanıma olanaksız değildir. Uygulamada bu iki kavram arasındaki ayrılık, hükümet değişikliğinin anayasa dışı unsurlarla gerçekleştirildiği durumlardan, tanınmış bir devletin yeni hükümeti olmak iddiasında olan veya bir devlet ülkesinde ayrı bir devletin hükümeti olmak iddiasında bulunan rakip hükümetlerin ortaya çıkması durumlarında, bir devlet ülkesinin yabancı bir devlet tarafından işgal veya ihlakı durumlarında belirginleşir.

Tanınmış bir devlete yerleşmiş anayasal düzen uyarınca meydana gelen hükümet değişikliğinin diğer devletlerce tanınması zorunluluğu yoktur. Tanınmış bir devlette anayasa dışı usullerle gerçekleştirilen bir hükümet değişikliği, diğer devletlerce tanınmasa da devletin milletlerarası hukuki kişiliğini etkilemez. Ülkede devleti temsil edecek bir hükümetin bulunmaması, bu devletle fiilen bazı ilişkilere girilmesini engelleyebilir; ancak bu durum devletin varlığını yitirmesine yol açmaz.

Uygulamada güçlük yaratan durum tanınmış bir devlet ülkesinde o devletin veya ayrı bir devletin hükümeti olma iddiasında bulunan iki ayrı hükümetin ortaya çıkması durumudur. Bu durumlarda milletlerarası hukuk diğer devletlere, devletin tanınmış hükümeti bu tür girişimlere etkin bir biçimde karşı koyduğu ve durumu kendi lehine dönüştürmek olanağını tamamen yitirmediği sürece yeni hükümeti hukuken temsil etmeğe yetkili hükümet veya yeni bir devletin hükümeti olarak tanıma yükümünü yükler. Bu yüküme uyulmaması, devletin içişlerine karışma olarak nitlendirilir; bu nedenle haksız bir fiildir.

Ancak bir devletin tanınmış hükümetine milletlerarası hukuk tarafından sağlanan bu imtiyaz, asilerin ülkenin tümünün veya bir kısmının etkin kontrolünü sürekli olarak ele geçirmesine kadar sürer. Çünkü milletlerarası hukukta bir devlet ülkesindeki anayasal düzen-

Milletlerarası hukuk diğer devletlere bir ülke parçası üzerinde devamlı ve etkin bir kontrol icra eden hükümetleri tanıma yükümlülüğünü düzenlememiştir. Fakat diğer devletlerin bir devlet veya hükümet olarak tanıma niyeti bulunmaksızın Irak Kürt Federe Devleti ile günlük ilişkilere girmesini engelleyen herhangi bir hukuki esas yoktur.

in değiştirilmesini yasaklayan bir kural yoktur. Anayasal düzen de dahil olmak üzere siyasi, sosyal, iktisadi ve kültürel yaşamın düzenlenmesi kural olarak milli yetkiye giren bir konudur. Hükümetlerin tanınması konusunda milletlerarası hukukun aradığı tek koşul, ülkenin her yerinde etkin ve sürekli olabilecek bir kontrolün gerçekleştirilmesidir. Bu vakianın gerçekleştirilmesi başka nedenle milletlerarası hukuka aykırı bir fiil olmadıkça, bu nitelikte bir kontrol icra eden hükümetin, devletin tanınması *self-determinasyon* hakkının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Öte yandan, hükümetlerin tanınması ile ilgili uygulamada sık rastlanan bir durum da, *de jure* (hukuki) tanıma, *de facto* (fiili) tanıma ayrımıdır. Bir hükümet ülkede etkin bir kontrol icra etmekle beraber devamlılığı konusunda kuşular var ise, veya tanıyan devletin tanıma siyasetinde benimsediği bazı şartlar (yeni rejimin) halkın çoğunluğu tarafından benimsenmesi veya milletlerarası yükümlerini yerine getirmek niyeti gibi) gerçekleştirilmemişse *de facto* hükümet olarak tanınır. *De facto* tanıma geçici bir statü yaratır. Ülke de veya belirli bir kesiminde etkin bir kontrol sürdürüyorsa bu tanıma *de jure* tanımaya dönüştürülür.

B - Irak Kürt Federe Devleti

1991 Kürt ayaklanması ve akabinde gelişen olaylar sonucunda, Irak ülkesinin kuzeyinde fiili ve etkin bir kontrol icra eden Kürt otoritesinin (Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi) 4 Ekim 1992 tarihli tek taraflı bildirisi ile kurulmuştur. Bildiride de belirtildiği gibi meclis bu işlemi milletlerarası hukuk bakımından bir hak olan, ulusların kendi kaderini tayin hakkı (*self-determinasyon*)'na dayandırmıştır.

4 Ekim 1992 tarihinden bu yana, Irak Kürt Federe Devleti, Irak'ın kuzey kesimindeki egemenlik işlemlerini kendi adına yapmakta ve bu işlemler idarenin etkin kontrol icra ettiği alanlarda fiilen ve münhasıran uygulanmaktadır. Böylece, Irak Kürt Federe Devleti, etkin bir kontrol icra etmekte olduğu Irak'ın Kuzey kesiminde ülkesel egemenliğin bir işlevi olarak devlete tanınan tüm yasama, yürütme ve yargı yetkisini münhasıran kullanmaktadır.

Irak Kürt Federe Devleti, Irak'tan ayrı, bağımsız bir devlet olduğu iddiasında değildir. Bildiride de belirtildiği

gibi, Irak'ın ulusal bütünlüğünü savunmaktadır. Irak Kürt Devleti'nin kurulması, Irak Cumhuriyeti'nin bir "devlet" olarak milletlerarası kişiliğini etkileyen bir işlem değildir. Dolayısıyla Irak Kürt Federe Devleti'nin diğer devletler hatta Irak Hükümeti tarafından tanınması söz konusu olmaz. Çünkü federe devletlerin kural olarak milletlerarası hukuki kişiliği yoktur.

Irak'taki durumu, tanınmış bir devlet ülkesindeki meşru hükümete rakip olan bir hükümetin ortaya çıkması durumuna benzetebiliriz. Fakat ülkenin kuzeyindeki hükümet tüm Irak'ın hükümeti olma iddiasında değildir. O, sadece etkin ve fiili kontrol icra ettiği bölgedeki bir şey ve herkes üzerinde egemen olduğunu söylemektedir. Hak iddia ettiği bölgede tek meşru hükümet olduğunu, bölgeyle ilgili alınacak kararların uygulanabilmesi için kendi onayının alınması gerektiğini ileri sürmektedir.

Mevcut konumuyla Irak Cumhuriyeti egemen, bağımsız ve ülkesi bütün bir devlettir. *De jure* bir hükümeti vardır (Bağdat Hükümeti). Fakat bu hükümet ülkenin her tarafında fiili ve etkin bir kontrol icra etmemektedir. Ülkenin kuzeyinde fiili ve etkin bir kontrol icra eden bir Kürt Otoritesi söz konusudur. Kürt Otoritesi, ülkenin kuzeyinde hak iddia ettiği bölgede *de facto* bir hükümet kurmuştur. Merkezi hükümetin etkin ve fiili bir kontrol icra edemeyeceği ülkenin kuzey kesiminde fiilen cereyan eden olayların ve yapılan işlemlerin yok farzedilmesi ve bu kesimin milletlerarası hayatın dışında bırakılması söz konusu olmaz. Dolayısıyla, ülkenin kuzeyindeki hükümetin diğer devletler tarafından *de facto* olarak tanınması söz konusu olabilir. Ülkede veya hak iddia ettiği ülke parçası üzerinde etkin ve sürekli bir kontrol icra eden hükümetin tanınmasını meşru kılan milletlerarası hukuk bu sonucu anayasal düzenini milli yetkiye giren bir sorun olduğu anlayışından ve *self-determinasyon* hakkından hareketle varmaktadır.

Milletlerarası hukuk diğer devletlere bir ülke parçası üzerinde devamlı ve etkin bir kontrol icra eden hükümetleri tanıma yükümlülüğünü düzenlememiştir. Fakat diğer devletlerin bir devlet veya hükümet olarak tanıma niyeti bulunmaksızın Irak Kürt Federe Devleti ile günlük ilişkilere girmesini engelleyen herhangi bir hukuki esas yoktur.

Federalizm, birden çok eyaletin ya da başka siyasal birimin, her biri kendi temel siyasal bütünlüğünü koru-

arak, tek bir merkez altında birleştiği siyasal örgütlenme biçimi⁽⁵⁶⁾ olarak tanımlanmaktadır. Kısaca, Federal Devlet, siyasi iktidarın birliği meydana getiren devletlerle, birlik arasında paylaşıldığı ve fakat dış egemenliğin kullanılması yetkisinin birlik organlarına tanındığı bir devlet biçimidir.⁽⁵⁷⁾

Fiili durumuyla Irak Kürt Federe Devleti'ni Federe Devlet olarak tanımlayamayız. Çünkü, Federe devlet herşeyden önce Federal bir yapıyı gerektirir. Federal yapı ise, bu birliği oluşturacak Federe birimlerin anlaşmasıyla oluşur. Bu anlaşma genellikle yazılı bir anayasada somutlaşır. Irak'ta bu anlamda yapılmış bir anayasa henüz mevcut olmadığı için, hukuken Federal bir sistem de mevcut değildir. Ancak, Irak Kürtleri, Irak'ta böyle bir sistemin kurulmasını amaç olarak belirlemişler. Federal Birlik İlanı adlı bildiri de belirtildiği gibi, amaç; insan hakları esasına dayalı, çok partili, demokratik bir Federal sistemin kurulmasıdır. Dolayısıyla Irak Kürt Federe Devleti diye bir varlık da ancak bu çerçevede anlam kazanacaktır.

Irak Kürdistanı'nda bugün yapılmakta olan, ileride kurulması istenen Federal Devlet sisteminin kendi bölgelerindeki hukuki yapısının oluşturulması çabasıdır. Böylece, Irak Kürdistanı'ndaki yapıyı (Irak'ın kuzeyindeki oluşumu), yarı bağımsız özellikleri olan *de facto* Kürt Otoritesi olarak tanımlayabiliriz.

Sonuç

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte dünya yeni bir sistemin arayışı içine girdi. Çatışma nedenini kuşatıcı ideolojilerin ve iki kutuplu bir sistemin oluşturduğu soğuk savaş dönemi, yerini çok boyutlu, çok eksenli çatışma nedenlerine bıraktı. Aslında yaşanan Samir Amin'in demiyle bir "Kaos İmparatorluğu"nu andırıyor.

Adına "Yeni Dünya Düzeni" denilen sistemin uğraşması gereken çatışma nedenlerinin başında ulusal-milliyetçi eksenli olgu gelmektedir. Soğuk savaşın sona ermesiyle, ulusal-milliyetçi eksenli problematik dünya siyasal konjoktürünün baş sıralarında yerini alır.

Yeni sistemde, çalışma alanlarından birinde Ortadoğu coğrafyası oluşturmaktadır. Bu coğrafyada çatışma nedenlerinin plüralizminden bahsedebiliriz. Çatışma nedenleri olarak sınıflandırabileceğimiz çatışma çevreleri (doğa çevresi, insan çevresi, toplumsal çevre, global çevre kültür çevresi)nin hepsini bu coğrafyada bulmak mümkün. Öte yandan, bu coğrafyada görülen çatışma nedenlerinin daha keskin, daha şiddetli olduklarını söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak da: ekonomik olarak; az gelişmişliği, siyasal olarak demokratik siyasal kültürün azlığı, otoriter yönetimlerin varoluşunu, toplumsal

olarak; farklılıkların (dinsel, dilsel, kültürel, sınıfsal vb.) çok çeşitli oluşunu gösterebiliriz.

Ortadoğu'daki sorunlardan birini de "Kürt Sorunu" oluşturmaktadır. Kürtler; Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Rusya ülkelerinin topraklarında yaşarlar. Dolayısıyla "Kürt sorunu" nun kaynağında uluslararası bir niteliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kürt sorunu, Kürtleri ilgilendirdiği kadar Türkleri, Arapları ve Farsları da ilgilendirmektedir. Bu sorunun demokratik ve barışçıl bir şekilde çözülmesi gerekmektedir.

Irak Kürtlerinin oluşturdukları siyasal yapıyı da bu çerçevede düşünmek gerekir. Irak Kürt siyasal güçlerinin Federal bir sistem çerçevesinde birlikte yaşama taleplerini çatışmaları azaltıcı ve barışa yönelik bir talep olarak değerlendirebiliriz. Öte yandan Irak'taki Kürt Özerk yapısına yalnızca son gelişmelerin bir ürünü olarak bakmak da eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü bu özerk siyasal yapı 1920'lerde başlamış, süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek, körfez krizi sonrası gelişmelerle bugünkü statüye ulaşmıştır.

Özel olarak Irak'taki, genel olarak Ortadoğu'daki Kürt sorununun, milletlerarası hukuka yugun olarak "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" çerçevesinde çözülmesi gerekmektedir. Bu sorun çözülmeden, Ortadoğu'da barışın ve istikrarın sağlanması olası görünmemektedir.

Dipnotlar

*) Hasan Yıldız, *XX. yüzyıl başlarında Kürt siyasi ve Modernizm*, Nüjen Yay. İst. 1996, s. 70.

1) I. Dünya Savaşına kadarki tarih kısmı için bkz. Muhsin Kızılkaya-Halil Nebiler, "Dünden Yarına Kürtler", İstanbul, Yurt Kitap-Yayın, 1991.

2) Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk, I. Kitap*, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1987, s. 248.

3) Lucian Rambout, *Çağdaş Kürdistan Tarihi*, İstanbul, Fırat-Dicle Y., 1992, s. 60.

4) Lucian Rambout, a.g.e., s. 60.

5) Lucian Rambout, a.g.e., s. 60-61.

6) Lucian Rambout, a.g.e., s. 61.

7) Lucian Rambout, a.g.e., s. 61.

8) Dr. M. Sıraç Bilgin, *Barzani*, İstanbul, Fırat Y., 1992, s. 33.

9) Edip F. Çelik, a.g.e., s. 246.

10) Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap*, Ankara, Turhan K., 1993, s. 166.

11) *Federal Birlik İlanı* adlı bildiri, Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi, 4 Ekim 1992, Hewlêr.

12) a.g. belge.

13) Erbil Tuşalp, *Zehir Yüklü Bulutlar, Halepçe'den Hak-kari'ye*, Baskı, Ankara, Bilgi Y., 1992, s. 93.

14) Protokol'ün tam metni için bkz. Ek 1.

15) Özerklik Yasası'nın tam metni için bkz. Ek 2.

16) Robin Shneider'in makalesi için bkz. *Orta Doğu Dosyası*, İstanbul, Alan Y., 1988, s. 250.

17) Alan Gresh-Dominique Vidal, *Ortadoğu-Mezopotamya'dan Körfez Savaşına*, İst. Alan Y., s. 33.

18) David Mc Dowall'ın makalesi için bkz. Phillip Krenbroek-Stefan Speri, *Kürtler (Güncel Bir Araştırma)*, İst., Cep. Y. 1994, s. 33.

19) Turgut Tarhanlı, "Güvenlik Konseyinin 688 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bazı Uluslararası Hukuk Sorunları" MHB, Yıl 10, Sayı 1-2, 1990.

20) Turgut Tarhanlı, a.g.m.

21) Turgut Tarhanlı, a.g.m.

22) Cumhuriyet Gazetesi, 12 Nisan 1991.

23) Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1991.

24) Turan Yavuz, ABD'nin Kürt Kartı, İstanbul, Milliyet Y., 1993.

25) Turan Yavuz, a.g.e., s. 208, 209.

26) Ekim 1991'de Çekiç Güç'ün süresi uzatılınca, Silopi'deki tabur lağvedildi.

27) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.

-Election for Iraqi Kurdish National Assembly and Leader of the Kurdistan Liberation Movement. Tuesday 19th May 1992. Monitoring Report: Electoral Reform Society. Michael Meadocroft-Martin Lunn.

-Election in Iraki Kurdistan (May 19, 1992). An Eperiment in Democracy Pax Chirst International. Prepared by Ruudr Hoff. Michiel Leezenberg, Pieter Muller. August 1992.

28) Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1992.

29) Azadi, 24-30 Mayıs 1992.

30) Turgut Tarhanlı, a.g.m.

31) Turgut Tarhanlı, a.g.m.

32) Ali Karaosmanoğlu, İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Hukuk, Boğaziçi Üniversitesi, İst. 1981.

33) Turgut Tarhanlı, a.g.m.

34) Ali Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 184.

35) Ali Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 185.

36) Ali Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 185.

37) Ali Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 185.

38) İsmail Soysal (Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, Cilt 2, (1945-1990), Ankara, TTK Basımevi, 1991.

39) Helmut Rumpf, "İnsan Haklarının Uluslararası Korunması ve Müdahale Yasası". Çeviri: Dr. Zeynep Davran, Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, M.A. Hukuk ve M.A. MÜNASEBETLER ENS., İst., 1979.

40) Jale Civelek, "BM Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerin Alınması, BM Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı", MHB Yıl 10, sayı 1-2, 1990, s. 20.

41) Jale Civelek, a.g.m. s. 20.

42) R.G. 14.08.1990, Sayı 20605.

43) R.G. 7.09.1990, Sayı 20628.

44) Resmi Gazete, 17 Ocak 1991, Sayı 20758 (Mükerrer).

45) TBMM Meclis Tutanakları, Bileşim: 66, 17.01.1991.

46) TBMM Meclis Tutanakları, Bileşim: 89, 26.06.1992.

47) Resmi Gazete, 28 Haziran 1992, Sayı 21268.

48) Butros, Butros-Gali, Bir Barış Gündemi, BM, Newyork, 1992.

49) Yücel Sayman, "Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı, Camp David Anlaşması-Filistin Halkı" Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, M.A. Hukuk ve M.A. MÜNASEBETLER ENSTİTÜSÜ, İst., 1979.

50) Faruk Sönmezoglu, "Kendi Kaderini Tayin ve BM", Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan, İ.Ü.S.B.F., s. 1982, s. 137.

51) Sevin Toluner, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul Fakülter Matbaası, 1977, s. 422-423.

52) Sevin Toluner, a.g.e. s. 420.

53) Yücel Sayman, a.g.m. s. 752.

54) Rambout Lucian, a.g.e. M. Sıraç Bilgin, a.g.e. Gstreim Dr. Heinz, Avukatsız Halk Kürtler, İst. Akyüz, Y. 1991.

55) Bu konu için bkz.

- Sevin Toluner, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İst. Fakültere Mat., 1977.

- Sevin Toluner, "Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Milletlerarası Hukuki Statüsü", İst. Fakülter Mat., Sempozyum 6-7 Mayıs 1982.

56) Ana Britannica Ansiklopedisi, Federalizm kısmı.

57) Sevin Toluner, a.g.e., s. 467-468.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Dr. M. Sıraç Bilgin; Barzani, İstanbul, Fırat Yayınları, 1992.
Martin Van Bruinessen; Ağa, Şeyh ve Devlet, Ankara, Özye Yayınları.

Edip Çelik; Milletlerarası Hukuk, I. Kitap, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1987.

Alain Gresh, Dominique Vidal; Ortadoğu-Mezopotamya'dan Körfez Savaşına - Alan Yayınları, 1991.

Dr. Heinz Gstreim; Avukatsız Halk Kürtler, İstanbul, Akyüz Yayınları, 1991.

Ali Karaosmanoğlu; İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Hukuk, Boğaziçi Ün. İstanbul, 1981.

Muhsin Kızılkaya, Halil Nebiler; Dünden Yarına Kürtler, İstanbul, Yurt Kitap-Yayın, 1991.

Philip Kreyenbroek, Stefan Speri; Kürtler, İstanbul, Cep Yayınları, 1992.

Ortadoğu Dosyası; İstanbul, Alan Yayınları, 1988.

Hüseyin Pazarcı; Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, Ankara Turhan Kitapevi, 1993.

Lucian Rambout; Çağdaş Kürdistan Tarihi, İstanbul, Fırat Dicle Yayınları, 1992.

İsmail Soysal; Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, C. II. (1945-1990) TTK Basımevi, Ank, 1991.

S.A Şivan; Irak Kürt Halk Hareketi ve BAAS İrkçılığı, Ankara, Komal Yayınevi, 1975.

Sevin Toluner; Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, Fakülter Matbaası, 1977.

Yavuz Turan; ABD'nin Kürt Kartı, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1993.

Erbil Tuşalp; Zehir Yüklü Bulutlar-Halepçe'den Hakkariye- III. Basım, Ankara Bilgi Yayınevi, 1992.

Makaleler

Butros-Gali, Butros; Bir Barış Gündemi, Newyork, 1992.

Jale Civelek; BM Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, BM Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu kuvvetlerin Hukuki Dayanağı MHB Yıl 10, sayı 1-2, 1990.

David Mc Dowall, ; Kürt Sorunu: Tarihsel Bir Bakış, Kürtler, İstanbul, Cep Yayınları, 1994.

Helmut Rumpf; (Çev. Zeynep Davran), İnsan Haklarının Uluslararası Korunması ve Müdahale Yasası, Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, M.A. Hukuk ve M.A. MÜNASEBETLER ENSTİTÜSÜ, İstanbul, 1979.

Yücel Sayman; Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı-Camp David Anlaşması-Filistin Halkı, Hıfzı Timur'un Anısına Armağan, İstanbul 1979.

Robin Shneider; Peşmergeler, Ölümü Göğüsleyenler, Ortadoğu Dosyası, Alan Yayınları, İst. 1988.

Faruk Sönmezoglu; Kendi Kaderini Tayin ve Birleşmiş Milletler, Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan, İÜSBF, 1982.

Turgut Tarhanlı; Güvenlik Konseyinin 688 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bazı Uluslararası Hukuk Sorunları, MHB, Yıl 10, sayı 1-2, 1990.

Sevin Toluner; Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Milletlerarası Hukuki Statüsü, Sempozyum 6-7 Mayıs, 1982, İstanbul Fakülter Matbaası, 1983.

Belgeler, Gazete ve Dergiler

Federal Birlik İlanı, Irak Kürdistanı Ulusal Meclisi, 4 Ekim 1992, Hewlêr

TBMM Meclis Tutanakları

Resmi Gazete

Cumhuriyet

Azadi

Otonomi'den Federe Devlete...

Yaşar Karadoğan Onca inişli çıkışlı ve çok zorlu süreçlerden sonra Güney Kürdistan'da yaklaşık 6 yıldır Kürt Federe Devleti oluşumu yaşamaya devam ediyor. Kısa ömrüne ve içinde bulunduğu çalkantılı duruma ve karşı karşıya bulunduğu hukuki sorunlara karşın Kürt Federe Devleti 4 yıl sonra kendi oluşumuyla yaşıt bir kuşağa sahip olacak.

Güney Kürdistan'da Saddam'ı tanımayan, 1925'teki Musul referandumundan habersiz olan, gözlerini Barzani şafağına ve 17 Mayıs 1992'deki seçimlere açan yeni bir kuşak yetişiyor... Bu yeni kuşak 1994-1996 yılları arasında bir kabus gibi Kürtlerin üzerine çöken iç savaşın acı izlerini de belki bir ömür boyu taşıyacak. Acı, kan ve gözyaşı Kürdü her yerde uğursuz bir gölge gibi izliyor. 94-96 Yılları arasında da bu değişmedi. 1931'de Barzani'nin ilk direnişiyle başlayan Kürt hareketi danayı yüzüp yüzüp kuyruğa getirdi, ama Kürtlerin beklentilerine göre taçlandıramadı. Kürt çıkarları öne alınıp, partizanlık bir kenara itilebilse, gözlerini Barzani şafağına, Kürt Federe Devleti'ne açan bu yeni kuşağın yazgısı ve geleceği, mazoşist duygulara tutsak düşen bizlerden farklı olabilirdi. Farklı olmalıydı da... Kürdün birbirine kurşun sıktığı bu koskoca 2.5 yılda neler yapılabilirdi oysa. Tüm olumsuzluklara ve çekincelere karşın ben umudumu koruyorum. Çünkü partizanlığı, Kürt genel çıkarlarından üstün tutanların artık barutu tüketmeye başladığına, tüketeceğine inanıyorum. Gecenin en koyu zamanı zifiri karanlıktır... Zifiri karanlıklar ne kadar ürkütücü olursa olsun sonunda aydınlığa çıkarlar. Kürtlerin yaşayacağı zifiri karanlık kalmadı diye düşünüyorum. Aydınlığın Zaxo'dan Diyarbekir'e, Süleymaniye'den Ağrı'ya Kürdün yaşamını ısıtacağından hiç şüphem yok. Bunun uzaması korkutuyor sadece.

Bugün Kürtler arasındaki sorunlar Washington süreci ile ortadan kaldırılmaya çalışılıyor. An-

cak 2.5 yıllık savaşın yanısıra uzun bir tarihsel geçmişi olan bu sorunlar henüz tam olarak ortadan kalkmış değil. Ortada hem negatif gelişmeler var hem de pozitif gelişmeler. YNK'nin Tahran-Şam arasında mekik dokuması ve yaptığı manevralar mevcut duruma çok ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini ortaya koyuyor. Bu işin negatif yanı, pozitif yanı ise Talabani'nin çeşitli nazlanmalardan sonra bir hafta gecikme ile de olsa, 17 Eylül Anlaşması gereği 8-9 Ocak tarihlerinde Barzani ile görüşmesi. Diğer yandan ABD'de Washington Post'ta Jim Hoagland gibi uzmanlar, Clinton'a Saddam'ın üvey kardeşi Barzani'nin eliyle yürütülen çabalardan vazgeçip, Mesut Barzani gibi temel bir gücü destekleyip, ABD desteği konusunda onları ikna etmesi gerektiği çağrısında bulunuyorlar.

Washington anlaşmasında iki temel nokta var: Birincisi Irak'ta federal bir devletin kurulması ve Kürtlerin federal yapının bir ayağını oluşturmaları, ikincisi ise Güney Kürdistan'da 1 Temmuz 1999'da seçimlerin yapılmasıdır. Irak'a ilişkin formülasyonda KDP ve YNK arasında bir ayrılık zaten yoktu. Ağustos 1993'te yapılan KDP'nin 11. Kongresi'nde federasyon tezi gündemleştirilerek YNK ile varolan görüş ayrılıkları ortadan kaldırılmıştı. Güncel ilişkin farklılıklar vardı. Bu farklılıklardan biri ABD'nin Saddam politikasına YNK'nin güvenmesi, KDP'nin ise güvenmemesiydi.

Kürt Federe devleti 1992'de varılan bir konsensüs üzerinde kuruldu. Seçimlerin yapılmasını öteden beri KDP savunuyordu, YNK ise karşı çı-

Abdülkerim Kasım'ın 1958'de darbeyle iktidara gelmesinden sonra yapılan Anayasal düzenlemelerde, Anayasa'nın 3. maddesinde Kürtler ve Araplar eşit olarak tanımlandı. Kürdistan Demokrat Partisi de dernekler yasasında yapılan düzenleme sonucu legalleşti. Bunlardan başka 1968 yılında Arap Baas partisi ile Barzani arasında yapılan anlaşmada da Kürtlerin varlığı, politik ve insani hakları kabul edildi.

kıyordu. İç savaşın çıkmasındaki en önemli nedenlerden biri buydu. Yani iktidara sahip olma çekişmesiydi. Bu gelişmeler sırasında görüldü ki YNK'nin halkın iradesine güvenme noktasında ciddi yapısal sorunları var. Muhalefet etme görevinin kendisine verilmesi halinde, bunu da bir hizmet olarak ve demokrasinin iç işleyiş kurallarından biri olarak kabul etmiyor.

Kürt Federe devleti; ateş çemberinin, tuzakların, uluslararası çıkarların üstüste geldiği... Şeyhlikler ve diktatörlükler coğrafyasında... Nefretle kardeşliğin bazen kol kola gezdiği Ortadoğu cehenneminde.. Dinler çatışmasının, kültürel boğazlaşmaların tam orta yerinde bin yıllık bir çılgıktır. Kürtlerin -üçü de savaşlar sonrasına denk düşen- tarihsel olarak karşı karşıya oldukları üçüncü belki de son tarihsel fırsattır... Ortadoğu'daki statükonun çatırdadığı koşullarda ortaya çıktı. Biliniyor ki, Ortadoğu sınırları dünyadaki en sorunlu sınırlardır. Kürtler ise bu sınırlardan en çok mağdur olan, özgürlük, eşitlik çılgınlıklarının vahşice susturulmak istendiği, uluslaşma sancısı çeken bir halk. Dolayısıyla dünyadaki sınırların her zaman değişmeyeceğini en başta Kürtlerin bilmesi gerekiyor.

Bugün tartışılan Kürt Federe Devleti'ni arka plandaki gelişmelerden soyutlayarak ve uluslararası politikadan yalıtılarak ele almak mümkün değil. Dolayısıyla Kürt Federe devleti'ni incelerken dış ve iç faktörleri gözardı edemeyiz. 1992'deki seçimler, parlamentonun kuruluşu ve ekim ayında Kürt Federe Devleti'nin ilan edilmesi, PKK dışındaki tüm Kürtler -kimi zaman bu de facto oluşumun stratejik önemini ayırt edemeyen tutumlar sergilemeye devam ediyorlarsa da- tarafından tarihsel bir fırsat ve adım olarak değerlendirildi. Bugün de Kürtlerin ezici çoğunluğu bu oluşuma manevi desteklerini sürdürüyorlar ve de facto devletin Kürtler açısından stratejik önem taşıdığına vurgu yapıyorlar. Adı ne olursa olsun Güney Kürdistan'daki bu oluşumun ortadan kalkması Kürtlerin mücadelesine olumsuz etkide bulunur. Bu nedenle her yönüyle Kürtlerin iç barışını ve istikrarını desteklemek, teşvik etmek gerekiyor.

Federe Devletin Uluslararası Hukuki Durumu ve Arka Planı

Körfez Savaşı'nın sonrasında Birleşmiş Milletlerin 5 Nisan tarihli 688 nolu kararıyla Güney Kürdistan'da bir

güvenlik bölgesi oluşturuldu ve bir süre sonra da 36. paralelin üstünde Saddam'a uçuş yasağı konuldu. Bilindiği gibi Kürtlerin statüsü ve hukuki durumu ilk kez Sevr Antlaşması'nda gündeme gelmişti. Ayrıca, İngiltere'nin Irak'ı

mandası altında tuttuğu 1918-23 yılları arasındaki Mandatörlük Antlaşması'nda da Kürtlerin ayrı devlet kurabilecekleri seçeneğine yer verilmiş, Milletler Ligi'nin 1925 yılında Musul'un İngiliz mandası altındaki Irak'a dahil edilmesinin kararlaştırıldığı oturumda; "Kürtlerin yaşadığı bölgede kendi yöneticilerini seçmesi, kendi dillerinde eğitim ve öğretim görmeleri, mahkeme ve yerel yönetim işlerinin Kürt görevliler tarafından sürdürülmesi" karar altına alınmıştı. Irak 1932 yılında Milletler Ligi'ne katıldığında bu kararı onayladı ve Anayasası'nın bir parçası olacağını kabul etti, yerel diller ile ilgili yaptığı yasal düzenlemeyle Kürt dilinin Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgede ikinci resmi dil olmasını kabul ederek iç hukuki düzenlemeler yaptı. Abdülkerim Kasım'ın 1958'de darbeyle iktidara gelmesinden sonra yapılan Anayasal düzenlemelerde, Anayasa'nın 3. maddesinde Kürtler ve Araplar eşit olarak tanımlandı. Kürdistan Demokrat Partisi de dernekler yasasında yapılan düzenleme sonucu legalleşti. Bunlardan başka 1968 yılında Arap Baas partisi ile Barzani arasında yapılan anlaşmada da Kürtlerin varlığı, politik ve insani hakları kabul edildi. Aynı yıl sonlarında toplanan Baas Partisi Kürtlerin varlığın kabul ettiği gibi, "Selahaddin şehrinde üniversite kurulması, Kürtlerin dil ve kültürel haklarının kabul edilmesi, Kürt şair ve yazarlarının örgüt kurmasını, televizyonda Kürtçe programların artırılmasını ve Kerkük'te Kürtçe bir tv kanalının kurulmasını, Kerkük'te oluşturulacak yeni idarenin desantralize olmasını, sivil-peşmerge herkesi kapsayan bir genel affın çıkarılmasını" karar altına aldı. Son olarak 11 Mart 1970'de imzalanan Otonomi Antlaşması ile Irak rejimi, Kürtçe'nin Arapça'dan sonra ikinci resmi dil olmasını, Cumhurbaşkanı yardımcısının Kürt olmasını, Erbil'in Kürt bölgesinin başşehri olmasını, Kürtlerin kendi dillerinde eğitim görmelerini ve kendi yöneticilerini seçmelerini" onayladı.

70'li yıllar, Barzani liderliğindeki Kürt hareketi ile Saddam arasındaki çatışmalarla geçmişti. 1975'teki Ceza-yir Antlaşmasını takiben Kürt hareketine en uzun sü-

re liderlik eden ve etkileri günümüze dek süren Barzani hareketin liderliğinden çekildi, yerine o sıralarda KDP'nin Beyrut temsilci olan Yardımcısı Talabani'yi önerdi. Talabani ise 22 Mayıs' 75'te üç arkadaşıyla birlikte, Şam'da

YNK'yi kurdu.¹¹ Söz YNK'den açılmışken bazı saptamaları peşinen yapmak gerekiyor. Birincisi, YNK'nin başından beri izlediği çatışmacı karakterdir. Bu nedenle bugüne dek çıkan Kürtler arası tüm çatışmalarda YNK taraftır. İkincisi, YNK'nin söylemidir. YNK ve PKK'nin söylemleri özellikle KDP'ye karşı aynıdır. Bunlar tartışılmalıdır. Ancak YNK'nin bu karakterinden ötürü Kürdistan'da sahip olduğu tabanı da gözardı edilemez. Yanlırlarından arınmış, halkın denetleyebileceği bir YNK, hem iktidarda hem de muhalefette önemli rol oynayabilir. Bu nedenle YNK'nin yanlırlarından dolayı Güney Kürdistan'da "tek seslilik" savunulamaz.

YNK'nin kuruluşunun ilan edilmesinden bir yıl sonra 26 Mayıs 1976'da DKP-Geçici Komitesi yeniden gerilla savaşına başladı. 80'li yıllar İran-İrak savaşı ve Güneyli Kürtlerin birbirleriyle mücadelesi halinde geçti. Kürtler maalesef bu haksız savaşta doğru bir tutum takınmadılar ve Kürdistan'ı her iki devletin savaş ve katliam alanı haline getirdiler. Körfez Savaşının sonunda ise, BM kararları uyarınca Güney Kürdistan'da bir güvenlik bölgesi oluşturuldu ve Kürtler yönetim boşluğunu doldurmaya çalıştılar. Güney Kürdistan'ın bugün yüz yüze olduğu iç sorunların yanısıra BM, ABD ve işgalci devletlerden kaynaklanan sorunlar da bulunuyor.

BM'nin Irak'a ambargo uygulanmasına ilişkin kararlarda, Kürt bölgesinin ambargo dışında tutulmaması ve Saddam rejiminin Kürtlere uyguladığı ambargoya karşı önlemler alınmaması, Güney Kürdistan'ın Türk ve İran saldırılarından korunmaması ve yardım faaliyetlerinde Kürtlerin ekonomik ve politik güvenliklerinin sağlanmaması, hem Kürtler arası ilişkileri gerdi, hem de *de facto*, bu oluşumu kendi açılarından stratejik bir tehlike olarak gören saldırgan devletlerin manevra yeteneğini güçlendirdi.

Kürtler 19 Mayıs 1992'de ilk seçimlerini yaptı. Ekim ayında Kürt Parlamentosu Kürt Federe Devleti'ni ilan etti. 94'te ise Kürtler savaşmaya başladılar. Güney Kürtlerinin 3 bin cana mal olan kendi iç savaşları 1997 Ka-

Türkiye'ye tanınan hareket serbestisi ve Irak, Suriye ve İran'ın PKK vasıtasıyla Kürdistan'ı istikrarsızlaştırma politikaları da önemli birer etkendi. Çünkü Kürtler, kimi zaman İsrail ile Suriye arasındaki görüşmelerde, kimi zaman Türkiye'nin stratejik öneminden dolayı kurban edildiler. Ve çoğu zaman da mazlum Kürtler'le zalim Saddam arasında paralellikler kurulması gibi haksızlıklara maruz kaldılar.

sım'ından beri yaşanmıyor. 17 Eylül'de KDP ve YNK Washington'da imzaladıkları antlaşma ile Kürt parlamenter yaşamının yeniden düzenlenmesi, körpecik demokrasi deneyimine kaldıkları yerden devam etmek üzere taze bir

başlangıç yaptılar. Şunu peşinen belirtmek gerekir ki Kürtlerin iç savaşında demokrasi bilinci belirleyici bir rol oynadıysa da, uluslararası güçlerin Kürtlere ve Irak'a karşı izledikleri politikadaki belirsizlik ve özellikle Türkiye'ye tanınan hareket serbestisi ve Irak, Suriye ve İran'ın PKK vasıtasıyla Kürdistan'ı istikrarsızlaştırma politikaları da önemli birer etkendi. Çünkü Kürtler, kimi zaman İsrail ile Suriye arasındaki görüşmelerde, kimi zaman Türkiye'nin stratejik öneminden dolayı kurban edildiler. Ve çoğu zaman da mazlum Kürtler'le zalim Saddam arasında paralellikler kurulması gibi haksızlıklara maruz kaldılar.

Özgür Seçimlerden İç Savaşa

Birkaç kez ertelendikten sonra "19 Mayıs 1992'de yapılan seçimlerde KDP, YNK'den %2 daha fazla oy almasına karşın, çatışma çıkmaması için, KDP özveride bulunarak 50-50 koalisyonunun kabul etti". KDP'nin bu iddiasının doğru olduğu herkes biliyor. Seçim yasası gereği seçimlerin 1994'te yenilenmesi gerkiyordu. Bir yıl geçmeden koalisyon kültürünün en azından YNK'ye ve KDP içinde fırsat kollayan şahinlere uzak olduğu anlaşıldı. 1993'ten itibaren iki parti küçük partilerle birleşerek güçlerini ve nüfuzlarını arttırmaya çalıştılar. Bu arada çatışmalar da başladı. KDP-KSP çatışmaları derken, YNK ve İslamcılar arasında çatışma baş gösterdi. Barzani "Kürdistan Somali olmayacak" diyordu. Ama Kürdistan kısa bir süre sonra Somilileşmeye başladı. Cabbar Ferman'ın hükümeti temsilen gittiği yerde islamcılara karşı katliam yapıp bunu videoya kaydetmesi, KDP ile YNK arasındaki ipleri iyice gerdi. Kısa bir süre öncesi-ne dek iki partinin birleşmesi telaffuz edilirken, seçimler yaklaşınca Londra'da Talabani'nin "ben arbeci ile geldim, arbeci ile giderim" dediği duyuldu. KDP'nin seçmi-lere gitme isteği, YNK tarafından kabul görmedi. 1994 Mayıs'ında arazi anlaşmazlığı görüntüsü adı altında başlayan çatışmalar, 96 yılının başlarına dek sürdü. Bu sırada PKK devreye sokuldu, Suriye topçusu sınırdan

1995'te YNK Parlamentoyu işgal edip, araç gereçlerini tahrip etti. Mart ayında İran/KDP'nin radyosunu kapattı ve yöneticilerini İran'a teslim etti. İran/KDP'nin peşmerge ve yöneticilerine saldırılar düzenledi. YNK'nin gerekçesi İ/KDP'den dolayı İran saldırılarıydı. Öte yandan Türkiye de PKK nedeniyle saldırıyordu ama YNK'nin PKK'ye bir itirazı yoktu.

gözdağı vermeye başladı. Türkiye helikopterleriyle Talabani'yi getirip götürmeye ve iki parti arasındaki uzlaşma çabalarını baltalamaya başladı. Bu iş savaş sırasında 3 binden fazla insan yaşamını yitirdi.

YNK'nin Erbil'i işgalinden sonra hırsızlık, soygun, gasp ve faili meçhul cinayetlerde müthiş bir patlama yaşandı. Zaho'da 100'e yakın insanın katledildiği bir bomba patlatıldı. İki parti ve silahlı diğer partiler de güçleri oranında Saddam'a rahmet okutacak şekilde korkunç bir insan hakları ihlallerine giriştiler. Bir süre sonra can güvenliği temel bir sorun haline geldi ve Kürtlerin ulaşım özgürlüğü öyle bir tehdit altına girdi ki, yakından bildiğimiz kimi insanlar Erbil'e sahte Türkmen kimlikleriyle gitmek zorunda kaldılar. İşkence, yargısız infaz ve çoğunluk da YNK bölgesinde olmak üzere onlarca idam cezası. Ve buna ek olarak PKK'nin yarattığı terör. İran'ın devreye girmesi ve 1996'dan sonra da İran-İrak-Suriye koordinasyonu, Türkiye'nin teşvikiyle yürütülen ortak operasyonlar. PKK ve YNK'lilerin İran desteğinde saldırıları. İki partinin, KDP'ye karşı yürüttükleri, anti-propaganda.

1995'te YNK Parlamentoyu işgal edip, araç gereçlerini tahrip etti. Mart ayında İran/KDP'nin radyosunu kapattı ve yöneticilerini İran'a teslim etti. İran/KDP'nin peşmerge ve yöneticilerine saldırılar düzenledi. YNK'nin gerekçesi İ/KDP'den dolayı İran saldırılarıydı. Öte yandan Türkiye de PKK nedeniyle saldırıyordu ama YNK'nin PKK'ye bir itirazı yoktu. Bu nedenle Talabani 92'de parlamentoda PKK'ye ve Abdullah Öcalan'ın istihbarat örgütleri ile olan ilişkilerine dair yaptığı açıklamaları ve 93'te Barzani ile PKK saldırılarını kınayan ortak açıklamasını unutup PKK'yi "kurtuluş örgütü" olarak değerlendirmeye başladı. 1996'da Erbil'de ele geçen YNK yazışmalarından Cabbar Ferman ve Talabani'nin İran'a sunulan bu gönüllü desteğe ilişkin olarak İran'ın günü gününe haberdar ettikleri anlaşıldı. Bu yazışmalar başlı başına birer ibret belgeleridir. 1996'da İran, Şii Bedir kuvvtelerini Güney Kürdistan'a gönderdi. KDP'yi yok etme politikaları en üst düzeye ulaştığında; Barzani'nin uluslararası yardım ve müdahale çağrılarını sonuçsuz kalınca, Erbil'in İran kontrolüne girmemesi için KDP, Saddam'la işbirliği yapmak zorunda kaldı ve Erbil'in kontrolü Ağustos sonunda KDP'nin eline geçti.

Süleymaniye ise, İran'la savaşma riski ve Talabani'nin daha fazla İran'a angaje olma tehlikesi yüzünden yeniden YNK'ye bıraktı. Kuşku yok ki YNK'nin İran'la diplomatik ilişkileri olabilir. Ama

bunun bir ölçüsü olmalıdır. Bu da her Kürt örgütü için geçerli olan, "Kürtlerin taleplerinden ve mücadelelerinin bağımsızlığına zarar vermeme" ölçüsüdür.

Güney Kürdistan'da farklı görüşler, farklı partiler vardır. Sorun farklı görüşlerin uzlaşma içinde bir arada yaşamaları noktasında uç veriyor. Çatışmanın panzehiri demokratikleşme ve Kürt ulusal demokratik hareketinin demokratik taleplerine uygun bir şekilde, Kürt örgütlerinin demokratlaşmasındandır. Çatışmanın nedenleri çatışma ile ortadan kaldırılamaz. Kürt siyasal partileri muhalefet olmayı da iktidar olma gibi içlerine sindirebilmelidirler.

KDP-YNK Arasındaki Farklar

YNK'nin İran'la ilişkileri ibret vericidir. YNK bir dönem İran saldırılarından sık sık rahatsızlığını ortaya koydu. Rafsancani'nin kendisi için "Ortadoğu'nun fahişesi" demesinin üstüne bir bardak su içen Talabani'nin, ABD ve Avrupa'nı karşısında yer alan İran'la ilişkileri temel alması büyük bir sorumsuzluktur. ABD'nin ambargo uyguladığı İran'ın bölgesel rolünün abartılıp başat bir rol biçilmesi, YNK'nin Kürtler adına Kürdün bindiği dalı kesmesidir. KDP'nin geçmişte de bugün de İran'la, Suriye ile ilişkileri vardı. KDP de özellikle İran-İrak savaşı sırasında kendi özgün politikalarından taviz verip geriye düştü, bazı ölçüsüzlükler sergiledi. Ama bunları da açık yaptı. Bu ilişkilerde de Kürtler önemli faturalar ödediler. Ne ki KDP'nin, YNK gibi Kürtleri ilişkiye olduğu devletlere teslim edip bunu kağıda dökecek, karşılığında birşeyler istemediğini de teslim etmek gerekiyor. KDP ile YNK'nin bölge devletleriyle olan ilişkilerindeki ayrım noktası şudur: KDP bu ilişkileri Irak rejimini zayıflatıp kalıcı bir barış için bir koz olarak kullanmak istiyor. YNK'nin ilişkileri ise KDP'ye karşı bir üstünlük sağlamayı amaçlıyor.

Öte yandan KDP/Saddam ilişkileri nedeniyle ABD'nin bölge politikası önemli bir yara aldı. Ve bir süre sonra KDP tüm platformlarda "Saddam'ın kimin si-

Mesut Barzani 1993'ten beri Saddam'ın hava saldırılarıyla yıkılamayacağını, CIA'nın 5-10 milyon dolarlık gizli operasyonlarıyla düşürülemeyeceğini vurguluyor. Gelişen aşamada bu görüş uluslararası arenada sıkça dile getirilmeye başlandı. Yukarıda sözünü ettiğimiz Jim Haagland 8 Ocak'ta Washington Post'ta yazdığı yazının başlığına "Süper Hayduta yalnız başına karşı koymanın zamanı" koymuştu.

lahlandırdığını" sormaya başladı. "Saddam'la herkesin ilişki kurmaya hakkı varsa ve bizi İran saldırılarından korumuyorlarsa bizim de İran'a karşı Saddam'la işbirliği yapma hakkımız vardır" dendi. Yabancı uzmanlar KDP'nin

bu taktik çıkışını "Kürtler ilk kez Saddam'ı kullanma başarısı gösterdiler" diye değerlendirmeler yaptılar. Bu ilişkilerde dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Kürtler ve KDP ne kazandı, ne kaybetti? Saddam bölgeye yerleşmediğine ve KDP Federal ve demokratik Irak isteğinden vazgeçmediğine göre, Kürtlerin bir kaybı söz konusu değil. Ayrıca KDP ve YNK'nin Irak'ın yönetim şekline ilişkin olarak savundukları 'Irak'ın toprak bütünlüğü içinde Federe Kürt Devleti' konsepti açısından da konuya bakıldığında, bir dış saldırı ve işgal tehdidi karşısında böyle bir ittifak normaldir. Kuşku yok ki, KDP, ABD'nin CIA'nın Abu Eric kod adlı bölge sorumlusu aracılığıyla 1980'li yıllardan itibaren Saddam ile olan ilişkileri de dahil olmak üzere, ABD'nin politikasının bir çok sırrını biliyor. Bu sırlar da artık gizlilik kabuklarını kırıp ortaya dökülmeye başladı. KDP, ABD'nin Saddam'a ilişkin politikalarında dikkatli davranıyor ve en son 1991 deneyimini de gözönünde bulundurarak maceracılıktan kaçınıyor. Bu nedenle de ABD ile ilişkilerde yoğunluğundan üfleyerek yiyor. Mesut Barzani 1993'ten beri Saddam'ın hava saldırılarıyla yıkılamayacağını, CIA'nın 5-10 milyon dolarlık gizli operasyonlarıyla düşürülemeyeceğini vurguluyor. Gelişen aşamada bu görüş uluslararası arenada sıkça dile getirilmeye başlandı. Yukarıda sözünü ettiğimiz Jim Haagland 8 Ocak'ta Washington Post'ta yazdığı yazının başlığına "Süper Hayduta yalnız başına karşı koymanın zamanı" koymuştu. Yazının başlığından da anlaşılacağı gibi ABD, Saddam'a karşı koymanın risklerini almıyor. ABD'nin Saddam'a karşı kaçak güreştiği koşullarda, Kürtler Saddam'a ne yapabilir? Bana kalırsa hiç birşey yapamaz. Çünkü peşmerge mücadelesinin eskisi gibi sonuç alması mümkün değil. Artık kimyasal, biyolojik silahlar çağındayız. Ve Saddam'da bunlardan yeterince var.

Irak'taki Kürt sorunu Bağdat'taki rejimlerle çözülmek zorunda. Eğer Kürtler, İran, Türkiye ve Suriye'ye karşı ekonomik ve politik bir korunma görmüyorlarsa, dış saldırılar karşısında Kürtlerin Bağdat rejimiyle geçici ittifaklar kurmasından başka seçenek bulunmuyor. 96

yılında da öyle oldu. KDP'nin çağrılarını yanıtsız kalınca KDP, İran'ın Erbil'den hangi güç tarafından çıkarılacağını bilecek kadar deneyim sahibiydi: Saddam, Erbil'in YNK işgalinden çıkmasından sonra YNK ile Saddam arasında

da da karşılıklı heyetler gidip gelmeye başladı. KDP ise YNK'nin ilişki kurduğu tüm kapılara oynamaya başladı. İran'ın 20 dolayında KDP'liyi tutuklayıp hapsedmesi karşısında protestosunu yaptı ama ilişkilere de kesmedi.

Kanımca Güney'deki çatışmalar Kürtlerin çatışma kültürü ile yakından ilgilidir. Elbette Kürtlerin var olan imkanlar ve deneyim itibarıyla 6 yıl içinde mükemmel bir demokrasi uygulamaları beklenemez. Ancak çatışmayabilirdiler. Siyasi tez itibarıyla YNK ve KDP arasında da derin uçurumlar bulunmuyor. Ancak ortada bir siyasi kültür ve örgütlenme anlayışı farklılığı olduğu da ortadadır. YNK, despotik ve ideolojik bir örgüttür. Demokrasiyi içine sindirememiştir. Bunun hem yapısal hem de tarihsel nedenleri vardır. KDP özellikle İran-Irak savaşı sırasında yaptığı çok vahim hatalara karşın bir kitle partisidir. Mükemmel olmasa bile çoğulcudur. Tarihsel misyonu itibarıyla daha sorumludur ve ciddi idiaların sahibidir. Kürdistan'da kurulmuştur ve geçirdiği onca badireye rağmen ayakta kalmayı ve kendisini yenilemeyi becerebilmiştir. İdris Barzani'den sonra ise dış ilişkilerinde daha açık olmaya başlamıştır ve dış ilişkilerinde Kürtlerin çıkarını daha fazla öne almaya başlamıştır. Barzani çizgisine modern derinlikler kazandırmaya başlamıştır. KDP/YNK arasındaki sorunların çok eskilere dayandığı biliniyor, 64,65,78 olaylarını detaylarıyla anımsatmaya gerek yok. Fakat haksızlığı ve harekete vurduğu darbelere karşın YNK'nin hale eski anlayışında ısrar etmesi anlaşılır gibi değildir. YNK bir partiden çok dar jakoben bir örgüt gibi hareket ediyor.

YNK, Suriye'nin desteğiyle kurulmuş, 22 yıl içinde sadece bir kongre (1992'de) yapmış ve liderinin tek bir kitle toplantısı bile yapmadığı, mitinglerde ajitasyon çeken bir partidir. KDP ise halkın içinde doğmuş, 11 kongre yapmış ve arkasında Barzani gibi önemli bir liderin mirası olan bir partidir.

Farklar ne olursa olsun KDP ve YNK demokrasiyi, birlikte yaşamayı ve denetlenebilir olmayı kabul etmek zorundadırlar. ABD'nin Washington Antlaşması'ndan

beklentisi ise, bölgeye ilişkin politikalarını yeniden reorganize etmektir. Kürt-Amerikan çıkarlarında belli dengeler sağlanırsa, Kürtlerin belli riskleri de alması kaçınılmazdır.

Washington Anlaşması

Barişmak, savaşmaktan daha zordur. Ancak barış anlaşması yapmakla barışın gereklerini yerine getirmek aynı şey değildir. Çünkü bu anlaşmaya karşın Kürtler arasındaki güvensizlik halen aşılabilmiş değil. Tarafların kendine göre "haklı" nedenleri olabilir. Fakat asıl neden, Kürtlerin anlayış ve kavrayışlarında kendilerine yönelik bir uzlaşma fikrinin zayıf olması ya da zayıf bırakılmasıdır. KDP ile YNK mevcut soruna kaynaklık eden nedenleri de farklı yorumluyorlar. YNK sorunun Habur Gümrük Kapısı'ndan kaynaklandığını iddia ediyor, ama kendi elindeki 11 gümrük kapısının hasebını vermiyor. Maliye Bakanlığı kendi elinde olduğu ve hesapları parlamentoya sunmadığı halde, sorunun nasıl olur da Habur'dan kaynaklandığını açıklayamıyor. KDP ise, sorunun iktidar mücadelesinden kaynaklandığını ileri sürüyor ve kanımızca doğrusu da bu. Ki bu bile iki parti arasındaki sorunlara yaklaşımdaki perspektif farkını gösteriyor. Birisi soruna halkı ilgilendiren yönetim penceresinden, ötekisi ise bir kaç tahhakümcünün cebini ilgilendiren para açısından bakıyor.

Washington Antlaşması şu açılardan önemlidir. ABD, politika itibarıyla ilk kez Kürtleri resmen muhatap kabul etti. Ortadoğu'ya ilişkin politikalarında Kürtlerin hakkı teslim edilmeden siyasi konjonktür itibarıyla fazla ilerleyemeyeceğini anladı. Bu nedenle, 91'de Dışişleri Bakanlığı'nda üçüncü sınıf memurlarının görüşmesine izin vermediği, 1975'de ve 91'de yüzüstü bıraktığı Kürtleri FKÖ gibi kabul etti. Onları, bir ucu ABD'de bir ucu İngiltere'de olan 99 parçalı Arap muhalefetinin şemsiyesinde görme anlayışından vazgeçti. Anlaşmanın garantörü oldu. Kürtlerarası sorunların çözümünde, İsrail-Filistin sorununda izlenen prosedüre benzer bir prosedür izledi.

Washington Antlaşması'nın uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin var olan kaygıların doğru olup olmadığını zaman gösterecek. Ne ki bu anlaşma imzalanırken dikkatlerden kaçmayan birşey vardı. Barzani eli havada beklerken, Talabani ancak Madleine Albright'ın

KDP ile YNK mevcut soruna kaynaklık eden nedenleri de farklı yorumluyorlar. YNK sorunun Habur Gümrük Kapısı'ndan kaynaklandığını iddia ediyor, ama kendi elindeki 11 gümrük kapısının hasebını vermiyor. Maliye Bakanlığı kendi elinde olduğu ve hesapları parlamentoya sunmadığı halde, sorunun nasıl olur da Habur'dan kaynaklandığını açıklayamıyor. KDP ise, sorunun iktidar mücadelesinden kaynaklandığını ileri sürüyor ve kanımızca doğrusu da bu.

ısrarları sonucu lütf edip Barzani ile el sıkıştı. Kuşkusuz iki parti lideri de Ortadoğu'da imzalanan bir çok anlaşmanın havada kaldığını yeterince biliyorlar. Saddam, Kürtleri yalnızlaştırmak için 1975'te Şah ile anlaşta ancak 5 yıl sonra da o anlaşma için sa-

vaşmak zorunda kaldı. KDP ile YNK arasında da çeşitli kereler ateşkesler ilan edildi, anlaşmalar yapıldı. Ancak nihai bir anlaşmaya varılamadı. Bu anlaşmalardan birisi 1994 sonlarında ABD'li Pelletrau'nun girişimi ile yapılan anlaşmadır. Talabani bu anlaşmadan iki gün sonra Tahran'da yaptığı açıklamada anlaşmayı reddetti. Robert Deutsch gözetiminde 1995 yılında yapılan iki turlu Dublin anlaşmaları da hayata geçirilemedi. YNK ısrarla İran gözetiminde bir anlaşmayı savundu. Washington Antlaşması yapılmadan önce iki parti arasında Aziz Muhamed'in başkanlığında görüşmeler başlamıştı.

Washington Anlaşması'nın en can alıcı noktası ABD'nin federal bir devlet yapılanmasına gidilmesini onaylamasına bile sempati ile baktığını açıklamasıdır... Bu ABD'nin politikalarının değişmeye başladığının bir göstergesi olarak kabul edilebilirse de yeterli değildir. ABD sadece Robert Pelletrau'nun Kongre'de 1996'da yaptığı "biz mağaradaki Kürtleri korumak zorunda değiliz" şeklindeki açıklamasını rafa kaldırma girişiminde bulunmuştur. Martin Indyk tarafından temeli atılan "Irak'ın toprak bütünlüğü" fikrini ise savunmaya devam etmektedir.

Anlaşmada "Güney Kürdistan'da yaşamın normalleştirilmesi, birleşik, çoğulcu ve demokratik bir Irak'ta Kürtlerin politik ve insani haklarının güvence altına alınması ve Irak'ın federal devlet şeklinde yeniden düzenlenmesi Irak'ın Birleşmiş Milletler kararlarına uyması" gibi genel kararlar alındı.

Kürtlerarası sorunların çözümü için iki parti şu konularda hemfikir oldu: "Irak Kürtlerinin insani gereksinimlerinin karşılanması için üst düzeyde bir koordinasyon komitesinin kurulması, bu komitenin Erbil, Süleymaniye ve Dahok'ta durumun normalleştirilmesi ve 1992 seçim sonuçlarına göre yeni bir hükümet oluşturularak yönetimin tekleştirilmesi, Kürt yönetiminin çalışmalarının desteklenmesi ve mali ihtiyaçlarının karşılanması. KDP'nin elde ettiği gümrük gelirlerinden YNK'nin

bölgesine aktarımda bulunması.”

Kürtler arası barış sürecinin işleyişine ilişkin olarak ise şu kararlar alındı: “Evlərini ve işyerlərini terkedənlərin geri dönüşlərinin sağlanıp zararlarının təzmin edilməsi. İki partinin İran və Türkiyə sınırlarından gələcək saldırtılardan qorunması, PKK'nin barış sürecini engelleyici çalışmalarının qorunması. Üç ay içində ortaq hökumətin qurulması. Parlamentonun ilk toplantısının ilk üç ay içində yapılması, yeni seçimlərin qüvenlik içində yapılmasının sağlanması. KDP/YNK/Asuri və Türkmənlər'dən bir qüvenlik gücünün quruluşlandırılması, yeni hökumətin peşmergə güclərinin birləşdirilməsi qonusunda qereqli adımları atması, yeni seçimlərdən sonra parlamentonun yenilənməsi. Yeni hökumət quruluncaya dek KDP bölgəsindəki gümrük gəlirlərindən YNK bölgəsinə pay verilməsi, yeni qurulacaq hökumətin gümrük gəlirlərini toplamaktan sorumlu olması.

- Geçici parlamentonun 6 aydan geç olmamak üzere özgür ve adil seçimlərin yapılmasından sorumlu olması və mümkün olduğu takdirde geçici parlamentonun uluslararası topluluğun işbirliğı ile nüfus sayımı yapıp seçmen kütüklerini belirləməsi və uluslararası gözlemçiləri nüfus sayımı və seçimləre gözlemçi olaraq dəvət etməsi, Parti liderlərinin gələcəkte yüzüze ikili görüşmələrdə bulunması.”

C. David Welsh'in gözetimində yapılan bu anlaşmanın takvimi ise şöyle belirlənmiş: 1 Ekim'den önce KDP'nin YNK bölgəsinə maddi yardımda bulunmaya başlaması, 15 Ekim'den itibaren yerlərindən olan insanların yerlərinə dönmələri və təzmin edilmələri, Kasım ayı başlarında Türkiyə ilə ortaq danışma toplantılarının yapılması, 1 Kasım itibarıyla bakanlıqlar arasındakı işbirliğı ve koordinasyonun tamamlanması, 15 Kasım itibarıyla bakanlıqlar arasındakı işbirliğı ve koordinasyonun tamamlanması, 15 Kasım itibarıyla bakanlıqların birləşdirilməsi və gümrük gəlirlərinin bölüşülməsinə ilişkin raporların sunulması, 1 Ocak'ta geci parlamentonun ilk toplantısının yapılması və geçici hökumətin Erbil, Süleymaniye və Dahok'un normalleştirilməsinə ilişkin planını hazırlaması.

1 Nisan'da ortaq hökumətin seçimlərin yapılmasına ilişkin planını hazırlaması.

1 Temmuz'da bölgəsel seçimlərin yapılması.”

ABD-İran anlaşmasından Kürtler'den “müşteri” olarak sözediliyordu. Washington ve Tahran, Kürtlere yardım ederken “Kürtlerin Irak'a karşı savaşı kazanmamalarını” da karara bağlamışlardı. ABD, Sovyetlerin 1972'de Bağdat'la yaptığı işbirliğı anlaşmasına karşın, Türkiyə ve İran'ı gücəndirmemək için Kürtleri hep gözardı etti.

Bizce bu antlaşmada ABD'nin Kürtleri Saddam'a karşı kara gücü olarak kullanma gibi bir amacı bulunuyor. Çünkü Saddam'ın gitmesi bir kara harekatiyle mümkün olabilir ve Türkiyə'nin böyle bir güce hareket serbestisi tanımayacağını biliyor. Geriye de Kürtlerin kara gücü olarak kullanılmaya seçeneğı kalıyor. Peki bunu karşılığında Kürtler ne alacaklar? Türkiyə'nin işgal tehlikesi veya Kürdistan'daki alt yapı çalışmalarını, küçük işletmeleri bombalama siyasetinden kurtulacaklar mı? Gerçi bayan Albright, özel görüşmelerinde “Kürtleri de Kuveyt'i koruduğumuz gibi koruyacağız” güvencesi veriyor. Ama bu da Kürtlerin tatmin edecek detaylı bir güvence midir, bilinmiyor.

ABD'nin Kürt Politikası ve Kürtlerin Buna Bakışı...

Veriler; Türkiyə, İran, Irak, Suriye'nin verdiği tepkiler ortada, Kürtler lehine olabilecek gelişmeler olduğunu gösteriyor. Ama, bu yine de her şey bitti, Kürt Feder Devleti çantada keklük demek midir? Hayır, geçmiş deneyimler de gösteriyor ki, İsrail, ABD ve İran ile olan ilişkileri abartmak ve realist olmayan beklentileri Kürtleri pompalamak yine hazin sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla ABD'nin söylediklerini olduğu gibi anlamak, abartmamak gerekiyor. David Welch'in 16 Ekim'de Al-hayat gazetesinde yapılan açıklamalarından anlaşılıyor ki “ABD, Irak'a afederalizm” gibi bir taahhütte bulunmuyor. “Çok partili ve demokratik bir Irak öngörüyor, gələcəğe ilişkin Türkiyə ilə arasında bir görüş ayrılığı yok ancak Kürtlerin federal Irak talebini sempatiyle karşılıyor.”

Barzani ve KDP uzun yıllar ABD ile ilişki kurmak istedi. Bu ilişki 1972'de İsrail'in önerisi ile İran üzerinden sağlandı. Sonuç: Cezayir Antlaşması. Pike Raporu halen hatırlardadır... ABD-İran anlaşmasından Kürtler'den “müşteri” olarak sözediliyordu. Washington ve Tahran, Kürtlere yardım ederken “Kürtlerin Irak'a karşı savaşı kazanmamalarını” da karara bağlamışlardı. ABD, Sovyetlerin 1972'de Bağdat'la yaptığı işbirliğı anlaşmasına karşın, Türkiyə ve İran'ı gücəndirmemək için Kürtleri hep gözardı etti. Hatta Barzani'yi yaşamını yitirene kadar göz hapsinde tutup, kimseyle görüşmesine izin vermedi. 1975 Cezayir Anlaşması Kürt hareketine büyük darbe vurdu. 1991'de ise Kürtler Washington'da Arap semsiyesi altında kabul gördüler. Bush yönetimi Iraklı

İlkinde Ortadoğu petroleri üzerinde kopan bir savaş vardı... Kürtler rasyonel politikalar izlemediler, Ali Şefik (özdemir Paşa)'ın palavralarının dümen suyuna kapıldılar ve sıfır aldılar... İkincisinde Avrupa'nın sınırları yeniden çizildi... Kürtler uluslararası politikayı okuyamadılar ve tarih sayfaları içerisinde çok da dikkat çekmeyen bir anekdot olarak yer aldılar. Üçüncüsünde yine bir petrol savaşı yüzünden tarihsel bir fırsatla yüz yüze geldiler.

Kürtlere ilişkide çok dikkatli davrandı ve Türkiye'ye göre tutum belirledi. 36. paralelin üstünde Kürtlere bir güvenlik bölgesi oluşturma fikrini ise İngiltere'nin ve uluslararası moral değerlerin politika üzerinde kurduğu baskı sonucunda kabullenebildi. 1991'deki ABD'nin Kürt politikasını, ABD Dışişleri Bakanlığı'na giden Kürdistanı Cephe yetkililerine söylenen bir cümleyle özetlemek mümkün: *There is a nice coffee shop at outside.* ABD, Kürtleri bakanlık koridorlarında bile kabul etmemiş, onları "dışarıda kahve içmeye" davet etmişti.

Saddam'ın bilerek iktidarda bırakılması da gösterdi ki ABD'nin bölgeye ilişkin izlediği politikanın temelini 'İran ve Irak'a karşı çitfe kuşatmayı sürdürmek ve politikasızlıkta ısrar etmek politikasıdır..."

Kabul etmek gerekir ki Saddam gibi "dışleri kırılmış" güçsüz ve dünyada afişe olmuş bir diktatör eskisinin Bağdat'ta iktidarda olması Kürt sorununu da güncel kılmaktadır. Kanımca KDP bu noktayı iyi saptadı; ABD'nin Saddam'ı düşürmek gibi bir amaca sahip olmadığını saptadıktan sonra, Saddam'ın öfkesini 91'de olduğu gibi yine Kürtlerin üstüne kusmasına yol açacak politikalara yönelmedi. KDP ile YNK arasındaki önemli görüş ayrılıklarından birisi de budur. YNK, slogan itibariyle Saddam'ı düşürmek gibi Ahmet Çelebi'nin savurduğu palavralara sarıldı; Saddam'a alternatif olduğunu iddia eden sözümona Arap muhalefetinin niyet ve politikalarını analiz etmeden, ABD'nin politikalarını anlayamadan popülist politikalar izledi. Kısacası KDP ile YNK arasında, Saddam'a bakış açısı itibariyle bir farklılık vardı. YNK, Saddam sonrasına ilişkin öngörülerde bulunurken, Saddam'ın haleflerinin ABD ve Avrupa ile iyi ilişkiler içinde olması gerektiğini kıstas aldı. Fakat bunların Kürtlere karşı Saddam'dan çok farklı politikalar izlemeyebileceklerini hesaba katmadı. Barzani ise her açıklamasında ABD'nin politikalarını masaya yatırarak hava saldırıları ile Saddam'ın düşürüleceğine dikkati çekti. Bunca bombaya ve ambargoya karşı Saddam'ın halen iktidarda olması da KDP ve Barzani'yi haklı çıkardı. Eğer ABD, Kürt ve Amerikan çıkarlarının birleştiği görüşünde samimiyse bu görüşün altını dolduracak adımlar atmalıdır. Bunca deneyimden sonra Kürtlerin havada kalan vaatler uğruna, Saddam'ın katliamlarını göğüslemeye yanaşmayacağı anlamalıdır. Bunun

için de Türk ve İran saldırılarına karşı etkin ve inandırıcı önlemler alınmalıdır. Bu önlemler sadece Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması ile sınırlı tutulmamalıdır. Türkiye'deki Kürt sorununun çözümü için Türk genelkurmayına

baskı yapılmalıdır. İran ve Türkiye saldırılarına karşı Kürt Federe Devleti korunmalı ve Kürtlerin statüsü açığa kavuşturulmalıdır. Çünkü Türkiye Washington Antlaşması'ndaki "federal Irak" tanımını bir tehdit olarak gördüğünü resmi ağızlardan açıkladı. Dolayısıyla "federal Irak" ile ilgili Türkiye'nin kagıplarının Türkiye'deki maddi zemininin ortadan kaldırılması gerekiyor. Bu da Türkiye'yi en azından Kürt sorununda adım atmaya cesaretlendirmekle ve etkili önlemlere başvurmakla mümkün olabilir.

Kürtlerin Yanılgısı

İran-Irak savaşında hem Irak'taki, Kürtler "düşmanın düşmanı dostumdur" ilkesinden hareketle Kürdistan'ın savaş alanı haline getirdiler... Katliamlara zemin hazırladılar. Kürtler arası ilişkilere büyük zarar verdiler. Bu dönemdeki Cephe çalışmaları da İran'la olan ilişkilere göre yürütüldü⁽²⁾ 91'de ise hiçbir güvence almadan ABD'nin çağrılarına, Suriye ve İran'ın teşviklerine kapıldılar. Eğer o dönem uluslararası moral değerler üstün çıkmayıp 36. paralelin üstünde Kürtler için bir güvenlik bölgesi oluşturulmasaydı bugün Kürt Federe Devleti diye bir şeyde tartışma konusu olmayabilirdi. Dolayısıyla Kürtler ABD'nin vaatlerine ihtiyatlı yaklaşmak zorundadırlar. Kendi içlerinde konsensüs yaratılırsa, anlayış olarak "tahhakümü"ü reddedip, "paylaşma" üzerine inşa edilmiş bir politika izlerlerse o zaman ABD'nin garantörlüğünün de bir anlamı olur.

Kısacası, tarihsel olarak bakıldığında Kürtlerin 20. yüzyılda taleplerinin konuşulduğu üç dönemin de savaş ertesine rastladığı görülüyor. İlkinde Ortadoğu petroleri üzerinde kopan bir savaş vardı... Kürtler rasyonel politikalar izlemediler, Ali Şefik (özdemir Paşa)'ın palavralarının dümen suyuna kapıldılar ve sıfır aldılar... İkincisinde Avrupa'nın sınırları yeniden çizildi... Kürtler uluslararası politikayı okuyamadılar ve tarih sayfaları içerisinde çok da dikkat çekmeyen bir anekdot olarak yer aldılar. Üçüncüsünde yine bir petrol savaşı yüzün-

8 Haziran 1937'de yapılan Sadabad Pakti'nin 7. maddesi adları zikredilmeden Kürtlere ayrılmıştı. Türkiye'den başlayalım. Ankara, daha ortada fol yok yumurta yokken 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de "Kürtlerin silahlandığı, ülkeyi bölme çalışması içinde oldukları" yaygarasını kopardı. 1959'dan başlayarak geniş çaplı tutuklama ve sürgün kampanyalarına başladı ve Türkiye Kürtlerinin kıpırdanışlarını hep Barzani hareketi ile ilişkilendirdi.

den tarihsel bir fırsatla yüz yüze geldiler. Arkalarında önemli moral desteğine karşın iki yıl içinde bu kazanımı da sıfırlama tehlikesiyle yüz yüze kaldılar. Washington Anlaşması bu açıdan çok önemlidir. Varolan kazanımları, en azından güvenlik içinde kardeşçe yaşama açısından, korumak için gereklerinin yerine getirilmesi yaşamsal önemdedir. Bu noktada sadece KDP ve YNK'nin sözlerine sadık kalmaları yetmiyor. Her Kürdün kendisini anlayış olarak işin önemine uygun olarak donatması, anlayış olarak çoğulculuğu ve demokrasiyi içine sindirmeye hazırlıklı hale gelmesi gerekiyor. Bunun için de öncelikle Güney Kürdistan'da demokrasinin alt yapısını oluşturan kurumlara, parlamento ve hükümete işlerlik kazandırmak gerekiyor. Bunları yapabilmeyen ilk koşulu da seçimlere gidip halkın güvenini tazelemek ve seçim sonuçlarını içine sindirebilmektir. YNK'nin 50-50 zorlaması ve halen bunda ısrar etmesi yanlıştır. Tahakkümçülük ve tek sesliliğin dışı vurumudur. Jakobenist çıkarların genel çıkarlara üstün tutulması soğuk savaş yıllarından kalma ideolojik kalıplardan kaynaklanmaktadır.

Iran, Türkiye, Suriye ve Irak İçin Stratejik Bir Tehdit

Kürtler ve Kürt federe devleti bu güçler için, Kürt sorunundaki inkarcı ve militarist politikalarından ötürü stratejik bir tehdittir. Bu güçler Irak Kürdistan'ında atılacak adımların kendileri için bir model olacağından korkuyorlar. Bunu tehdit olarak görmelerinin yaklaşık 60 yıllık bir mazisi var. 8 Haziran 1937'de yapılan Sadabad Pakti'nin 7. maddesi adları zikredilmeden Kürtlere ayrılmıştı. Türkiye'den başlayalım. Ankara, daha ortada fol yok yumurta yokken 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de "Kürtlerin silahlandığı, ülkeyi bölme çalışması içinde oldukları" yaygarasını kopardı. 1959'dan başlayarak geniş çaplı tutuklama ve sürgün kampanyalarına başladı ve Türkiye Kürtlerinin kıpırdanışlarını hep Barzani hareketi ile ilişkilendirdi. Cemal Gürsel'in 16 Kasım 1960'da yaptığı o ünlü konuşmayı anımsamakta yarar var. "Eğer dağlı Türkler sessiz olmazsa, ordu onların kasaba ve köylerini bombalamakta tereddüt etmeyecektir." 1946 yılında ise Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurdulduğu zamanda Tahran, Ankara, Bağdat üçgeninde planlar yapıldığı biliniyor. Bu üç devletin 63 yılında yanlarına Suriye'yi de alarak Barzani hareketine

karşı "Kaplan Operasyonu" adı altında bir operasyon düzenlemek istedikleri, Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanı Gromikov'un bu devlet büyükelçilerine yaptığı uyarıyla ortaya çıkmıştı. Bu uyarı üzerine Ankara ve Tahran

operasyondan çekildiler. Şam ve Bağdat'ın ortak operasyonları ise devam etti. Kürtlerle Irak arasındaki çatışmalarda Irak'ın zaman zaman Türkiye Kürdistan'ındaki köyleri bombaladığı da biliniyor. 1965 yılında Irak, Türkiye'den kaçan Kürtlerin önünün kesilmesi gibi resmi bir talepte bulunmuştu. O günlerde Dışişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken AP'li Kemal Aybar konyu gündeme getirmiş ve şunu sormuştu: Bundan iki yıl önce, Barzani'ye ait kuvvetler Türkiye'ye girdiği zaman, Irak, Hava Kuvvetlerinin Türk sınırları içindeki bazı köyleri bombalamıştı. Bu olay doğru mudur? Hükümetler, meclisten karar almadan böyle bir harekete nasıl müsaade ederler?"

Barzani, Türkiye'yi rahatlatmak için 1968'de gazetelerde yayınlanan röportajlarında ve Eylül 68'de gazeteci Hulusi Turgut vasıtasıyla Cevdet Sunay ve Demirel'e gönderdiği mesajlarda amaçlarını, niyetini ifade etmişti. Ancak Türkiye Kürtleri "potansiyel düşman" gören politikasından vaz geçmedi, Irak, İran ve Suriye ile komplo arayışlarını sürdürdü.⁽³⁾

11 Mart 1970'deki otonomi Anlaşması'ndan sonra ise Irak diktatörü Arif ile Cevdet Sunay 21 Şubat'ta bir görüşme yapmışlardı. Ecevit, 11.06.88 tarihli Hurriyet'te yaptığı açıklamalarda 1970'li yıllardan itibaren hem başbakan hem de anamuhalefet partisi lideri sıfatıyla Kissinger'in Ankara ziyaretleri ve kendisinin ABD ziyaretleri sırasında Irak Kürtleri ile ilgili "kaygılarını" hep gündeme getirdiğini açıklamıştı.

Güney Kürdistan'da Kürt federe devleti'nin ilanından itibaren, Tahran-Ankara ve Şam arasında Dışişleri Bakanları düzeyinde düzenli görüşmeler yapılmaya başlandı. Türkiye'nin tavrını; Ecevit ve Soysal tarafından sık sık dile getirildiği için yinelemeye gerek yok. Koray Düzgören, Cengiz Çandar gibi yazar ve aydınların haklı olarak "paranoya" olarak niteledikleri bu militarist politikanın ana noktalarından birisi Kürtlerin Saddam'ın insafına terkedilmesidir. Ecevit'in Saddam hayranlığı Özal sonrasında Türkiye'nin resmi politikası oldu. Ki 1996 yılında CIA direktörü de ABD Senatosu'nda yap-

**Türkiye'ye göre "Kuzey Irak'ta uydu bir Kürt devleti",
İran'a göre "ABD himayesinde ikinci bir İsrail" kurulmak**

tığı konuşmada bu politika-ya dikkat çekmişti.

Her ne kadar yukarıda ki satırlarda KDP'nin ABD ile ilişkilerinde koyduğu mesafenin geçmiş deneyimlerden ve haklı nedenlerden kaynaklandığını söylüyor-sak da KDP'nin Türkiye'nin telkin veya tehditleri sonucu böyle bir politika oluşturma gibi bir nedenin de rol oynayabileceği iddialarını⁽⁴⁾ gözardı etmemek gerektiği ve bunun da yanlış olacağı kanısında olduğumuzu belirtmek gereği duyuyoruz.

İran ve Suriye'nin de Türkiye ile benzer kaygılar taşıdığı açık. İran, 1986'da Özal'ın Tahran ziyareti sırasında "bölgede ayrılıkçı bir devlet ikinci bir İsrail olur" açıklaması yapmıştı. Buna ek olarak Suriye ve İran'ın kendi aralarında fiziki bir ilişki kurmak için Güney Kürdistan'ı bir koridor olarak kullanma ve böyle bir koridor yaratma isteğinde oldukları görülüyor. Bu amaca ulaşmak için de ağırlıklı PKK ve YNK kullanıldı.

Türkiye'ye göre "Kuzey Irak'ta uydu bir Kürt devleti", İran'a göre "ABD himayesinde ikinci bir İsrail" kurulmak isteniyor. PKK ise iki devletin söylediklerini sentezleştirip tek şey söylüyor: "ABD güdümünde uydu ve siyonist bir devlet!"

Türkiye hem Kürtlerarası çatışmaların sürmesini istiyor, hem de Saddam'ın Kürt bölgesini kontrol etmesini amaçlıyor. Washington Anlaşması'ndan sonra Saddam'la diplomatik ilişkilerin kurulması da ABD'ye verilen bir mesajdır. KDP'nin Saddam'la zorunlu ittifakı konusunda yaygara koparan ABD, Türkiye'ye karşı ise durumu bir kaç açıklama ile geçiştirdi.

Kısacası Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin kendi aralarındaki sorunlar ne olursa olsun Kürt sorununda bir mutabakatları var. Birbirleri ile en iyi anlaşmışları biricik konu da bu. Kürtlerin iç çelişkilerinin derinleştirilmesi ve Kürt haklarının önünün alınması. Bu noktadaki cananlık soru şu: Bu devletler zalim, ABD veya diğer güçler iki yüzlü de Kürtler çok mu akıllı?

PKK ve Kürt Federe Devleti

KDP ve YNK'nin PKK'ye ilişkin politikaları, PKK'nin Türk militarist konsepti içindeki yerini algılamak gibi bir perspektiften yoksun bulunuyor maalesef. En uç söylemleriyle bu iki parti PKK'nin politika ve aç-

isteniyor. PKK ise iki devletin söylediklerini sentezleştirip tek şey söylüyor: "ABD güdümünde uydu ve siyonist bir devlet!" Türkiye hem Kürtler arası çatışmaların sürmesini istiyor, hem de Saddam'ın Kürt bölgesini kontrol etmesini amaçlıyor.

mazlarını Ankara, Şam, Tahran, Bağdat'taki istihbarat örgütleri ile olan organik ilişkilere bağlıyorlar. Bu doğru ama eksik bir saptamadır. Bu ilişkiden sözü edilen istihbarat örgütlerinin ve devletlerin kazancı nedir? Bundan amaçlanan nedir? KDP ve YNK bunu analiz etmek zorundadır. Diğer yandan da PKK'den ayrılanlara ilişkin adam gibi sorumlu bir politika oluşturmalıdırlar.

Geriyeye dönersek, KDP ve YNK'nin PKK ile ilişkilere çok vahim yanlışlar yaptıkları görülür. İran ve Suriye ile olan ilişkilerin gidişatına göre bu iki parti farklı tarihlerde PKK ile protokollar imzalayarak PKK'yi kendi alanlarına taşıdılar. Saddam'da PKK'yi Anfal kampanyasında boşalttığı Kürt yerleşim birimlerine taşıdı. Bu iki parti de bunu görmedi. PKK'yi birbirleri ile olan ilişkilerde bir rekabet unsuru olarak, Türkiye ile olan ilişkilerinde ise bir pazarlık unsuru olarak kullanmaya çalıştılar. İki parti de Türkiye'nin her saldırısından sonra yayınladıkları protesto bildirimlerinde PKK'nin değil, masum sivil Kürtlerin zarar gördüğünü açıkladılar ama Türkiye'nin asıl hedefinin bu siviller olduğunu anlayamadılar.

KDP-PKK ilişkileri: Kimi iddialara göre PKK-KDP ilişkileri PKK-KUK çatışmalarından itibaren vardı ve bu çatışmalar sırasında KDP, PKK'yi desteklemişti. PKK, 20-25 Ağustos 82'deki 2. Kongresi'nin ardından Güney Kürdistan'a ilk ünitelerini gönderdi. PKK'liler KDP radyosunun da bulunduğu Lolanda üslemler. 1983 Temmuz'unda ise PKK-KDP arasındaki protokol imzalandı. Bu protokolda, KDP geleneksel rasyonel çizgisinden uzaklaşıp kendisini "ABD emperyalizmine karşı savaşmak, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini dünya devrim güçlerinin bir parçası haline getirmek, proleteriyaya dayanmak gibi" deli zirvası türünden prensiplere hapsetti. 84'ten itibaren ilişkiler bozulmaya başladı ve PKK'nin üst düzeydeki KDP'lilere suikast düzenleme planlarından haberdar olan KDP, protokolü tek taraflı feshetti. Bundan PKK'nin 85'te IKP'ye saldırmasının da rolü oldu. Türkiye ilk kez 1983'ün Mayıs ayında Irak'la yaptığı anlaşma çerçevesinde Güney'e girdi ve beş gün kaldı. Türkiye'de bu arada KDP ve YNK'nin PKK ile ilişkilerini gerekçe göstererek 1983'te, 86'da ve Mart 1987'de kara hareketleri düzenledi ve 86'daki saldırı sırasında 150'den fazla KDP peşmergesi yaşamını yitirdi. 84'te YNK, Saddam'la ilişki halindeydi ve İran-Suriye ile iliş-

PKK başından beri kendisi dışındaki herkesi "işbirlikçi, ajan, küçük burjuva veya ilkel milliyetçi" olarak değer-

kileri iyi değildi. Dolayısıyla PKK, YNK'ya çok sert eleştirilerde bulunuyordu. O dönem KDP'nin İran ile ilişkileri vardı. 81 Eylül'ünde Şino kasabası KDP tarafından İran'a teslim edilmişti. YNK ise İran pasdar-

larını Halepçe'ye, İran/KDP de Saddam'ı Kürt bölgesine taşıdılar. KDP'nin PKK ile ilişkilerinin bozulduğu noktada YNK devreye girdi. 1 Mayıs 1988'de YNK-PKK ittifakı imzalandı. Kısacası o dönem PKK-KDP ve YNK arasındaki ilişkiler, ittifaklar; hatta Kürdistan Cephe'nin 1987'de kurulması gibi gelişmeler yukarıda da değindiğimiz üzere İran'la ilişkilere endekslı politikaların bir sonucuydu. 1991'den itibaren Türkiye PKK gerekçesiyle Güney'e artık sayısı not edilmeyen ve rutin hale gelen operasyon ve saldırılar düzenledi. İran da İKDP gerekçesiyle birkaç kez ağır saldırılarda bulundu.

PKK'nin Güney Kürdistan Politikası: PKK'nin politikaları Kürt basınında daha önce de değerlendirilmişti. Özetleyecek olursak; PKK başından beri kendisi dışındaki herkesi "işbirlikçi, ajan, küçük burjuva veya ilkel milliyetçi" olarak değerlendirdiği için herkese saldırma hakkını kendinde buluyor. İran ve Suriye Kürtlerini unutan, hatta Suriye'de bir Kürdistan olmadığını söyleyen PKK, iş Güney Kürdistan'ı üs olarak kullanmaya gelince "Orası da Kürdistan" diyor. 92 yılında PKK'nin Irak'la olan ilişkileri açığa çıktı. Önce Mehmet Şener, sonra da Talabani Saddam'ın belgelerine dayanarak bu ilişkileri kanıtladı. Bu belgelerde PKK'nin Türkiye'deki Kürt mültecilerin dönüşünü ve yerleşmelerini engellemek, KDP ve YNK'ye karşı durmak, ABD ve müttefiklerinin askeri gibi görevler üstlendiği ortaya çıktı. Bu belgelerdeki en ibret verici noktalarından birisi Saddam'ın İstihbaratı'nın da "PKK'nin, MİT, Savama ve Şam istihbaratı ile olan ilişkilerin" saptamasıydı. Şemdin Sakık'ın açıklamalarından ve ifadesinden anlaşılıyor ki Öcalan kurnaz bir taktikle şimdi Irak'la ilişkileri, kendi liderliğini içine sindiremeyen Rıza Altun'un omuzlarına yıkılmış bulunuyor. PKK Güney Kürdistan'ı dinamitleyen politikalarını zaman zaman "Barzani'nin Mahabad'da ne işi vardı. O da Mahabad'a gitmemiş miydi?" demagogisiyle açıklamaya çalıştı. Barzani'nin Mahabad'da Qazi Muhammed'in emrine girdiğini, tüm Kürtleri veya İran Kürtlerini de temsil etme iddiasının olmadığını gözardı etti. Yaralı PKK'lilerin ve gerillaların İran helikopterleriyle Irak'a taşındığı ve oradan kara yoluyla Suri-

ye'ye götürülüp getirildiklerini de biliniyor. PKK misyonuna uygun olarak önce Osman Öcalan vasıtasıyla 1991'de PAK'ı kurdu. 17 Temmuz 1992'de ambargo ilan etti, Kürt Ulusal Meclisi ve "Botan-

behdinan savaş hükümeti" sloganına sarıldı ve 92 itibarıyla Dr. Fuat Masum'a "sizi kulağınızdan tutup atacağız" deme noktasına geldi. PKK bunları yaparken Türkiye'de Kürt federe devleti ilanından bir ay önce Deştan'a girerek Kürdistan Cephe'ye gözdağı vermeye başladı. 94'teki Paris ve 95'teki Dublin görüşmeleri sırasında PKK saldırılarını yoğunlaştırdı ve 95'tekini Abdullah Öcalan'ın ağzından "İkinci 15 Ağustos Atılım" diye duyurdu. Günümüze dek süren bu politikayı Abdullah Öcalan Nisan 1998 tarihli El-Wasat dergisine şöyle açıklıyordu: "Yani Güney'de kurulan yönetim sırtımıza bir hançer gibi saplanmaya çalışılıyor. Bunun için böyle bir yönetime karşı çıkıyoruz. Güney'de direnmeye ve savaşmaya karar verdik. Böyle bir yönetim aynı şekilde Arap dünyasının kuzeyi, Batı İran ve bölgedeki haklar için de tehdit teşkil etmektedir. Biz bu tehlikeyi durdurabiliriz. Biz bir Arap ülkesinin dostluğunu başka bir ülkeyle değiştiremeyeceğiz. Biz Suriye'nin Kürt sorununa karşı iyi tutumunu takdir ediyoruz. ve inanıyoruz ki Irak da bu sorunun çözümünde yeni adımlar atacaktır." (Bu söyleşi 17 Nisan 1998'de Özgür Politika'da böyle yayınlanmıştı).

PKK'nin askeri, ekonomik (92'de Ambargo uygulanması) ve siyasi saldırılarının yetmediği zamanlarda emir komutasında olduğu güçler devreye girdiler. Türkiye, PKK'ye katılımın Bismil gibi yerlerde sıfırlandığı 94 yılında Botan bölgesinden 2 bine yakın aileyi Güney'e gitmeye teşvik ederek PKK'ye oradan siyasi taban yaratmak ve Güneyli Kürtlerle ilişkileri bozmaya yöneldi. Bunların her biri ayrı bir çalışma ve yazı konusudur. Onun için PKK'nin sadece 1998 yılı içerisinde Güney'de yaptıklarına genel hatlarıyla bakmakla yetinelim: yardım kuruluşları tarafından yapılan köylerin yağmalanıp boşaltılması, BM'in "Yiyecek karşılığı petrol" programının engellenmesi, çocuk ve gençlerin kaçırılması, su şebekeleri ve elektrik trafolarına sabotaj düzenlenmesi, yolların, bahçelerin ve su yollarının mayınlanması, Kürt ve Asuri sivillere karşı saldırılar düzenlenmesi, Mayın arama aletlerinin geçişine Türkiye'nin izin vermemesi nedeniyle, mayın arama çalışmalarında kullanılacak eği-

tilmiş Alman köpeklerinin bulunduğu çiftliğe saldırıp bu köpeklerin öldürülmesi.

Sonuç

Barzani ile Talabani arasında beklenen görüşme 8-9 Ocak tarihlerinde yapıldı. İki taraftan üst düzey yöneticilerin katıldığı görüşmede iki partinin karşılıklı olarak Erbil ve Süleymaniye’de birer ofis açmaları, PKK ile ilgili kararların uygulanması, KDP’nin antlaşma gereği YNK’ye gerekli parayı vermek, esirlerin karşılıklı bırakılması gibi konularda karar alındı. Seçim şekli ve baraj oranı ise belirlenmedi. Gelen haberlere göre YNK, Süleymaniye’de PKK’ye ait beş büroyu kapatmış bulunuyor. Bu görüşmeleri takiben Elizabeth Jones başkanlığındaki bir Amerikan heyeti bölgeye gitti ve sürece ilişkin bilgilendirildi.

YNK-PKK ilişkilerinin gelecekte nasıl bir seyir izleyeceği belli olmamasına karşın, Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkarılmasıyla ortaya çıkan ABD insiyatifinin YNK’ye PKK ile ilgili olarak daha fazla baskı uygulayabileceği düşünülebilir.

ABD’nin KDP-YNK ve Kürt İslam hareketinin de içinde olduğu 7 Iraklı gruba 61 milyon dolar yardım yapma kararının en azından YNK’nin tutumunu yumuşatabileceği sanılıyor. KDP/Barzani’nin daha önce yaptığı açıklamalarda Saddam’ın 5 milyon dolarla devrileceği gibi planları palyatif bulmuştu ve bu parayı almayacağı tahmin ediliyor.

Kürtler 99 parçalı Arap muhalefetinin tüccarlaşmış liderlerinin hatırı için Kürtleri yeniden Saddam’ın hedefi haline getirme lüksüne sahip değildir. ABD’nin ise “Irak’ın toprak bütünlüğü” ile “Kürtlerin her türlü açıdan korunması” arasında bir tercih yapmak zorundadır. Irak’taki muhalif güçler arasında örgütlülüğü ve alternatifi Kürtler oluşturuyor ve Kürtlerin Bağdat’ı yönetme gibi bir dertleri bulunmuyor. KDP ve Barzani ise Kürtler arasındaki en temel güçtür. ABD’nin bunları da gözönünde bulundurması gerekiyor.

Kısacası 1999 özellikle Irak Kürtleri için çok önemli ve kritik bir yıl. KDP’nin YNK’yle anlaşmak için esnek-

Kürtler 99 parçalı Arap muhalefetinin tüccarlaşmış liderlerinin hatırı için Kürtleri yeniden Saddam’ın hedefi haline getirme lüksüne sahip değildir. ABD’nin ise “Irak’ın toprak bütünlüğü” ile “Kürtlerin her türlü açıdan korunması” arasında bir tercih yapmak zorundadır. Irak’taki muhalif güçler arasında örgütlülüğü ve alternatifi Kürtler oluşturuyor ve Kürtlerin Bağdat’ı yönetme gibi bir dertleri bulunmuyor.

lik sınırlarını zorladığı, YNK’nin de -çeşitli yalpalamalara karşın- en azından şimdiki dek anlaşmak istediği gözleniyor. Zaman iki partinin İran ve Türkiye ile olan ilişkilerinde ne kadar angaje olduklarını veya

olmadıklarını gösterecek. Çünkü çatışmadıkları takdirde yapmaları gereken, Bağdat’taki 500 bin Kürt ve Halepçe katliamının yaralarının sarılması gibi yığınla iş var. ABD’nin Irak petrolünün dünya piyasalarına girmemesi politikası da bu yıl içinde zor günler geçireceğe benziyor. Son haberler İngiltere’nin bu konuda Fransız görüşünü benimsemeye başladığını gösteriyor. Güneydeki gelişmeler önümüzdeki süreçte Türkiye’de daha fazla tartışılacak, belki de seçimleri erteletecek boyutlara ulaşacak. Bir yığın olumsuz gelişme ve Washington Antlaşması ile beliren umutların yanısıra bağımsız gözlemciler göre KDP’nin kontrolü altında bulunan bölgedeki halkın durum, Irak’lı Araplara göre çok iyi, Talabani bölgesinde de halka hizmette bir rekabet başlamış bulunuyor.

Dipnotlar:

1) Kimi kaynaklarda YNK’nin kuruluşu 01/06/1975 olarak belirtiliyor. Buna gerekçe olarak da kuruluş bildirisinin Avrupa’da bu tarihte yayınlaması gösteriyor.

2) CEWQED (Demokratik ve yurtsever cephe)-12/11/1980’de Arap Baas sosyalist Parti-Irak, Arap Sosya.it hareketi, Irak Komünist Partisi, Irak halk Kurtuluş hareketi PSK/I ve YNK tarafından kuruldu. CUD (Demokratik ve Yurtsever Cephe), 28/11/1980’de KDP, PSK ve IKP tarafından kuruldu ve KDP dışındaki iki parti Cevqed’den ayrılarak CUD içinde yer aldılar.

3) 1970 Şubat’ında Ankara’ya ziyaret eden Irak İçişleri Bakanı Salih Mehdi Ammaş, Türkiye’nin Irak-İran arasındaki sorunlarda gerekli olan tutumu takınmasını istemiş ve “Irak-İran çatışması, Kürt sorununun kuvvet kazanmasına yol açacaktır” demişti.

4) Prof. Ümit Özdağ, ABD dönüşünde 4 Ekim ‘98 tarihli Turkish Daily News gazetesinde yayınlanan röportajında KDP’nin bu tavrını Barzani’ye ABD’ye gitmeden önce Ankara’dan yapılan telkinler bağlıyor. ▲

Özgürlüğe Giden Dikenli Yol

Ş. Xudo Muhoyi* Kürtler verdikleri ısrarlı ve kanlı mücadele sonucunda Irak devleti çerçevesinde ulusal otonomi hakkını elde edebildi. Ancak, Baas Rejimi bir dizi iç ve dış faktörü kullanarak Kürt hareketi lideri General Mustafa Barzani'nin çabalarıyla 1970'de varılan anlaşmaları haince reddetti ve 11 Mart 1974 tarihli Kürtler'in özerkliği konulu 33 no'lu yasayı da nihayi olarak düzenleyerek Kürt otonomisini dar kapsamlı bir özerkliğe indirgedi.

Ancak Kürtler'in otonomi statüsü Irak Cumhuriyeti anayasasında tesbit edilmişti. Bu sadece Kürtlerin başına gelmiş bir olay değildi. Müslüman Doğu'da bir halka otonomi statüsü kazandıran herhangi bir devlet kararnamesine rastlanmaz.

Irak'ta Kürt halkının otonomi statüsünün realizasyonu bazı zorluklarla karşı karşıya idi: Birincisi, otonomi oldukça karmaşık etnik-mezhepsel yapıya sahip bir bölgede ilan edilmişti. Dahası bu bölgede ulusal değil de dini faktörün öncelikli rol oynadığı islami gelenekçilik hüküm sürüyordu.

İkincisi, bir halka veya ulusal azınlığa otonomi hakkının tanınması başlı başına demokratik bir eylemdir. Bu nedenle de demokratik gelenek ve hukuk düzeninin olmadığı bir ülkede bunun gerçekleştirilebilirliği ciddi bir sorun teşkil eder. Ayrıca Türkiye, İran ve hatta Suriye'de Kürtler her türlü haklarından yoksun iken Irak'ta Kürtlere otonomi tanınması adı geçen devletlerde bunu engellemek için tüm çabayı gösteren iktidar çevrelerinin sert tepkisine yol açtı. Bu sebepten ötürü, iktidar rejiminin siyasetinde belirecek olası dönüşlere karşı Kürtler'in haklarını korumaya yönelik uluslararası garantilerin verilmesi, gereği ortaya çıkıyor.

Daha 60'lı yılların ortalarında, tam da Kürtlerin otonomi için yürüttükleri silahlı mücadelenin en yoğun döneminde M. Barzani, Bağdat ile yaptığı görüşmelerden birinde Kürt otonomisinin

gerçekleşeceği olası bir süreçte uluslararası garantilerin verilmesi fikrini ortaya attı. Kürt hareketi lideri o zamanlar garantör olarak Mısır, Hindistan ve SSCB'yi görüyordu. Kürt otonomisine ilişkin garanti verilmesi fikri gerçekleşmedi. Bağdat rejiminin doğal olarak mukavemet göstermesinin yanısıra sözkonusu sorunda uluslararası güç dağılımı en önemli rolü oynadı. Zira, sosyalist eğilimli Kürt hareketi SSCB'den beklediği desteği alamadı. SSCB, Kruşçev idaresi dönemindeki Kürt yanlısı tavrından vazgeçmiş ve açıkça Baas rejimini desteklemişti. Batılı devletler ise Kürt hareketini Sovyet yanlısı olarak kabul etmeye devam etti.

Dar Kapsamlı Özerklik

1974'den beri hemen hemen tüm Kürt ulusal-yurtsever güçleri, Baasçılarca tek taraflı ilan edilen ve 1970 Kürt otonomisi deklarasyonu prensiplerine denk olmayan dar kapsamlı özerklik verilmesini reddederk rejimle sert mücadeleye başladılar. Kürt sorunu henüz çözülmemiş ve içinden çıkılması zor bir durumda iken 1990 yılı Ağustos ayında Saddam Hüseyin Kuveyt macerasını başlattı. Bu olay ileride Irak'taki Kürt ulusal hareketinin gidişatını ve yapısını oldukça ciddi etkileyecekti.

Hızla oluşturulan Irak karşıtı bir koalisyonun şahsında Güney Kürdistan'lı yurtsever güçler ciddi bir müttefik kazandılar. Irak Kürtleri'nin oto-

*) Profesör,
Moskova Kürt
Kültür Merkezi
Başkanı

Tüm Güney Kürdistan'ın Kürtler'in kontrolüne geçmesi yalnızca Bağdat'ta değil, Ankara, Tahran ve Şam'da da

nomi haklarını tümüyle elde etmek üzere ortaya çıkan durumdan faydalanmaya çalışmaları doğaldı ve mevcut hal, şartların bir gereği idi. 1991 yılı Ocak ayında

"Çöl Fırtınası" operasyonu neticesinde Saddam'ın silahlı güçlerine indirilen darbe sonrasında ABD ve Irak karşıtı koalisyonu oluşturan önde gelen devletler, Bağdat'a muhalif Irak Kürtleri'ni ve Irak'ın güneyinde yaşayan Şiileri olası hava ve kara saldırılarına karşı koruyacaklarını beyan ettiler.

Kürtler ve Irak'ın güneyindeki Şiiler, verilen bu destekten yararlanmaya çabaladı. Kürt ve Şii hareketinin yapısı ve amaçları arasında prensip farklılıkları olduğunu belirtmeliyiz. Kürt hareketi tümüyle bir ulusal kurtuluş hareketiydi, Irak'ın güneyindeki Şiiler'in hareketi ise Şii çoğunluk ve ülkenin sosyo-politik yaşamında onlara nazaran daha ayrıcalıklı bir pozisyona sahip Sünniler arasında mevcut sosyal ve mezhepsel ayrılıklarla ilgiliydi. Görüldüğü üzere Kürtler için ulusal karakterde bir sorun, Şiiler için aynı etnik grup içinde süren mezhep mücadelesi söz konusu idi.

Şii Faktörü

Saddam'ın Irak karşıtı koalisyonla giriştiği mücadelede aldığı yenilgi, Irak Kürdistanı'nda büyük boyutlara varan şiddetli ve dramatik olaylara yol açtı. Burada önceleri milli çıkarlara aykırı sınıfa sokulan bir güç sahneye çıkıyor. Irak'ın çeşitli resmi organlarında çalışan 300 binden fazla Kürt'ten söz ediyoruz. 1991 yılı Şubat ayında bu insanların eylemleriyle hemen hemen tüm Irak Kürdistan'ı kısa sürede özgürleştirildi. Bütün Kürt parti ve örgütleri daha önce benzeri görülmemiş demokratik özgürlüklere sahip şekilde kitlesel çalışmalar yürüttüler. Tüm Güney Kürdistan'ın Kürtler'in kontrolüne geçmesi yalnızca Bağdat'ta değil, Ankara, Tahran ve Şam'da da şaşkınlık yarattı. Saddam rejimi ile hiç de dostane ilişkileri olmayan bu ülkeler özellikle Kürt sorununda hemen hemfikir olmuş ve "Irak'ın toprak bütünlüğü" nün korunması için görüldü koparmışlardı.

Bu üç devlet Irak Kürdistan'ında otonomi kurulmasını önlemek üzere hareketlerini koordine etmeye başladı. Alınan önlemler arasında ortaya çıkan durum itibarıyla Şii faktörüne özel yer verildi.

Irak Kürdistan'ında olaylar tüm hızıyla sürerken Iraklı Şiiler, İran'ın aktif desteği ile Saddam'a karşı geniş eylemlere giriştiler. O zaman da Bağdat, ülkede ra-

şaşkınlık yarattı. Saddam rejimi ile hiç de dostane ilişkileri olmayan bu ülkeler özellikle Kürt sorununda hemen hemfikir olmuş ve "Irak'ın toprak bütünlüğü" nün korunması için görüldü koparmışlardı.

dikal islamcı "tehdit" in güçlendiği söylendilerini kasıtlı olarak yaydı. Olayların bu şekilde gelişmesinden kaygı duyan ABD ve onların batılı müttefikleri, Irak'ta radi-

kal Şiiler'in güçlenmesini engellemek amacıyla, kısa süre önceki "Saddam saldırısına karşı Kürtleri ve Şiileri koruma vaadlerini" unutarak, tepeden tırnağa silahlanmış Saddam ordusunun karşısında onları tek başına bıraktılar. Saddam ise savunmasız Kürtlere saldırarak Kuveyt'te yaşadığı fiyaskonun rövanşını almak isteğiyle yarıp tutuşuyordu. Saddam'ın Kürtler'den aldığı öç son derece acımasız oldu. 2,5 milyondan fazla Kürt bomba ve top atışlarına maruz kaldı. Kimyasal kitle imha silahlarının yeniden kullanılacağından çekinen Kürtler ve salgın hastalıktan öldü. Kürtler'in maruz kaldıkları bu yeni trajedi tüm dünyada geniş tartışmalara yol açtı.

Kürtler'den hıncını alan Saddam güçlerini güneye Şiilere karşı yöneltti. ABD ve batılı müttefikleri, öyle görünüyor ki "radikal islamcı tehdidin ortadan kaldırılmasından" memnun kalmışlardı.

Ancak, Irak Kürtleri'nin kitlesel ölümü, yüzbinlerce Kürt mültecinin korkunç şartlarla karşı karşıya kalması Batı'da öfke dalgası yarattı. Ortaya çıkan durumda Fransa'nın destek verdiği İngiltere Irak'ın kuzeyinde uluslararası himaye altında olacak güvenli bir bölge oluşturmayı teklif etti. Bu bölge daha sonra Kürt otonomisinin merkezi olacaktı.

ABD ve diğer bazı Avrupa ülkelerinin desteklediği İngiltere, Fransa ve Almanya hükümetleri, Irak Kürtleri'nin bir nevi güvenlik kefilisi olarak ortaya çıktı. BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla 36. paralelin kuzeyinde oluşturulan bölge yukarıda adı geçen ülkelerin ortak gücü ile korunmaya başlandı. Bu güç Irak uçaklarının olası saldırılarına karşı derhal karşılık verebilecekti.

19 Mayıs 1992'de Irak Kürdistan'ında Kürdistan Ulusal Parlamentosu seçimleri yapıldı. Seçimlerin yapılabilmesi için gerçek demokratik özgürlükler sağlanmıştı. Kürt ulusal parti ve örgütlerce kurulan bir komisyon uluslararası gözlemciler grubu seçimlerin yapılmasını izledi. Beklendiği üzere parlamentoya genelde Irak Kürdistanı'nın önde gelen partileri olan Kürdistan Demokratik Partisi (PDK) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (YNK) adayları seçildi. Kürdistan'daki ulusal azınlıkların (Asuriler vb.) da parlamentoda temsil edilmesi için koşullar yaratıldı.

4 Haziran 1992'de Kürdistan Ulusal Asamblesi Hükümeti kuruldu; bu hükümette Asuri bir bakan da yer

Mevcut rekabet, devlet kurumlarındaki sorumluluk isteyen makamlara bilgi kadroların seçilmesini engelledi.

aldı. 4 Kesim 1992'de Federatif Birlik Deklarasyonu kabul edildi. Deklarasyon'da şöyle diyor: "Kürt halkı oybirliğiyle kendi kaderini tayin etti ve merkezi otorite ile tüzel ilişkilerini demokratik bir Irak kapsamında ve Federatif birlik bazında inşa etme kararı aldı".

Bu olaylar, Kürt ulusal hareketinin gelişiminde yeni bir evre başlatmaktadır. Ulusal-devlet kuruluşları işlemeye başladı. Merkez Erbil'in taşra ile ilişkilerini düzenleyen normlar belirlendi. Sosyal ve ekonomik yaşamın gelişmesine ilişkin adımlar atıldı. Kürtler'in kontrolü altındaki bütün topraklarda eğitim sistemini teşekkül aşamasına gelindi. Güney Kürdistan'da üç üniversite birden (Süleymaniye, Erbil ve Dıhok) faaliyet göstermektedir. Gümrük ve diğer bazı hizmetler şekillenmeye başladı. 27-31 Ekim 1992'de Irak'ın muhalefet güçlerince düzenlenen kongrede kabul edilen bildiride şöyle deniyor: Kongreye katılanlar "Irak Kürdistan'ındaki demokratikleşme sürecine özellikle de Irak'ta federatif bir yapı oluşturulmasına ilişkin ulusal parlamentonun kararına destek vermektedir."

Birliğin Olmayışı

Irak ordusunun askeri hareketleri ve boşaltma operasyonları neticesinde Güney Kürdistan bir yığın çözülmemiş sorunla karşı karşıya kalmıştı. Ekonomi yok edilmişti. Ziraat iflas etmiş, yüz binlerce Kürt evsiz ve açsız kalmıştı. Yeni kurulan birimler ise onların taleplerini tümüyle karşılayamıyordu. Güney Kürdistan'ın oldukça zengin tarım kaynakları kullanılmadan kalmıştı; çünkü İran-Irak savaşı ve müteakip askeri operasyonlar döneminde geniş araziler mayınlandı; Kürdistan ikili ablukaya (BM tarafından Irak genelinde uygulanan yaptırımlar ve Bağdat'ın "Özgür Kürdistan"a koyduğu abluka) maruz kaldı. Görüldüğü gibi "Özgür Kürdistan"da halkın sosyal yaşamdan hoşnut olmaması için objektif sebepler mevcuttu. Zor sosyo-politik ve ekonomik sorunların çözümü için gereken ilk şart olan gerçek ulusal birlik yoktu. Bu da durumu daha çok güçleştiriyordu. Herşeyden önce PDK ve YNK arasındaki ilişkileri kastediyoruz.

Bu partilerin eylem birliği sayesinde parlamento seçimleri başarıyla yapılmış ve Kürt devletinin teşekkül safhasında ulusal-politik birimler kurulabilmişti. Malesef bu birlik uzun sürmedi. PDK ve YNK tarafından ortaya atılan ve önde gelen bu iki partinin devlet ku-

Profesyonel yönleri değil de parti mensubiyetlerine daha çok önem veriliyordu. Silahlı mücadele yıllarında oluşturulan KDP ve YNK kadroları, barışın inşasına, sosyo-politik ve ekonomik yaşama ait yığınla zor, ciddi sorunlara çözüm bulmaya elverişli değildi.

rumlarında eşit oranda temsil edilmesini sağlayan 50/60 prensibi, ulusal özerklik aygıtının kurulma aşamasında söz konusu partiler arasındaki fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıkların şiddetlenmesi imkanının ortadan kaldırdı.

Eski gelenek sürüyordu; dar parti çıkarları, milli ve devlet çıkarlarının üstünde tutuluyordu. Bu partiler arasındaki çelişkiler, karşılıklı güvensizlik ve şüphecilik ortamı gerginleştirdi; acil sorunların çözümünü geciktirdi. Mevcut rekabet, devlet kurumlarındaki sorumluluk isteyen makamlara bilgi kadroların seçilmesini engelledi. Profesyonel yönleri değil de parti mensubiyetlerine daha çok önem veriliyordu. Silahlı mücadele yıllarında oluşturulan KDP ve YNK kadroları, barışın inşasına, sosyo-politik ve ekonomik yaşama ait yığınla zor, ciddi sorunlara çözüm bulmaya elverişli değildi. Karmaşık iç ve dış siyasi problemlerle güçlük başa çıkan; PDK ve YNK yönetimi yurtdışında yetişmiş Kürt uzmanlarını göreve çağırılmıyordu. Ülkede nüfus sahibi, ancak rüşvetçi kişiler kalmıştı, bunların da Kürt ulusal hareketiyle ortak hiçbir yönleri yoktu; kendi menfaatlerini düşünüyor, aşiretlerinin ve bencil isteklerinin dışına çıkamıyorlardı.

İstihbarat Birimlerinin Müdahalesi

Güney Kürdistan'da cereyan eden iç siyasi yaşam ve tüm olaylar, sadece Irak'ın değil, Türkiye, İran ve Suriye'nin istihbarat birimlerince de yakından izleniyordu. 1992'de parlamentonun oluşturulması ve Güney Kürdistan hükümetinin kurulması sonrasında Türkiye, İran ve Suriye hükümetleri derhal "Irak'ın toprak bütünlüğünü desteklemeye" hazır olduklarını bildirdiler. Kürdistan'ın Irak devletinden ayrılacağı konusu Güney Kürdistan parlamentosu hükümetinin gündeme getirmemesi hususunda dikkate alırsak bu açıklamanın açık bir provakasyon olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen ülkelerin devletleri, Kürt sorununun çözümündeki en ufak bir ilerlemeyi "kendi" kürtleri için "tehlikeli ve istenmeyen durumlar" doğuracağı nedeniyle açık açık karşı çıkıyorlardı. Kürt karşıtı tedbirlerin koordinesinde ilk girişim Türkiye'ye aitti. 12-15 Ekim 1992'de Türkiye İran ve Suriye'nin dışişleri bakanları "Irak Kürdistan'ındaki olayları" tartışmak üzere Ankarada toplandılar. Toplantıda alınan karara göre söz konusu ülkelerin dışişleri bakanları periyodik olarak Kürt sorununu tartışmak üzere bir araya geleceklerdi. Bu arada aldıkları kararların Güney Kürdistan'daki ulusal-devlet yapılaşmasına

Batılı devletlere gelince: Bu hususta şimdiye kadar aktif rolü ABD oynamıştır. Ancak yaptıklarına bakacak olursa Kürt

karşı olduğunu da gizlemiyorlardı. Ancak, alınan kararların içeriği, söz konusu ülkelerin Irak Kürdistan'ında yürüttükleri Kürt karşıtı faaliyetlerin biçim ve metodları çok gizli tutuluyordu. Güney Kürdistan'da

başlayan süreci durdurmak üzere açık müdahale imkanından yoksun bulunan bu ülkeler istihbarat birimlerini aktif biçimde kullandılar. Güney Kürdistan'ın zayıf ve az etkili güvenlik organları bu birimlere mukavemet gösteremezdi. PDK ve YNK arasındaki mücadele ve büyük boyutlarda ulusal hareketler olmamaları üç ülkenin gizli servislerince yürütülen baltalama hareketlerini başarılı kılıyordu. PDK ve YNK'nın mevcut çelişkilerinin açık silahlı çatışmaya dönüşmesinde kuşkusuz gizli servislerin çabalarının önemli yeri vardı. Kürtler için yıkıcı bu çatışma 1994 yılı Mayıs ayında başlamıştı.

“Özgür Kürdistan” a karşı geniş çaplı propaganda yürüten üç ülkenin dış siyaset organları ve istihbarat örgütlerinin iki amacı vardı:

a) Otonomi bölgesinin özerklik organlarının oluşumuna engel olmak;

b) Güney Kürdistan'daki durumu istikrarsız kılarak ve Kürtlerin kendi aralarındaki çelişkileri kızıştırmak suretiyle “afganlaştırmak” ve Kürtleri, onların özerklik taleplerini desteklemeye meyilli uluslararası kamuoyu önünde gözden düşürmek.

Kürdistan'ı bölüşen devletler, Kürt ulusal partilerini, sadece onların birbirleriyle olan mücadelelerinde “destekliyor”, bu arada da bir partinin diğerine üstünlük sağlamasına kesin olarak müsaade etmiyorlardı.

Güney Kürdistan'da Kürt hareketi liderleri, Kürt kurtuluş hareketinin bu kritik gelişme anında partiler arası mücadelenin esiri oldular. Karşılıklı nefret ve güvensizlik, durumun gerçek yüzünü dahası ulusal hareketin perspektiflerini görmelerini engelliyordu. Kürt partileri kah Kürtler'e karşı soykırım suçunu işleyen Saddam rejimine, kah Kürtler'in otonomi mücadelelerini en sert metodlarla bastıran Humeynici İran'a destek için başvuruyorlardı. Kürt kurtuluş hareketine karşı mücadelede son 10-15 yılda dörtbin Kürt köyü yakan ve Türkiye'de Kürt halkının varlığını bile kesinlikle reddeden Türk hükümeti de Kürdistan'da “aracı ve barıştırıcı” olanlar listesinde yer alıyordu.

1994 yılı Mayıs ayında PDK ve YNK arasında başlayan silahlı çatışmalar Kürt ulusal mücadelesine giderilemez hasarlar verdi. 1996 yılı Eylül ayında Saddam ve

faktörünün onlar için, sağı-solu belli olmayan Saddam'ın üzerinde baskı kurma aracı olduğunu görürüz. Yine de ABD ve müttefikleri, Irak devleti içerisinde Kürtler'in otonomi haklarını destekliyor. Bu, elbette değiştirilmezse, günümüz realitesini objektif olarak yansıtmaktadır.

İran rejimini bu olaylara müdahalesi ile Güney Kürdistan'daki durum bölge ülkelerinde olduğu gibi Batı'da da tartışmalara yol açtı. Bu son olaylarda Ankara özel bir diplomatik aktivite gösteriyor. Kürtler'in ulusal haklarını gerçekleştirme planlarının her türlüşüne daima karşı çıkan Türkiye, aynı zamanda da ortaya çıkan duruma ayak uydurmaya ve kâr elde etmeye çalışıyordu. 1992'den sonra (yani Güney Kürdistan'ın özerklik kazanmasından beri) Türkiye çeşitli zamanlarda ya Irak'ın “toprak bütünlüğünü” destekledi, ya da Türkiye'nin Güney Kürdistan ile federasyon kurması fikrini ortaya attı. Ankara, Güney Kürdistan'daki “Türkmen sorunu”nu gündeme getirdi. Türkiye'de Irak Türkmenleri'nin sayısına ilişkin komik sayılacak derecede abartılı rakamlar yayınlanmaktadır.

Günümüzde Irak'taki Kürt sorununun artık sadece bu devletin kendi iç sorunu olmaktan çıktığı aşikardır. Kürdistan'ı paylaşan devletlerin politikası oldukça iyi bilinmektedir. Bu nedenle, Kürt sorunundaki tutumlarında bazı olumlu gelişmeler olması hayaline kapılmak gerekmez.

Batılı devletlere gelince: Bu hususta şimdiye kadar aktif rolü ABD oynamıştır. Ancak yaptıklarına bakacak olursa Kürt faktörünün onlar için, sağı-solu belli olmayan Saddam'ın üzerinde baskı kurma aracı olduğunu görürüz. Yine de ABD ve müttefikleri, Irak devleti içerisinde Kürtler'in otonomi haklarını destekliyor. Bu, elbette değiştirilmezse, günümüz realitesini objektif olarak yansıtmaktadır.

Son zamanlarda Rusya da resmi tutumunu az çok belirledi. Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın 14 Ekim 1996 tarihli bildirisinde Irak'ın BM yaptırımlarının kaldırılmasına ilişkin taleplerine destek verilmekte ve Rusya'nın “tek ve egemen Irak devleti çerçevesinde Kürdistan'ın tümüyle otonomi statüsüne dahil edilmesinin desteklediği” belirtilmektedir.

13 Ekim 1997'de kısa süren sessizlik sonrasında PDK ve YNK delegasyonları arasında olağan bir görüşme yapılması beklenirken iki taraf arasında yeniden silahlı çatışmalar başladı. Güney Kürdistan'da bu seferki çatışmaların diğerlerinden farkı, Irak Kürdistanı topraklarında bulunan PKK güçlerinin de aynı anda PDK'ya saldırması idi.

PDK başlangıçta kontrolü altındaki bazı toprakları kaybetti, ancak sonra geri aldı ve askeri hareketlere ara verildi.

denle hemen o dönemin Başbakanı olan Abdurrahman Arif'in yanına gittim ve bu tehlikeli girişimler hakkında onu bilgilendirdim. Bana "Herhalde senin Nasırcı arkadaşların bunları sana anlatmış." dedi. "Hayır Sayın Başbakan" dedim, "bunlar benim edindiğim bilgilerdir". Bunun üzerine Abdurrahman Arif şunları söyledi: "Ben, Cumhuriyet Muhafızları komutanı İbrahim Dawud, Tanksavarlar Birliği komutanı Sadun Khadan ve istihbarat şefi Abdulrezzak Naif'i çağırdım, onlarda bana Kur'an üzerinde ant içerek, bana karşı herhangi bir darbe girişiminde bulunmayacaklarını söylediler. İhtilal de 17 Temmuz 1968'de oldu. İhtilalden 21 gün sonra ben, İbrahim Ahmet ve merhum Ömer Mustafa Debabe Bağdat'ın Cumhuriyet caddesinde yürüyorduk, arkamızdan bir otomobilin geldiğini farkettim. Otomobil tam önümüzde durdu; içinde Saddam Hüseyin yalnız başıydı. Onu arkadaşlarımla tanıştırdıktan sonra, "nereye böyle ebu Edi?" dedim. O da "Ben doktora gidiyorum; korkarım ki, rahatsızlığım mide ülserinden kaynaklanıyor" dedi. "Neden" dedim. Şu cevabı verdi: "Yahu bu ajan ve uşaklarla işbirliği yaptığımız günden beri yatamıyorum ve sürekli acaba bunlar bizi iktidardan uzaklaştırmayı başarırlarsa, o zaman tarih bizim için ne der ve tarihin yapraklarına nasıl geçeceğiz? Tarih bizim uşak bir ekibe zemin hazırladığımızı mı kaydedecek? diye düşünüyorum". Bunun üzerine ben de, "Anlaşılan aranızda fikir birliği yok" dedim. "Vallah! her birimiz diğerine karşı bir komplo tezgahlıyor, ancak Allah kerimdir" diye cevap verdi.

Bir sonraki gün, yeni Başbakan Abdulrezzak Naif'le bir görüşme yaptık. Abdulrezzak Naif, Baasçıların anti propagandasını yaptı ve şu mealde bazı şeyler söyledi; Ahmet Hasan el Bekr, Salih Mehdi Emaş ve Hardan Tikriti, Baas Partisi'ne üye olmadıklarını, onun huzurunda Abdulrezzak Arif'e Kur'an üzerinde yemin ederek beyan etmişler ve Baasçılarla sadece kişisel ilişkilerinin olduğunu belirtmişlerdi.

O sırada biz "Sosyalist Arap Hareketi" ve Suriye Baas Partisi ile birlikte yeni hükümeti devirmenin projesini yapıyorduk. Bu nedenle, karargahı Süleymaniye'de bulunan 5. Tümen İstihbarat Dairesi Komutanı Kurmay Yarbay Muhhamad el Sipahi ile Kerkük'te bulunan İkinci Tümen Komutanı Adnan Ahmet Abdulcelil'le ilişki kurduk. Adnan Ahmet Abdulcelil'le konuşmak için ben görevliydim. O nedenle onun yanına gittim ve ona isteklerimizi aktardım. O da bana "Celal Ağabey, ben bir partiye bağlıyım. Diğer yandan Arif Adulrazzak ile de ilişki kurmaya çalışıyorum. Neyse sonra size bildiririm" dedi. Daha sonra Baas partisinin ikinci ihtilali 30 Temmuz da oldu. Onlar Dawud'u Ürdün'deki askeri birlikleri kontrol etmek üzere gönderdiler, Abdulrezzak Naif de Ahmet Hasan el Bekr'i karşılamak üzere çağırdılar, ancak o silahı ve görevi elinden alınmış bir yolcuydu artık.

Ahmet Hasan el Bekr, İbrahim Ahmet'in evinde benimle ilişki kurdu ve hükümete katılmamızı istedi. Ben de ona teşekkür ederek, "Bizim bir kongre kararımız var, bu karara göre ancak bir koalisyon hükümetine katılabiliriz onun dışında herhangi bir hükümete katılmamız söz konusu değil" dedim. Bunun üzerine bana "Barzani'nin grubu iki bakanla hükümete katıldı" dedi. Benden sonra İbrahim Ahmet'le konuşmaya başladı. İbrahim Ahmet de mazeretini beyan ederek, iki partiyle ilişki kuramayacağımızı bildirdi. Ancak, "bizim iki yakınıımız var onlarla ilişki kursanız iyi olur" dedi. O iki kişi de Taha Muhyeddin Maruf ve Fewzi Saib idi. Hasan el Bekr, birinci ismi kabul etti diğerini geri çevirdi. Çünkü o Fewzi Saib'i sevmiyordu.

Daha doğrusu onların isteği şuydu: Ben tarım bakanı olacaktım, Ömer Debabe de adalet bakanı. Esasında ilk adımda iyi işler yaptılar, örneğin bizim "Nur" gazetesinin çıkmasına izin verdiler; siyasi tutuklulardan serbest bıraktılar ve hemen Irak Komünist Partisi'yle diyaloga geçtiler; otonomi üzerinde Kürt sorununun hal edilmesine el attılar. Sovyetler Birliğiyle yeniden ilişki kurdular. Ancak iki esas konu üzerinde anlaşamadık. Birinci konu Irak'ın durumuydu. İkincisi Arapça konusuydu. Irak konusunda, Kerkük'ün otonom bölgesinin sınırları içinde kalmasına ısrar ettik...

Al Wasat: *Melle Mustafa Barzani ile antlaşma ne zaman oldu ve siz temsilci olarak ne zaman Beyrut'a atanmışınız?*

Celal Talabani: Melle Mustafa Barzani 11 Mart ittifakından sona Fakhir el Mirhke Suri adında birisini yanıma gönderdi. (o şahıs da Barzani hayranı eski bir komünisti) Melle Mustafa Barzani ona güveniyordu. Daha sonra Barzani tarafından hapsedildi ve sonra da öldürüldü) Adı anılan kişi Bağdat'ta benimle ilişki kurdu. Barzani'den bana selam getirdiğini belirterek şunları söyledi: "Barzani sizi iyi bir yurtsever olarak biliyor, yanına gitmenizi istiyor ve Barzani her konuda size güvence sağlayacaktır". Bunun üzerine ben de, "Önce bir arkadaşlarıma danışayım, daha sonra size haber veririm" dedim.

Gerçekten Barzani tarafından gösterilen bu çaba saygıya değerdi. Onunla görüşmek için Gılala bölgesine gittim. Yolda, Barzani ile yapılan görüşmeden dönen hükümet heyetiyle karşılaştım. O heyet de şu kişilerden oluşuyordu: Sadun Kheydan, Murteza el Hedisi ve Abdullah Selum Samira.

Neyse Barzani'nin yanına gittim, hal hatır sorduktan sonra, onunla baş başa kaldık. O da tüm oklarını benim üzerime yönlendirdi ve bu tartışmada, ben de, tüm sorumlulukları onun üzerine attım ve şunları söyledim: "Biz kendi partimizin adını değiştiririz ve sizin başkanlığınızda çalışmaya hazırız." Ancak O, bu önerimi kabul etmeyerek bana, "Partiyi hiçbir şey olmamış gibi es-

kisi gibi birleştiririz” dedi ve meydana çıkan tüm problemlerden beni sorumlu tuttu. Partiden ayrılanları tekrar partiye katılma yönünde benden onları ikna etmemi istedi ve bana bir yıl içinde kongreye gidilecek sözü vererek, şunu söyledi: “Hepiniz de kongreden sonra eski görev ve makamlarınıza döneceksiniz.” Ben de ona dedim ki; “Konu şahsi bir mesele değil, diğer arkadaşlarla da görüşmem gerekiyor.” O da bana “Diğer arkadaşları da ikna edeceğine inanıyorum” dedi. Bu görüşmeden döndükten sonra hemen partinin geleceğine ilişkin bir toplantı yaptık. Bu toplantıda katılımcıların çoğu parti adını “Kürdistan Devrim Partisi” olarak değiştirilmesinden yanaydı ve yaptığımız görüşmeler neticesinde partinin her iki kanadında temsil gücümüzün %40 olması yönünde ittifak yaptık. Bizim bu sayı parti içinde faaliyetlerde bulunacaktı ve bizden seçilen yetkililer de bir yıl Barzani ile birlikte kalacaklardı. Bunun üzerine açıkça birlik ilanıya Melle Mustafa Barzani’nin yanına giderek bir yıl çalıştık; ancak verilen sözlerden hiçbirini yerine getirilmedi. Bir kez daha Barzani’yle görüştüm o da şartların müsait olmadığını belirtti ve bir altı ay daha beklememizi söyledi.

O sırada ben Amerika Başkanı Richard Nickson’ın Tahran’ı ziyaret edeceği haberini duydum. Sonra anlaşıldı ki Nickson İran yetkilileriyle görüşmüş ve ilişkiler yeniden düzenlenmiş. Biz Marksist ve Maoist gruplar da, bu olayı ayrıntılı bir şekilde öğrenmek istedik. O nedenle hemen bir pasaport temin ederek Beyruta gittim ve Beyrut’tan Nikson’a bir mektup gönderdim. Melle Mustafa Barzani, Beyrut’a gitmeme itiraz etti; ancak yine de aylık maaşımı kesmedi ve her ay 200 dinar alıyordum. Daha sonra üniversite tahsilimi tamamlamak için Fransa’ya gittim; sonra yine Beyrut’a döndüm ve “Filistin Ulusal Kurtuluş Cephesi ile çalışmaya başladım. Başlıklar ile Barzani’nin arasında 1974’te başlayan savaşa kadar. Bu savaşı durdurmak için çok çaba gösterdim. Merhum Kemal Canpolat’ın araya girmesi için onunla görüştüm, ancak savaş başladı.

“Barzani ve İsrail”

Al Wasat: *Melle Mustafa Barzani’nin İsrail ile ilişkileri ne düzeydeydi, siz bu ilişkilerden haberdar mıydınız?*

Celal Talabani: Gerçekten Barzani ile İsrail arasındaki ilişkiler konusunda benim kişisel bir bilgim yok ve ben şahsen 1963’te Sayın Şimon Perez’le bir görüşmede rastladım; fakat ben, Sovyetler Birliğinden gelen bir nasihatten sonra mazeretimi bildirerek ayrıldım. Ancak, yetmişli yıllarda Filistin Kurtuluş Hareketinin İsrail gazetelerinden bu konuda aldığı makaleler yayınlandı. Daha sonra Barzani ile İsrail arasındaki ilişkileri konu alan “Baldunur Ciwar” adlı kitap ile Dr. Mahmut Osman’ın Al Wasat’a yaptığı konuşmayla birlikte çıktı. Biz de bu

iddiaları duyuyorduk, ancak detayları konusunda bilgi edinemedik.

Al Wasat: *Yani siz bu ilişkileri bilmiyor musunuz?*

Celal Talabani: Evet.

Al Wasat: *Ne kadar inandırıcı olabilir; Celal Talabani gibi birisinin İsrail’in para ve uzman konusunda yaptığı yardımlardan haberinin olmaması mümkün mü?*

Celal Talabani: Ben bazen kuşkuya düşüyordum, bu yöndeki iddiaları duyuyorduk ama detaylarını bilmiyorduk.

Al Wasat: *Acaba bu konuyu hiç Melle Mustafa Barzani’den sordunuz mu?*

Celal Talabani: Barzani ile birlikte olduğumuz sıralarda bu ilişkiler yoktu. Bu ilişkilerin başlangıç tarihine dönerseniz, göreceksiniz ki, söz konusu olan ilişkiler bizim ayrılış tarihimiz olan 1964’e denk gelmektedir.

Al Wasat: *Acaba siz Barzani ile İsrail arasındaki işbirliğini büyük bir hata olarak değerlendiriyor musunuz?*

Celal Talabani: Doğrusu, ben kendi metodumla bilinen biriyim: Metodum, Arapların ve Kürtlerin işbirliğidir. Ben, Cemal Abdunasır’ın arkadaşıyım. Kürtler ile İsrail arasındaki ilişkilerin büyük bir hata olduğuna inanıyorum.

Al Wasat: *Şu anda Barzani ile İsrail arasında bir işbirliği var mı?*

Celal Talabani: İnanmıyorum. Sayın Mesud Barzani ile İsrail arasında bu tür ilişkilerin olduğunu sanmıyorum.

Al Wasat: *Sayın Mesud Barzani’nin İsrail ile ilişkileri yok mu?*

Celal Talabani: Bilebildiğim kadarıyla Sayın Mesud Barzani’nin İsrail ile ilişkileri yok. Eğer İsrail ile ilişkileri olmuşsa, bu ilişkiler Mesud Barzani’nin babası döneminde olmuştur ve o dönemde kurulan ilişkilerden Mesud Barzani sorumlu değildir.

Al Wasat: *Acaba Melle Mustafa Barzani ne zaman her iki genç oğluna, Mesud ile İdris’e güvenmeye başladı.*

Celal Talabani: Melle Mustafa Barzani 1965’ten sonra iki oğluna güvenmeye başladı. Ancak 1970’e kadar Mesud ile İdris Parti’nin resmi üyeleri değildi. Sayın Ali Şerif hocanın önerisi üzerine –ki o Barzani’nin bir hayranıydı– her ikisi de partiye kaydedildi. Kürt kurtuluş hareketinin içindeki politbüro ile Barzani’nin bürosu arasındaki iki başlılığı ortadan kaldırmak ve bu esas üzerinde Mesud ile İdris’in partiye kabul edilmesi için Parti Merkez Konseyi ile Parti Politbüro toplanarak olağan üstü bir karar aldı ve bu kararla Mesud ile İdris partiye kaydedildi.

Al Wasat: *Barzani’nin öldürülen oğulları hakkında kesin bir bilgi var mı?*

Celal Talabani: Barzani'nin üç oğlu, Ubeydullah, (ki o devlet bakanıydı) Lokman ve Sabir üçü de bir anneden olmaydı. Ubeydullah babasıyla 1971'de anlaşmazlığa düştüğü zaman, önce Barzan bölgesine, daha sonra Bağdat'a iltica etti. Irak hükümeti onu ilkin konsolos olarak Cezayire tayin etti. Barzani ile hükümet arasında 1974 çatışmalar başladığında ise, Irak hükümeti Ubeydullah'ı Bağdat'a çağırarak devlet bakanı olarak görevlendirdi. Bakan olarak atanır atanmaz, hemen babasını İsrail ve Amerika uşaklığıyla suçlayarak, ona karşı geniş bir saldırıya geçti. Barzani'nin ailesindeki diğer bir çoğu gibi, Ubeydullah da hükümetin yanındaydı. Hükümetten yana tavır alan Barzanilerin çoğu iki tane şeyhi kendilerine rehber seçtiler. Bunlar da Şeyh Ahmet'in halifeleri olarak bilinen Şeyh Osman ve Şeyh Hurşit idi. O dönem Irak hükümeti Barzani ailesinde binlerce kişiyi Erbil'in yakınındaki Kuştepe'ye yerleştirdi. Bunlar da Irak devleti tarafından "Yurtsever Savunma Güçleri" olarak adlandırılıyordu ve Melle Mustafa Barzani'ye karşı silah almışlardı.

Daha sonra Mesud Barzani ile İdris'in Irak hükümetiyle müzakerelere başladığı ve bu müzakerelerde epey mesafe kaydedildiği bir sırada, 1982'de İran güçleri Barzanilerin desteğinde Hacumran bölgesine karşı bir saldırı düzenledi. Bu saldırıdan dolayı Başkan Saddam Hüseyin, hemen hükümetin yanında yer alan Barzanileri tutuklama emri verdi. Sonra izleri kayıp oldu. Daha sonra öldürüldükleri anlaşıldı.

Kayıp Barzaniler konusunu 1983'te İzzet Eddewri ile yaptığım bir görüşmede gündeme getirdim. O da kendisinin de Barzanlı olduğunu vurgulayarak sorumu cevapsız bıraktı. Sonra anlaşıldı ki Ubeydullah Amerika ile ilişki kurduğu suçlamasıyla öldürülmüş. Irak İstihbarat şefi merhum Fazıl el Berak'tan aldığım bilgilere göre, Ubeydullah 1983'te Amerika'nın Bağdat Konsolosluğuna müracaat ederek, babasından kalan mirası talep etmiş. (babasının ölümünden sonra) Onun öldürülmesine sebep olan başka bir olay da Kurmay Yarbay Eşref Zebari'nin tayiniydi. Ubeydullah, Zebari'ye ve onun tayinini yapana da küfür etmiş ve bu küfürler kayda alınmış; bu da onun yaşamına mal oldu ve diğer her iki kardeşi için de (Lokman ile Sabir) bir örnek oldu. Daha sonra Barzaniler'den 6000 aile Kuştepe bölgesinde kayıp edildi ve bu kayıplar konusunda Başkan Saddam Hüseyin "onlar cehenneme gittiler" dedi. Sonra onların hiçbirinin izine de rastlanmadı.

Al Wasat: *Yani Fazıl el Berak size Ubeydullah'ın öldürüldüğünü mü vurguladı?*

Celal Talabani: Tabii... Onu zorladıktan sonra, beni alıp bahçeye götürdü ve yukarıda sözü edilen sebeplerden dolayı öldürüldüğünü bana söyledi.

Al Wasat: *Siz o dönemde ateşkese karşı mıydınız?*

Celal Talabani: Savaş başlamadan önce savaşa karşıydım. Ancak İran ve Irak'ın Cezayir'de imzaladığı antlaşmadan sonra, ben direnmekten yanaydım. Bu konuda merhum Melle Mustafa Barzani'ye bir mektup gönderdim. Eğer direnmeye devam etseydik, Irak'ın Şam'daki cemaatından yardım alabilirdik; aynı zamanda Suriye'nin kendisinden ve Libya'dan da yardım almamız mümkündü. Sayın Muamer Kaddafi, Barzanin'in İran'la olan ilişkilerine karşıydı. Kaddafi, benim temsil ettiğim ve Araplarla sözleşme yapan ilerici Kürt akımını desteklemeye hazırды. Kürt hareketinin yenilgisinden önce, Beyrut'ta Primakov'la bir görüşme yaptım. Primakov, benden direnişe devam etmemizi ve Şah'ın isteklerine boyun eğmememizi istedi ve şunları ekledi: "Kürt hareketi Şah'ın isteklerine boyun eğerek kendisini töhmet altında bırakıyor; bu da şunu tescil ediyor: Bu hareket uşak ve piyon bir harekettir. Ancak siz direnişinizi sürdürürseniz, Kürt hareketi ile Irak hükümeti arasında arabuluculuk yapabiliriz ve Irak hükümetini, Kürt hareketinin İran yanlısı olmadığını, sadece bir Kürt hareketi olduğu konusunda ikna edebiliriz." Bu konuda Melle Mustafa Barzani'nin karargahına bir mektup gönderdim. Barzani de bana şöyle cevap verdi: "Siz onu dinlemeyin, o bizi atlatmak istiyor." dedi

Gerçekten de, o dönem Barzani'nin bana Sovyetler Birliği'yle ilişkilerini kes demesine rağmen, ilişkilerimi kesmedim ve her zaman Araplar'la Sovyetler Birliği'nin ilişkilerinden yana oldum.

Al Wasat: *Primakov o dönem orada ne yapıyordu?*

Celal Talabani: Primakov o sıra bir gazete muhabiriydi. Kürt hareketinin yenilgisinden hemen sonra ben Beyrut'ta bir açıklama yaptım ve bu açıklamada, hareketi Silahlı direnişe devam etmeye çağırdım. Bu açıklamayı 1978'in 17 Martında yaptım ve savaşçıların moralini yükseltmek ve onlara azim vermek için, ülkeye döneceğimi bildirdim. Melle Mustafa Barzani'nin savaşa son veren kararından sonra bir toplantı yaparak bir bildiri yayınladık ve 1975'te Suriye'nin başkenti Şam'da "Kürdistan Yurtseverler Birliği" hareketini kurduk. Kurucuların arasında, Barzani'nin Mısır Temsilcisi Dr. Fuad Mahsun, Kürt Öğrenciler Birliği Başkanı Adil Murat ve değerli bir Kürt entellektüel olan Abdulrezzak Mirza da vardı. 27 Kasım 1975'te adlarını kurucular kurulu adayı gösterdiğimiz isimlerin arasında Nawşirwan Mustafa, Ömer Şeyhmus ve Dr. Kemal Fuad'a da sunduk. Daha sonra 1975 Haziran ayında yayınladığımız bir bildiriye Suriye, Lübnan medyasında geniş yer verildi ve Irak'ın Şam'da bulunan radyosunda da detaylı bir şekilde yayınlandı.

Al Wasat: *Partinizin kuruluşunda Suriye'nin rolü oldu mu?*

Celal Talabani: Evet Suriye'nin hem siyasi hem de manevi yönden partimizin kuruluşuna katkısı oldu. Ör-

neğin Suriye bize bir temsilcilik açma izin verdi. Ayrıca tüm açıklama ve çağrılarımızı Suriye medyası aracılığıyla yapabiliyorduk.

Al Wasat: *Bu yardımlaşma ne düzeydeydi?*

Celal Talabani: Her düzeydeydi. Başkan Hafız Esad'la özel ilişkilerimiz de vardı. Bu ilişkiler bilhassa beni başka yönler de götürdü. İlişkilerimiz Suriye'yle diyalogu olan Irak Baas Partisi'nin merkez önderliği ve Baas'ın Suriye kanadıyla da vardı. Tümü de, başta askeri, ekonomik, eğitim olmak üzere her alanda bize yardım ediyorlardı.

Abdullah Öcalan'la bir görüşme

Al Wasat: *İlk kez Abdullah Öcalan'ı nerede tanıdınız?*

Celal Talabani: Abdullah Öcalan'ı tanıdığım sırada o genç bir mülteciydi. Suriye'de bizim partinin karar-gahlarında yaşıyordu.

Al Wasat: *Ne zaman Irak'a döndünüz?*

Celal Talabani: Kürdistan Yurtseverler Birliği Hareketi kurulduktan (1975) sonra, 1977'de Irak'a döndüm. Dr. George Habaş'ın Kürt sorununun çözümü için Irak hükümetiyle yaptığı görüşmeler sonuçsuz kalınca, biz de 1 Haziran 1976'da silahlı mücadele kararını aldık. Silahlı mücadele kararından sonra Irak'a geldim. Ancak uzun süre sınırlar kapatıldığı için ben Navzeng'de, İran sınırlarına yakın bulunan dağda kaldım. Bir fırsat bulduktan sonra Suriye'ye geçtim ve orada Türkiyeli Kürt hareketlerle diyalogum oldu. Örneğin DDKD ile Kürdistan Demokratik Partisi-Türkiye ile ilişkilerim oldu. Aynı zaman Kürdistan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Sayın Kemal Burkay'la da ilişkilerim vardı. Şam'a ulaştığım zaman Abdullah Öcalan'ın orada olduğunu öğrendim. O sıradan onlar, "Apoculuk" adıyla anılıyorlardı. O zaman PKK ile KUK hareketinin arasında çatışma vardı. Onları barıştırmak için bir komisyon oluşturuldu. Her iki hareketin arasında çatışmayı durdurmak için ben de bizim partiden bir temsilciyi Irak Komünist Partisi'nden Sayın Kerim Ahmet ile birlikte gönderdim ve Şam'da barış için bir toplantı yaptık. İşte o toplantıda ben Abdullah Öcalan'ı tanıdım. Sonra Abdullah Öcalan'ın altı ay önce bizim kampta kaldığını öğrendim. O sıralar partisi çok küçük bir gruptu.

Al Wasat: *Öcalan marksist miydi?*

Celal Talabani: Onlar marksist olduklarını iddia ediyorlardı; ancak şimdi iddia etmiyorlar.

Al Wasat: *İlişkileriniz Öcalan'la iyi miydi?*

Celal Talabani: Abdullah Öcalan'ı birkaç kez Şam'da gördüm; PKK'nin bizim partiyle ilişkileri iyi gidiyordu. Özellikle partimiz Türkiye Kürt hareketlerinin arasında birleşik bir cephenin kurulması için çok çaba

gösterdi; bir dizi toplantı yapıldı. Bu toplantılara PKK, PSK ve KUK temsilcileri katılıyordu. Ancak bu hareketlerini içinde iki esas noktada düşünce ayrılığı vardı: Birincisi; Abdullah Öcalan, hemen bir silahlı mücadelenin başlatılmasından yanaydı. Diğerleri ise, bunun erken olduğunu ve bir silahlı mücadelenin zemininin henüz mevcut bulunmadığı noktasında ısrar ediyorlardı. Abdullah Öcalan'la diyaloglarımız sürdü. Öcalan, sayemizde Filistin direnişçileriyle tanıştı; aynı zamanda bu ilişkilerimiz sayesinde, Irak Baas Partisi Ulusal Merkez Komuta Konseyi üyesi Yasin Abdulcabar el Bebisili'nin yanı sıra bir çok kişiyi Abdullah Öcalan tanıdı.

Al Wasat: *Abdullah Öcalan'ın tanıdığı ve onlarla çalıştığı Filistin örgütleri, hangileriydi?*

Celal Talabani: Abdullah Öcalan'ı Filistin Ulusal Cephesi'yle ve Demokratik Cephe'yle tanıştırdık. Abdullah Öcalan'ın ilişkileri, bu her iki hareketle de iyiydi. İsrail'in Lübnan'a saldırısı sırasında, onun savaşçılarından da birkaç kişi Seqif Kalesinde İsrail askerleri tarafından öldürüldü. Onlar da İsrail'e karşı son nefesine kadar direndiler.

Özal-Öcalan

Al Wasat: *Sizin Abdullah Öcalan'la güzel anılarımız olduğu söyleniyor?*

Celal Talabani: Doğrusu, onu 1980'li yıllarda birkaç kez gördüm. Ancak 1992-1993 arasında onunla birçok kez görüştüm. O dönem DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'di. Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından hükümet kurmakla görevlendirildiği sırada ben Ankara'daydım. Süleyman Demirel, beni evine davet etti ve Erdal İnönü ile birlikte kuracakları koalisyon hükümetinin, Kürtlere ilişkin izleyeceği politika konusunda benim görüşlerimi almak istedi. Çünkü o dönem Demirel "Kürt realitesini tanıyorum" projesi üzerinde çalışıyordu. Ben de Demirel'e "Bu sizin iç meselelerimizdir" dedim. O da, "Bu kardeşler arası bir istişaredir" dedi. O böyle söyleyince ben de, "Bu sorunun bu şekilde çözümlenmesi hem sizler için hem de Kürtler için iyidir" dedim. Bunun üzerine Demirel, bana Abdullah Öcalan'a ilişkin görüşlerimi sordu. Hemen anında şu cevabı verdim: "Ben Abdullah Öcalan'la olan ilişkilerimi saklamıyorum ve Abdullah Öcalan, bana kulak veriyor. Gerekirse bir ateşkes de yapar; bu da size politik çözüm yollarının önünü açar; hepiniz için çok iyi olur. Yüzyılımız diyalog yüzyılıdır." Demirel buna çok sevindi. Daha sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la bir görüşme yaptım. Özal'la olan dostluğumdan da büyük bir gurur duyuyorum. Ben Özal'dan hiçbir şey saklamıyordum. Özal'a şunları söyledim: "Ben Suriye'ye gidiyorum. Acaba sizin Abdullah Öcalan'a bir mesajınız var mı?"

Onun ağzından çıkan sözleri aktarıyorum: “Keşke o deliye bir nasihat etsen de, o da politik bir çözüm için bize bir fırsat tanısa.” Turgut Özal’ın bu konuşmasından sonra, hemen Irak Kürdistan’ına döndüm ve Sayın Mesud Barzani ile birlikte Kürt kökenli Türkiye Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis Paşa ile görüştük. Bu görüşmemizde Eşref Paşa, Suriye ziyaretime ilişkin, Abdullah Öcalan’la da görüşüp görüşemeyeceğimi sordu; ben de “Büyük bir ihtimalle onu göreceğim” dedim. O da; “Ona ne söyleyeceksin” dedi. Paşaya dedim ki, “Ona bir ateşkese ihtiyaç olduğunu söyleyeceğim. Eşref Paşa’da, bu konuda beni epey teşvik etti.

Şam’a gittikten sonra, Abdullah Öcalan, Şam’da, evimde beni ziyaret etti. Onunla ateşkes hakkında konuştuk. O da bir ateşkese hazır olduğunu söyledi. O sırada Sayın Kamuran Karadağı de orada hazırды.

Abdullah Öcalan’la yaptığım bu görüşmeden sonra, hemen Ankara temsilimiz Sercil Qezzaz ile irtibat kurdum, o da derhal Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın basın danışmanı Kaya Toperi ile ilişki kurdu. Kaya Toperi de benimle Öcalan arasında geçenleri Turgut Özal’a aktardı. Özal, bu çabalara çok sevinmişti. Bu olaydan sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın Özel Sekreteri bizimle ilişki kurarak Turgut Özal’ın, bizim bu düşüncelerimizi çok beğendiğini vurguladı ve ateşkes ilanının kilitli bir kapının arkasında kalmaması için, Öcalan’ın bir basın toplantısıyla ateşkese ilan etmesi gerektiğini belirtti. Özal, bu konuda Öcalan’ın tarafımdan ikna edilmesini özel sekreteri aracılığıyla benden istedi. Bu özel sekreterle yaptığımız görüşmeden hemen sonra Öcalan’la ilişki kurdum, o da bir basın toplantısıyla ateşkes ilanını yapmaya hazır olduğunu söyledi. Daha sonra, hemen Özal’la görüştüm, o da bana, birkaç Türk gazeteciyi basın toplantısına göndereceğini bildirdi.

Basın toplantısı Bekaa’da yapıldı. Türk gazeteciler de basın toplantısına katıldılar, ben de hazır bulundum. Bu toplantıda Öcalan, ateşkese 22 günle sınırlı tuttu; neden 22 gün dedi hala da anlamış değilim. Bu toplantıdan sonra Amerika’ya gittim ve Amerika Ulusal Güvenlik Konseyini ziyaret ettim.

Ulusal Güvenlik Konseyi yetkilileri, bu yöndeki çabalarımın devamını tavsiye ettiler. Amerika ziyaretinden sonra İngiltere’ye gittim. İngiltere Dışişleri Bakanı Douglas Hird’le görüştüm ve ona, “Öcalan’la Türk hükümeti arasında bir ateşkes için arabuluculuk yapıyorum ve bu ateşkesin Newroz’a kadar sürmesi için uğraşıyorum” dedim. Ancak bu yalnız benim çabalarımın devam etmez diye ekledim. Hird de beni desteklediğini açıkladı ve bu konuda beni teşvik etti. O sırada Irak karşıtı bir heyetin yanı sıra Dr. Bahkulum ve Dr. Ahmet Çelebi de oradaydı.

Türkiye’ye döndüğümde, o sırada muhalefetin başında bulunan Sayın Mesut Yılmaz, havaalanında beni

karşılama geldi ve candan beni kucakladı ve akan kanın durdurulması için gösterdiğim çabaları övdü. Daha sonra Başbakan Süleyman Demirel de beni kucaklayarak, “Bu da tarih içindir” dedi. “Ancak biz teröristlerle barışmayız. Fakat bu atılan pozitif adımı takdir ediyoruz” dedi. Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise, büyük bir sıcaklıkla beni kucakladı ve şunları söyledi. “O deliye söyle dursun. Ateşkes sürecini uzatsın ki, askerleri ikna etme fırsatımız olsun ve bu yönde çaba gösteren insanların çabaları sonuç versin.”

Bunun üzerine Özal’dan rica ettim, dedim ki; “Birkaç Kürt Parlamenterleri davet edin, onlar da sizi ziyaret etsinler ve bu konuda onları da ikna et ki, onlar da ateşkes konusunda bana yardımcı olsunlar.” Turgut Özal da hemen o parlamenterleri çağırdı ve onlara bana yardımcı olmalarını söyledi.

Özal’ın çabaları sonucu, bu parlamenterler, benimle Beyrut’a geldiler ve birlikte Bakaa’yı giderek, Abdullah Öcalan’ı ateşkes sürecini uzatma konusunda ikna ettiler. Öcalan bizden ateşkes zamanını tayin etmemizi istedi. Şahsen ben ateşkesin, Turgut Özal’ın istediği muayyen bir zaman ve fırsatın verilmesinden yanaydım. Ancak yapılan toplantıda Öcalan, süresi belli olmayan ateşkesin devam edeceğini açıkladı. Ateşkes Turgut Özal’ın vefatından sonra da devam etti ve Şemdin Sakık’ın işlediği cinayetle son buldu. Çünkü Şemdin Sakık Türk ordusundan terhis olan 33 askeri önce esir aldı daha sonra onları öldürdü. Bu da barış için yapılan ateşkesin sonunu getirdi. Öcalan’dan bu cinayetten sorumlu kişileri ortaya çıkararak adalet önünde yargılamalarını istedim. Ancak Öcalan bu talebimi geri çevirdi, bu da ilişkilerimizin soğumasına neden oldu.

Al Wasat: Irak ile İran arasında 1980’de başlayan savaşa karşı tavrınız neydi?

Celal Talabani: Tavrımız şuydu: Biz savaşa karşıydık ve savaşı kınıyorduk. Bu savaşın her iki halkın da çıkarlarına aykırı olduğunu söylüyorduk. Ve Irak askerlerini öldürmeme kararı aldık; Irak ordusuyla savaşı durdurduk. Çünkü biz Irak ordusunun bir başka ülkeye karşı savaştığını ve bu konudaki Irak askerlerinin hislerinin hesabını yapıyorduk. Bunun üzerine Politbüro üyesi Sayın Fazıl Kerimi’yi Bağdat’a gönderdik. Irak hükümetine savaş duruncaya kadar bizimle bir ateşkes yapmak için görüşme talebinde bulunduk. Bunu da Irak askerini öldürmekle suçlanmayalım diye yaptık. Ancak Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin, bu talebimizi geri çevirdi. İran Kürdistan Demokratik Partisi Genel Sekreteri Şehit Dr. Kasımlı, 1982’de Irak ordusunun Xor-mes, bölgesinde yenildiği bir sırada, bizim ile Irak hükümeti arasında bir uzlaşmanın sağlanması için arabuluculuk yaptı.

İki nedenden dolayı, İran’ın Irak, işgaline evet diyemiyorduk: Birincisi; eğer İran rejiminin bir benzeri

Irak'ta da işbaşına gelseydi, bu da değirmenin her iki taşının arasında kalmamızın resmiydi. İkincisi; biz laikliği savunuyorduk ve o dönem henüz bir hayli solcuyduk. Hatta bizim bir kanadımız marksizmi ve leninizmi savunuyordu. Başka bir kanadımızda sosyalizmi esas tutuyordu. Bu nedenlerden dolayı biz barışmayı tercih ettik. Irak hükümetiyle diyalog kurma kararını aldık ve Sayın Feridun Abdulkadir'i gizliden Bağdat'a gönderdik. Ancak Irak hükümeti önerimizi geri çevirerek, bize şu cevabı verdi: "Problem ancak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin ile Celal Talabani arasında hal olabilir." Bundan sonra bizzat Bağdat'a gittim. Irak yetkilileri de beni sıcak bir törenle karşıladılar. Yalnız bu sıcaklık fazla devam etmedi. Daha birinci günde, Irak istihbarat teşkilatı karargahında yapılan bir toplantıda Yohanna Tarık Aziz ile birbirimizin bam tellerine çarptık. Aramızda geçen diyalog Süleymaniye'deki üniversitenin Erbil'e nakli konusu gündeme gelinceye kadar çok iyi gidiyordu. Ben Salahaddin Üniversitesinin yerinde (Süleymaniye'de) kalmasından yanaydım. Eğer kaldırılacaksa onun yerine Kürdistan Üniversitesi adında bir üniversitenin kurulmasını önerdim. Bu önerimi kabul ettiler, ancak savaştan sonra kalsın dediler. Tam o sırada ordu komutanı General Cewad Zenun şunları söyledi: "En iyisi Celal Talabani gitsin kendi kuşağından olan dostu Albay Muammer Kaddafi'yi üniversitenin finansmanı konusunda ikna etsin ve ondan aldığı parayla üniversiteyi kursun." Ondan hemen sonra Yohanna Tarık Aziz şunları ekledi: "Valla her kim savaştan sonra gidip yabancılarla ilişki kurarsa, onun kellesini koparırsın." O zaman hemen onun konuşmasını yarıda keserek, evraklarımı topladım, çantamı aldım, üzerinde oturduğum koltuğu çevirerek ayağa kalktım. Tarık Aziz konuşmasını bitirdikten sonra benim de konuşmamı istedi. "Konuşma hakkımız yok" dedim. "Niye?" dedi. "Çünkü kuşatılmışız ve hepimiz savaşın esiri olmuşuz; müzakerelerin ve toplantıların yeri yok. Bu durumda benim konuşmama ne lüzum var" dedim. O da şu cevabı verdi: "Birader ben şaka ettim, sanki siz de faşist Baasçılar demiyor musunuz?" "Evet biz, Baasçılar faşisttir diyoruz ve siz de Kürtler üzerinde fıkralar türetiliyorsunuz. Yalnız tüm bunlar ciddi görüşme ve müzakerelerin dışındaki şeylerdir." dedim. Bu tepkim üzerine, sözlerini geri aldığıni belirtti. Ancak kabul etmediğimi ifade ettim. Toplantı da onun özrünü kabul etmemi istedi, ancak bunu da reddettim. Tam o sırada şehit Dr. Abdurrahman Kasımlo yazılı bir kağıt önüme koydu. Kağıtta benim meseleyi gereğinden fazla uzattığım yazıyordu. Tabi o sıra ben Tarık Aziz'in özrünü kabul ettim; ancak toplantı dağılıştı.

Saddam Hüseyin ile görüştüğüm sırada Tarık Aziz'le yaptığım tartışmaya ilişkin memnuniyetini ifade etti. "Ancak sizin gösterdiğiniz reaksiyon, bizim samimiyetimize karşı duyduğunuz güvensizlikten kaynaklanmıyor" dedi. Daha sonra toplantılarımız devam etti ve bir

çok noktada uzlaştık. Resmi politik metne son şeklini vermeden önce, ülkemizi savunma hazırlıklarını yaptık ve İran ile Irak arasındaki savaşa ve herhangi bir yabancı gücün ülkemize yönelik saldırılarına karşı olduğumuzu ilan ettik.

Başta Saddam Hüseyin, İzzet Eddewri, Tarık Aziz ve Hişam Sabah Fahri'nin, diğer tarafta ben, Abdurrahman Kasımlo, Ömer Abdullah, Mela Bahtiyar ve Dr. Khızır Masum'un bulunduğu toplantıda, Saddam Hüseyin bizim tarafa geldi ve tutumumuzdan duyduğu sevinç de dile getirerek şunları söyledi: "Sen bu tavrınla, ülke ve Baas Partisi'ne dair metanetini tescil ettin. Ülke'nin tehlikelerle karşı olduğu, Baas'ın her taraftan kapılarının çalındığı bir sırada, siz yine de buraya bizim yanımıza geliyorsunuz. Bu öyle bir şey ki hayatımda unutamam ve sana öyle bir şey vereceğim ki, hem Irak Kürtlerine hem de İran Kürtlerine karşı alın açık başın dik olacak."

Al Wasat: O şey neydi?

Celal Talabani: O şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü Saddam açıklamadı. Tabi ki Kürt sorunuyla ilgili bir şeydir. Çünkü Saddam Tarık Aziz'e dönerek, "Bu tavrın tescil edilmesi gerekir ve Irak'ın tüm okullarına, 'Kürtler, dar ve zor günlerde bizimle kaldılar', diye bir açıklama gönderilmelidir" dedi. Biz de onun bu sözlerinden dolayı çok memnun olduk ve ben Saddam'a bir takım Kürt elbisesi hediye ettim. Daha sonra biz Kürdistan'a geri dönerek Dr. Fuad Mahsun'un başkanlığında bir heyeti Bağdat'a gönderdik.

Hükümet heyetinin de başında Ali Hasan el Mecid vardı. Irak hükümetiyle müzakerelerimiz 1984'e kadar devam etti ve 5 madde üzerinde anlaşma sağlandı: 1) Kürdistan'daki olağanüstü durumun normalleştirilmesi. 2) Kerkük'teki özel durumun doğal haline dönüştürülmesi. 3) Otonominin yararlı bir şekilde tatbik edilmesi. 4) Otonom bölgenin sınırlarının belirlenmesi. 5) Irak'a demokrasi.

Geride üzerinde anlaşma sağlayamadığımız iki konu kaldı: Birincisi; Kürdistan sınırlarının belirlenmesiydi, İkincisi de, cahşlık sisteminin kaldırılması. Hükümet tarafından bunlar ülkeyi savunan yurtsever akımlar olarak adlandırılıyordu. Bu iki noktada uzlaşma sağlayamadığımız için, barış yönündeki çabalarımız durdu ve heyetimiz ülkeye geri döndü. Müzakereler durduktan sonra, Sayın İzzet Eddewri ile Ali Hasan el Mecid bizi ziyaret ettiler ve müzakerelerin yeniden başlatılmasını istedik ve bize şunları söylediler: "Yurtsever Savunma Güçlerin kaldırma konusu bizim yetkilerimiz dahilindedir, madem siz kaldırılmasını istiyorsunuz onu da kaldırırız. Ancak Kürdistan'ın sınırları konusu, bizim yetkilerimiz dahilinde değil, tamamıyla Başkan Saddam Hüseyin'in yetkileri dahilindedir." Bundan sonra hemen bir havaalanında, bir helikoptere atlayarak Bağdat'a

Saddam Hüseyin'le görüşmeye gittim. Saddam'la görüştüğüm sırada Sayın İzzet Eddewri ile Ali Hasan el Mecid de hazır bulundular. O görüşmede Saddam'la sınırlar konusunu gündeme getirerek, bana verdiği sözü ona hatırlattım. O da bana "evet" dedi. Ben de hemen, "Acaba Aqra, Khaneqin, Kifri ve Şexan kazalarının otonom bölge sınırlarına dahil edilmesi mümkün müdür?" diye sordum. O da "Tabi mümkün" dedi. Ancak İran ile Irak savaşı son bulduktan sonra. Toplantıyı bitirir bitirmez Saddam, şunu sordu: "Siz Perşembe günü toplantıya hazır mısınız?" "Yok, Sayın Başkan, Ulusal Meclis için aday üyelerini seçmek ve bakanların isimlerini tespit etmek için, biz temsilcilerimizi göndermişiz." dedim. Ali Hasan el Mecid hemen araya girerek şunu söyledi. "Celal çok yorulmuş ve çok tahammül etti, onun için onu ödüllendirmemiz lazım". Saddam da ona cevap vererek şunu söyledi. "Celal çok yapıcıdır." Ve ben de başkan Saddam Hüseyin'den beni sorumluluktan kurtarması gerektiğini söyledim. Sonra cumartesi günü için toplantı kararını aldık. Saddam da Kültür Bakanı Latif Mesif Casım'dan Cumartesi gününü bir ulusal bayram günü olarak ilan etmesini istedi.

Al Wasat: *Saddam Hüseyin'le yapılan barış görüşmeleri çok zor muydu?*

Celal Talabani: Burada bazı zorlu süreçler vardı. Çünkü kendisi müzakerelere katılmıyordu. Onun yerine barış görüşmeleri yapan bir heyet vardı. Şahsen benim Saddam'la hiçbir zorluğum olmadı; bilakis zorluklarım Tarık Aziz'le oldu.

Al Wasat: *Acaba Saddam Hüseyin size söz verdiği gibi, sözünü yerine getireceğine inanıyor muydunuz?*

Celal Talabani: Evet, onunla yaşadığım şahsi tecrübelerimden bu sonucu çıkarıyorum. Pek çok arkadaşı bile onun huzurana gitmekten ürküyordu. Ancak ben sorardım, acaba beni isteyen Saddam'ın kendisi mi? "Evet odur" cevabını alınca hemen yanına gidiyordum.

Cumartesi günü için bizzat kendim İzzet Eddewri ile ilişki kurdum ve ona "Siz antlaşmanın imzalanması için hazır mısınız?" dedim. "Evet" dedi. Hemen Ulusal Meclise gittik, Saddam'ın kendisi bizi karşıladıktan sonra odaya gitmemizi söyledi. Kendisi Komuta Konseyi'yle görüşmeye gitti. Daha sonra yanımıza dönünce, yüzünde bir şaşkınlık vardı. Bize, "Burada bir problem var antlaşma imzalanmadan önce bu problemin hal edilmesi gerekiyor" dedi. Sonra problemin "Ahdi Milli" olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine ben tekrar Saddam Hüseyin'e onun bana verdiği sözü hatırlattım. O da, "Bizim ile komünistlerin arasındaki ahd üç sene devam etti. Biz Kürt kardeşlerimizle bunu bir buçuk senede hal edecektik" dedi. Hemen İzzet Eddewri, "Irak'ta bir Türk heyeti var" sözlerini ekledi. Anında Eddewri'ye sordum: "Acaba ortaya çıkan problemin sebebi, bu Türk heyeti midir?"

O günden sonra tavırlarını değiştirdiler. Aradan günler, aylar, yıllar geçti.

1991 yılında, Sayın Mesut Barzani'nin yanı sıra birkaç arkadaşımızın daha katıldığı ve Irak hükümeti adına ise, İzzet Eddewri ve Tarık Aziz'in katıldığı Erbil'de yaptığımız bir barış görüşmesinde, İzzet Eddewri, "Biliyor musunuz Ebu Bafil, 1984 tarihinde aramızdaki antlaşmanın imzalanmamasının sebebi nedir?" dedi. Tarık Aziz, hemen bana bakarak, onun sözlerine şunu ekledi: "Senin dostun Turgut Özal mani oldu" Fırsatı kaçırmadan hemen Tarık Aziz'e şunları söyledim: "Irak diplomasisinin şefi ve mimarı burada itiraf edilen hakikatin tescilidir. Buna rağmen, hala siz bizi yabancılara kulak vermekle suçluyorsunuz."

Al Wasat: *Bu iki tarih arasında, Kürtlerin, Kürtler'le savaşı ortaya çıktı?*

Celal Talabani: Burada bir takım ihtilaf ve çelişki noktaları vardı, bunlardan dolayı çatışmalar çıktı.

Al Wasat: *O dönemde Sami Abdurrahman PDK'den ayrılmıştı ve Kürdistan Demokratik Halk Partisi adında bir örgüt kurmuştu. O sıralarda onlar birbirlerini öldürme eylemlerinde bulunmamışlardı.*

Celal Talabani: Sayın Mesud Barzani'yi Suriye'ye davet ettik ve onunla birlikte, Suriye'deki Irak Baas Partisi'yle beraber ortak bir siyaset üzerine anlaştık. Ancak bir çok arkadaşımız vahşice öldürüldü. Bilindiği gibi, bizim 77 Gücü adlı bir kuvvetimiz vardı. Bu gücün eylemlilik alanını Behdinan hattından Duhok kentine kadar uzatmıştık. Bu konuşlandırmadaki amacımız, Suriye'den bize gelen silahları teslim almaktı. Söz konusu peşmerge birliğine de Ali Askeri ve Halit Baba komuta ediyordu. Bu birlik Türkiye topraklarına geçtikten sonra pusuya düşürüldü. Onlardan bazıları öldürüldü, bazıları da Sami Abdurrahman'a teslim edildi. Sami Abdurrahman Geçici Komite'den sorumluydu. Arkadaşlarımızdan bazıları idam edildi. İdam edilenlerin arasında, şehit Ali Askeri, Dr. Halid ve şehit Şeyh Hüseyin de vardı. Bu olaydan sonra PDK ile aramızda çatışmalar yeniden başladı. Biz de intikam almak amacıyla onların arkadaşlarını Süleymaniye, Kerkük ve Erbil'den kovduk. Sadece güçlerini Duhok bölgesinde muhafaza edebildiler. İhtilafları bitirmek amacıyla, İran'ın aracılığıyla 1985'te merhum İdris Barzani ile bir ittifak yaptık. Sami Abdurrahman ise, 1979'da PDK'den ayrılarak kendi partisini kurmuştu.

Al Wasat: *Bazıları diyor ki, "Eğer İran güçlerinin yardımıyla Halepçe kurtarılmaya çalışılmasaydı, kimyasal silahlar da kullanılmazdı." Bu konudaki görüşünüz nedir?*

Celal Talabani: Her şeyden önce şunu belirtmek istiyorum ki, Halepçe İran güçlerinin yardımıyla kurtarılmadı. İran'ın yardımı Halepçe'nin kurtuluşundan sonra

geldi. Bu kimyasal silahlar Halepçe'de kullanılmadan iki sene önce bize karşı kullanıldı. Ancak dünya kamuoyu bundan haberdar bile olmadı. Daha önceki olaylarla Halepçe olayı arasında bir fark vardı. O da İran, Halepçe olayında sınırlarını açtı ve dünya basınına Halepçe'yi görüntüleme imkanı sağladı.

Irak devletinin Kürtleri yerinden yurdundan eden operasyonları, yeniden Irak hükümetiyle savaşmamıza neden oldu. Çünkü Irak hükümetinin sivil Kürt halkına karşı sürdürdüğü operasyonlar, İzzet Eddewri ile yaptığımız barış ittifakının sonunu getirdi. 1985'te İzzet Eddewri ile bir barış ittifakı yapmıştık. Devlet ile çatışmalarımızın yoğunlaştığı 1986'da Irak ordusundan bir yarbayı esir aldık. Sonra onu serbest bırakırken, onunla General Hasan el Mecid'e bir mektup gönderdik. Hasan el Mecid bu mektubu kendisi okuyarak bir video kasete kaydediyor ve şunları söylüyor; "Talabani, bir subayla bana bir mektup gönderdi. Mektubun da, köylere yönelik yıkımın durdurulması koşuluyla İran'la yapılan savaş duruncaya kadar bir ateşkes önerisin de bulunuyor. Ah! Celal biliyorum yüreğin ne kadar yanıyor, onun için ben de köylere yönelik yıkımı hızlandırıyorum."

Al Wasat: Halepçe'ye neden kimyasal silah atıldı?

Celal Talabani: Ben yine tekrarlıyorum. Halepçe bizim ve Kürdistan'ın Sosyalist güçleri tarafından kurtarıldı. Bizim merkez ve karargahlarımıza saldırılar yapıldıktan sonra, hükümet güçlerine karşı bir cepheyi açma kararını aldık ve Halepçe kentine yöneldik. Hatta bu konuda Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in şöyle bir ifadesi var: "Birliklerimizin gücünü yılanın başına doğru kaydırmalıyız". "Yılanın başı"ndaki kasıt, partimizin komuta karargahıydı.

Al Wasat: O süreçte siz İran'dan hiç yardım almadınız mı?

Celal Talabani: Evet, ancak yardım sadece askeri alanıydı o kadar. Yani parasal ve mali yardım yoktu. Doğrusu, biz İran'dan silah yardımını istiyorduk. Çünkü İran, Suriye'den bize gönderilen 3 bin, Libya'dan da gönderilen 20 bin silahımıza el koymuştu. Daha Irak, İran savaşından önce İran Savunma Bakanı Dr. Mustafa Şamrah'la yaptığım görüşme sırasında, bu silahları ondan talep ettim. Talebim üzerine, bana bir çare bulunduğunu söyledi ve dedi ki, "O silahlar satmak için mi?" "Hayır" dedim. O da, "O silahlarla savaşan ya öldürülür ya da yaralanır" dedi.

Al Wasat: Acaba Libya Kürtler'e ne sunmuş?

Celal Talabani: Libya'nın bize yardımları hem askeri hem de mali yönden çok olmuştur. Bu yardımın tarihi 70'li yıllara dayanıyor. Ebuzaid Dardat'la ilişkilerim vardı. O bana yardım teklifinde de bulundu. O zaman teşekkür ettim, kabul etmedim. Çünkü o dönem ben bir partinin başında değildim, savaşta da değildim. O bana

bir gazete çıkar dedi. Ben mazeretimi bildirince, bana şunları söyledi: "Siz politikacısınız, mutlaka bazı şeylere ihtiyacınız vardır. Burada Sayın Albay Muammer Kaddafi'nin yanında hep açık bir çek vardır, sizin için" Bu teklifi için de yine teşekkür ettim. Ancak davet edildiğim tüm toplantılarına katılıyordum ve özellikle EbuBekr Yusuf'la özel ilişkilerim vardı. YNK'yi kurduğumuz zaman, ihtiyaçlarımızı içeren bir liste hazırlayarak Libya'nın Şam temsilciliğine teslim ettim; aynı zamanda her ay bize 1000 dolarlık parasal bir yardımda bulunmaları talebinde bulundum. Yalnız ihtiyaçları karşılama konusunda ağır davrandılar ve epey geciktirdiler. O sıra anladım ki, bir Libya heyetinin başında bulunan Sayın Abdulselam Callud Irak'ı ziyaret etmiş. O dönemde Munzur en Neqşibendi adında bir Irak muhbiri büromuzdaydı. Bu şahıs bir ara PDK'nin içinde kıdemli bir kadroydu; PDK'den ayrılarak bize katılmıştı ve bizim çalışma odamızda kalıyordu. İşte bu şahıs, hazırladığımız listenin bir fotokopisini gizliden çekerek Irak hükümetine göndermişti. Irak ziyareti sırasında Sayın Abdulselam Callud'un önüne gelen liste onu büyük bir sıkıntıya sokmuştu. O nedenle bize öngörülen yardım uzun bir süre askıya alınmıştı. Her şeye rağmen, partimizin kuruluşundan sonra Libya yetkilileri tüm taleplerimize "evet" dediler. Aramızdaki samimi ilişkiler öyle bir düzeye ulaşmıştı ki, bir ara Sayın Albay Muammer Kaddafi'nin kendisi de bana yazdığı bir mektupta, "İstedığınız her şey onaylanıyor" diyordu. Yardım konusunda ben diğerlerine de aracılık yapıyordum. Örneğin; George Habaş'ın Hıristiyan olması nedeniyle, Filistin Ulusal Kurtuluş Cephesi ile Sayın Kaddafi'nin arasında bazı problemler vardı. Bu problemleri giderme konusunda ben aracılık ettim. Muammer Kaddafi Kürtleri destekliyordu, çünkü Yeşil Kitap'taki Üçüncü Dünya Teorisine göre, her ulus, kendi kaderini tayin etme hakkına sahipti. O nedenle Sayın Kaddafi her halkın kendi ulusal bağımsızlığına ve ulusal özgürlüğüne kavuşmasını esas alıyor; ulusal birlik ve bağımsızlık kazanılmadan, ulusal sorunların çözülemeyeceğine inanıyordu. Hatta Kaddafi Kremlin'de yaptığı bir konuşmada şöyle buyuruyordu: "Kürtler, Koreliler ve Araplar gibi bölünmüş milletlerin birleştirilmesi, gerekiyor" İran Cumhurbaşkanı Haşimi Refsancani'nin önünde de Sayın Kaddafi, "Kürt ulusu özgürleşmelidir ve birliklik bağımsız bir Kürdistan kurulmalıdır." diyordu. Dönemin Türkiye Başbakanı Necmettin Erbakan'la yapılan bir görüşmede Sayın Kaddafi, şu soruyu Erbakan'a yöneltir: "Niye İsrail ile ittifak yapıyorsunuz da Kürt halkıyla yapmıyorsunuz?"

Al Wasat: Acaba Muammer Kaddafi Saddam Hüseyin'e kızıyor mu?

Celal Talabani: Onu bilmiyorum, Yalnız Muammer Kaddafi Kürtleri destekliyor. Kürtleri o kadar destekliyor ki konuşmasında, "Kürtler Libya'da olsaydı, onla-

rın kendi kaderlerini tayin etmek için mücadele veririm” diyor.

Al Wasat: *Neden Baştaşan’da Irak Komünist Partisi-ne saldırdınız?*

Celal Talabani: Çatışma bizim ile Irak Komünist Partisi, Irak Kürdistan Sosyalist Partisi ve PDK’den meydana gelen Cephe-i Cud” arasında başlamıştı. Aslında bu Cepheyle ilişkilerimiz iyi gidiyordu. İran PDK ile İran devrim pastarları arasında savaş başlayınca Irak PDK’si İran pastarlarıyla birlikte, Irak ve İran’da, İran PDK’sinin kamplarına saldırdılar. Bu sırada Irak-PDK İran pastarlarıyla birlikte karargahlarımıza da saldırdılar. Biz hem kendimizi hem de İran PDK’sini Bu saldırılara karşı savunduk. Barzan bölgesinde bize yönelik bir saldırı düzenlediler. Anında karşılık verdik ve 18 İran askerini esir aldık. Behdinan bölgesinde yine bir karargahımızı işgal ettiler. Bu saldırılar karşısında, güçlerimiz Sosyalist Parti, PASOK, Irak Komünist Partisi ve PDK’nin karargahlarının bulunduğu Baştaşan’ı ele geçirdik, yetkililerin de esir aldık.

Al Wasat: *Kürdistanî Cephenin Kurulmasında İran’ın ve Suriye’nin rolü nedir?*

Celal Talabani: Kürdistanî Cephe’nin kurulmasında İran ve Suriye’nin hiçbir rolü yok. Irak’ta Kürdistanî Cephe’nin kurulması, partimizin, Sosyalist partinin ve Sayın Mesut Barzani’nin çabalarıyla kuruldu. Bu konuda daha önce bir dizi görüşme yapıldı ve Sayın İdris Barzani, bu yönde çok çaba sarf etti.

Al Wasat: *“Enfal Saldırısı” İran-İrak savaşı durdurulduktan sonra başladı değil mi?*

Celal Talabani: Evet, savaştan sonra Irak ordusu tüm gücüyle bize yöneldi. Ovalık bölgelerden çıkarıldık; yalnız sınır boyunda ve sarp dağlık bölgelerde güçlerimizi koruyabildik. Enfal konusuna gelince bilindiği gibi “Enfal Ayeti”ne göre İslam dinine karşı gelenler, isyan edenler, gavur olarak değerlendirilir; mallarına namuslarına yapılan tüm saldırılar da meşru görülür. İşte Enfal saldırıları bize karşı böyle bir mantık çerçevesinde gerçekleştirildi. Bu anlayışa göre, katlimiz vacipti, namusumuza yönelik saldırılar da mubahtı. Enfal Birlikleri komutanı askeri birliklere gönderdiği bir telgrafta şunları söylüyordu: “Malları, namusları, kadınları bizim için helaldir.” Bunu, bir belge olarak zamanında yayınladık. Enfal’dan sonra Irak hükümeti Kerkük kentini Kürt nüfusundan temizlemeye başladı. Bir defasında 182.000 Kürt Kerkük’ten sürgün edildi. General Ali Hasan el Mecid sürgün edilen insanların sayısına itiraz ederken, “Kerkük’ten sürgün edilenlerin sayısı yalnız 120.000’dir” diyordu. New York’taki Human Wach’ın tespitlerine göre sürgün edilenlerin sayısı 100.000’dir. Daha sonra Iraklı bir subayın anılarını içeren, yarı yanlış bir belgeyi de Uluslararası Af Örgütüne teslim ettik.

Bu belgede de kullanılan biyolojik ve kimyasal silahların ve öldürülen insanların sayısı ile zorla alınan eşyaları bir dökümünü veriyordu.

Kuveyt Savaşı

Al Wasat: *Kuveyt Savaşı başladığında siz neredeydiniz?*

Celal Talabani: Ben Şam’daydım. Kürdistanî Cephe’nin kararlarına göre hareket ediyorduk. Cephe’nin kararları doğrultusunda, diplomasi ve dış ilişkileri ben yürütüyordum. İçişleri de Sayın Mesut Barzani idare ediyordu. 22 Mart 1990’da Londra’da Chatem House’da “Kürt Hareketi ve Zorlukları” adlı bir konferans verdim. Bu konferansta, Saddam Hüseyin ordusunun Kuveyt’i işgal etmek amacıyla Kuveyt sınırın askeri yığınak yaptığını, işgalden sonra Kuveyt’te Bağdat’a bağlı bir hükümetin kurulması amacı taşıdığını hatırlattım. Ancak katılımcılar bu söylediklerime itiraz ettiler. Hatta Konferansı direktörü Sayın Sercion Mabero kendisi dahi itiraz ederek, “Doğru sözlerin etkili olur, ancak mübalağalı şeyler Irak muhalefetine hizmet etmez” dedi. Ancak Bu konunun haber olarak yayınlanması için gazeteci Hilda Graham’ı ikna ettim. Dışişleri yetkilileri de bu haberle dalga geçip güldüler. Daha sonra Fransa’ya geçtim, Fransa savunma Bakanlığı’na bağlı Strateji Enstitüsünde de bir konferans verdim. Bu konferansta da aynı konuyu dile getirdim ancak kimse bana inanmadı. Paris’ten sonra Amerika’ya geçmek için, vize almaya gittiğimde, bu konuyu bana sordular; aynı şeyi yine tekrarladım. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu işlerinden sorumlu Sayın David Gorbas için verdiğim konferansta da bu konuyu gündeme getirdim. O da bana “Bu konuyu mübalağa ediyorsun!” dedi. Kuveyt yetkililerine de Saddam’ın Kuveyt’i işgal etmek niyetinde olduğunu bildirdim. Onlar da kabul etmediler. Daha sonra veliaht Şeyh Said Ebdullah’la yaptığım bir görüşmede, kendisi de bana, “İlerde meydana gelecek bu işgal hareketine ilişkin, daha önce, bizzat kendiniz gelip, bana bu konuyu söyleseydiniz, yine size inanmazdım. Çünkü Irak ordusunun içinde güvendiğim sağlam kaynaklardan haber alıyordum” dedi.

Tabi, Kuveyt işgali sırasında ben Şam’daydım ve o sırada Irak Kürdistanî Cephe tarafından iki karar alındı:

1) Irak ordusu Kuveyt’e olduğu sürece savaşın durdurulması.

2) Tunus’a bir heyetin gönderilmesi; bu heyet, Dr. Mahmut Osman, Hoşyar Zebari, Adnan el Murzi Shazad Saib gibi isimlerden oluşuyordu. Bu heyetin amacı Filistin Kurtuluş Hareketi yetkilileriyle temasa geçerek, Filistin Kurtuluş Hareketi yetkililerine Kürdistanî Cephe ile Irak Hükümeti arasında arabuluculuk rolünü sağlamaktı. Nihayetinde Filistin Kurtuluş Hareketi yetkili-

lerinin, bu yöndeki önerileri Irak hükümeti tarafından reddedildi.

Al Wasat: *Irak ordusu Kuveyt'ten çıktıktan sonra "raperin" (ayaklanma) başladı. Acaba bunun raperindeki rolü nedir?*

Celal Talabani: Gerçekten, Partimiz halkı Mart ayında meydana gelen "raperin"e hazırladı. Bunu doğrulayan belgeler de var elimizde. Kentlerde yürüttüğümüz faaliyetleri, partimizden Mustafa Nawşirwan Sayın Mesud Barzani'ye bildirdi. O'nun da cevabı şöyle oldu: "Doğru olanı yapmışsınız, ancak bu meselelerin altından çıkacak imkanımız yok." Yalnız "raperin" kıvılcım çıktığı an herkes, tüm parti ve gruplar ayaklandı. Halkı "raperin"e hazırlama, devlet yanlısı savaşçılara ulaşma ve kentlerdeki insanları silahlandırma yönündeki esaslı rolü YNK oynadı. Raperin komutanları Batufan bölgesinde, Şaklaw'a da savaşı yürüten Khosret Resul arkadaşımızdı. Süleymaniye de ise, Feridun Abdulkadir arkadaşımız, Kerkük'te Nawşirwan arkadaşımız yürütüyordu.

Al Wasat: *"Raperin"den sonra ne oldu?*

Celal Talabani: Ben yurtdışındaydım. Beyrut'ta bir konferans için hazırlıklar yapıyordu. Kürdistan bölgesinin tümü kontrolümüzdeydi. Bu sırada Irak hükümeti Güneydeki ayaklanmayı bastırmişti, tüm gücünü Kuzeye doğru kaydırıyordu. Böyle karışık bir durumda, Irak hükümeti, Barzan Tikriti'yi (Irak'ın Cenevre eski temsilcisi) diyalog için kontrolümüzdeki bölgeye gönderdi. Tikriti, Irak'ın bölünmesi dışında, Irak yönetiminin her türden müzakerelere hazır olduğunu belirtti. Bu görüşmede mutabakat sağlandıktan sonra, Barzan Tikriti ülke içinde, Amman'da Cenevre'de ya da herhangi bir yerde bizimle müzakerelere oturmaya hazır olduklarını ifade etti ve bir sonraki toplantı yerinin bizim tarafımızdan tespit edilmesini istedi. Bizim ve PDK'nin de dahili komutanlıkları da diyaloglar için ittifak yaptılar. Bu arada Sayın Mesud Barzani Irak yönetimine bir mektup göndererek diyaloga hazır olduğunu ilan etti. Fakat PDK'nin temsilcileri, Sayın Hoşyar Zebari ile Muhsin Dizayi Suudi Arabistan'a yapacakları bir gezi nedeniyle, 22 Mart'ta Barzan Tikriti Cenevre'de yapılması kararlaştırılan görüşmeye katılamayacaklarını bildirdiler. O nedenle PDK temsilcileri Suudi'den döndükten sonra heyet gönderme ve diyalog kurma çalışmaları başladı. Yalnız biz o dönem hiç vakit kaybetmeden, hükümetle diyalog kurmaktan yanaydık. Çünkü o sırada Kerkük dahi Kürdistan'ın tümü bizim kontrolümüzdeydi. Böyle bir durumda Irak hükümetiyle müzakerelere başlamak ve Irak Kürdistan'ının statüsünü belirleme konusunda, daha güçlü bir pazarlık yapma imkanına sahip olurduk. Ancak bu şansı yakalayamadık. PDK pazarlıklarda ağırlığını yitirdi; bu nedenle biz de bir heyet kurup göndermedik. Irak hükümeti bir kez daha tehditler dolusu

bir mektubu, Mukrim Talabani aracılığıyla Sayın Mesud Barzani'ye göndermişti. Bu mektupta dikkat çekici ve önemli bir nokta ise, mektubun Irak hükümetinin Güneydeki ayaklanmayı bastırıldığı bir sırada gönderilmesi ve bir benzerini Kuzey'de de yapacaklarının sinyali veriyordu. Aradan birkaç gün geçti; Saddam'ın ordusu Musul ilinden saldırıya geçerek Duhok'u işgal etti ve Kerkük'e karşı vahşi bir saldırı gerçekleştirdi. İnsanlar evlerini, mallarını terk ederek Türkiye ve İran sınırına yöneldiler. Burada uygulanan vahşet öyle bir boyuttaydı ki, savaşan askerler bile bu vahşetten etkilenecek mevzilerini bırakıp dağa kaçmışlardı.

Bu arada Süleymaniye'ye bakan Ezmer dağında ordunun önünü kestik. Tek bir neferin dahi "Meşazbacır" bölgesine girmesine izin vermedik. PDK de Şaklaw bölgesinde Irak ordusunun saldırısını geri püskürttü ve bir çok zırhlı aracı imha etti. Bu direnişimizden sonra Irak ordusu bizimle diyaloga geçmeyi kabul etti. Bizden ve PDK'den oluşan bir heyeti gizlice Bağdat'a gönderdik. Irak heyeti, Irak'ın güneyinde yaşayan bir takım mezhepsel çelişkilerden söz etmiş ve Kürtler gibi Irak yönetiminin de suni olduğunu Kürtlerle Federasyon konusunu bile tartışabileceklerini, ancak her şeyin Mesud Barzani ve Celal Talabani'nin hazır bulunmasıyla hal olabileceğini bizim heyete bildirmişti.

YNK'nin yürütmesi bir toplantı yaptı. Merkez konsey üyeleri 11 kişiydik. Bu 11 kişiden 10'u Irak'la diyalog kurma yönünde oy kullandı; yalnız ben karşı çıktım. Bundan hemen sonra yine Kürdistan Cephe bu yönde bir toplantı yaptı, yine benim dışımda herkes diyalog kurma yönünde oy kullandı. Diyaloga karşı olan mazeretimi şu iki nedenle bildirdim: Birincisi, bundan önce hükümete hep küfür ediyorduk; ikincisi ise, diyalog konusunda ben ikna değildim ve bizi zehirlemelerinden korkuyordum. Bir çok neden daha ileri sürdüm. Yalnız onlar kendi tavırlarında ısrar ettiler ve mazeretim kabul etmediler. Bana şunu söylediler; "Bütün bir ömrünü öldürme tehdidi altında geçirdin üstelik savaşçı peşmergelerden birisin. Bu konuda sizi anlıyoruz. Ancak bu diyaloglarda Kürt halkının çıkarları söz konusu, ne diyorsunuz?" Arkadaşların telkininden sonra iki şartla önerilerini kabul ettim: Bir: Kak' Mesud Barzani'nin kendi el yazısıyla – oldukça güzel bir el yazısı var- bir mektubu bana vereceksiniz. Kak Mesud mektubunda şunu yazacak: "Biz seni Bağdat'a göndermeyi uygun görüyoruz ve senin itirazına rağmen bu kararı almış bulunuyoruz". İki: Beraberimde götüreceğim kişileri seçmekte özgür olacaktım.

Onlarda bu önerimi kabul ettiler ve Kak Mesud'un eliyle yazdığı bir mektubu bana teslim ettiler. –O mektubu hala üzerimde taşıyorum çünkü o mektup, bu konudaki görevlerimi içeriyordu. Tüm şartlarının yerine getirildikten sonra ben de hükümetle diyalog kurma görevini kabul ederek, benimle birlikte gelecek şu isimleri

tespit ettim: PDK'den Sayın Nêçirvan Barzani, Demokratik Halk Partisinden Sami Abdurrahman ve Sosyalist Partisinden Sayın Resul Mamed. 8 Nisan 1991'de Bağdat'a gittik, çok sıcak resmi bir törenle karşılandık ve ilk akşam Irak Askeri İstihbarat şefi Tuğgeneral Wefik el Samiray'a misafir olduk. Eski bir dostum olan bu zat şimdi Irak'ın dışında yaşıyor. O akşam Sayın İzzet Ed-dewri ve Tarık Aziz bizi evde ziyaret ettiler; aramızdaki sohbet çok sıcak ve dostça geçti. Bu sohbette, onlara şu dört mesajı sunduk: 1. Irak'a Demokrasi. 2. Kürtlerin Hukuku. 3. Irak'ta İnsan Hakları. 4. Kürdistan'daki durumun normalleştirilmesi.

Onlar da Bu konulardaki taleplerimizi görüşmeye hazır olduklarını açıkladılar. Tabi onlarda bu konuları görüşmek için bizden bir komisyon kurmamızı istediler. Ancak bu aramızdaki samimi hava fazla devam etmedi. Çünkü Tarık Aziz, benim daha önce Almanya Dışişleri Bakanı Sayın Genscher'e, "Saddam Hüseyin'in bir savaş suçlusunu uluslararası bir mahkemede yargılanmasını öneriyor ve bu konuda sizi destekliyorum" şeklinde yaptığım bir açıklamaya dikkat çekti ve bu da aramızda gerginliğe yol açtı. Tabi Tarık Aziz'e hemen şu cevabı verdim: "Biz buraya diyalog kurmaya ve müzakere başlatmak için geldik, o açıklamayı tartışmaya değil."

Tarık Aziz'in tam tersine, Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin ile görüşmemiz çok sıcak bir ortamda geçti, bizi çok samimi bir şekilde karşıladı. Saddam Hüseyin'e onun Tarık Aziz'e ilişkin söylediği "O aşiretlerin kural ve geleneklerinden bir şey anlamıyor" sözlerini hatırlattım. Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin, kimyasal silahlar konusunu gündeme getirdi. Bunun üzerine, şunları söyledim: "Sayın Başkan, sizin büyüklüğüne karşı bir şey söylememişiz ve sizi herhangi bir şeyle suçlamamışız. Yalnız Irak hükümetini ve Baas partisini suçladık. Ancak şunu da ifade etmek gerekiyor: Kimyasal silahların Halepçe'ye karşı kullanılmasından sonra bize hiç bir şey kalmadı." Saddam Hüseyin de "Sizin Halepçe'ye ilişkin hislerinizi anlıyorum" dedi ve Sayın Mesud Barzani'nin de Bağdat'a geleceğini temenni ettiğini belirtti.

Al Wasat: *Kuveyt'ten söz açtı mı?*

Celal Talabani: Hayır, hiç Kuveyt'ten söz etmedi.

Al Wasat: *Morali nasıldı?*

Celal Talabani: Yok hiç anormal bir durumda gözükmüyordu. Çok doğaldı. Yalnız yüzünde hafif bir hü-zün vardı.

Al Wasat: *O'nun isteği Mesud Barzani'nin de gelmesi miydi?*

Celal Talabani: Evet, ona dedim ki. Mesud Barzani benim gibi değil, o yaralıdır. O'nun üç kardeşi, ve aşiretinden 6 bin insan kayıptır, hala bir iz bir haber yok onlardan. Eğer Mesud Barzani gelirse, bunları soracak ve akıbetlerinin açıklığa kavuşturulması isteyecek. Bunları

söyledikten sonra, Saddam da şunları söyledi: "Ben Mesud Barzani'yi iyi anlıyorum, onun durumuna ve hislerine karşı da saygılıyım."

Neyse Kürdistan'a geri döndük, ama dönünce ne görelim, Irak hükümeti bize verdiği tüm sözlerden caymış ve her şey değişmiş; bize şunları söylediler. "Demokrasi burjuvazinin bir talebidir. İnsan hakları da sosyalist bloka karşı Emperyalist bir komplodur." Ve Tarık Aziz'in, Kak Mesud Barzani'ye gönderdiği bir mektupta şunları yazılıydı: "Siz Kürtler'in Kerkük üzerinde sadece ağlama hakkı vardır, ki Araplar'ın Endülüs üzerinde ağladığı gibi. Şunu iyi bilin ki Kerkük bir Arap kentidir ve Kerbela gibidir. Bu bir Irak savaşıdır ve sizinle bu tür konuları tartışma konusu yapmamız mümkün değil." Durum böyle devam edince, diyalogların da sonu geldi.

"Seçimler ve Koalisyon"

Al Wasat: *O zaman sizde bir otorite kurdunuz?*

Celal Talabani: Hayır! Bu çabaların sonuydu. Ben ve Kak Mesud Bağdat'a görüşmeye gittiğimiz zaman, Saddam Hüseyin, bizi ayırdı ve her birimizle ayrı ayrı görüştü. Saddam Hüseyin bizimle hükümet heyetinin arasındaki görüşmelerin itiraz noktalarını sorunca, şunu söyledim: "Burada bize verilen tüm sözlerin bir kenara atıldığını görüyorum ve özellikle benimle Sayın Mesud Barzani'nin arasını açmak ve bizi birbirimize düşürmeye yönelik özel çabalar sarf ediliyor. Bu çabalar, bizi birbirimizden ayırmaz ve sizin de işinize yaramaz." Saddam'a şunları da söyledim: "Oğlunuz Uday'in sahibi ve yayın yönetmeni olduğu Babil gazetesinde yayınlanan bir makaleden çok rahatsız oldum." "Bire bir" başlıklı makalenin, özeti şuydu: Atalarımız (Saddam'ın aşireti) Kürdistan'a kaçmışlar ve Talabanilerin himayesinde yaşamışlar. Şimdi de iyilik sırası bizde, Talabani kendini af ettirmeye gelmiş." Bunun üzerine Saddam'a şunları söyledim: "Bakin siz Körfez Savaşı'ndan sonra kendi statünüzü biliyorsunuz ve siz şunu da çok iyi biliyorsunuz ki, ben kendimi af ettirmek için buraya gelmedim. O nedenle bu gazetede yapılan yorumu, kendi kişiliğime karşı yapılan bir hakaret olarak değerlendiriyorum". Ancak o bu konuda hiç yorum yapmadı. Bir de, ben ona "Taleplerimiz asgari taleplerdir, buna rağmen eğer siz kabul etmiyorsanız biz ne yapalım." deyince o da şöyle cevap verdi: "Size önerdiğimiz şartları kabul etmediğiniz takdirde -ki bu bir tehdit değil- o zaman tüm güçlerimizi, Kürdistan sınırları dahilinde saydığımız yerlerden geri çekeceğiz. O zaman siz de ne yapıyorsanız yapın." Ancak bu bir meydan okuma şeklindeydi. Ben, Bağdat'tan döndükten sonra Sayın Mesud Barzani de döndü. Tam o sırada Moskova'da askeri darbe olayı yaşandı. Kürdistanlı Cephenin içinde çelişkiler su yüzüne çıkmaya başladı. Sayın Mesud Barzani yalnız kendi par-

tisinin taraf olacağı bir antlaşmayı, Irak hükümetiyle imzalamayı düşünüyordu. Çünkü biz, o dönem öngörülen antlaşma metnini kabul etmiyorduk. Bu metinde, Kürtlere hiçbir hak hukuk yoktu; tam tersine Baas Partisini öven bir metindi. Bu, bir sürü çelişkiyi ve ihtilaf noktalarını beraberinde getirdi. Ne yapalım? şimdi, bazı kardeşlerimiz, yürütmenin ve meclisin oluşturulması ve bu kurumlar tarafından politikanın yürütülmesi için seçimi önerdiler ve seçim konusunda mutabık olduk. Bundan sonra, Irak hükümetinin emriyle, Irak ordusu Süleymaniye'den, Erbil'den ve Darbendixan'dan geri çekildi. Aynı zamanda Müttefik Güçler, Irak'a karşı "güvenlikli bölge" konumunu oluşturdu ve Irak ordusu tamamıyla bölgeyi terk etti. Tabii Müttefik Güçler'inin bu çabası insanların daha rahat ve güvenli bir şekilde yerlerine yurtlarına geri dönmelerini sağladı. Ancak şunu da belirtmem gerekiyor. Bu statü çerçevesinde de Irak hükümetiyle olan diyaloglarımızı kesmedik.

Her şey Irak rejimi yetkililerinin yapmak istediklerinin tersi oldu. Ha, bu yeni olağanüstü durum bizi geniş bir bölgeyi idare etmekle meşgul etti. Başlıcalar, Kürdistan bölgesindeki bankalarından tüm mal ve paralarının çekince, reel bir problemle karşı karşıya kaldık. Özellikle kasıtlı olarak bir sürü insan işe alınmıştı, işleri de yoktu ve problemler burada başladı.

1992 yılında bir seçim yapıldı ve seçimin sonuçları hemen hemen aynı çıktı. Biz, her iki parti de, seçim sonuçlarına itiraz ettik. Partimiz, özellikle Kerkük, Süleymaniye ve Erbil'in sonuçlarına itiraz etti. Çünkü bu kentlerdeki oyların çoğunu biz almıştık, PDK'de Duhok'ta oylarını çoğunu almıştı. Düşüncemiz şuydu: Bu kentlerde bir haksızlık var, söz konusu olan yerleşim yerlerindeki, seçmen sayısı oralarda oturan insanların sayısından daha çok ve sonuçlarına şüphelenildi. PDK'ye 44, YNK'ye 44 ve diğer küçük partilere de 12 sandalye veren yüksek konseyin kararında mutabık olduk. Ancak küçük partiler onlara ayrılan sandalyelerini kabul etmediler. Bunlar da YNK ile PKD arasına bölüşüldü. Bizim meclisteki sayımız 50, PDK'nin de 5 sandalye de Asurilere verildi. Tabii biz PDK'ye "siz parlamento başkanı seçmekte özgürsünüz", deyince onlar da bize başbakanlığı bıraktılar. Kürdistan hükümeti Dr. Mahsun Fuad'ın başkanlığında kuruldu. Yardımcısı da Daniyal Şewêş idi. Bakanlıklar, hükümet ve bürokrasideki görevler her iki parti (PDK-YNK) arasında bölüşüldü.

Al Wasat: *Hükümetin içinde anlaşamadınız mı?*

Celal Talabani: Hayır, hükümetin içinde anlaşma sağladık; birlikte çok güzel bir şekilde hareket ettik ve çok güzel işler de yaptık. Bazı küçük ihtilaf noktalarının dışında, aramızda herhangi bir çelişki çıkmadı. Ancak biz, PDK ile Irak hükümetinin arasında bir takım ilişkilerin olduğuna inanıyorduk. Biz bu ilişkileri eleştiriyorduk. İkinci Dönem Bakanlar Kurulu Khosret Resul başkanlığında göreve başladığı sırada, her iki taraf arasında

çok güzel bir birliktelik vardı. Hatta yurtdışı gezilerinde de bir taraf, diğer tarafın adına da konuşabiliyordu; her yönüyle birbirimize kefil olabiliyorduk. 1994'e kadar bu böyle devam etti. Qaladız'a olayına kadar da devam etti. Tabii bu Qaladız'a olayından sonra her iki parti arasında savaş başladı ve ben o sırada yurt dışındaydım.

Al Wasat: *Yani Kürdistan, o olaydan sonra mı savaşın girdabına girdi?*

Celal Talabani: Çatışmaların durdurulması için büyük bir çaba sarf ettim. Sayın Mesud Barzani ile de ilişki kurdum. Çünkü onunla şahsi ilişkilerim çok iyiydi. Onun benim kabul edebileceğim bazı şartları da vardı: Biri onun karargahını gözetleyen Şaqlawa ve Sefin dağındaki güçlerimizin geri çekilmesiydi. Bunu da hemen karar altına aldım ve bir şartla dedim; "Sizin de güçleriniz oralarda bulunmayacak." Bunu da Ahmet Çelebi ile Irak Komünist Partisi'nden Kerim Ahmet'in huzurunda yaptık ve hepimiz "yüzyılın sonunda kurulan bu ittifak" a bağlı kalacağımız sözünü verdik. Ancak bundan önce, Paris şartını da henüz imzalamamıştık. Sayın Mesud Barzani'nin Fransa'ya gidip, Başkan Françoise Mitterand'ın huzurunda o ahdi imzalaması gerekiyordu. Ancak gitmedi.

Daha sonra Şaklaw'a'daki evime yönelik bir saldırı gerçekleştirildi, bürom yakıldı. Ben yine gittim onlardan karargahımızı işgal etmemelerini istedim. Söz verdiler, ancak yine sözlerinde durmadılar.

1995'de çatışmalar yeniden başladı. Amerikalıların yanı sıra diğere bazı şahsiyetlerin araya girmesine ve parlamentonun bu konudaki kararına rağmen, onlar çatışmaların devamında ısrar ettiler. İran, çatışmaların durması için arabulucu olmak istedi ve İran'ın bu isteği de tarafımızdan kabul edildi. Sayın Mesud Barzani, savaşın durdurulması için çağrıda bulundu. Aramızdaki görüşmelere yeniden başladık. Fakat para etmedi, onlar yine de Erbil kentine karşı saldırıya geçtiler. Artık bu saatten sonra hiçbir arabulucu, bir sonuç alamadı, ta ki Erbil alınıncaya kadar.

Al Wasat: *Onlar daha sonra Irak ordusundan yardım istediler?*

Celal Talabani: Edindiğimiz bilgilere göre, PDK'nin Irak hükümetiyle ilişkileri vardır. PKD'nin Irak hükümetinden 12 zırhlı araç ve diğer bazı silahları aldığını biliyorduk. Irak ordusu tarafından Erbil kuşatıldıktan sonra, Barzani'nin güçleri Irak Cumhuriyet Muhafızları'nın yardımıyla, 31 Ağustos 1996 yılında güçlerimize saldırıldılar. Saldırıdan bir hafta önce Saddam'ın ordusunun Erbil'in yakınlarına geldiğini ve bize karşı saldırıya geçeceğini, Amerikan yetkililerine bildirmiştik. Ancak onlar da, "durumu gözetliyoruz" şeklinde bir cevap verdiler.

Amerika Dışişleri Bakanı yardımcısı Sayın Pelletreauyla bu konuda görüştüğüm sırada bana, "Eğer Saddam ile Mesud böyle ahmakça bir işe kalkışırlarsa, bunun

bedelini çok ağır öderler ve böyle bir hareketin neticesinden her ikisi de büyük bir zarar görür” dedi.

Askeri hareketliliğin Erbil etrafında yoğunlaşmasından sonra, Sayın Pelletrau ile bu konuyu tekrar görüş-tüm. O da beni teskin etti. Bunun üzerine ben, “Acaba sözlerinize güvenebilir miyiz?” dedim. O da bana şöyle cevap verdi: “Irak ve PDK tarafından yapılacak bir saldırıya anında ve çok şiddetli bir şekilde cevap verilecektir.” Daha sonra Amerikalı bir heyet gelip bizi ziyaret etti ve olası bir saldırının durdurulması konusunda kesin söz verdiler. Biz de bu verilen kesin sözlere dayanarak Amerika’nın bu sözlerini yerine getireceğine güven-dik. Ne yazık ki, iş güvendiğimiz gibi olmadı. Amerikalıların bize verdikleri kesin sözlere güvenmeseydik kurtarılması gereken bir çok şeyimizi kurtarabilirdik. Başka planlar geliştirerek karşı da koyabilirdik. Eşim Her-ro İbrahim Ahmet ve Politbüro’nun tüm üyeleri Erbil’deydi. Paralarımızı önemli eşya ve ağır silahlarımızı Erbil’den çıkarabilirdik. Bazı savunma hatlarını da geliştirebilirdik. PDK’nin saldırısını hemen geri püskürt-tük, Ancak yüzlerce tank ve ağır toplarla Erbil’e giren Irak ordusuna nasıl karşı durabilirdik.

Saldırının yapıldığı günün sabahında, Süleymaniye yakınlarında bulunan Qaraçolan’daki karargahımdaydım. Amerika yönetimiyle ilişki kurdum. Onlarda benden durumun gözetilmesini istediler. Öğlene kadar bekledim. Öğleden sonra, onlar, Ulusal Güvenlik Konseyi’nin toplandığı ve bu konuda bir karar vereceğini bana bildirdiler.

Al Wasat: Amerika’nın İran ve Suriye ile ilişkilerinizden dolayı sizi cezalandırdığı yönündeki görüşe, siz de inanıyor musunuz?

Celal Talabani: Öyle söylendi. Ancak burada Irak muhalefetinin imhası söz konusu. Ben de soruyorum: “Neden Amerikalıların ve onların yandaşlarının büroları Erbil’deydi. Irak Ulusal Kongresi ve Amerikanın diğer yandaşlarının tümü zarar gördü ve yüzlerce yandaşları ve üyeleri öldürüldü, esir alındı.

Al Wasat: Önce Erbil alındı sonra Süleymaniye?

Celal Talabani: Evet, aslında biz de Süleymaniye’nin kontrolü üzerinde duruyorduk. Ancak Irak ordusunun yoğun bir şekilde bölgeye girmesi ve Koysenceq’ın düşmesinden sonra, cephe şeklinde karşı koymama kararını aldık. Dağlara çekilerek gerilla taktiğiyle karşılık vermeye çalıştık. Amerika’nın “Savaşı durdurun” önerisini geri çevirdik ve Amerika yönetimine gerilla usulüyle savaşta ısrarlı olduğumuzu bildirdik. Bu konudaki kararlılığımızı Sayın Pleautro’nun kendisi Kongre’nin önünde şöyle ifade ediyor: “Celal Talabani, bölgeye dönünceye kadar savaşmakta kararlı görünüyor. Tüm ısrarlarıma rağmen, barış yönündeki tavsiyelerimi kabul etmedi.” Irak ordusunun yalnız Erbil’e girdiğini öğrenince, PDK güçlerine yönelik ciddi bir saldırı yapma kararını aldık.

Hemen Süleymaniye ve Koysenceq’ı fiilen aldık. Erbil sınırlarının kontrol noktalarına ulaştık. Tabi bu sırada iki hadise önümüzü kesti; biri, Irak resmi makamlarından gelen bir ultimatom, kısaca şunları içeriyordu: “Eğer siz Erbil’e doğru gelerseniz, Irak ordusu tüm gücüyle harekete geçecek ve Ağustos saldırısından daha şiddetli bir şekilde cevap verecek.” Diğer ikinci hadise de Sayın Pelletrau’nun bizimle ilişkiye geçerek benden sakin olmamı ve bulunduğumuz yerde durmamızı tavsiye etti. Ayrıca Amerika yönetimi Başkan Bill Clinton ve yardımcısı Al Gore gibi Amerikalı dostlarımızı zor durumda bırakma yönünde bir tutum almamızı istedi. Çünkü Amerika’da seçimler yaklaşıyordu. Bizim ilerlememiz Irak ordusunun saldırısına bir gerekçe olurdu. Ve Amerika’nın da müdahalesi söz konusu olurdu. Böyle kritik bir dönemde, Amerika ve İngiliz yetkililerinin tavsiyeleri üzerine ilerlemedik.

Al Wasat: Ayaklanmadan sonra yayınlanan şeyler doğru muydu? Acaba Barzani onların üzerinde ittifak mı yaptı?

Celal Talabani: Ben şimdi de bilmiyorum. Ancak kendi şahsi kanaatime göre doğrudur. Saniyorum Şeyh Ahmed, onlarla müttefikti ve durum normal seyrine döndü. Tüm bu olaylardan sonra, Kürt aşiretleri Irak hükümetine desteklerini ilan ettiler. Partinin üyeleri dışında kimse sahada kalmadı. Süleymaniye’de, Erbil ve Kerkük’te biz savaşçıların sayısı 400’ü geçmiyordu. Duhok bölgesinde Melle Mustafa Barzani ile birlikte ancak 300 civarında savaşçı kalmıştı. Hükümetin bu özel duruma karşı bazı icraatları oldu. Parti kapatıldı, yayınları yasaklandı, mallarına el konuldu. Doğrusu, merhum Melle Mustafa Barzani de silahlı mücadelenin devam ettirilmesinden yana görünmüyordu. Daha çok Suriye yetkilileriyle ilişki kurmaya çalışıyordu. Mısır devletiyle de diyalog sağladı. Mısır’dan siyasi iltica talebinde bulundu. Ancak Mısır bu talebi kabul etmedi. Daha sonra bu talebini Türklere yöneltti onlar da red cevabını verdiler. Tüm bunlardan umut kalmayınca Irak hükümetiyle bir görüşme yapma çabasına girdi. Hükümet de görüşme için Musul bölgesi komutanı Tuğgeneral Hasan E’bud’a görev verdi. Onların amacı Melle Mustafa’yı uygun bir yere çekme ve daha sonra uçaklardan yapılan bombardımanla onu imha etmekti. Nitekim böyle oldu da. Ancak Melle Mustafa görüşmeyi iptal etti. Böyle karışık bir durumda, komünistler hükümete karşı geniş bir saldırı düzenledi. Sloganları da şuydu: “Kürdistan’a barış ve Kürt sorununa siyasi çözüm”. Bu hareketin içerisinde tanınan çok önemli yurtsever şahsiyetler de yer aldı ve bu konuda Abdülkerim Kasım’a bir çağrı da yaptılar. O döneme kadar silahlı mücadele konusunda partimiz henüz bir karara varmamıştı ve Abdülkerim Kasım’ın Kuveyt’i kendi tarafına çekmek için görüş birliği yönündeki kararlarıyla mutabık idi. Bu nedenle Melle Mustafa affını dileyen ve hükümetle ilişki kurmaya ha-

zır olduğunu ifade eden bir telgrafı Abdulkerim Kasım'a gönderdi. Ancak Irak hükümeti ret etti ve Abdulkerim Kasım bizden Bağdat'a bir heyet göndermemizi istedi. Nuri Şewêş'i bilfiil Bağdat'a gönderdik. Nuri Şewêş'in görüşmesi sırasında, Abdulkerim Kasım bizim gerçekçi olduğumuzu ancak Barzani ile olan ilişkilerimizin açtığı yarıyı dile getiriyor, ancak bu konuyu da geri çevirdik. Melle Mustafa Barzani Behdinan bölgesinde kaldı. Süleymaniye ve Kerkük bölgesindeki savaşçıların komutanlığında ben yapıyordum. Erbil'de ise Merhum Ömer Mustafa Debbabe savaşı yürütüyordu.

1961 Aralığında 12 merkez komite üyeleri ile bir toplantı düzenledik. Toplantımızın gündem konusu; Savaşıp savaşmayacağımız idi: Toplantının sonunda bir gerilla savaşı metodun takip edecek bir örgütün kurulmasına karar verdik. Tabii bu örgüt barış ve diyalog ortamından da uzak durmayacaktı. Biz "Irak'a Demokrasi, Kürdistan'a Otonomi" sloganını ön plana çıkardık ve vazgeçilmez bir hedef olarak kabul ettik. Bu karara merkez komite üyelerimiz karşı çıktılar. Birincisi üstar Ali Abdullah idi. Bu zat, şimdi Kürdistan Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısıdır. Bu kişinin karara karşı çıkış nedeni şu idi: Bir devrime kalkışma kararı yanlışır. Çünkü Abdulkerim Kasım milliyetçilerin baskısına dayanmayarak demokratik düşüncelerine geri döner. Üstelik onun elinde çok az seçenek var. İkincisi de Merhum Yarbay Nuri Ahmed Taha idi. Bu zat da Mahabad Cumhuriyeti'nde emeği çok geçen bir subaydır o da kendi kişisel deneyimleri ışığında şu karara vardı. "Barzani'nin önderliğini yaptığı hareketin sonu hüsrana neticelenecektir." Eylemlerimiz 1961 yılı sonlarına doğru gerilla savaş biçiminde başladı, sonra da genişledi.

Al Wasat: Ne zamana kadar?

Celal Talabani: Bu eylemlerimiz 1962 yılına kadar normal bir şekilde sürdü ve 1963 yılına kadar iyice alevlendi ve genişledi. Ben de, bu kritik süreçte hem politbüro üyesiydim hem de savaşçılar ile dağdaydım. 1963 yılının yaz mevsiminde Melle Mustafa Barzani, Rewanduz bölgesine gitti ve Bale yöresine yerleşti. Ondan sonra o bölge Barzani'nin karargahı durumuna geldi, ve bu 1975'e kadar sürdü. Bu süreç esnasında bir "askeri komite" teşkilatı kuruldu. Bu komitenin görevi silahlı eylemleri yönlendirmek ve kontrol etmektir. Ben de, bu komiteden sorumluydum. 1962 yılı yaz mevsiminde bizim ile Baas partisine muhalif bir gurup arasında bir görüşme gerçekleşti. Görüşmede, partimiz politbüro üyesi merhum Salih Yusuf temsil ediyordu. Baasçıların temsilcisi de, Baas Partisi'nin merkez komite üyesi Ali Sahil S'adi idi. İttifakımız da şu husus üzerine kuruldu: Abdulkerim Kasım yönetimine karşı bir askeri girişimde bulunmaları halinde, onları destekleyecektik. Aynı zamanda Merhum Tahir Yahya da Kürt kökenli yarbay Kerimi Qerani aracılığı ile genel sekreterimiz İbrahim Ahmet ile irtibata geçti. Genel sekreterimize şunu söyle-

mişti: Orada bir hareket var. bünyesinde milliyetçileri ve Baasçıları topluyor. Gayeleri Abdulkerim Kasım iktidarını ortadan kaldırmak ve bizim ile de ittifak kurmaktır. Üstar İbrahim Ahmet bu şartlarımızı (Kürt milletine otonominin tanınması, Kürdistan'a Melle Mustafa Barzani'yi askeri komutan olarak atanması, yeni kurulacak hükümette Kürtlere 4 tane bakanlık verilmesi, Abdulkerim Kasım döneminde yasaklanan demokrasi ve özgürlük taleplerinin serbest bırakılması) ona sunduktan sonra, o da olumlu yanıt verdi. Bu arada Abdulkerim Kasım iktidarına karşı uyanış hareketi genişledi ve tenfiz süreci başladı. Petrol işçileri grevi ve öğrenci gösterileri Ocak 1963'e kadar sürdü. Ondan sonra, hükümet yetkilileri bizim ile irtibata geçtiler. Bizden yeni hükümette görev alacak Kürt kökenli 4 bakanın isimlerini talep ettiler: Mustafa Barzani de, Baba Ali, Şeyh Mahmut, Fuad Arif, Celal Talabani ve Bekr Abdulkerimi'nin isimlerini verdi. Ben kabul etmedim.

Al Wasat: Neden?

Celal Talabani: Çünkü ben Baasçıları temiz görmüyordum, kanlı olaylara bulaşmışlardı. Ben de bu sorumluluğu üstlenemezdim. Ayrıca beni Adalet Bakanı olarak tayin edeceklerdi. Hangi Adalet bunların gölgesinde tahakkuk edilebilirdi? İtirazım üzerine ismim şehit Ali Askeri'nin ismiyle değiştirildi. 8 şubat sabahında ihtilal hareketi ayaklandığı zaman, ben Melle Mustafa Barzani'yle birlikteydim. Ben onu uykudan uyandırdım: "Mamo" kalk darbe olmuş." dedim. Bağdat'tan temsilcimiz de hareketi teyit ederek bize bir telgraf çekmişti. O zaman anladım ki bizimle ittifak eden grup, bu hareketi yapmış. Harekattan iki veya üç gün sonra, Kürt kökenli yarbay Kerim Karani yanında Irak zindanlarında tutuklu bulunan Melle Mustafa Barzani'nin oğlu Lokman'ı da bir iyi niyet göstergesi olarak getirerek yanımıza geldi ve bizden yeni hükümetle görüşmemizi ve Bağdat'a bir heyet göndermemizi talep etti. Fakat hareket başarıyla meydana geldikten sonra başkan ile politik büro arasında ihtilaf baş gösterdi. Çünkü başkan, Kürtlerin tüm kent ve kasabalarını işgal etme emrini vermiş ve Kürt hareketine karşı sindirme planını tezgahlıyordu ve yanımızda yer alan hükümet karşıtı tüm avukatların desteğinin yanı sıra, Abdulkerim Kasımcı ve Komünist Subayları da kendi tarafına çekmeye çalışıyordu. Böylece bizi zayıf düşürmeye çalışıyorlardı. Çünkü biz bu muhalifler ile beraber güçlü bir merkezden hükümetle görüşmelere katılabıldık; bize karşı hükümetin bir kötü niyet gösterisi olarak da verdiği ilk sözünü de tutmamıştı. Çünkü yeni hükümet, ne Kürdistan otonomisinden ne de Melle Mustafa Barzani'yi Kürdistan bölgesine askeri komutan olarak tayin etmesinden söz ediyordu. Sadece hükümet bazı muğlak ifadeler ve genel kelimelerle yetindi; tabii onlar da gayeyi ifa etmekten çok uzaktılar.

Mustafa Barzani, onlara yeni bir fırsat daha vermedi tercih etti ve bir hüsniyet göstergesi olarak beni ve Sa-

lih Yusufi'yi Bağdat'a yolladı. Biz de Bağdat'a gittik ve lüks bir otele yerleştik; aynı gecede zamanın Genel Kurmay Başkanı Tahir Yahya, bizi ziyaret etti "ve hala sözünde misiniz" diye bana sordu. Ben de "Evet." dedim ve ekledim "ya siz?" o da "evet" diye yanıtladı. Onlar yeni hükümette Baba Ali şeyh, Mahmut Fuat Arif'i bakan olarak atamışlardı. Ben ismimi sildirmeme ve yaptığımız ittifaka muhalif olmama rağmen ikinci gün ben de Cumhurbaşkanı Abdulselam Arif, Başbakan Ahmet Hasan el Bekr'i nezaket ziyaretinde buldum. Kürt halkı hakkında konuşmaların dostane olduğunu gördüm. Cumhurbaşkanı Abdulselam Arif, konuşmasında, "Sevgili Kürt halkı", "Sevgili Kürdistan" diye hitap ediyordu. Bu da beni çok sevindirdi. O günlerde Komünist Partisi ile de aramız iyi bir dostluk vardı. Biz onun üyelerine Kürdistan'dan dışarıya geçmelerine imkan sağlıyorduk. Şahsen benim iki tane otomobilim vardı; birisini bu işe tahsis etmiştim; otomobillerim arama ve kontrol için durdurulmuyordu. Ben, Merhum Selim Farrıs ve Yarbay Said Matar'ının dışarıya çıkarılmalarına yardımcı oldum. Tabii bu da Baasçıları endişelendirdi ve bundan dolayı benim, Ali Salih S'adi ile yaptığım ilk görüşmede, aramızda tartışma çıktı ve bana; "Siz komünistlere yataklık ediyorsunuz" dedi. Ben de ona Komünistler hakkında görüşlerimizi anlattım ve özetle şunları söyledim: "Biz, sizin komünistlere reva gördüğünüz sindirme ve yok etme politikanıza taraftar değiliz; lakin size karşı askeri eylemde bulunan herhangi bir hareket ve güce de kapımızı açıp destek sunmayız."

Al Wasat: *Ali Salih S'adi sert miydi?*

Celal Talabani: Sertti. Ancak ileri görüşlüydü. Zaman zaman bilinen o sert mizacının tersine hareket ediyordu, Bir örnek vermek gerekirse; Kahire ve Cezayir'e yapacakları resmi görüşmelere beni de beraberinde götürmek istediler. Ali Salih S'adi bana şunları söyledi: "Kürt sorununu Irak'ta çözemediğimiz için değil, Başkan Cemal Abdulnasır ve Başkan Ahmed bin Bella'nın da görüşmelere eşlik etmeleri için Kahire ve Cezayir'e gidiyoruz." Bu da Ahmet Hasan el Bekr'i; "biz, size, yani Kürt halkına otonomi vermeye hazırız; lakin Abdulnasır rahat duracak mı, bunu aleyhimize kullanmayacak mı?" söylemesine itti. Ali Salih S'adi de şöyle diyordu: "Cemal Abdulnasır bizim tesirimizi azaltır ve derki; -Baasçılar Irak'ı böldüler- onun için ona muvafık olmak gerekir." Onların kendi komünist muhaliflerini sindirmek, yok etmek ve kendi rejimlerini sağlamlaştırmak için zamana ihtiyaçları vardı. Amaçları bizimle ittifak kurmak değil zaman kazanmaktı. Ben Kahire seferinden tereddütlüydüm. Çünkü ben, sefer konusunda arkadaşlarımla onayını almamıştım. Ek olarak da iki Kürt kökenli bakan benim seferimin mesuliyetini üstlenmişlerdi. Bu seferden dolayı Melle Mustafa Barzani de benden küsmüştü. Bu konu olduğu gibi "Rahlatün Ricalin Suc'an" kitabında da sabittir. Mezkur kitabın yazarı di-

yor ki; "Ben Celal Talabani ile havaalanında karşılaştığım zaman, ona, Melle Mustafa Barzani'nin küstüğünü bildirdiğim zaman, korkudan yüzü sapsarı oldu. Oysa ben, Celal Talabani'nin çok ileri görüşlü olduğunu biliyordum ve Araplar'la özellikle de Başkan Cemal Abdulnasır ile diyalogun önemini idrak ettiğini tahmin ediyordum." Uzun lafın kisası, ben tarih için, Ali Salih S'adi ile Kahire seferine çıktım. O uçakta bana "Biz Irak komünist Partisi önderliğini tutukladık" dedi. "Siz onlara ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordum. O da "Biz onlarla barışı, birbirimizi anlamayı ve ittifaka ulaşmayı hedefliyoruz. Bu da biraz kan dökmeyi gerekli kılıyor" dedi. O zaman Baasçılar komünistlerin çoğunu idam etmişlerdi bile. Biz Kahire'ye vardık; Başkan Nasır'la görüşme yaptık; o da devrimi ve başarısını kutladıktan sonra, "Ben sizin beni iyi dinlemenizi umuyordum. Ben Abdülkerim Kasım grubundan hiç kimsenin öldürülmesine razı değilim, Mehdavi dışarıda hepsine de üzülüm; Mehdavi'nin öldürülmesine ne üzülüm ne de sevindim." dedi ve ekledi; "Abdülkerim Kasım devrime komuta etti, ve özgür subaylardan biriydi; onun öldürülmesine gerekçe olabilecek hiçbir şey yoktur." Başkan Cemal Abdurnnasır'ın gündeme getirdiği ikinci nokta da, komünistlere yönelik öldürülme eylemlerinin durdurulmasıydı. "Çünkü idam ve öldürmeler tüm dünyada, özellikle de sosyalist blokta, sizi zor durumda bırakır ve sıkıntılar yaratır; hem de insanları körü körüne öldürmek doğru bir şey değildir." dedi Başkan Abdulnasır bu konuşmasının yönünü Irak heyetine çevirdi. Bu heyette Ali Salih S'adi başkanlık ediyordu ve bu heyet şu kişilerden oluşuyordu: Savunma Bakanı Salih Mehdi Ammaş, Dış İşleri Bakanı Talip Sebip, Halk Heyetleri Temsilcisi Edip Cıdır, Muhendisler Birliği temsilcisi ve bir de ben vardım. Ali Salih S'adi başkan Abdulnasır'dan, Kürt sorunu ile ilgili, Kürt heyetiyle özel görüşmesini istedi ve beni Kürdistan Demokratik Partisi temsilcisi olarak ona takdim etti. Başkan Nasır bilfiil benimle ve Kürt kökenli bakan Fuat Arif ile özel bir görüşme yaptı. Ben görüşmemizde Arap birliği, Irak toprak bütünlüğüyle ilgili görüş ve anlayışımızı Başkan Nasır'a anlattım. Otonomi ile ilgili tezimizi anlattım. Benim anladığım kadarıyla Başkan Nasır her iki konuda da iyi duyumlar aldı. Siz bu konuyu "el Ekrad" kitabında DR. Cemal Attasi'nin yazdığı önsözünde de bulabilirsiniz. O da Başkan Cemal Abdurnnasır'ın Celal Talabani Kürt sorunu ile ilgili yaptığı açıklamalardan memnun kaldığını hatırlatıyor. Bu gerçeği Fransız Gazeteci Arik Rolo'da "Le Monde" gazetesinde doğruluyor. Ben de Başkan Nasır'a onun şu sözlerini hatırlattım: "Biz Arap milliyetçileri olarak bizim ulusal sorunlarla ilgili komünistlerinki gibi kesin çözümlerimiz yoktur. Örneğin bir komüniste, uluslar sorunu ile ilgili bir soru sorulduğu zaman hemen, o konu ile ilgili Lenin'in ya da Stalin'in bir kitabı kütüphanesinden çıkartıp, ulusların sorunu ile ilgili 'işte çözü-

mümüz bu' der. Lakin biz Arap milliyetçileri olarak, şablon çözümümüz yok. Onun için biz bu konuyu tartışıp değerlendireceğiz. Siz Cezayir'den döndükten sonra sizinle ayrıca konuşuruz"... İyice hatırlıyorum. Biz Cezayir'e hareket ettik; gördük ki başkan Ahmed bin Bella, Kürt sorunu konusunda Başkan Nasır'dan daha açıktı. O mütevazı bir şekilde bizimle ilgileniyor ve bize yakın ilgi gösteriyordu. O Irak heyetine hitaben, şunları söyledi: "Kardeşlerim, siz hemen suretle Kürt halkına otonomi haklarını verin. Bizler de bir süreçte Cezayir de otonomiye razıydık. Ama Fransızlar bizimle zıtlasmaya kalkışınca, o zaman biz bağımsızlıktan başka bir şeye razı olmadık. Bunun için size tavsiyem, Kürtlere hemen ulusal haklarını tanıyıp verin ve bölgedeki duygu ve hisleri kazanın, bunu siz yaptığınız zaman ne İran ne de başkaları size karşı Kürt sorunu kartını kullanabilir."

Biz Kahire'ye döndüğümüzde Başkan Nasır, bizi karşıladı ve bana "Konuyu düşündüm! Birleşik Irak sınırları içerisinde size otonomiye teyit edip uygun buluyorum. Fakat Celal kardeş, şu sözlerimi ağızından çıkarttığı gibi, Mustafa Barzani ve Kürdistan Demokratik Partisi yönetimine aktarmanı istiyorum: Önce Irak vatanının bölünmez bütünlüğünü ilke edip, onun sınırları içinde otonomiye kabul etsinler. İkincisi, siz otonomiye talep ettiğiniz zaman bunu da 'Irak'ın içinde istiyoruz' diye beyan edin. Üçüncüsü, Arap birliğine karşı çıkmayın. Dördüncüsü, İran şahına karşı uyanık ve dikkatli olun; çünkü o Kürt meselesini kendi kişisel çıkarları doğrultusunda kullanmak istiyor. Size ihtiyacı kalmadığı zaman, Kürt halkını ortada yalnız bırakır." dedi.

Biz Bağdat'ta döndükten sonra ortak bir toplantı yaptık ve üzerinde ittifak sağladığımız konuyu yani otonomiye talep ettik. Ancak onlar bize, "Devrim Komuta Konseyi toplandıktan sonra size cevabı vereceğiz." dediler. Biz bilfiil üstat Hazım Cevat'ın başkanlığını yaptığımız bir hükümet heyetiyle toplantı yaptık. Hazım Cevat o zaman hem Baas Partisi bölge sekreteriydi, hem de bir devlet bakanıydı ve Hazım Cevat konuşmasına şu noktalara işaret başladı; "Biz sadece otonomi değil aynı zamanda, Kürt ulusunun, kendi geleceğini kendisinin belirleme hakkının tanınmasından yanayız. Ve Kürt milletinin de 'Sosyalist Kürdistan Cumhuriyeti' kuracağı günü de görmeyi temenni ediyorum. Lakin belli bir süreçte ve geçtiğimiz zor şartları göz önünde bulundurarak biraz daha beklemeniz gerekiyor diyorum." Tabi ben de hemen Hazım Cevat'a temiz duygularından dolayı teşekkür ettim ve ekledim: "Biz bağımsızlığı değil, Kürdistan'a otonomiye istedik; yani sizin bahsettiğinizin yarısını talep ediyoruz." O da bana cevaben; "Yarın size cevap vereceğiz" dedi. İkinci gün de Devrim Komuta Konseyinin çağrısı üzerine, merhum Salih Mehdi Ammaş ile bir görüşme yaptık. Heyetimiz, Celal Talabani, Muhammed Said Haffaf, Baba Ali, Fuat Arif ve Salih Yusufi'den oluşmaktaydı. Görüşmede Ammaş, bize "Size

otonomiyi verme hususunda hemfikiriz." dedi ve benden istediğimiz otonominin metnini hemen yazmamı talep etti. Metni Devrim Komuta Konseyi heyetinin üyelerinin onay ve oylamasına sunacağını söyledi. Fakat onlara otonomi antlaşmasını uygulamak için 4 ay süre vermemizi istedi. Ben de onlara bize verdikleri taahhütleri hatırlattım. Ve Kürt heyetinin kendi arasında, gelecek stratejiyi belirleme ve tartışma fırsatını vermeleri istedim. Tabi o günler de otonomi meselesi ikinci İsrail devletinin kurulmasına eşit anlamda Arapların gündeminden düşmüyordu ve aynı seviyede konuşuluyordu. Biz Kürt heyeti olarak kendi aralarımızda toplandıktan sonra Melle Mustafa Barzani'ye danışmayı kararlaştırdık ve bilfiil ben, Melle ile irtibatı kurduktan sonra, Melle Mustafa, hiçbir ittifakı kabul etmeden hemen Kürdistan'a dönmemi istedi. Ondan sonra ben, gidip hükümete Melle Mustafa Barzani'nin isteği üzerine Kürdistan'a döneceğimi bildirdim. Kürdistana döner dönmez hemen Kahire ve Cezayir ziyaretimi bir rapor halinde, seferimden dolayı benden küskün olan Melle Mustafa Barzani'ye sundum. Ben ziyaretimin büyük önemini, her iki Cumhurbaşkanı; Cemal Abdunasır ve Ahmed bin Bella ile yaptığım görüşmeyi ve görüşlerimizi onlara aktardığımı ve her iki başkanın da onay ve desteğini aldığımı Barzani'ye ifade ettim. O da bu güzel haberleri dinledikten sonra çok sevindi.

"Kürt Ulusu ve İlk Defa"

Irak hükümeti Tahir Yahya başkanlığında bir heyeti Kürdistan'a görüşmelerde bulunmak üzere gönderdi ve heyetle birlikte Devrim Komuta Konseyi'nin bir mesajı da gönderilmişti. Mesajda, Devrim Komuta Konseyi "ademi merkezîyet" esasına göre Kürt ulusunun hukukuna karşı saygısını ilan ediyordu. İlk kez Kürt ulusu kelimesi kullanmasına rağmen, yine de onlar otonomi deyimini ademi merkezîyet"le değiştirmişlerdi. Tabi bu da Melle Mustafa'nın mesajı ret etmesine ve sert bir çıkış yapmasına neden oldu. Biz de alternatif bir tasarı hazırlamaya başladık. Doğrusu ben bu tasarıya eşlik etmedim. Tasarayı kurmay yarbay Kafi Abdulrabi hazırladı. Tasarının içeriği otonomiden ziyade federatif bir tasarıydı. Çünkü tasarıda, Kürdistan'da Irak ordusunun bütün nizamı silahlara sahip olduğu yerlerde, görev yapacak bir Kürt ordusunun kurulması talep ediliyordu. Bu tasarı, Irak hükümetine halk heyeti olarak üstat Faik Samiray'ın başkanlığındaki Kürdistan'a göndermiş olduğu heyete sunuldu. Üstat Faik Samiray'ın dışında Hüseyin Cemil ve bazı Iraklı belli şahsiyetler de bu gruba eşlik etmişlerdi. Bu heyet, Raniye yakınlarında yer alan Çuwarqurne köyünde Melle Mustafa Barzani ile bir araya geldiler. Tasarımızı da tartıştılar ve tasarı ile ilgili görüş ayrılığı baş gösterdi. O süreçteki Sovyetler birliğinin tavrını açıklamak için elçilikten Zayid Seyf adında bir kişi

Bağdat'ta bir otelde beni ziyaret etti. konuşmamız kayıt ediliyor korkusuyla gizlice kulağıma; "Merkezi hükümet ile diyalogu sürdürün" dedi. O zaman Başkan Abdunhasır ve diğer Araplar bize diyalogdan istifade edin, Baasçılarla tekrar bir çatışmadan kaçınmın dediler. Sizin de bildiğiniz gibi o zaman Moskova yönetimi partimize mal yardımında bulunuyordu ve Abdülkerim Kasım'ı da aşırı derecede silahlandırıyordu.

Al Wasat: *Siz İran'dan silah alıyor muydunuz?*

Celal Talabani: Hayır, bizim İran ile 1963'e kadar herhangi bir irtibatımız yoktu; İran'ın bizim ile irtibat kurmak istemesine rağmen. Lakin İran Şubat Devrimi'nden ve Abdülkerim Kasım'ın öldürmesinden sonra bizim ile irtibatını kesip yeni hükümeti tanıyarak destekledi. İranlılar, Iraklılar ve Türkler bize karşı ortak bir hareket merkezi kurdular. Bu ortaklaşa merkezin kararı Kerkük şehriydi. Amaçları bizim ile Irak ordusu arasında bir çatışma vuku bulması halinde hemen fiili olarak çatışmaya katılıp Irak ordusuna destek sunmaktı. Biz Kürtler olarak, Mart ayındaki Newroz kutlamaları çerçevesinde bir durum değerlendirmesi toplantısı yaptık. Bu toplantıya partimizin askeri komutanları ve çoğu Kürt aşiret reisleri katılmıştı. Toplantıyı merkezi hükümetle ilişkileri tartışmak üzere, Koysenceq kentinde düzenlemiştik.

Bu toplantıda merkezi hükümeti ile görüşmeler de bulunacak 11 kişiden oluşan bir heyetin teşkil edilmesine karar verildi. Ben de Melle Mustafa Barzani'nin tavsiyesi üzerine, heyetin başkanı olarak seçildim. Bu arada Irak hükümeti gayri resmi olarak üstat Faik Samiray'ın başkanlığındaki üstat Abdulaziz Eddewri, Hüseyin Cemil, Merhum Rıza Eşebibi ve Baasçı şahsiyetlerden bir halk heyeti oluşturmuştu. Biz Kürt heyeti olarak, bu gayri resmi hükümet heyetiyle Özerk yönetim ve özerk yönetimin hudut ve bölgesini tartıştık. Ben, bu heyete Kürt sorunu ile ilgili bende bulunan merhum Fuad Rikabi'nin bir mektubunu - Kürdistan ve Kürt özerk yönetimiyle ilgili Nasırcıların, Baasçıların, Milliyetçilerin ve Kahire'de mülteci durumunda olanların kabul etmiş olduğu görüşleri ve Başkan Abdunhasır'ın Kürtlere otonomi verme tavsiyesini içeren mektubu- üstat Faik Samirayı'ye sundum, ve "siz kabul ediyor musunuz?" diye sordum. O da aynı soruyu bana sordu. Böylece biz kabul ettik. Ondan sonra o "sorun çözülmüştür." dedi. Fakat ondan sonra onlar, bu mektup doğal şartlarda yazılmamış bahanesiyle vazgeçtiler. Bir sonuca varmamakla birlikte aramızda iki gün tartışma sürdü.

Ben Bağdat'ın Samiramis otelinde bulunduğum zaman bir kişi yanıma "iki kişi seninle görüşme istiyor" dedi. Baktım, o iki kişiden birisi, Irak Arap Milliyetçileri Hareketi bölge sekreteri Selam Ahmed, diğeri Amerikan Üniversitesi mazunu Naif Khawatme. Yanlarında Abdullilah Nasrawi adında bir kişi daha vardı. Biz oturduk, bana; "Biz Irak hükümetini devirmek için, bir as-

keri ihtilalin planı içerisindeyiz." dediler. Harekete katılmam teklifinde bulundular. Onlara, "hedefiniz ne?" diye sordum. "Baas'tan kurtulmak" dediler. Ve eklediler "Çünkü onlar Arapların birleşmesini istemiyor ve demokrasi düşüncesinde de samimi değildirlere." "Baas Partisi'ni ortadan kaldıracak her türlü hareketi destekliyoruz, fakat size eşlik edecek bir gücümüz mevcut değildir; lakin biz size karşı herhangi bir çalışma içerisinde bulunmayacağız" dedim. Onlar da kalkıp gittiler. Ben o tarihten yani 1963'ten itibaren Üstad Naif Khawatmeyi tanıdım. 1963 Nisan'ında üçlü birleşme -Mısır, Irak ve Suriye- gündeme geldiği zaman ben de Kürt heyeti adına bir hatırlatmada bulundum: Eğer Irak şimdiki haliyle kalacak ise, biz otonomi talep ederiz; eğer bir federalizm temelinde bir bütünleşme ve birleşme gerçekleşecek ise, o zaman biz otonomiyle yerinmez, ondan daha büyük bir statüyü isteriz; eğer iltihak esasında bir birleşme meydana gelecek ise, o zaman Kürdistan'ın da ancak 4. Bölgesi arasındaki bir birleşmeyi savunuruz. Mayıs ayında Kahire'ye gitmem istendi; ben de gittim Kahire'ye ve Başkan Nasır'la konuştum ve ona: "Baasçılar adınıza konuşuyorlar" dedim. "Yalan söylüyorlar keşke sizinle anlaşma bilseydiler biz bu antlaşmayı burada imzalasaydık" dedi. Ben Kahire de bulunduğum vakit Arap milliyetçileri hareketinin ihtilal planı tasfiye edildi. Harekatin önder kadrosu ve komutanları, Selam Ahmed ve Naif Khawatme de dahil hepsini yakalayıp tutukladılar. Benim de adım onlarınkine karıştırıldı. Yani bu olay Bağdat'a dönmemi imkansız kıldı. Önemli olan ben, bu doğrulanmayan haberi Başkan Abdunhasır ile görüştüm, o da, Irak'a dönmememi tavsiye etti; Beyrut'a gitmemi önerdi. O zaman bir basın toplantısı düzenledi ve bana şunu söyledi: Beraber olduğunuzu açıkla onlar sizi ikinci İsrail'e benzetiyorlar. Bu çok yanlış bir anlayış, siz Müslümansınız; siz topraklarınızı savunuyorsunuz; siz başka bölgelerden Filistin'e göçmediniz; siz Arap ulusu ile beraberiniz, karşıtı değilsiniz; siz barış ve politik çözümlü istiyorsunuz, savaşı değil." Bilfiil Beyrut'a gittim Haşim Ebu Zahir ve Nasırcı gazeteciler bana yardımcı oldular. Ben de Irak'a dönmeyi ret ettim ve Avrupa'ya gitmeyi kararlaştırdım. Ben Avrupa'da bulunduğum sırada, Baasçılar Kürdistan bölgesine karşı geniş çaplı bir saldırıya geçtiler. Baasçılar bu saldırıyı İran ve Türkiye'nin desteğiyle 10 Haziran da başlattılar. Baasçılar bunu savaş değil gençler için bir yaz tatili ve istirahat hareketi idiası ile gerçekleştirdiler. Biz birkaç gün içinde Kürt isyanını bastıracağız dediler. Ben Paris'te bulunduğum zaman bana iki telgraf geldi, ilki Irak savunma bakanı Salih Mehdi Ammaş'ın bir belgesi idi o belgede Arapların başkenti konumundaki Mısır'ın Kürt milletine sunduğu desteğinden dolayı kınıyordu ve bir Irak darbimeselesisiyle son veriyordu ikinci telgrafta gizli amaçlı Irak savunma bakanlığından gelmişti o da Irak, İran ve Türkiye işbirliği ile ilgiliydi. Ben bu iki belgeyi de üstat Hasan Heykel'e verdim; Paris'te bulunuyordu o

zaman. O da bana; "Ben doğruluğunu inceleyeceğim ondan sonra yayınlayacağım sözünü verdi ve yayınladı.

"Perez benim ile görüşmek istiyor"

Paris'te Dr. Kamran Ali Bedirhan ile görüştüm. Bir gün Kamuran, "İsrail'in Savunma Bakan yardımcısı Şiman Perez sizinle görüşmek istiyor." dedi. Arkadaşlarımla görüşünceye kadar bana bir süre vermesini istedim. Aynı zamanda Irak'ın şimdiki Cumhurbaşkanı Yardımcısı Taha Muhyeddin Maruf beni ziyaret etti. o zaman o görevinden ayrılmıştı. Irak'ın Londra'daki elçiliğinde birinci müsteşar olarak çalışıyordu. O da, bana Kral Hüseyin'in orada olduğunu ve benimle görüşmek istediğini bildirdi. Ben de ona, "İstisare etmek için biraz mühlet ver bana" dedim. Bu her iki görüşme için de Sovyetlere danıştım. Çünkü benim onlarla günlük irtibatım vardı. Sovyet yetkilileri, beni İsrail'in yetkilisiyle görüşmemem yönünde uyardılar ve Kral Hüseyin ile görüşmekte yarar var dediler. Ben de Dr. Kamran Ali Bedirhan'dan özür diledim: "İçerden bir emir aldım; İsraili yetkiliyle görüşmeme izin vermediler." dedim. Abdulnasır ve Arap hareketiyle diyaloglarım iyiydi. Ben, Kerion otelinde Kral Hüseyin ile görüştüm. Görüşmemiz kraliyet ailesi şahsiyetlerinden Zeyd Şakir ve Taha Muhyeddin Maruf refakatinde gerçekleşti. Ben ondan yardım talep edince, o da bana Ürdün'ün imkanları mahdut ve sınırlı olduğu için, bizimle bir sözleşme yapamayacağını ancak dostu, İran Şahı'yla bize yardım konusunda konuşacağını ve onu ikna edeceğini ifade etti.

Al Wasat: O zaman İran ile ilişkileriniz böyle başladı?

Celal Talabani: Hayır ondan önce başladı fakat Kral Hüseyin'in sözü ilişkileri güçlendirdi.

Al Wasat: Size İran şahının yardımı nasıl oldu?

Celal Talabani: Askeri yardımlar da dâhil her şeyiyle, bize yardımda bulunuyordu. Özellikle de Irak ordusu bize karşı bir sindirme saldırısı başlattığı ve Suriye devleti de bize karşı savaşmak üzere Fehd Şair komutasında Yermuk Tugayını gönderdiği vakit. O zaman durumumuz çok kötüydü. Ben o zaman Almanya'ya gittim oradan da gizlice Moskova'ya geçtim. Bu arada Sovyet Televizyonunun Paris'te, benimle yapmış olduğu bir röportaj yayınlandı. Bu da Moğolistan Cumhuriyeti'nin Kürt sorununun Birleşmiş Milletlerde tartışmak üzere sunduğu öneriyle aynı zamana denk geliyordu. Çekoslovakya Cumhuriyeti de Cenevre'de Kürt sorununu gündeme getirdi, fakat kabul görmedi. O günlerde Sovyetler Birliği Kürt sorununu büyük bir hevesle savunuyordu. Sovyetler, Suriye, İran ve Türkiye'yi, Irak'ın içişlerine karışmamaları ve Kürtlere yönelik etnik temizlik hareketinde bulunmamaları yönünde uyarıyordu. Onlar Kürt halkının maruz kaldığı etnik temizlik ve tasfiye savaşını geniş bir ortamda gündeme getirdiler; başka bir

deyişle bu gün Amerika'nın Kürtlere sunduğu desteği o gün Sovyetler fazlasını sunuyordu.

Al Wasat: Rusya'nın şimdiki Dışişleri Bakanı Yevgeni Primakov Melle Mustafa Barzani'nin dostudur, onun rolü neydi?

Celal Talabani: Evet, o Melle Mustafa'nın dostudur, benim de dostumdur ve Kürt milletinin dostudur. Mart 1970 ittifakında o bizim ile hükümet arasında arabuluculuk da yaptı.

Sovyetler bize hem maddi hem de askeri yardım sunmayı vaat etti; Ayrıca İsrail'le diyalog kurmamamızı, İran ile ilişki kurmamızı tavsiye etti. Sovyetler, İran aracılığıyla bizimle diyalog kurmayı istiyordu ve Ruslar bize Mısır ile ilişkileri güçlendirmemizi tavsiye ettiler. Tabii, Başkan Nasır'ın da onun ve Baasçılar arasında arabuluculuk yapacak birisine ihtiyacı vardı. Sovyetler beni Çekoslovakya'ya gönderdi. Onlarda bana, muhtaç olduğumuz tüm askeri yardımı yapacaklarını vaat ettiler. Oradan da Doğu Almanya'ya geçtim; Doğu Almanya'da tıbbi yardım konusunda bize söz verdi. Tüm Sosyalist organizasyonlar yardımın Kürdistan'a ulaşması şartıyla bize yardım edeceklerini vaat ettiler. Ünlü şiirini; "Kürdistan yiğitler vatanı"na armağan ettiği şair Cewahiri Kebiri'yle birlikte Kürt Talebeler Birliği konferansına katılmak üzere döndüm. Bu konferansa üstat Cebran Hayik de katılmıştı. Moğolistan, Cumhuriyeti'nin önerisi üzerine Birleşmiş Milletlerin Kürt sorununu tartışma konulu toplantıya katılmak üzere New York'a gitmem gerekiyordu. Ancak Moğolistan bu önerisini geri çektiği için, bu seferim gerçekleşmedi. Ben Tahran'da temsilcimiz Şemseddin el Müfti ile görüştüm; o benim hem dostum hem de hukuk fakültesinde okul arkadaşım. Onun sayesinde İran'daki bazı gerçekleri öğrendim. O bana partimizin bir heyetinin İran'a geldiğini, İran'ın yardım sözü vermesine rağmen, heyetin hiçbir şeyi elde edemediğini söyledi. O vakit İran'ın bize verdiği yardımın toplamı 100 eski bombayı geçmiyordu. Kürdistan'a döndüğümde, durumun çok zor ve tehlikeli boyutlara vardığını gördüm. Irak hükümeti, Arap ve Kürt aşiretlerini bize karşı savaşmaları için silahlandırmıştı; buna rağmen, bizi yine de çözememişlerdi. Meselenin enteresan yanı şuydu; Savunma Bakanı Salih Mehdi Ammaş, Devrim Komuta Konseyine Kürdistan'da tekrar savaşı başlatmaya karşı olduğunu ve bu problemi askeri yöntemlerle çözemeyeceklerini bildirmiş. Savaşı başlatma kararını oy çoğunluğuyla almışlardı ve Konsey bu karara "kuzeye bir şenlik turu" ifadesini eklemişti. Bu olayı daha sonra üstat Hani el Hindi bana bildirdi. Aralık 1963'te Nasırcılar hareketi ayaklandı ve Baas iktidarını devirerek, yerine Tahir Yahya başkanlığında yeni bir kabine kuruldu. O yılın Mayıs ayında Kahire'ye gitmeği niyet ettiğimde, Tahir Yahya'yla bir görüşme yaptım; görüşme sırasında, bana maddi yardım teklifinde bulundu, ben reddettim ve be-

nimle odanın dışına kadar çıktı ve bana "Sen Kahire'ye gittiğinde Başkan Cemal Abdunnasır ile görüşeceksin, senden ricam, şu cümleyi ilet ona: "Biz ahdimize bağlıyız, çalışmamız Allah'ın yardımıyla sürüyor." Bu aralardaki bir sırda; ben başkan Nasıra ilettim.

"Kürt İhtilafları"

Al Wasat: *Bu da Mısır rolünün kanıtıdır?*

Celal Talabani: Tahir baasçıydı ve Baas Partisi'nde Askeri Konsey üyesiydi. Fakat bir dönüş yaparak Nasırcılar'la işbirliğine girdi ve Başkan Abdusselam Arif yaptığı değişiklikten sonra, o başbakan oldu. Ahmet Hasan el Bekr de onun isteğiyle başkan yardımcılığına atandı. Ancak, Hasan el Bekr, bir mazeret gösterdi; politik yaşamdan çekildiğini bildirdi. Bu Baascılar arasında cereyan eden ihtilafların sonucunda meydana geldi. Bu konuyu iyi anlamak için merhum Hani Fekiki'nin "Ewkarulhezimeti" kitabına bakmak lazım. Aralık hareketin zaferinden sonra diyaloga dönmeyi ve savaşı durdurmayı talep eden bir mektubu bir kişiyle yanıma göndermiştiler. Ben de, "Zaten diyalog yanlısınız ve savaşı durdurma taraftarınız; bu partimizin politikasıdır." şeklinde yanıtladım. Ancak görüşmelere katılacak heyete gelince; "Zaten 11 kişiden oluşan ve Bağdat'ta duran bir heyetimiz vardır." dedim.

Bunun üzerine yeniden görüşmeler başladı. Uzun bir müzakereden sonra, Barzani de görüşmelerin devamına karar verdi. Kürt hareketi arasında çelişkiler şiddetlendi ve 1964 Şubat da patlak verdi. İhtilaflar bir kaç nokta çevresinde dönüyor ve odaklanıyordu. O noktalardan bazıları yeni hükümetle görüşmeleri kabul mü edeceğiz, yoksa red mi edeceğiz? Eğer Hükümet ile görüşmeleri kabul edeceksek kabul edilebilir taleplerimiz neler olacak? Fakat biz, ikinci kez görüşmelerin cetveline döndük. Yeni bir heyet ile Raniye kentine geldik. Tabi ateşkesten sonra yeni heyetimiz de; şeyh Ahmet Barzani, - Melle'nin abisi ve hepsinin saygısına haizdi- Mustafa Barzani, Nuri Şewêş ve benden oluşuyordu. Fakat daha önceki görüşmelerde, hükümet, Başbakanı ve Cumhurbaşkanı düzeyinde görüşmelere katılırken, bu defa tam aksine, Süleymaniye Valisi düzeyinde katılıyordu. Vali yanında bir Kuran-i Kerim nüshası ve Barzani'nin de imzaladığı bir açıklamayı getirmişti. Çünkü biz de, "Onlar (peşmergeler) hür ve şerefli işlerine dönsünler" fıkrasını sert eleştirdik.

Bizim görüşümüz şuydu: "Savaş özgürlükçü ve onurlu bir iş değildir." Dahası antlaşma Kürt halkının hiçbir ulusal hakkına işaret etmiyordu ve "Kürt halkı" ifadesine dahi yer verilmemişti. Politbüro üyesi Nuri Sawêz'de antlaşmaya karşı çıkanlardan ikincisiydi. Beyan açıklandıktan sonra Politbüro da karşı çıktı lakin o Moskova'nın muvaffakiyeti ile payidar olmuştu. Çünkü Nikita Khuroşov, Abdusselam Arif'e bir kutlama mesa-

ji göndermişti. Bu beyane Komünist Partisi Kürdistan bölgesi sorumluları da karşı çıktılar ve görüşümüze benzer bir açıklama yaptılar. Fakat Komünistler de, Khuroşov'un kutlama mesajından sonra görüşünü değiştirdi. Politbüroumuzda bir toplantı düzenlendi ve bu tevecühe karşı çıkıldı. İhtilafları alevlendiren de Barzani'nin açıklamaları ve sosyalist ülkelerindeki tek parti fikrini desteklemesi ve diğer partileri yok etme düşüncesi oldu. Barzani'nin son açıklaması ve Abdusselam Arif'e övgülerle dolu konuşmasında sonuç olarak şunları söylüyordu: "Ben Müslüman ve Mümin bir adamım, Mümin Kürt halkı sorununun çözümünde güvenmektedir." Bu açıklamalar, Politik büro ile arasını iyice açtı. Ondan sonra, bazı ufak tefek şeyler üzerinde Barzani ile hükümet arasında ittifak oldu. Örneğin memurların, polisler, subaylar ve peşmergelerin yerine dönmeleri; hükümet idaresinin kontrolümüzdeki bölgelere tekrar dönmesi ve bazı Kürt kökenli memurların atanması gibi. Bunlar ulusal taleplerden çok uzak şeylerdi. Bu arada politbüro da "Başkan Barzani'nin ittifakı, sulh mu yoksa teslimiyet mi?" adı altında bir açıklama yaptı. Ben bu açıklamayı yazan grupta değildim; Barzani'nin açıklamalarına da karşıydım; doğrusu Kürtler arasındaki ihtilafların dışarıya sızmasına karşı idim. Başka bir deyişle ben Barzani ve politbüro arasında arabulucu rolü oynuyordum. Barzani ve Politbüro'nun arası açıldıktan sonra her biri gidip yandaşlarını topladı. Melle, etrafına aşiretleri ve subayları topladı ve tüm askeri komutanların görevden alınması için bir karar çıkardı ve beni de bir askeri komutan olarak tayin etti ve her iki partiyi de kovduktan sonra peşmerge birliklerine yeni sorumlular atadı. Ancak ben her iki partiye de karşı olduğum için, bu yeni görevi reddettim. Barzani'ye gelince, Süleymaniye kenti yakınındaki Mawt köyünde politbüro bir toplantı düzenledi ve Barzani'yi parti yetkilerinden azlettiler. Ben bu toplantıya katılmamıştım. Ben de Melle Mustafa Barzani'in: "Devrim sona erdi biz otonomi talebimizde ısrar etmeyeceğiz parti halka karşı olmamalı, halk partiden büyüktür. İnsanların hayatını heba etmek yanlıştır. Sosyalist blokun deneyimlerinin nasıl bir meyve vereceğini beklemek lazım. Sovyet ve Amerikan desteği arkasına almış bir hükümetle nasıl ihtilafa düşeriz." sözlerinin ne kadar ciddi olduğunu öğrenmek için çabaladım ve onunla münakaşa ettim. Ben ayırimcılığı ve hizipçiliği ortadan kaldırmak ümidiyle 1964 Haziranına kadar, iki grup arasında arabuluculuk yapmaya devam ettim, fakat parti ve ekseriyetin kararı sonunda beni de etkiledi; ben de Politbüro tarafına geçtim. Bu arada Merkez Komite asil 17 üyeden 15'i partinin feshine, Kürt milletin hukukundan vazgeçmesine karşı çıktılar ve Abdusselam Arif'i de sözünde durmayan ve güvenilir bir adam olarak nitelediler. Buna karşı Barzani de Temmuz 1964'te bir parti kongresi çağrısı yaptı ve bir kere de tüm Merkez Komite üyelerinin görevlerine son vererek yeni bir Merkez Komite Konseyi'nin kurulmasına karar

verdi ve yeni komite de Haşim Akrawi dışında eski üyelerin hiç birisinin ismi yer almıyordu. O da 1973'te Melle Mustafa Barzani'den ayrıldı ve Irak hükümetinin tarafına geçti ve bu da partinin bölünmesine sebep oldu. Melle Mustafa'nın tarafına, komutanların ve aşiretlerin ezici çoğunluğu geçti. Partinin beyinleri ve siyasi örgütleri de Politbüro'ya iltihak ettiler.

O vakit Kuran-ı Kerim'in "oğlum bizimle gemiye bin, sen kafirlerle olma" ayetiyle başlayan ve Barzani'nin kendi el yazısıyla yazılmış bir mektubu bana gönderdi. Ben de saygıyla ona cevap verdim ve ona "Ben partici bir insanım, ben parti prensipleri yırtıp hiçe sayarak ittifak etmem. Bu kadar uzun yıllar senin önderliğinde çalışmış ve senden ayrılma zorunda kalan biri olarak çok, ama çok üzgünüm. Çünkü ihtilaf bazı değer ve prensipler üzerinde oluyor onları da gözardı etmek mümkün değildir artık." dedim. Ondan sonra İran'a dönmek zorunda kalan Politbüro'ya karşı Kürt aşiretlerinin yardımıyla Barzani, bir silahlı saldırı başlattı. Ben İran'a gitmeye karşıydım. Barzan bölgesine ve şeyh Ahmet'e sığınma taraftarıydım. O zaman İran Şahı işbirliği ve ittifaka başladı. Abdolnasır yanlısı hükümet işbaşında olduğu için, bu arada İran İstihbarat şefi sınırı geçip Barzani ile ittifak kurdu. Yıl 1964'tü, bu dönüşün ışığında orada iki parti meydana geldi; her biri kendini asıl PDK iddia ediyor ve diğerini de davaya ihanet etmekle suçluyordu. 1965 yılında Barzani ve hükümet arasında savaş yine patlak verdi. Bu da bizim ona bir heyet göndermemizi ve O'na, "bizi kendi önderliğinde ikinci bir parti olarak kabul et ya da parti ihtilaflarını çözelim" önerisinde bulunmamıza neden oldu. O da bizim ile ittifak kurdu. Biz de ona Sovyetler'in Kürt devrimine tahsis ettiği radyo istasyonunu teslim ettik.

Al Wasat: *Siz bir parti olarak mı döndünüz?*

Celal Talabani: Hayır biz savaşçı olarak döndük. Onunla partiyi birleştirme yolları araştırdık. Biz partiyi birleştirmek için bir kongreye gitmeyi ona önerdik, o da önerimizi reddetti ve bazılarımızı askeri sorumlu olarak atadı ve Politbüro'dan da onun kampı altında "Dewle-reqa" bölgesindeki aşiret reisi Abbas Mamağa olduğu yerde kalmalarını istedi. Bu arada 4 ay geçmesine rağmen, yani 1966 ya kadar sorunumuz çözülmedi aynı zamanda tutuklu olan arkadaşlarımızdan Ali Hamdi'yi de idam ettiler. Bu da bizde bir korku yarattı. Ondan sonra Barzani silahlı adamları gönderdi ve bizi başka bir yere nakletmeyi emretti. Biz bu konudan da çok korktuk, fakat Barzaniler'den birisi bizim arkadaşımız Ali Askeri'ye "Yolda kaçılar bahanesiyle Barzani sizi tasfiye etmeyi amaçlıyor." Bunun üzerine hemen bir toplantı yaptık. Toplantıya şehit Ali Askeri, Hilmi Şerif, mer-

hum Ömer Mustafa, merhum Nuri Şewêş, merhum Nuri Ahmed Taha, Ali Abdullah ve ben katılmıştık. Melle Mustafa Barzani'ye bir telgraf çekerek görüşme talebinde bulunduk. Fakat o talebimizi reddetti ve o iki kişi yani beni ve Hilmi Şerif'i nakletmekte ısrar etti ve haberi de Abbas Mamağa'yla bize bildirdi. O da Melle'ye bir telgraf çekti ve onun himayesi altında kalmamızı, Barzani'den talep etti. Melle ikinci kez reddedince, o zaman şehirlere kaçmayı kararlaştırdık; fakat arkadaşımız Ali Abdullah ve Merhum Nuri Şewêş orda kalmayı tercih ettiler. Abdurrahman Bazzaz başkanlığındaki hükümet ile Barzani arasında görüşmeler yapılıyordu. Cenahımızdan da görüşmelere eşlik etmeleri istenince, Nasıradanışacağız cevabını verdik. Onun için biz Üstat Hilmi Şerif'i Abdolnasır ile görüşmek için Kahire'ye yolladık. Nasır da üç nedenden dolayı görüşmelere eşlik etmemizi tavsiye etmişti. "Savaş kötü, siyasi çözüm iyidir. İran ile ilişkiler tehlikeli boyutlara varmıştır; savaş İran ile alakaları güçlendirir, barışı sekteye uğratır." Kürt hareketinin Şah'tan kurtulması Irak yönetimi ile yakınlaşması için. Bu arada ben de sosyalist Arap hareketi ile görüşmek üzere gizlice Bağdat'a gittim. Edip Cadi, Hayreddin Hasip ve Abdullah Nasrawi ile görüştim; durumumu anlattım onlara, onlar da kabul etmemizi tavsiye ettiler. 30 Haziran 1966 antlaşması Barzani ve Hükümet arasında ilan edildi. O gün ben de Nasırcı arkadaşlar ile toplantıdaydım. Ajanslar, "Uçaklar Cumhuriyet Sarayını bombardıman ediyor." haberini duyurdu. Ondan sonra bu haberlerin, başarısızlıkla sonuçlanan, Arif Abdurrezzak'ın ihtilal girişimi olduğunu anladık. Cenahımız da bu antlaşmayı destekledi ve Abdurrahman Bezzaz istifa etmek zorunda kaldı. Arkasında, Naci Talip başkanlığında bir hükümet bıraktı. Bu kişi özgür subaylardan Nasırcı biriydi ve şii kökenliydi ve aynı zamanda Mısır ile Irak arasındaki Başkanlık Konseyi üyesiydi. Bu bakanlığa dostumuz üstat Recep Abdulmecid de Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı olarak görev aldı. Biz de bu yeni hükümeti, yurtsever, Emperyalizm karşıtı ve lideri de özgür subaylardan biri itibarıyla büyük bir hesapla destekledik. Ben bu süreçte iki hata yaptığımızı düşünüyordum. Birincisi, hükümeti desteklememiz; bunu fazla bir sakıncası yoktu. İkincisi ise, bu süreçte silahlı mücadeleyi bırakıp siyasi çalışmaya fazla önem vermemiz gerekirken yapmamamız. Barzani yardımları İran'dan alıyordu. Bizim de Irak hükümeti dışında pek bir seçeneğimiz yoktu. ▲

Arapça'dan Çeviren: Mehmet Seyhan

*) Kürtçe saygılı bir şekilde kardeş (ÇN).

***) Kürtçe amca (serbestî).

YNK ile PDK Arasındaki Amansız Rekabete Dair

Halkewt Hekim* Irak Kürtlerinin yaşadığı durumu en ince ayrıntısına dek tasvir eden fotoğrafı tanımlamak için umutsuzluktan başka bir kelime bulmak zor. PDK ile YNK arasında 1994'ten bu yana yaşanan çatışmalar Kürtleri daha öncekilerden daha fazla umutsuzluğa sevk ediyordu. Çünkü Kürtler, ilk kez 1991 yılından itibaren Irak rejiminden kurtularak kendilerini özgür bulmuşlardı. Sivil halka, özellikle de Kürt meselesine zarar veren iki taraf arasında yaşanan bu anlamsız çatışmalara karşı halk kızgınlığı ve eleştirilerini yüksek sesle dile getiriyordu.

Kürtlerin ezici çoğunluğu, halkın deyimiyle, bu intihar savaşlarını (xwekuji) ne onaylıyor, ne de bunlara bir gerekçe bulabiliyordu. Her iki parti de yayın organlarında bu durumdan duydukları kaygıları dile getiriyorlardı. Her iki tarafın gazetelerinde yazarlar her iki partinin idari işleyişindeki keyfiliğe karşı tepkilerini de sert bir şekilde dile getiriyorlardı. Hatta 1994'te bu gazetelerin birinde yayınlanan bir makalede her iki partiye, halkı bu onursuz çatışmadan uzak tutmaları çağrısında bulunuldu. O dönem Kütçe ve Arapça yayınlanan birkaç gazetenin manşeti bir Alman Parlamenter'i olan Zyk Fryd Marsh ile yapılan mülakattan alınan şu sözler oluşturuyordu: "Dışarıdaki Kürt dostları onların iç savaşından endişe duymaktadırlar."

Kimin için ve neden bu kadar sivil ve peşmerge korkunç bir şekilde Kürdün ateşiyle ölüyor? sorusu sürekli kafaları meşgul ediyordu. Bunda Kürtlerin çıkarı yoktu, ama kurşunlar Kürdün eliyle atılıyordu.

Yaşanan çatışmalar her iki tarafta da öyle sınırsız bir kine yol açmıştı ki, birbirlerini gördükleri yerde hemen saldırıya geçiyorlardı ve onları bu saldırılardan caydıracak hiçbir güç yoktu. Her iki taraf arasında yaşanan eski ve yeni bira-kujî (kardeşin kardeşi öldürmesi) savaşlarıyla ilgili tarafların ileriye sürdükleri gerekçelere halk

kulak vermiyordu. Halkın büyük bir kaygı ve endişeyle ilgilendiği tek şey vardı, o da bu çatışmaların sonucunda uğradığı yıkım ve felaketlerdi.

O halde bu savaşlardan kim ya da kimler yarar sağlıyordu? Irak Kürdistan'ında yaşayan sıradan insanların bu soruya tereddütsüz olarak, "Saddam ve rejimi" yanıtını vermektedirler. Irak devlet başkanı bu çatışmalar başladığında zaman yitirmeden bu fırsatı değerlendirdi ve 1994 Mayıs'ında Irak Kürdistan'ında savaşın başladığı yerin sınırına gelerek, TV kameralarının önünde "kendini Kürt halkı" için ağlayarak, yuvalarına dönmeleri için onlara çağırıda bulundu. Shakespeare'in oyunlarındaki pek çok trajikomik sahneleri Saddam'ın bu gösterisinde bulmak mümkündü. Hiç kimsenin şüphe etmediği bir gerçek vardı; o da bu silahlı çatışmaların Saddam'ın görünmeyen eli tarafından körüklendiği idi. Irak rejimi, Kürt bölgesinde siyasi ve askeri faaliyet yürütmek üzere bazı adamlarını Kürtlerin arasına sızdırmıştı. Ayrıca Kürdistan'da merkezi hükümetle hala çıkar ilişkileri içinde bulunanların olduğu biliniyor. 1996 yılının yaz mevsiminde PDK'yi YNK'ye karşı desteklemek amacıyla Saddam'ın ordusu tarafından Erbil kentinin ele geçirilmesi, Saddam'ın Kürt bölgesine karşı hem siyasi hem de askeri müdahalesinin doruğunu oluşturuyordu. Irak diktatörünün amacı Kürt bölgesinde bir kargaşa yaratmak bu kar-

*) Doç. Dr.
Paris Üniversitesi
Doğu Dilleri ve
Uygarlıkları

Söz konusu çekişmeler hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır: Kimileri eski kuşak ile yeni kuşak arasındaki

gaşadan yararlanarak şeytani bile Irak rejimine tercih eden halkı, korkunç silahlarla ürkütmeden, eskiden olduğu gibi dağa ya da İran ve Türkiye'ye kaçmalarına yolaçmadan sesiz bir şekilde bölgeye yerleşti. Ancak onun bu hesabı

tutmadı. Sadece Kürtler değil, Güney ve Orta Irak halkı da şeytani Saddam rejimine tercih ediyordu.

İran'ın tutumu ise her zamanki gibi, gruplardan birine askeri ve maddi destek sağlayarak diğerine karşı savaşmasını sağlamak biçiminde gerçekleşti. Hata İran topçu birlikleri sınırı geçerek PDK'ye karşı YNK'yi destekledi. İran'ın amacı diğer gurub üzerinde baskı kurmak ve böylece bölge üzerinde nüfuzunu sürekli kılmaktı. YNK 1996 yılında ilk savaşta yitirdiği bölgeleri, İran desteğiyle PDK'ye karşı giriştiği ikinci savaşta geri aldı. İran'ın YNK'ye sunduğu destek her iki Kürt partisi arasında yaşana gelen amansız savaşta doruğa ulaşmıştı.

Türkiye'nin tutumuna gelince, Türkiye'nin YNK'ye karşı PDK'ye sunduğu destek askeri, siyasi ve maddi alanlarda odaklaşıyordu.

Türkiye'nin amacı, PKK'ye karşı savaşmakla birlikte, ayrıca bu vesileyle savaş alanını Kuzey Irak'a kaydırmak ve bölgede muhtemel gelişmeler karşısında nüfuz alanını genişletmekti. Türkiye'nin bölgeye müdahalesi, PDK'nin kontrolündeki kendi bölgeleri geri almaya çalışan YNK birliklerinin önünü Türk savaş uçaklarından atılan bombalarla kesecek kadar ileri boyutlara ulaştı. Bir takım dış faktörlerin Kürtler arasındaki savaşı körüklediği bilinmekle birlikte, bu çatışmalar kaynağını esas olarak iç faktörlerden almaktadır. Bu da Irak Kürt halkının siyasi tarihiyle ilgilidir:

Geçmişte PDK'yi bölünme noktasına getiren birkaç siyasi çekişmeden sonra, parti politbüroünün çoğunluğun içinde yer aldığı yeni bir akım gelişti. YNK'nin önde gelen kadrolarının çoğu bu oluşumdan gelmektedir. YNK'yi doğuran PDK'nin ta kendisidir. 1964 yılında yaşanan bölünme önce parti üst düzey kadroları arasında; daha sonra partinin tabanında gelişti ve en son da Irak'taki Kürt halkının geneline yansdı. Zamanla düşünsel, siyasi, sosyal, hatta kültürel alanlarda farklı iki akım oluştu. Bazen çeliştikleri, bazen de birbirlerine yaklaştıkları oldu; ama başlangıçtaki ihtilaf taraflar ara-

çatışma olarak; kimileri kent ile köy arasındaki çekişme; kimileri baba ve isyancı oğul arasındaki çekişme olarak; kimileri ise çok daha farklı bir açıdan, kültür ve lehçe farklılığıyla izah ediyor. genellikle de bu çekişmelerin altında yatan asıl nedenin kişisel ve toplumsal iktidar kavgası olduğu düşünülmektedirler.

sındaki ilişkileri her zaman etkilemeye devam etti. Otuz beş yıldan beri, bu iki gurup arasında kanlı çatışmalar sürüp gitmektedir. Bu çatışmaların en kaba bilançosu; her iki guruptan sayısı on binleri bulan tarafların ve hiçbir tarafla

ilişkisi olmayan sivil insanların hayatını yitirmesidir. Taraflar arasındaki çatışma kimi zaman silahla, çoğu zaman da ideolojik ve politik çatışmalar biçiminde -ki bu zaman zaman radyolarda yapılan ağır eleştiriler, suçlamalar ve küfür boyutuna ulaştı -her iki taraf arasında kurulan ortaklık, kurulan hükümet ve 1992 yılında seçilen Parlamento organlarında da sürdü. Son 30 yıl iki akım arasında 10 yılı fiili savaşla, geriye kalan 20 yıl ise ne savaş na da barışla geçti.

Çağdaş Kürt tarihi ve Kürt meselesi konusunda değerli bir uzman olan Lazerev, bundan on yıl önce, sayısı çok olan Kürt partilerinin arsındaki ayrımın ne olduğu konusunda sorulan soruya; yıllarca yaptığı araştırmalar neticesinde, bu soruya kayda değer bir cevap bulamadığını ve buna rağmen Kürt partilerinin çok temel ve basit konularda bile bir türlü birlikte hareket etme kabiliyetini gösteremediklerini, bunun da kendisini hayrete düşürdüğü cevabını vermişti.

Lazerev'i hayrete düşüren gelişmelerin sürekli sahnelendiği Irak Kürdistanı'nda yaşanan olaylar, yarım asır öncekine nazaran bugün daha çok derinleşmiş durumda. Bu durum günümüzde bütün bir Kürt bölgesini kapsayan -hatta aşan- boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Bunun en vahim sonucu, Kürt milletinin geçmişinde benzeri olmayan 3.000 insanın ölümüne yol açmış olmasıdır. Bu çatışmaların yol açtığı siyasi, maddi ve manevi zararlar bir yana, garip olan iç çekişmeler geçen son altmış yıllık dönemde yaşanmayan bu durumun; Kürtlerin kentlere hakim olduğu, bazı hakları elde ettikleri ve uluslararası güçlerin himayesinde oldukları ve dünya kamuoyunun onlara sempatiyle baktığı bir dönemde yaşanmış olmasıdır.

Söz konusu çekişmeler hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır: Kimileri eski kuşak ile yeni kuşak arasındaki çatışma olarak; kimileri kent ile köy arasındaki çekişme; kimileri baba ve isyancı oğul arasındaki çekişme olarak; kimileri ise çok daha farklı bir açıdan, kültür ve

İktidar çekişmelerine gelince: Bu konu üzerinde de çok şey yazılıp çizildi. Yazılanlara ek yapmak gerekirse şu-

lehçe farklılığıyla izah ediyor. genellikle de bu çekişmelerin altında yatan asıl nedenin kişisel ve toplumsal iktidar kavgası olduğu düşünülmektedirler.

Eski ve yeni kuşağın üze-

rinde birleştiği iki nokta var: Birincisi Melle Mustafa Barzani'nin şahsiyeti ve geleneksel siyasetiyle ilgilidir; bu düşüncenin sahiplerine göre, 1958'den 1975'e kadar Melle Mustafa Barzani'nin önderliğini yaptığı PDK ve kadrosu geleneksel bir siyasi çizgi izlemiştir. Barzani'nin kendisinin de geleneksel bir kişiliğe sahip olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Ancak herşeye rağmen, Barzani siyasi bir çizgi oluşturmuş ve bu çizginin temsili konusunda yeteneğini ispat etmiştir. Öyle ki, önderliğini yaptığı hareket Kürtler arasında çok önemli siyasi bir uyanış sağladı. PDK 1964'ten 1975'e kadar başarı sağladı. Okumuş gençler partiye katıldılar ve onun bünyesinde çalışmaya başladılar. 1970 ile 74 yılları arasında otonomi döneminde Demokrat Partinin üst yönetiminin ve siyasi ve idari işleri yürüten kadrolarının büyük bir çoğunluğu kent kökenli gençlerden oluşuyordu. Partinin kültürel ve düşünsel yapısını aynı gençler oluşturuyordu. Ancak PDK, savaş süresince, dağlarda zor yaşam koşullarına alışmış olan ve savaşın üzerinde yürütüldüğü toprakları iyi bilen köylü kesimine büyük bir önem verdi. Askeri çarpışmaların büyük ağırlığı köylerden aldığı güçle yürütülüyordu. Bu nedenle, çok doğal olarak köy kültürü, köy değerleri ve yaşam biçimi hareketi önemli oranda etkiledi. Bu arada Celal Talabani'nin öncülüğünü yaptığı YNK, 1966'dan 1970'e kadar PDK'yle yaşadığı siyasi ve askeri çekişmelerde esas olarak kent insanlarına dayandı. YNK akımı merkezi hükümetle işbirliği içindeydi. Dolayısıyla kentlerde özgürce çalışabiliyordu. Bu süreçte PDK ise, dağlarda çarpışıyor ve insan gücünü de kırsal alanda yaşayan insanlardan alıyordu. YNK, 1976 yılında Kürt hareketinin yenilgisinden bir yıl sonra, tekrar mücadele hasasına döndüğünde, o da zorunlu olarak köylülüğe daha fazla önem vermek zorunda kaldı. Ancak Maocu ve solcu söylemler kentlerde bulunduğu desteği ve tabanı köylerde bulamadı: Çünkü YNK birkaç aşırı solcu guruptan meydana geliyordu. O nedenle de siyasi bir hareket olarak köylüler ile bu solcu guruplar arasında ilişki sağlayamadı.

nu söylemek mümkün: İktidar çekişmesinin esas unsurlarından bir tanesi de, Mela Mustafa Barzani'nin halefi olma meselesi; başka bir deyişle O'nun gerçekleştirdiği şeyleri gerçekleştirme ve O'nun düzeyine ulaşma hırsından kaynaklanmaktadır.

Bütün bunlardan sonra şöyle bir değerlendirme yapılabilir: Kürt ulusal hareketi savaş halinde olduğu ve bu savaşa da dağlık ve kırsal bölgelerde yürütüldüğü sürece, muhafazakar fikirlerin

ve geleneksel ilişkilerin hareketi etkisi altına alması kaçınılmazdır. Barış ve özgürlük ortamında kent kültürünün ve kentsel ilişkilerin hareketi etkilediği ve yönlendirdiği görülmektedir.

Baba ve oğul çekişmesine gelince; bu yaklaşım Celal Talabani'in PDK'nin bir üyesi olması döneminde ve ayrılmadan önce liderinden aldığı büyük destekten kaynaklanmaktadır. Kürt ulusal mücadelesi alanında ikinci bir rol oynayacak ve 40 yıllık siyasi yaşamının 15 yılını bilfiil, değişik yöntemlerle Melle Mustafa Barzani'ye karşı mücadele veren genç Celal Talabani'nin yükselişinde Melle Mustafa Barzani'nin büyük bir rolü ve desteği olmuştur.

Kültürel ve lehçe farklılığı konusuna gelince: YNK'nin ve onun siyasi düşüncelerinin yeşerdiği topraklar Celal Talabani'nin mensubu olduğu Soran bölgesidir. Mustafa Barzani ise Kurmanc ya da Behdinanlıydı. Bu Soran-Behdinan çekişmesi iddialarına rağmen, PDK Soran bölgesinde de çok büyük bir taban bulabilirdi. Ancak YNK Behdinan da hiç taban bulamadı. PDK'nin üst düzey kadrolarının çoğu da YNK'nin konuştuğu lehçeden gelmektedir.

İktidar çekişmelerine gelince: Bu konu üzerinde de çok şey yazılıp çizildi. Yazılanlara ek yapmak gerekirse şunu söylemek mümkün: İktidar çekişmesinin esas unsurlarından bir tanesi de, Mela Mustafa Barzani'nin halefi olma meselesi; başka bir deyişle O'nun gerçekleştirdiği şeyleri gerçekleştirme ve O'nun düzeyine ulaşma hırsından kaynaklanmaktadır.

Melle Mustafa Barzani'nin şahsiyeti ve onun önderlik yaptığı hareketin yöntemleri ve onun eksiklikleri ve yetenekleri hakkındaki görüşler ne olursa olsun, ortada görmemezlikten gelinemeyecek iki gerçek var:

Birincisi, O en azından Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Kürt ulusal hareketinin sembolü haline gelmeyi başarabilen tek kişidir; sadece Irak Kürtleri değil, Türkiye, Suriye, Sovyet Kürtleri ve diğer ülkelerdeki Kürt azınlıklar ve sınırlı da olsa İran Kürtleri de O'nu

Kürt milletinin tek lideri olarak görüyorlardı. Onun gerçekleştirdiği başarıyı bugüne kadar hiçbir Kürt siyasetçi gerçekleştirememiştir. Kürtlerin geniş desteği O'nun şahsiyetinde ve onun hareketinde odaklaşıyordu. Adera tüm Kürtlerin siyasi umudu haline geldi. Eğer Bu konuda somut bir örnek vermek gerekirse, 70'li yılların başında tartışmasız bir şekilde dünyadaki yaşayan tüm Kürtlerin, %70-80'in, desteğini almıştı. Bu sayı da dünyanın her yerinde her siyasetçinin ve partinin kıskançlıkla sahip olmak isteyip bir türlü bulamadığı bir rakamdır. Başka bir deyişle Barzani, Kürtlerin ihtiyaç duyduğu şeyi temsil etti ve kişiliği halkın özlemiyle bütünleşti. Kısa bir zamanda O'nu çağdaş bir efsane haline getirecek özelliklere sahip oldu. Her ne kadar bu etkenlerin bazıları Irak Kürtleri arasında, Celal Talabani'ye yönelik olarak da nispeten oluştu ise de, Talabani birinci adam değil zaman zaman ikinci, genellikle de üçüncü sırada yer aldı.. Çünkü Barzani'den sonra en güçlü siyasi şahsiyet İbrahim Ahmet idi. İbrahim Ahmet, sorumluluk açısından partinin Sekreteri ve Partinin ikinci adamı durumundaydı.

İkincisi, ilk kez Kürtlerin bir takım ulusal talepleri Irak Anayasası'nda yasal güvenceler altına alındı. Bu da Mustafa Barzani'nin ismiyle irtibatlıydı. Kürtlere ilişkin bu yasal güvence Mart 1970 yasası olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu kanunun düzenlediği haklar, Mustafa Barzani'nin 9 yıl kesintisiz bir biçimde Irak devletine karşı verdiği silahlı mücadele sonucunda elde edildi. Barzani'nin bir zamanlar liderliğini yaptığı Celal Talabani, İbrahim Ahmet ve PDK'den ayrılan gurup

1966'da Bağdat'la anlaşınca, Mustafa Barzani 1961'den 1964'e kadar, 64'ten de 70'e kadar tek başına mücadele verdi ve bütün bunlardan sonra bu kanuni haklar elde edildi. Söz konusu kanun 1970 yılında Kürtlere özerklik öngörüyordu. Bu da Kürt ulusal hareketi tarihinde büyük bir zafer olarak kabul edildi. Bu sadece Irak Kürtleri için değil, diğer ülkelerde yaşayan Kürtler için de bir ilham kaynağı oldu. 1974 yılında Irak rejimi, bu kanun bağlayıcılığında rücu etmesine ve 1975 yenilgisinden sonra bu kanunun içeriğini inkar etmesine rağmen, resmi olarak onu fesh etmedi ve taraflar arasında zaman zaman yapılan müzakerelerde hep bu kanun esas alındı.

Mustafa Barzani, dünyanın tüm ülkelerinde ve dünya kamuoyunda Kürt olarak en çok şöret kazanan şahsiyet oldu. Son yıllara kadar ünlü isimlerin yer aldığı ansiklopedi ve sözlüklerde O'nun adının dışında herhangi bir Kürt ismine rastlamak mümkün değil. Bugün bazı ansiklopedilerde, 1989 yılında Viyana da bir suikasta kurban giden İran Kürdistan Demokrat Partisi'nin lideri Abdurrahman Kasımlı'nun ismini bulmak mümkün. Çok az sayıdaki Ansiklopedide ise 1946 yılında Muhabat Kürt Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Kadı Muhammed'in ismine rastlıyoruz.

Mela Mustafa Barzani, 1979 yılında vefat ettikten sonra geride bıraktığı siyasi miras üzerinde sürekli çekişmeler yaşandı: Ancak O Irak Kürt ulusal hareketinin tartışmasız ve rakipsiz tek lideriydi. Bizler ise, O'ndan sonra O'nun bıraktığı yerden bu mirası tamamlamaya çalışıyoruz sadece. ▲

Medya Kitabevi

Kürtlerin tarihi, müziği, coğrafyası, siyasi tarihi, dili, edebiyatı, etnografik ve etnolojik geçmişi ve genel olarak Kürt kültürü ile ilgili Kürtçe ve Türkçe yazılmış kitapların yanısıra Kürtçe CD ve kasetleri bir arada bulabileceğiniz bir merkez...

Bir yıldan beri sürdürülen "Her Eve Bedava Kürtçe Alfabe" kampanyası devam ediyor

Not: Postayla adresine alfabe isteyenler, posta pulu göndermeleri halinde bu hizmetten faydalanacaktır.

İstiklal Cad. Aznavur Pasajı, No 212/3 Galatasaray/İstanbul (Galatasaray Lisesi Karşısı) Tel:(0212) 245 66 02-Fax:(0212) 245 45 91

Kuzey Irak'taki PDK-YNK Çatışması

Michael M. Gunter* Bu makalede, Mesut Barzani'nin Kürdistan Demokrat Partisi (PDK) ile Celal Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) arasında, Irak'ın Kürt bölgesinde Mayıs 1994'te başlayan iç savaş tahlil edilmektedir. İki güç arasındaki bu çatışma, 1991'deki Körfez savaşından sonra, müttefikler tarafından uçuşa kapatılan bölgede kurulan Bölgesel Kürt Yönetimi'nin (yani Kürt Federe Devleti'nin ç.n.) geleceğini tartışma konusu yapmıştır.

İran ve Türkiye sınırlarına yığılan Kürtler, 1991'deki Körfez savaşından sonra, Kuzey Irak'taki evlerine tekrar geri dönebilmişlerdi.⁽¹⁾ Döndükten sonra ise, fiili olarak bir devlet ve yönetim kurmaya başladılar.⁽²⁾ Bu da daha ziyade, müttefik devletlerin Huzur Sağlama Operasyonu ve uçuşa kapalı bölge uygulaması sayesinde başarılmıştı. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin, "Kürt bölgelerindeki... sivil Irak halkına yönelik baskıyı" kınayan ve "Irak'ın derhal bu baskıya son vermesini" talep eden eşi benzeri görülmedik 688 nolu Kararı da bunda önemli bir sembolik rol oynadı.⁽³⁾ Buna ek olarak, Türkiye'nin sınırlı ama önemli olan işbirliğinin de belirli bir etkisi oldu.

Kürtler ayrıca, güçlerini birleştirme doğrultusunda, geçmişte sık sık yaşadıkları zorlukların tersine, etkileyici ve ciddi adımlar atarak, işlerini daha da kolaylaştırdılar. Nihayet, irili ufaklı sekiz farklı partiden oluşan Irak Kürt Cephesi (IKC) Mayıs 1992'de seçimlere gitti ve bu seçimler, Haziran'da bir parlamentonun ve fiili bir hükümetin oluşmasına ve Temmuz'da Bölgesel Kürt Yönetimi'nin (BKY) kurulmasına yol açtı. Ekim 1992'de bu çiçeği burnunda Kürt yönetimi, geleceğin Saddam Hüseyin sonrası demokratik Irak'ında federal bir devlet olma biçimindeki nihai amacını ilan ediyordu.

İki ana parti Mesut Barzani'nin Kürdistan Demokrat Partisi (PDK) ile Celal Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) iktidarı bir

koalisyonda eşit olarak paylaşmışlardı. 1992'nin Sonlarına gelindiğinde, Talabani, "iki parti arasındaki işbirliği öylesine güçlü bir düzeye ulaşmıştır ki, saflarımız arasında, hatta liderlik kademesinde bile, iki partinin birleşmesi için çağrı yapılmasına yönelik fikirler ortaya atılmıştır" diyordu.⁽⁴⁾ Barzani ise şunları ekliyordu: "şu anda tüm işlerin, sanki tek partiymişiz gibi yürütülmesi beni memnun etmektedir."⁽⁵⁾

Ancak bu işbirliği uzun sürmedi. PDK ile YNK'nin arası 1994'te açıldı ve akabinde başlayan iç savaş, o ana kadar elde ettikleri tüm kazanımları tehlikeye attı. İşte bu makalenin amacı, uzun bir geçmişe sahip olan PDK-YNK düşmanlığının arka planını tahlil etmek ve gittikçe daha da kötüye giden bu çatışmanın nedenlerini ortaya koymaktır.

TARİHSEL ARKAPLAN

Kürdistan Demokrat Partisi

Modern Irak Kürt tarihinin ünlü partisi PDK, Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin İran PDK'sine karşılık olarak 1946 yılında kuruldu.⁽⁶⁾ 16 Ağustos 1946 yılında Bağdat'ta yapılan ilk kongresinde, yirminci yüz yıldaki en ünlü Kürt lideri olan Melale Mustafa Barzani (1903-1979) partinin başkanı ve Hamza Abdullah da genel sekreteri seçilmişti. 1920'li Yıllarda İngilizler'e karşı savaşan Süleymaniye'li ünlü Kürt lideri şeyh Mahmud Berzenci'nin

* Tennessee Teknoloji Üniversitesin'de siyaset bilimi profesörüdür. Ayrıca, *Kurds of Iraq: Tragedy and Hope [Irak Kürtleri: Trajedi ve Umut]* adlı kitabın da yazarıdır (New York: St. Martin's Press, 1992).

Barzani ve Talabani ailelerinden her birinin aynı zaman- da, Irak Kürdistanı'ndaki iki düşman tarikat olan Nakşibendi ve Kadiri tarikatlarına bağlı olmaları olgusu, muhtemelen aralarındaki düşmanlığı daha da körüklemiştir.

oğlu olan şeyh Latif Berzenci ve şeyh Ziya Axwaz adlı iki toprak ağası da başkan yardımcılığına seçilmişlerdi. Aynı kongrede aylık olarak Rızgari (Kurtuluş) isimli gizli bir yayının çıkarılmasına da karar verilmiş ancak bu yayının adı, Ocak 1953'te Kerkük'te yapılan üçüncü kongrede Xebat (Mücadele) olarak değiştirilmişti.⁽⁷⁾

PDK'nin orijinal programı pek net değildi. Kürtlerin milliyetçi duygularına ve onların kendi devletlerini kurma arzularına hitap ediyordu. Program toplumsal ve ekonomik bir içerikten yoksundu. Irak monarşisi Temmuz 1958'de düşene dek Barzani'nin Sovyetler Birliğinde geçirdiği uzun sürgün dönemi (1947-1958) ve Kürdistan'daki durumun o tarihe kadar görece sakin oluşu dikkate alındığında, PDK'nin oynadığı rol son derece sınırlıydı.

Mart 1951'de Bağdat'ta yapılan ikinci PDK kongresi, partinin birbirleriyle kan davası içinde olan üyeleri arasındaki ilişkilerin onarılmasına ayrılmıştı. Bir gözlemci, o günlerin PDK'sinin "iyi tanımlanmış politik bir partiden ziyade sosyal ve kültürel bir topluluğa benzediğini" söylemiştir.⁽⁸⁾ Partinin bu ilk yıllarında, açıkça oportünist olan Genel Sekreter Hamza Abdullah'ın taraftarları ile daha önce İran PDK'sinin Irak'taki koluna başkanlık eden İbrahim Ahmed'in taraftarları arasında parti içi mücadele başlamıştı.⁽⁹⁾ Partinin geçmişi dikkate alındığında, parti içinde ilk yıllarda ortaya çıkan bu ayrılık, gelecekteki PDK-YNK bölünmesinin habercisiydi.

1914 Yılında doğduğu tahmin edilen İbrahim Ahmed, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesin'den mezun olmuştu. Arap Kürt ilişkilerini konu aldığı tezini 1937'de yayınlamıştı. O günlerde pek çok Kürt aydınının yaptığı gibi, komünizm ile flört etmesine, hatta komünist etkinliklerinden dolayı 1950'li yılların başında üç yıl hapis yatmasına rağmen, İbrahim Ahmed en iyi ihtimalle ancak solcu bir Kürt milliyetçisi olarak nitelenebilirdi. İbrahim Ahmed 1953 yılında haptisten çıktığında, PDK genel sekreteri olarak gerçekleştirdiği politik etkinliklerden dolayı o sırada haptiste olan Hamza Abdullah'ın yerine geçmişti. Ancak bu yeni PDK liderini beğenmeyen Barzani, onu küçümseyerek "kibirliliğinden ve kendini beğenmişliğinden" söz etmişti.⁽¹⁰⁾

Barzani'nin de desteğiyle, Hamza Abdullah kısa süre sonra, 1959'da tekrar İbrahim Ahmed'in yerine geçerek genel sekreter oldu. Ancak geride kalan yıllar boyunca Hamza Abdullah Irak Komünist Partisi ile çok yakın iliş-

kiler içine girmiş, hatta açıkça, çeşitli PDK örgütlerinin IKP denetimine geçirilmesini bile önermişti. Aynı yılın sonlarına doğru, Hamza Abdullah PDK liderliğinden nihayi olarak uzaklaştırılmış ve İbrahim Ahmed bir kez

daha eski görevine getirilmişti. Kürtler arasında baş gösteren bu bölünme, PDK'nin Barzani'ye yakın olan daha tutucu, geleneksel ve aşiretçi kanadı ile İbrahim Ahmed ve daha çok da onun damadı Celal Talabani'nin başını çektiği aydın Marksist kanat (başka bir deyişle PDK'nin polit bürosu) arasında cereyan ediyordu.

Talabani, 1933 yılında Irak Kürdistanı'nda Dokan gölü yakınlarındaki Kelkan köyünde doğdu.⁽¹¹⁾ PDK'ye 1947'de katılan Talabani, 1951'de on sekiz yaşındayken partinin merkez komitesi üyeliğine seçildi. Politik faaliyetlerinden dolayı tıp fakültesine girişi iki kez engellenmesine rağmen, nihayet 1953'te hukuk fakültesine girmesine izin verildi. Eğitimi, politik faaliyetlerinden dolayı kesintiye uğramakla beraber, 1959'da mezun oldu. Ardından, Barzani'nin 1961'de Bağdat hükümetine karşı giriştiği ayaklanmaya katılacağı tarihe kadar, Irak ordusundaki bir rank birliğine komuta etti. Henüz Barzani'ye muhalif olmayan Talabani, 1960'lı yıllarda, Avrupa ve Ortadoğu'da yapılan çeşitli diplomatik toplantılarda Barzani'yi temsil etmiş ve bu toplantılarda pek çok kişinin yanı sıra 1963'te Cemal Abdül Nasır ile tanışmıştı.

Barzani kanadı, Kurmanci veya diğer adıyla Bahdini lehçesinin konuşulduğu kuzeydeki dağlık bölgelerde örgütlüyken, İbrahim Ahmed Celal Talabani gurubu, Sorani'nin konuşulduğu daha kültürlü güney bölgelerine dayanıyordu. Kürtler hakkında başvurulan başlıca otoritelerden biri olan Martin Van Bruinessen'in de belirttiği gibi, "Soranlar genellikle Kurmancları ilkel ve dini konularda fanatik olarak görürler, ama onların büyük bir mücadele tutkusuna sahip olduklarını kabul ederler; Kurmanclar ise, Soranları, genellikle korkak, güvenilmez ve kültürel açıdan küstah olarak görürler."⁽¹²⁾ Barzani ve Talabani ailelerinden her birinin aynı zamanda, Irak Kürdistanı'ndaki iki düşman tarikat olan Nakşibendi ve Kadiri tarikatlarına bağlı olmaları olgusu, muhtemelen aralarındaki düşmanlığı daha da körüklemiştir.⁽¹³⁾

Barzani Sovyetler Birliği'nde sürgünde olduğu dönemde, PDK İbrahim Ahmed ile solcu polit büro fraksiyonunun denetimine geçmişti. Barzani sürgünden döndükten sonra, "aşiretlerin adamı" olarak tanımlanan Barzani ile Ahmed-Talabani liderliğindeki "reformist",

Irak Kürt hareketindeki bölünme oldukça temel ve derindi. Zaman zaman Baasçılar'la işbirliği içine giren Ahmed, Talabani gurubu, PDK'deki Barzani liderliğine meydan okuyor ve Barzani'nin memleketi olan kuzeydeki dağlık bölgede yaygınlaşmaya çalışıyordu. Ancak, 1960'lı yılların sonlarına yayılan savaşlar boyunca, Barzani'nin peşmergeleri (gerillaları) artık hava savunma silahlarını, arazi topraklarını ve anti tank silahlarını kullanan iyi donanımlı 20 000 savaşçıyı aşmış ve İran'ın gittikçe artan desteğini kazanmıştı.

"kasaba bozuntusu aydınlar" arasında son derece çetin bir parti içi mücadele başladı.⁽¹⁴⁾ Barzani politbüroya bilgi vermeden 1964'te Bağdat'la ateşkes anlaşması imzaladığında, iki kanat arasındaki çatışma iyice yoğunlaştı. Bunun üzerine, her iki kanat da bir birini dışladı, ancak Barzani, politbüroyu İran sınırının ötesine kadar sürerek bu mücadeleyi kazandı. Bu olay, İran'ın polit bürodan desteğini çekip Barzani'yi desteklemesine ve böylece Barzani'nin hareket üzerindeki denetiminin artmasına yol açtı. Her ne kadar Talabani 1965'te yeniden Barzani güçlerine katıldıysa da, kısa süre sonra Barzani'yi "aşiretçi", "feodal" ve "gerici" olmakla suçlayarak tekrar ayırdı.⁽¹⁵⁾

Kürtler arasındaki bu düşmanlık, Talabani-Ahmed fraksiyonunun, benimsediği radikal, sosyalist düşüncelerin de etkisiyle, Iraklı Baasçılar'la yakın ilişkiye girmesine yol açtı. Baasçılar 1968'de tekrar iktidara geldiklerinde, Barzani'nin İran ve diğer yabancı güçlerle olan ilişkilerinden kaygı duyuyorlardı. Bu kaygının bir sonucu olarak, Bağdat'ın Talabani ile yaptığı anlaşma gereği, Süleymaniye ve Kerkük bölgesi Talabani'nin denetimine geçti. Hatta Talabani'nin gerillaları, bir kaç kez hükümet askerleriyle yan yana Barzani'ye karşı bile savaştılar. Tüm bu olup bitenden dolayı, Barzani, Talabani'yi "herkesin ajanı" olmakla niteliyordu.⁽¹⁶⁾ O sıralar Tahran'da yaşayan Ahmed, daha sonra Bağdat'a dönmüş ve böylece Barzani'nin ithamlarına daha fazla geçerlilik kazandırmıştı.

Irak Kürt hareketindeki bölünme oldukça temel ve derindi. Zaman zaman Baasçılar'la işbirliği içine giren Ahmed, Talabani gurubu, PDK'deki Barzani liderliğine meydan okuyor ve Barzani'nin memleketi olan kuzeydeki dağlık bölgede yaygınlaşmaya çalışıyordu. Ancak, 1960'lı yılların sonlarına yayılan savaşlar boyunca, Barzani'nin peşmergeleri (gerillaları) artık hava savunma silahlarını, arazi topraklarını ve anti tank silahlarını kullanan iyi donanımlı 20 000 savaşçıyı aşmış ve İran'ın gittikçe artan desteğini kazanmıştı. Bunun bir sonucu olarak, Baasçılar Talabani'den vazgeçip nihayet Barzani ile görüşmeye başladılar. Talabani ve Ahmed, 1960'lı yılların sonlarına doğru, pişmanlık içinde, artık neredeyse Barzani'nin malı haline gelen PDK'ye döndü.

Öte yandan, Kürtlere özerklik tanıyan Mart 1970 manifestosu hayata geçirilmemişti.⁽¹⁷⁾ Bağdat ile Kürtler

arasında yeniden başlayan savaş, Barzani'nin Mart 1975'te nihayi bir yenilgiye uğrayarak mücadeleyi bırakmasına yol açtı. Bu efsanevi Kürt lideri, dört yıl sonra, sürgünde bulunduğu Washington'da öldü. Barzani'nin uğradığı bu başarısızlıktan sonra, PDK birkaç fraksiyona bölünmüştü. Bu

fraksiyonlardan her birinin uğradığı akıbetlerin izini sürmek bu makalenin amacının dışındadır. Ancak Barzani'nin PDK'sinin gerçek mirasçıları, oğulları İdris (1944-1987) ve Mesud (1946) oldu. İdris ve Mesud Kasım 1975'te, PDK/Geçici Komite (PDK-GK) oluşturmak üzere, İran'da, eskiden babalarının yakın dostu olan ve halk arasında "Sami" olarak tanınan Muhammed Abdülrahman'ın güçlerine katıldılar.

4-12 Aralık 1975 tarihinde Irak-İran-Türkiye sınırında yapılan ve PDK'nin dokuzuncu kongresi olarak değerlendirilen bir toplantıda, parti, eski ismini yeniden benimseyerek tekrar PDK adını alıyordu. Görece ilerici olan Sami ile, daha geleneksel olan İdris arasında yaşanan parti içi çatışmalar, Sami'nin PDK'den ayrılıp, Kürdistan Halk Demokratik Partisini (KHDP) kurmasına yol açtı. İdris 1987'de ani bir kalp kriziyle ölene kadar, yenilenen PDK liderliği fiili olarak İdris ile Mesud arasında paylaşılmıştı. Mesud Barzani o tarihten beri, PDK'nin değişmez lideri olmuştur. PDK'nin, Ağustos 1993'te yapılan onbirinci kongresinde, Sami kısa süre önce Kürdistan Birlik Partisi adı altında birleşmiş olan üç küçük partiden oluşan örgütünü tekrar PDK'ye katarak, yeniden PDK liderliğinin üst düzey bir üyesi oldu. PDK daha sonra, YNK'nin PDK'nin deyimiyle 1994'te yaptığı askeri darbeye neden olan faktörlerden birinin, PDK'nin 1993'teki genişlemesi olduğunu iddia edecekti.

Kürdistan Yurtseverler Birliği

Celal Talabani'nin YNK'si, daha sonra, Melle Mustafa Barzani'nin liderliğindeki eski PDK'nin ana fraksiyonlarından birini temsil edecekti. Baasçılar'ın PDK'yi Mart 1975'te yenilgiye uğratmasından kısa bir süre sonra, Talabani, Irak'tan kaçmayı başaran Kürtleri toparlayarak Şam'a gitti. Talabani, Haziran 1975'te Şam'da YNK'nin kuruluşunu ilan etti. YNK, "Kürtlere özerklik, Irak'a demokrasi" biçimindeki eski PDK sloganlarını benimsemekle beraber, Marksist ilkeleri de savunuyor ve Barzanileri "gerici" olmakla suçluyordu.

1977 yılının sonbaharında, YNK, Şam'da bulunan ana karargahını, Süleymaniye civarındaki Sorani konuşulan bölgelere taşıdı. Ancak silah ve levazım, Türkiye üzerinden ve PDK kontrolündeki bölgeler kullanılarak Suriye'den gelmeye devam edecekti. Bu yüzden Talabani, 1978 yılının başlarında, bu sevkiyatı kolaylaştırmaları için en iyi savaşçılarından pek çoğunu sözkonusu bölgeye yollamıştı.

1976'da, YNK, peşmergeleri Irak Kürdistanı'na geri gönderen ilk parti oldu. YNK'yi PDK izledi ve iki grup kısa süre içinde, ard arda baskınlar gerçekleştiren birkaç yüz kişilik son derece hareketli savaşçıya sahip olmuştu. Ve 1977 yılının sonbaharında, YNK, Şam'da bulunan ana karargahını, Süleymaniye civarındaki Sorani konuşulan bölgelere taşıdı. Ancak silah ve levazım, Türkiye üzerinden ve PDK kontrolündeki bölgeler kullanılarak Suriye'den gelmeye devam edecekti. Bu yüzden Talabani, 1978 yılının başlarında, bu sevkiyatı kolaylaştırmaları için en iyi savaşçılarından pek çoğunu sözkonusu bölgeye yollamıştı.

Tehdit altında olduğunu hisseden PDK, Talabani'nin gerillalarına saldırarak, bölgeyi bilmeyen YNK savaşçılarına büyük bir darbe vurdu. Melle Mustafa Barzani'nin en yetenekli komutanlarından biri olarak tanınmış olan ve 1975'ten sonra YNK'nin ünlü liderlerinden biri haline gelen Ali Eskeri de Kürtlerarası bu çatışmada öldürülenler arasındaydı.

Ayetullah Humeyni, 1979 yılının başlarında şah Rıza Pehlevi'yi devirerek, İran'da İslami bir cumhuriyet kurdu. Bu yeni rejim, ya istemediği için, ya da başaramadığı için, İran ile Irak arasında, sınırötesi Kürt etkinliklerinin önlenmesiyle ilgili olarak 1975 yılında yapılan Cezayir Anlaşması'na işlerlik kazandıramadı. Böylece PDK bir kez daha İran'da üslenip Bağdat'a meydan okumaya başladı ve bu durum 1980-88 yılları arasında yapılan İran-İrak savaşının patlak vermesinde belirli bir rol oynadı.

Saddam o sıralar ölüm kalım savaşıyla meşgul olduğu için, savaşın önemli bir dönemi boyunca Kürtler kısmi bir özyönetime sahip olmuşlardı. Hem İran hem de Irak, karşı tarafın Kürtleri'ni kendi ordularının beşinci birliği olarak kullanmak üzere seferber olmuşlardı. PDK savaşın başlangıcından itibaren İran'ı desteklemiş, hatta çeşitli zamanlarda, İran ordusunun Irak'a yönelik saldırılarında öncü birlik olarak savaşa katılmıştı. YNK ise başlangıçta bu iki düşman devlet arasında yalpalamıştı. Hem PDK hem de YNK, karşılıklı olarak, daha küçük Kürt partilerinden oluşan iki düşman cephe oluşturmuştu.

1981 Yılıının sonbaharına gelindiğinde, PDK ile YNK arasındaki ilişki, açık çatışmaya dönüşecek kadar çirkinleşmişti. Irak Komünist Partisi ve diğer küçük politik gurupların yaptığı bir birlik çağrısının ardından,

PDK ile YNK arasındaki ilişkiler yumuşadı, hatta, Ağustos 1982'de Süleymaniye bölgesinde ortak bir hareket gerçekleştirmeyi bile başardılar. Ancak, İran'ın Temmuz 1983'te Kuzey Irak'taki Hacı Ümran bölgesine yaptığı büyük saldırı, bu iki parti arasında yanlış anlamalara ve yeni düşmanlıklara yol açtı. İran'dan yardım alan PDK, savaşı, Bağdat'a karşı sürdürdüğü silahlı muhalefeti daha da mükemmelleştirmesine hizmet edecek bir imkan olarak görüyordu. YNK ise, savaş nedeniyle güçsüzleşen Iraklı liderlerin, Kürtler'le daha elverişli bir anlaşma yapma arzusu içinde olduklarına inanıyordu. Gerçekten de, cepheye yaşadığı yenilgiler ve Kürt bölgelerindeki huzursuzluk, Saddam'ı, Kürtleri yatıştırmaya zorluyordu.

Bağdat, ülkesindeki Kürt azınlığın sahip olduğu var sayılan hakları yeniden vurguluyor ve kökten dinci İran'ın Kürtler üzerindeki tehdidine işaret ediyordu. "Kökten dinci tehdit" daha gelenekçi PDK'den ziyade, laik YNK nezdinde etkili olmuştu. Bu arada, hükümet karşıtı faaliyetlerden dolayı yargılanan bazı Kürtler Irak tarafından affedilmiş ve Irak ordusundan kaçan Kürt askerler için genel af ilan edilmişti.

İran ile PDK'nin ortak saldırıları YNK'yi, kuzeydoğudaki İran sınırı yakınlarında olan Bıradost bölgesindeki korunaklı bölgeden çıkmaya ve Irak'ın daha derinlerine doğru çekilmeye zorladığı için, Irak ve YNK Aralık 1983'te bir ateşkes anlaşması yaptı. Bağdat'ın İranlı Kürt müttefiki Abdurrahman Kasımlo'nun İran PDK'sinin de yardımıyla, Saddam ve YNK Çok Yönlü Siyasal ve Güvenlik Anlaşması imzaladılar. Irak başlangıçta, özerklik yasasını Kürtler'in lehine değiştirmeyi ve özerkliği diğer bölgelere de tanımayı kabul etmiş gibi görünüyordu.¹⁸⁾ Bağdat ile görüştüğü için, hem PDK'nin hem de eski müttefiklerinin ağır eleştirilerine maruz kalan YNK, bu ateşkesin kendisine soluk alacağını ve uzun vadeli amaçlarına ulaşması için bir şans olduğunu söyleyerek eleştirileri yanıtlamaya çalışıyordu.

Geçmiş deneyimler dikkate alındığında, ne Bağdat ne de YNK, aralarındaki görüşmelerin, zaman kazanma ve daha avantajlı bir konum elde etmekten başka bir işe yaramadığının farkındaydı. Her ne kadar YNK ile Bağdat arasındaki görüşmeler Ekim 1984'e kadar sürdüyse de, YNK bir sonraki yılın başlangıcında Bağdat'la diyalogu kesip yeniden PDK'ye yanaşmaya başladı. 1986 Yılına gelindiğinde bir PDK yetkilisi şunları söylüyordu:

PKD ve YNK arasındaki savaş, Aralık 1993'te, önceki yaz
güya PDK'ye katılan Hamza Hacı Mahmud'un liderlik et-

"Artık düşman değiliz, ancak birbirlerine sadık olan dostlar olarak da değerlendirilemeyiz. Bildiğimiz bir şey varsa o da, Talabani'nin Irak hükümetine karşı savaştığıdır."⁽¹⁹⁾

YNK ile PDK arasındaki bu yeni ittifak, Irak Kürdistanı Cephesi (IKC) oldu. IKC 1987 yılında oluştu ancak resmi olarak Mayıs 1988'de kuruldu ve sonraki birkaç yılda bu cepheyi çeşitli küçük guruplar katıldı. Ancak, Şeyh Osman Abdül Aziz liderliğindeki Kürdistan İslam Hareketi (KİH) ve irili ufaklı diğer İslami guruplar bu cepheye ilgi göstermedi. IKC kurulduğunda şu hedefleri ilan etmişti; Saddam Hüseyin'in Baasçı rejiminin devrilmesi, Irak'ta gerçek bir demokratik hükümetin kurulması ve Kürtlere otonom bir statünün tanınması.⁽²⁰⁾ Mesud Barzani ve Celal Talabani IKC başkanlığını ortaklaşa yürütüyorlardı.

Yeniden Çatışma

Yukarıda tahlil edilen PDK-YNK çatışmaları dikkate alındığında, Aralık 1993 itibariyle Kürtler arasında yeniden başlayan çatışma hiç de sürpriz değildir. Zira eski ihtilafların aşılması son derece zordur. Ancak zaman geçtikçe, görünüşte temel anlaşmazlıklara dayanan bu çatışmanın, Kürt nüfusun yaşadığı toprakların tüm kontrolünü ele geçirmek üzere PDK ile YNK arasında eskiden beri yaşanan çekişmenin devamı olduğu anlaşıldı. Gerçekten, Daniela Mitterand'ın da kısa süre önce gözlemlendiği gibi: "Komşuları olan İran ve Türkiye'nin bombardımanlarına terk edilen, Irak ordusunun yıkıcı tecavüzlerine maruz kalan, paranın tedavülünden çekildiği, finansmanın kesildiği, Kürdistan'ın korumasız bölgelerinde yaşayan nüfusun göç ettirildiği, enerji kaynaklarının tamamen yok olduğu, ekinlerin yakıldığı, Irak hükümetinin çifte ambargo uyguladığı ve anti-personel mayınların gününbirlik trajedilerine maruz kalan bir ülkede demokrasinin nasıl filizlenebileceği merak konusudur."⁽²¹⁾ Körfez savaşından sonra 1992'de kurulan Bölgesel Kürt Yönetimi (Kürt Federe Devleti ç.n.) Barzani ile Talabani'nin bizzat görev almamaları nedeniyle kuruluşundan itibaren zayıf kalmıştı. Bu durum, hükümetin kayda değer bir güvenilirlik elde edememesine ve böylece PDK ve YNK subaylarının eline terk edilmesine yol açtı. 1993 Yılına gelindiğinde, tüm bakanlıklarda iktidarın iki parti arasında %50 %50 paylaşılması ilkesi bir yandan partizanlığı teşvik ederken diğer yandan da hükümetin inisiyatifini iyice felç etmişti. Daha sonra, yani Mart 1993'te

tiği ve sosyalist görünmekle beraber aslında İran yanlısı olan bir gurubun Süleymaniye'deki PDK üssüne saldırmasıyla başladı. Bu eylem birkaç kişinin ölmesine yol açmış ve saldırıya nasıl karşılık verileceği konusunda YNK ile PDK arasında görüş ayrılığı yaratmıştı.

YNK bazı üst düzey liderlerini kabineye soktuğunda, hükümetin yapısında önemli bir dengesizlik oluştu. YNK polit bürosunun üst düzey üyelerinden biri olan Khosret Resul, daha çok bir teknokrat olan başbakan Fuad

Masum'un yerine geçti. Hükümet böylesine partizanlaşınca tansiyonlar da yükselmeye başlıyordu.

Sami Abdurahman'ın daha önce hepsi de Irak Kürdistanı Cephesi'nin üyeleri olan üç küçük partinin birleşmesiyle kurulan Kürdistan Birlik Partisi 1993 yazında PDK'ye katıldı. PDK'ye göre "bu katılım Kürt hareketindeki dengeyi PDK lehine bozmuş ve YNK saflarında şok etkisi yaratmıştı."⁽²²⁾ Böylece, iddia ediyordu PDK, YNK Mayıs 1995 için planlanan seçimleri kazanamayacağını anladığı için, seçim yerine askeri darbe seçeneğini tercih etmişti.

PDK ve YNK arasındaki savaş, Aralık 1993'te, önceki yaz güya PDK'ye katılan Hamza Hacı Mahmud'un liderlik ettiği ve sosyalist görünmekle beraber aslında İran yanlısı olan bir gurubun Süleymaniye'deki PDK üssüne saldırmasıyla başladı. Bu eylem birkaç kişinin ölmesine yol açmış ve saldırıya nasıl karşılık verileceği konusunda YNK ile PDK arasında görüş ayrılığı yaratmıştı. Daha sonra, 20 Aralık 1993'te, tam da hem Talabani'yi hem de Barzani'yi içeren bir başkanlık konseyinin ilan edilmesi biçimindeki stratejik bir anlaşmanın yapıldığı gün, YNK ile İran yanlısı Kürdistan İslami Hareketi arasında çok daha ciddi bir çatışma patlak verdi.⁽²³⁾ YNK liderlerinden olan ve Bölgesel Kürt Yönetimin'de peşmerge bakanlığı yapan Cabbar Ferman, Barzani'nin, durumun sakinleştirilmesi doğrultusunda verdiği emirlere uymayı redderek Kürdistan İslami Hareketi'ne karşı güçlü bir saldırıya geçti. Irak Kürdistan'ının doğu kesimlerine yayılan ve bir aydan da fazla süren bu çatışmada en az 200 kişi öldürülmüştü.

Barzani YNK'yi gereğinden sert ve tek taraflı olarak karşılık vermekle suçladığı için, bu olay PDK ile YNK arasında açık bir kopuşa neden oldu.⁽²⁴⁾ Barzani suçlamalarını şöyle sürdürüyordu: "Bu çatışma herkesi zayıflatmakta, oluşmakta olan Kürt yönetiminin güvenilirliğini baltalamakta ve dünyanın davamızı anlamasına gölge düşürmektedir."⁽²⁵⁾ Tüm bunların bir sonucu olarak, Talabani ve Barzani'nin de katılımıyla hükümete güçlü bir liderlik kazandıracak olan başkanlık konseyi, tıpkı birleşik bir peşmerge ordusu fikri gibi ölü doğmuştu.

1 Mayıs 1994 günü, Süleymaniye nin kuzey doğusunda-
ki Kela Dıza (qeladize) bölgesindeki küçük bir toprak
parçası yüzünden, üst düzey bir PDK yetkilisi ile YNK

1 Mayıs 1994 günü, Süleymaniye'nin kuzey doğusundaki Kela Dıza (qeladize) bölgesindeki küçük bir toprak parçası yüzünden, üst düzey bir PDK yetkilisi ile YNK yanlısı çiftçiler arasında yaşanan bir ağız dalaşı, kısa süre içinde, iki parti arasında büyük bir çatışmaya dönüştü. Her iki taraf da elindeki esirleri anında kurşuna dizdi. Bu olayların birinde, mahalli bir din adamının, esirlerin kurşuna dizilmesi için fetva verdiği söylenmektedir.⁽²⁶⁾

Haziran ayının başına gelindiğinde, şehirler de dahil olmak üzere, bölgenin önemli bir kesimine yayılan bu çatışmalarda 600'ü aşkın sivil ve askeri kayıp verilmişti. Mayıs ayının sonlarına doğru YNK güçleri Erbil'deki parlamento binasını ele geçirdiler. Taraflardan her biri, karşı tarafı, İran, Türkiye ve Irak'la gizli anlaşmalar yapmakla suçluyordu. Daha da önemlisi, yaşanan bu çatışmalar, son derece gerekli olan uluslararası yardımın sürmesini tehlikeye atıyordu.

Fransa'nın Çatışmayı Sona Erdirme Girişimleri

Bu iki parti arasında bir ateşkes sağlamak üzere yapılan birkaç girişim başarısızlıkla sonuçlandı. İlan edilecek bir ateşkesi denetlemek, savaşı güçleri geri çekmek ve durumu normalleştirmek üzere 21 Mayıs 1994 tarihinde, bir "harekat merkezi" kuruldu. Mesut Barzani, Khosret Resul, muhalefetteki Irak Ulusal Kongresin'den (IUK) Ahmet Şahabi ile Hasan Naqib ve Irak Kürdistanı Cephesin'den Abdül Haliq Zengana bu harekat merkezinin üyeleri arasındaydı. Tüm bu partiler Irak Ulusal Kongresi'nin durumu normalleştirme girişimlerine itibar etmelerine rağmen, bu çatışmanın nihai olarak sona erdirilmesi yine de uzak bir ihtimal olarak kaldı.

Savaşmakta olan taraflar, ayrıca Türkiye'nin inisiyatifleriyle 30 Mayıs 1994'te Silopi'de bir araya geldiler. Zira Türkiye, PDK-YNK çatışmasının Kuzey Irak'ta bir otorite boşluğu yaratacağından ve bu boşluktan yararlanacak olan Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) Türkiye'ye yönelik saldırılarının (ki bu saldırılar 1984'ten beri sürüyordu) daha da artacağından korkuyordu. Ayrıca Barzani ve Talabani'de, 5 Haziran'da başlayan çatışmalardan sonra ilk defa Erbil'de bir araya geldiler. Erbil'deki bu görüşmeden sekiz gün sonra, birkez daha Silopi'de ve ardından 27 Haziran'da tekrar Erbil'de görüştüler. Buna rağmen, aralarındaki çatışmalar seyrekleşerek devam etti.

yanlısı çiftçiler arasında yaşanan bir ağız dalaşı, kısa sü-
re içinde, iki parti arasında büyük bir çatışmaya dönü-
ştü. Her iki taraf da elindeki esirleri anında kurşuna diz-
di. Bu olayların birinde, mahalli bir din adamının, esirle-
rin kurşuna dizilmesi için fetva verdiği söylenmektedir.

Savaş halinde olan bu partilerin temsilcileri, Fransız hükümetinin ve sürgünde yaşayan Türkiye Kürtlerin'den Kendal Nezan'ın başkanlığını yaptığı Paris Kürt Enstitüsü'nün yardımıyla 16-22 Temmuz 1994 tarihleri arasında Paris'te bir-

raraya geldiler. Kuzey Amerika Ulusal Kongresi'nin başkanı Naim Eldin Kerim'in yanı sıra, Paris'teki ABD ve İngiltere elçiliklerinden gözlemciler de bu görüşmede hazır bulunmuşlardı.⁽²⁷⁾ Bu görüşmede Bölgesel Kürt Yönetimi'nin taslak anayasası anlamına gelen ancak kesin olmayan bir anlaşmaya varılıyor ve bu anlaşma 22 Temmuz'da imzalanıyordu.

Paris Anlaşması'nın getirdiği temel prensiplerden biri şuydu: "Irak Kürdistanı, çoğulculuğu güvence altına alan, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ne ve ulusal ve dinsel azınlıkların haklarına saygı gösteren demokratik bir sistem tarafından yönetilecektir."⁽²⁸⁾ Aynı anlaşmanın getirdiği bir diğer önemli özgünlük de, Bölgesel Kürt Yönetimi'nin otoritesini arttıracak önlemlerin sıralanması ve hükümet işlerinin her türlü parti müdahalesine kapatılmasıydı: "Hükümetin vereceği kararlar, politik partilerin müdahalesi olmaksızın, bizzat hükümet tarafından ve her bakanlığın kendisi tarafından verilecektir."⁽²⁹⁾ İki parti, bölgedeki idari ve finansal reformların yanı sıra, silahlı güçlerin yeniden düzenlenip yapılandırılmasına yönelik bir dizi adımı da içeren uzun vadeli bir program üzerinde anlaştı.

Taraflar, yukardaki hususlara ek olarak, bir nüfus sayımı yapılması ve ardından, mevcut parlamentonun görev süresinin sona ereceği tarih olan Mayıs 1995'te seçimlere gidilmesi konusunda da anlaşmışlardı. Ayrıca, ortak bir dış politika izlenmesi ve New York ile Brüksel'de Bölgesel Kürt Hükümeti temsilcilerinin açılması hususunda fikir birliğine varmışlardı. Paris Anlaşması'nın getirdiği bir diğer hüküm de, Irak Kürdistanı başkanı'nın halkın doğrudan oylarıyla seçilip dört yıl süreyle göreve getirilmeydi. Aynı anlaşmanın sonuncu maddelerinden biri de şöyleydi: "Kürt yönetimi, Irak Kürdistanı'nın da askeri üs kurmamaları ve sınırötesi saldırılara girişmemeleri koşuluyla, baskıya uğrayan tüm Kürtler'e siyasi sığınma hakkı tanımalıdır."⁽³⁰⁾ Böylece, Paris toplantısı, uluslararası kamuoyuna yönelik şu iki çağrıyla sona eriyordu: BM'nin Kürt bölgeleri üzerinde uyguladığı yaptırımların hafifletilmesi ve demokratik bir Kürdistan tam anlamıyla kurulana kadar, Huzur Sağlama Operasyonu'nun sürdürülmesi.

Çatışmalar Ağustos ve Eylül aylarına kadar sürmesine rağmen, Barzani ile Talabani'nin, Fransa devlet başkanı

İki taraf arasında, bazen hafif bazen de ağır biçimde yaşanan çatışmalar Ağustos ve Eylül aylarına kadar sürmesine rağmen⁽³¹⁾, Barzani ile Talabani'nin, Fransa devlet başkanı François Mitterand'ın yardımıyla anlaşmayı imzalamak üzere Paris'e gelmeleri için, PDK, YNK ve Fransız hükümeti tarafından çeşitli hazırlıklar yapılıyordu. Ancak Türkiye, bir Kürt devletinin kuruluşuna temel teşkil ettiği gerekçesiyle bu anlaşmaya karşı çıktığı için, anlaşma imzalanamadı. Ankara, böylesi bir devletleşme girişiminin kendi büyük ve huzursuz Kürt nüfusu üzerinde yaratacağı etkiden korkuyordu.

Bunun bir sonucu olarak, Türkiye'nin yeni dış işleri bakanı olan aşırı milliyetçi Mümtaz Soysal, Kürt liderlerin Paris'e gitmeleri için gereken transit vizeyi vermeyi reddiyor ve Kürtler'in dış dünya ile tek bağlantısı olan Türkiye sınırını fiilen kapatıyordu. Bununla da yetinmeyen Soysal, Irak'ta kurulacak bir Kürt devleti tehdidini görüşmek üzere İran ve Suriye ile 21 Ağustos 1994 tarihinde üçlü bir toplantı düzenledi. Soysal bu toplantının sonunda, BM yaptırımlarının kaldırılması ve Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının yeniden açılması hususunda Bağdat'la bir yakınlaşma içine giriyor ve Iraklı Kürtlere de Bağdat ile anlaşmalarını tavsiye ediyordu.

PDK ile YNK arasındaki çatışmalar 1994 sonbaharı boyunca durgunlaşmıştı. 21 Kasım'da, esas itibarıyla Temmuz ayında yapılan Paris Anlaşması'nı onaylayan stratejik bir anlaşmaya varılmıştı. Bu yeni anlaşma, iki parti arasındaki sorunların şiddet yoluyla çözümlenmesini bir kez daha yasaklıyor ve mevcut ihtilafların aşılması için diyalog ve barışçıl yöntemler ihtiyacını vurguluyordu. Anlaşma ayrıca, yakında gidilecek seçimlerin sağlıklı olabilmesi için, 19 Mayıs 1995 tarihinden önce bir nüfus sayımı yapılması ihtiyacını da tekrarlıyordu. Anlaşma, şu dokunaklı giriş sözleriyle başlıyordu: "Halkımızın yıllardan beridir yaşadığı tecrübeler ve son acı olaylar, hepimizin ders çıkarması gereken önemli olguları ortaya çıkarmıştır... YNK ile PDK arasında yaşanan çatışmalar hem her iki parti açısından hem de Kürdistan ulusal kurtuluş hareketi açısından adeta bir intihar anlamına geldiği gibi, aynı zamanda halkımızın bu güne kadar elde ettiği kazanımların boşa harcanmasına yol açmıştır. Bu çatışma her iki partinin saygınlığına gölge düşürmekte ve Kürt ulusal hareketini hem bölgesel olarak hem de uluslararası düzlemde gözden düşürmekte-

François Mitterand'ın yardımıyla anlaşmayı imzalamak üzere Paris'e gelmeleri için, PDK, YNK ve Fransız hükümeti tarafından çeşitli hazırlıklar yapılıyordu. Ancak Türkiye, bir Kürt devletinin kuruluşuna temel teşkil ettiği gerekçesiyle bu anlaşmaya karşı çıktığı için, anlaşma imzalanamadı.

dir."⁽³²⁾ Ancak 20-24 tarihleri arasında, Kürdistan'ın başkenti olan Erbil'in hemen kuzeyindeki Şaklava'da geniş ölçekli bir çatışma patlak verdi. Bu yeni çatışma, YNK yanlısı olan Harki aşireti ile Barzani güçleri arasında toprak yüzünden

ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle başlamıştı. Bu arada PDK güçleri Talabani'nin evini yağmalamışlardı. Kısa süre içinde Kürt bölgesinin içlerine ve doğusuna yayılan bu yeni çatışmanın ilk on gününde, yüzlerce savaççı ve sivil öldürülmüştü. Çatışmaların son derece "yoğun ve acımasız"⁽³³⁾ bir şekilde sürdüğü söyleniyordu. İki önemli Kürt şehri olan Erbil ve Süleymaniye'de vatandaşlar öfkeli gösteriler yaparken, diğer onyeddi Kürdistan partinin bu şiddeti kınayan bir açıklama yaptıkları haberleri geliyordu.⁽³⁴⁾

Irak Ulusal Kongresi, çatışmayı durdurmak üzere sahneye çıkarak, IUK başkanı Ahmet Çelebi, PDK'li Cewher Namık Salim ve YNK'li Kemal Fuad'dan oluşan bir "izleme komitesi" kuruldu. Türkiye, İran ve hatta ironik bir şekilde Irak, arabuluculuk yapmayı önerirken, ABD de bu çılgınlığa son verilmesi çağrısını yapan bir mektup yolluyordu. Ancak tüm bunlara rağmen şiddet mantığı üstünlüğünü koruyordu.

YNK bu kez yalnızca parlamento binasını değil, Erbil kentini tamamen ele geçirmişti. Taraflardan her biri karşı tarafı, Bölgesel Kürt Yönetimi'nin milyonlarca dolarlık parasını çalmakla, ekonomik ambargo uygulamakla, enerji nakil hatlarına sabotaj düzenlemekle, uyuşturucu ekimi yapmakla ve Bağdat ve diğer dış güçlerle gizlice işbirliği yapmakla suçluyordu. PDK ayrıca YNK'yi, Kürdistan'ın kuzeybatısına düşen ve PDK'nin kalesi olan Zaho'da şubat ayının sonlarına doğru patlayan ve yaklaşık olarak 76 kişinin ölümüne 141 kişinin yaralanmasına yol açan bombayı yerleştirmekle suçluyordu. YNK bir yandan bu bombadan dolayı Bağdat'ı suçluyor, diğer yandan ise, Barzani'nin yeğeni ve PDK'nin haber alma örgütü Parastın'ın başı olan Neçirvan Barzani'nin "partinin kontrolünü ele geçirmeye çalıştığını" ve bu yüzden Mesut Barzani'nin "durumu tam olarak kontrol edemediğini" iddia ediyordu.⁽³⁵⁾

Uluslararası Af Örgütü, çatışmalarla ilgili olarak şu raporu veriyordu: "Irak Kürdistanı'nda, yüzlerce insan yasaflara aykırı olarak ve bile bile öldürülmüştür. Çatışmalarda sağ olarak ele geçirilen sayısız savaççının, ya anında ya da gözaltına alındıktan sonra kasıtlı olarak

İnsan hakları örgütleri, itiraf elde etmek üzere hem polis hem de diğer güvenlik görevlileri tarafından yapılan

öldürüldüğü haber verilmektedir. Diğer katliamlara kurban gidenler arasında... silahsız sivil göstericiler ve siyasal eylemciler bulunmaktadır.⁽³⁶⁾ İnsan hakları örgütleri, itiraf elde etmek üzere hem polis hem de di-

ğer güvenlik görevlileri tarafından yapılan işkenceleri de içeren "muzzam boyuttaki kanundışı uygulamaları, Kürdistan Yargıtay Mahkemesi'ne"⁽³⁷⁾ ayrıntılarıyla sunuyordu. Bir kaynak, Aralık 1993'te başlayan çatışmalarda, bugüne kadar 3000'i aşkın kişinin öldürüldüğünü belirtiyordu.⁽³⁸⁾

ABD'nin Rolü ve Yeniden Başlayan Barış Girişimleri

1995 Ocak ayı sonlarına doğru, ABD'nin Kuzey Körfez İşleri bölgesel koordinatörü olan David Litt, Türk dışişleri bakanlığından bir yetkiliyle birlikte, ABD başkanı Bill Clinton'dan hem Barzani'ye hem de Talabani'ye bir mesaj götürdü: "Eğer çatışmalar devam ederse, bundan böyle, bölgedeki güvenliği sağlamak üzere diğer devletlerle işbirliği yapmayacağız."⁽³⁹⁾ Clinton ve ABD adına konuşan Litt, Erbil'in tamamen silahsızlandırılması, bir ateşkes ilan edilmesi, ve altı ile on iki ay arasında değişen bir süre içinde seçime gitmek üzere, teknokratlardan ve saygın bireylerden oluşan geçici bir yönetim oluşturulması biçimindeki IUK (Irak Ulusal Kongresi) barış önerisinin ABD tarafından desteklendiğini de bildiriyordu.⁽⁴⁰⁾

Öte yandan Türkiye, bir Kürt devletinin kurulması olasılığında kaygılanmaya devam ediyordu. Bu yüzden Türkler, Irak'taki Kürtleri Bağdat ile diyaloga girmeye zorluyordu, oysa bu politika ABD tarafından reddediliyordu. Türkiye uzunca bir süre bu politikayı izlemişti ve Litt'e eşlik eden Türk yetkili tarafından tekrar gündeme getirilmişti. Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi'nin (KAKUK) daveti üzerine, Kuzey Amerika ve Avrupa'daki Kürt liderlerden oluşan bir gurup, 23-24 Mart 1995 tarihinde Washington'da düzenlenen bir konferansta bir araya geldi. Bu konferansa PDK, YNK ve KİH temsilcileri de katılmıştı. "Konferans, kardeş kavgasının başlatılmasından, sürdürülmesinden ve insan haklarının Kürdistan'ın önde gelen partileri tarafından ihlal edilmesinden duyduğu derin hoşnutsuzluğu ve öfkeyi dile getiriyordu."⁽⁴¹⁾

Yoğun tartışmalardan sonra, konferans, savaşmakta olan partilere sunulmak üzere bir öneri paketi hazırladı. Bu öneriler, Temmuz 1994'teki Paris Anlaşması ve Kasım 1994'teki Stratejik Anlaşma'nın hayata geçirilebil-

işkenceleri de içeren "muzzam boyuttaki kanundışı uygulamaları, Kürdistan Yargıtay Mahkemesi'ne" ayrıntılarıyla sunuyordu. Bir kaynak, Aralık 1993'te başlayan çatışmalarda, bugüne kadar 3000'i aşkın kişinin öldürüldüğünü belirtiyordu.

mesi için öncelikle "durumun normalleştirilmesi"⁽⁴²⁾ hususunu içeriyordu. Bu öneriler, tarafsız olan önemli bir Kürt gurubu tarafından yapıldığı ve çatışmayı durduracak objektif bir tavsiye paketini içerdikleri için, Kürt Ulusal Kongresi'nin önerileri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmak yararlı olur. Öneriler üç ana noktadan oluşuyordu: Birincisi, her iki partinin liderleri tarafından, Irak Kürdistan'ında acilen bir ateşkesin ilan edilerek hayata geçirilmesi ve hem içerde hem de dışarda savaş propagandasına acilen son verilmesi; İkincisi, çatışma esnasında ele geçirilen tüm savaş esirlerinin her iki parti tarafından acilen serbest bırakılması; ve üçüncüsü, tecrübeli ve yetenekli politik parti üyelerinden ve bağımsız bireylerden oluşan geçici bir hükümetin kurulması. Bu hükümetin başlıca sorumlulukları şöyle olacaktı:

1. Silahlı birliklerin ve politik parti milislerinin, Hewlêr ve havalisinden [Erbil] ve Kürdistan'ın tüm şehir ve kasabalarından geri çekilmesini denetlemek.
2. Bölgedeki tüm gelirlerin, özellikle de gümrük gelirlerinin, uygun ve meşru hükümet yetkilileri tarafından toplanması ve bu gelirlerin bölgesel yönetimin kasasına yatırılması.
3. Tüm otoritenin, özellikle de politik, ekonomik ve askeri otoritenin, yeniden [Kürdistan] bölgesel yönetiminde toplanması.
4. Kürdistan'daki mevcut sorunların kaynağı olan gümrük gelirlerinin ve bankalardaki paranın akıbetini araştırmak üzere, uzmanlardan oluşan bir komisyonun kurulması.
5. Bireylerin dolaşım özgürlüğü, gıda maddelerinin ve diğer yaşamsal ihtiyaçların Kürdistan çapındaki serbest akışı üzerindeki tüm kısıtlama ve engellerin acilen kaldırılması.
6. Konuya gösterdikleri hassasiyeti ifade etmiş olan uluslararası uzman örgütlerin de yardımıyla genel ve tam bir konsensüse ulaşılması.
7. Gelecekteki iktidarın barışçıl ve demokratik bir tarzda el değiştirmesini sağlayacak olan özgür ve adil bir seçim için hazırlıkların yapılması.⁽⁴³⁾

Her ne kadar 1995 Nisan ayı başlarında nihayet geçici bir ateşkes hayata geçirilebildiyse de, esasen Kürt Ulusal Kongresi'nin önerileri sağır kulaklara çarptı. Görev süresi 4 Haziran 1995'te dolan Kürt parlamentosunun hükümranlığı, 27 Mayıs'ta yapılan özel bir toplantıyla bir yıl daha uzatılmış olmasına rağmen, bu tutumun sadece sembolik olduğu ortaya çıktı.

Haziran 1995 başlarında, hem PDK hem de YNK ayrıntılı barış önerileri ortaya attı. ABD bölgesel dairesinden bir heyet, barış görüşmelerini yeniden başlatmak

Türkiye'nin güvenlik çıkarları sorunu, görüşmeleri daha karmaşık bir hale getiriyordu. ABD destekli Drogheda

üzere bölgeye gelmesine rağmen, düşmanca planların uzlaşmaz olduğu ortaya çıktı. Bu uzlaşmazlığın temel nedeni, YNK'nin Erbil'den geri çekilişini, Türkiye sınırındaki İbrahim Halil (aynı zamanda Habur olarak da biliniyor) gümrük kapısında

her gün PDK tarafından toplanan 150.000 dolarlık gümrük gelirleri hakkında varılacak acil bir mutabakata bağlamasıydı. PDK ise, gümrük gelirleri konusundaki kararların yeni hükümete bırakılmasını tercih ediyordu.

Temmuz 1995 başlarında, yeniden yoğun çatışmalar başladı ve aynı ayın sonuna gelindiğinde "yüzlerce kişinin" öldürüldüğü haber veriliyordu.⁽⁴⁴⁾ YNK, "çatışmaların, fonları yasa dışı yollarla ele geçiren PDK'nin dikkatleri başka yöne çevirmek istemesinden dolayı başladığını"⁽⁴⁵⁾ iddia ederken, Barzani şunları ileri sürüyordu; "YNK'nin Erbil'den geri çekilmesi, her türlü anlaşmanın ilk maddesi olmalıdır. Bu yapılmadığı sürece asla anlaşmaya varılamaz."⁽⁴⁶⁾

Bu noktada, ABD, bir yıl önce Fransızların Paris'te yaptığına benzer bir aracılık rolüne soyundu. ABD Kuzey Körfez İşleri dairesinin yöneticisi Robert Deutsch, savaşmakta olan partileri, üst düzey ABD yetkilileri huzurunda, İrlanda'nın Dublin kentinin Drogheda kasabasında 9-11 Ağustos 1995 tarihinde bir araya gelmeye ikna etti. Türkiye'nin de gözlemci gönderdiği bu toplantıya, Irak Ulusal Kongresi'de katıldı. Bir yıl önce Paris'te olduğu gibi, bu toplantıda da belli başlı bir çözüm olanaklı görünüyordu. Toplantı, Barzani ile Talabani'nin aynı yılın Eylül ayı sonlarına doğru Washington'da nihayi anlaşmaya dönüştüreceği önerilerle sona erdi. Ancak, bu başarının bir yanılsama olduğu bir kez daha ortaya çıktı.

Drogheda'daki toplantıda, ateşkes ilan edilmesi, her iki partinin medyadaki karşılıklı saldırılarının sona erdirilmesi, taraftarlarının haklarına saygı gösterilmesi ve tüm tutukluların serbest bırakılması hususlarında, hem PDK hem de YNK güvence verdi. Her iki parti, barış görüşmelerine devam edilmesi ve aşağıdaki ilkeler temelinde bir barış anlaşmasının amaçlanması hususlarında da anlaşmaya vardı: Erbil kentinin askerden arındırılması; Irak Ulusal Konseyi denetiminde tarafsız bir komisyonun oluşturulması; Erbil civarındaki askeri güçlerde bir indirime gidilmesi; Erbil'in askerden arındırılmasının karşılıklı olarak doğrulanmasını izleyen 48 saat içinde, bölgesel gümrük otoritesini elinde tutan tarafsız

görüşmelerinin PDK ile YNK arasındaki çatışmaları sona erdirecek bir anlaşmaya dönüşmesiyle Irak Kürdistanı'ndaki manevra imkanlarını kaybedeceğini ve PDK'nin sınırı korumasıyla Türkiye'ye verilecek güvenlik garantilerini dikkate alan PKK, Ağustos 1995 sonlarına doğru PDK'ye karşı saldırıya geçti.

bir komisyonun denetiminde, her iki parti tarafından toplanan tüm gümrük gelirlerinin bankalardaki hesaplara yatırılması; yine Erbil'in askerden arındırılmasının karşılıklı olarak doğrulanmasını izleyen 48 saat içinde, seçimle iş başına gel-

miş olan bölgesel parlamentonun yeniden toplanması; geniş tabanlı bir bölgesel Kürt yönetimi için çalışmalara başlanması; Irak'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi; ve Türkiye'nin PKK'den kaynaklanan meşru güvenlik kaygılarının dikkate alınması.⁽⁴⁷⁾

Diğer Katılımcılar

Türkiye'nin güvenlik çıkarları sorunu, görüşmeleri daha karmaşık bir hale getiriyordu. ABD destekli Drogheda görüşmelerinin PDK ile YNK arasındaki çatışmaları sona erdirecek bir anlaşmaya dönüşmesiyle Irak Kürdistanı'ndaki manevra imkanlarını kaybedeceğini ve PDK'nin sınırı korumasıyla Türkiye'ye verilecek güvenlik garantilerini dikkate alan PKK, Ağustos 1995 sonlarına doğru PDK'ye karşı saldırıya geçti. PKK ayrıca, Kürt bölgelerinde belirlediği "pilot alanlarda", Bölgesel Kürt Yönetimin'den bağımsız olarak, bir tür sürgün hükümeti ve ya Kürdistan federasyonu kurmaya çalışıyordu.

Kendi gizli nedenlerinden dolayı, Suriye ve İran'ın yanı sıra YNK de açıkça PKK'nin PDK'ye yönelik saldırılarını teşvik ediyordu. Bu iki devlet, yani Suriye ve İran, ABD'nin PDK-YNK çatışmasını sona erdirmesini ve gelecekte de muhtemel bir Irak Kürt devletine sponsorluk yapmasını istemiyordu. Öte yandan Talabani, düşmanı olan Barzani'ye karşı etkili bir ikinci cephe açmaya çalışıyordu. İşte bu ek sorunlar da dikkate alındığında, Dublin görüşmelerinin 12-15 Eylül 1995'te yapılan ikinci raundunun da yine başarısızlıkla sona ermesi gayet doğaldı. Böylece, Erbil'in askerden arındırılması ve gümrük vergilerinin toplanması hususlarında, PDK ve YNK bir kez daha anlaşmaya varamadı. 7 Eylül günü, YNK'li Khosret Resul'a karşı yapılan bir suikast girişimi, sorunun çözümüne hiçbir katkı sağlamadı.

Buna ek olarak, Talabani, "Türk heyetine başkanlık yapan kişinin uzlaşmaz tutumundan, bu heyetin, Irak'la ilgili bir sorun olmayan ve bu yüzden tartışılması anlamsız olan PKK konusunu dayatmaya çalışmasından" yakınıyordu.⁽⁴⁸⁾ Talabani ayrıca, Türkiye'yi, kendisinin düşmanı olan Barzani'yi silahlandırmakla suçluyordu:

Irak İslam Devrimi Yüksek Asemblisi'nin yönetimindeki etkin Irak Şii muhalefetinin lideri olan Muhammed Bakır

"Türkiye PDK'ye silah sevkiyatı yapmıştır ve halen de yapmaktadır. Bu kabul edilemez bir tutumdur, çünkü Türkiye, Kuzey Irak'taki silah dengesini bozabilecek herhangi bir şey yapmama konusunda bize söz vermişti."⁽⁴⁹⁾ Türkler ise, kendi paylarına Suriye'yi suçluyor, bu ülkenin, ABD'nin aracılık rolüne kızdığını ve "Kürt barış sürecini tamamen sabote etmek üzere... PKK ve YNK kartlarını oynadığını" ileri sürüyordu.⁽⁵⁰⁾ Irak İslam Devrimi Yüksek Asemblisi'nin yönetimindeki etkin Irak Şii muhalefetinin lideri olan Muhammed Bakır ElHakim, Dublin görüşmelerinin başarısızlığından söz ederken şöyle diyordu; "Görüşmeler başarısızlığa uğradı, çünkü, bu görüşmelerin ardında, ABD ve Türkiye'nin amaçları yatıyordu ve bu amaçlar, İran, Suriye ve diğer komşu ülkelerin politikalarına ters düşüyordu."⁽⁵¹⁾

5-9 Ekim 1995 tarihleri arasında, İran, bu iki Iraklı partiyi yeniden görüşme masasına oturtmaya çalıştı. Her ne kadar her iki parti, çözülmesi gereken bir dizi sorun üzerinde tekrar yoğunlaşmayı başardıysa da, herhangi bir fiili anlaşmaya varılamadı. Ancak İran, aracılık girişimlerini sürdürme sözü verdi. Öte yandan, İran İslam Cumhuriyeti, "bölgedeki gerilimi ve istikrarsızlığı arttıran dış güçlerin [yani ABD'nin] bu sorunun çözümünde aracılık yapmasından duyduğu endişeleri ifade etmekten" de geri kalmadı.⁽⁵²⁾

Kasım 1995 ortalarında, Robert Deutsch başkanlığındaki bir ABD heyeti, Irak Kürt bölgesindeki Selahaddin kentine gelip PDK ile görüşerek, ABD desteğindeki barış sürecinin üçüncü raundunu başlattı. Bu görüşmelere, Türk dışişleri bakanlığından bir yetkili ve Irak Ulusal Kongresin'den Ahmet Çelebi'de katıldı. Bundan birkaç gün sonra ise, ABD heyeti YNK ile de ayrı görüşmeler yaptı. Ancak bu her iki görüşme paketi de, mevcut çıkmazın aşılmasında başarılı olmadı.

Sonuç

Hem Barzani hem de Talabani, bu çatışmanın ortak davalarına ne kadar büyük zararlar verdiğini kabul etmiş olmalarına rağmen, çatışmayı sona erdirebilecek durumda gözüküyorlar. Kişi şöyle bir sonuca varabilir; her türlü özyönetim tecrübesinden yoksun olan bir halkın, aniden modern demokrasiye geçerek bu demokrasiyi işletmesini beklemek tamamen safillik olur. Rusya'da ve eski Sovyetler Birliği'nin ardılı olan çeşitli ülke-

lerde yaşanan güncel deneyimler bu noktayı gayet iyi aydınlatıyor. Gerçekten de, Kürt kontrolü altındaki bölgede şu anda hüküm süren şiddet ve anarşi ortamı, Afganistan, Angola, Bosna, Ruanda veya Somali gibi ülkelerdeki ortamdaki hiç de farklı değildir. Buna rağmen, bu ülkelerin kendi toplumları, onları, Birleşmiş Milletler'in tam üyesi olan birer "devlet" olarak tanımaktadır. Oysa Kürtler bir devlet olarak tanınmamaktadır, çünkü onların toprakları mevcut devletler arasında bölünmüştür. Bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması, daha önceden var olan bu devletlerin toprak bütünlüklerini tehdit edecektir.

Kürt halkı ayrıca, bencil, partizan ve açgözlü liderlerin kurbanı olmuştur. Örneğin YNK, Barzani'nin hükümete katılmama nedenlerinin PDK tarafından nasıl gerçekleştirildiğini şöyle ifade ediyor: "Lider Barzani'nin kutsallığının ve büyüklüğünün... parlamenter sürecin gerektirdiği sorgulanmayla, eleştiriyle, dokundurularla ve gündelik istismarlarla lekelenmesine asla izin vermeyeceğiz"⁽⁵³⁾ Barzani'nin kendisi bile "çatışmanın... hegemonya sorunundan kaynaklandığını" itiraf etmiştir.⁽⁵⁴⁾ Kuzey Irak'taki bir NGO görevlisi tarafından da belirtildiği gibi: "Barzani Kürtlerin gerçek lideri olduğunu sanmaktadır. Talabani de aynı şekilde düşünmektedir ve işte bu yüzden, haklılıklarını kanıtlamak için, tek bir peşmergeleri de kalana kadar birbirleriyle savaşmaya devam edeceklerdir."⁽⁵⁵⁾ Şüphesiz, Bölgesel Kürt Yönetimi'nin işleyişi için, partizanlığın azalması ve teknik yetkinliğin artması kaçınılmazdır.

İktidarın PDK ile YNK arasında eşit şekilde bölünmesi hiçbir işe yaramadı ve Bölgesel Kürt Yönetimi'nin inisiyatifini adeta felç etti. Durum normale döndükten sonra, yeni bir parlamento için seçimlere gidilmesi gerekmektedir. Belki o zaman, azınlık haklarına saygı gösterecek bir çoğunluk hükümetinin ortaya çıkması umulabilir. Temmuz 1994'teki Paris Anlaşması ve Kasım 1994'teki Stratejik Anlaşma her iki anlaşma da hem PDK hem de YNK tarafından önceden kabul görüp tanınmıştı, izlenmesi gereken prosedürleri ayrıntılı bir şekilde belirtmektedir.

Sonuç olarak, Kürtlerin kendi demokrasilerini nasıl inşa edebilecekleri sorununu ele alırken, şu üç temel sorunu iyi bir şekilde kavramamız gerekiyor; ölümsüz sadakat, silahların ve silahlı milislerin hızla çoğalması ve feci bir ekonomik durum. Bu sorunların her biri, Kürt

Sonuç olarak, Kürtlerin kendi demokrasilerini nasıl inşa edebilecekleri sorununu ele alırken, şu üç temel sorunu

demokrasinin kuruluşunu fazlasıyla engellemektedir. Oysa bu partiler birlikte hareket ederlerse, bunu başarabilirler. Ölümsüz sadakatlar, ailelere, klanlara ve aşiretlere olan bağlılıkları da içermektedir. Kürtler söz

konusu olduğunda, bu sadakatler, Kuzey Irak'taki insanların hep birlikte paylaşabilecekleri yaşanabilir bir Kürt milliyetçiliğinin aleyhine işlemeye devam ediyor.⁽⁵⁶⁾ Şu ana kadar ne Barzani ne de Talabani, aşiretsel savaş ağalığından, gerçek devlet adamlığına geçiş kabiliyeti gösteremedi. Silahların ve silahlı milislerin hızla artışı da kontrol altına alınmalıdır. Gerçekten de, Kuzey Irak'taki durum, insana, Lübnan'ın en kötü günlerini anımsatıyor. Bunca silahlı adam, hiçbir hükümet denetimi olmaksızın ortalıkta gezinip durdukça, demokrasiye doğru bir adım bile atılması nasıl mümkün olabilir ki?⁽⁵⁷⁾ Sonuç olarak, hem Birleşmiş Milletler tarafından (ABD'nin de desteğiyle) tüm Irak'a uygulanan ekonomik ambargo, hem de Bağdat tarafından Kürt bölgelerine uygulanan ikinci bir ambargo, Kürt demokrasisini tehdit eden bir diğer başlıca sorundur. Bir gözlemcinin yorumladığı gibi; "şurası son derece gülünçtür ki, ambargo, tohumu, gıda maddesini, tarım aletlerini, endüstriyel makinaları, kısacası kendi kendine yeterli olmanın tüm gereçlerini kapsamaktadır."⁽⁵⁸⁾

Ambargonun bir sonucu olarak, Bölgesel Kürt Yönetimi, ekonomisini canlandırmayı başaramadı.⁽⁵⁹⁾ İşsizlik yüzde 80-90 gibi yüksek bir seviyede seyrediyor; yiyecek fiyatları geçen yıl yüzde 200 dolaylarında bir artışla dalgalandı; ve depolanan gıda yardımına zorla ulaşma girişimlerine ve gösterilere rastlanıldı. Böyle koşullar altında, en sağlam Batı demokrasileri bile ayakta kalamaz. Böylesine ciddi zorluklarla boğuşan Kürtler nasıl suçlanabilir ki?

Açıkça belirtmek gerekirse, PDK-YNK çatışması, Kuzey Irak'taki Kürt bölgesinin demokrasisi açısından ciddi bir geriye gidiş anlamına gelmektedir. Kürtlerin, önceki kayıplarından önemli dersler çıkararak ileriye doğru gitmeleri hala da mümkündür. Fakat bunu, ancak, görülmemiş bir kahramanlık, yetkin bir devlet yöneticiliği ve cömertçe bir uluslararası yardım ve kavravışlılık sayesinde başarabilirler. ▲

İngilizceden Çeviren: Cemal Atila

DİPNOTLAR

1. Melle Mustafa Barzani'nin 1975'teki düşüşü ve Irak'taki Kürt sorununun 70'li yıllara kadarki seyri Edmund Ghareeb tarafından *The Kurdish Question in Iraq* [Irak'taki Kürt Sorunu] adlı eserinde kapsamlı bir şekilde derlenmiştir (Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1981). Ayrıca bkz: Edgar O'Balance, *The Kurdish Revolt, 1961-70* [Kürt İsyanları, 1961-70], (Hamden, CT: Archon Books, 1973); Said Cevat, *Iraq and the Kurdish Question, 1958-70* [Irak ve Kürt Sorunu, 1958-1970], (Londra: Ithaca Press, 1981); Nadir Entezar, *Kurdish Ethnonationalism* [Kürt Etnomilliyetçiliği], (Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1992) syf. 49-77; Ismet Şerif Vanlı'nın "Kurdistan in Iraq" (Irak Kürdistanı) adlı eserinde, *People without a Country: The Kurds and Kurdistan* [Ülkesiz Halk: Kürtler ve Kürdistan] bölümü, derleyen Gerard Chailand (Londra: Zed Press, 1980), syf. 153-210. Yakın dönem olayları hakkındaki daha fazla bilgi için bkz. Michael M. Gunter, *The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope* [Irak Kürtleri: Trajedi ve Umut], (New York: St. Martin's Press, 1992); Human Rights Watch/Middle East, *Iraq's Crime of Jenocide: The Anfal Campaign against the Kurds* [Irak'ın Soykırım Suçu: Kürtlere Yönelik Anfal Seferi] (New York: Human Rights Watch/Middle East, 1995); ve David McDowall, *A Modern History of the Kurds* [Modern Kürt Tarihi], (Londra: I.B Tauris, 1996) syf. 34-391.

2. Tahliller için bkz. Michael M. Gunter, "A de facto Kurdish State in Northern Iraq." [Kuzey Irak'ta Fiili Kürt Devleti], *Third World Quarterly* 14, no. 2 (1993), syf. 295-319; Robert Olson, "The Creation of a Kurdish State in the 1990s?" [90'li Yıllarda Bir Kürt Devletinin Kuruluşu?], *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies* 15 (Yaz 1992), syf. 125; ve Robert Olson, "The Kurdish Question and Geopolitic and Geostrategic Changes in the Middle East after the Gulf War" [Kürt Sorunu ve Körfez Savaşından Sonra Ortadoğu'da Meydana Gelen Jeopolitik ve Jeostratejik Değişiklikler], *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 17 (Yaz 1994), syf. 44-67.

3. 688 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı, 5 Nisan 1991. Karar metni, US Department of State Dispatch'tan alınmıştır. 8 Nisan 1991, syf. 233-234.

4. "Barzani, Talabani Declare Trend toward Unity" [Barzani, Talabani Birliğe Yönelik Eğilimlerini Açıkıyor], *ElHayat* (Londra), 11 Aralık 1992, syf. 1, 6. Foreign Broadcast Information Service Near East & South Asia'dan (Bundan böyle FBISNES olarak belirtilecektir) alınmıştır. 16 Kasım 1992, syf. 33.

5. Ağı.

6. Mehabad Cumhuriyeti hakkındaki en iyi kaynak şudur; William Eagleton, Jr., *The Kurdish Republic of 1946* [1946'daki Kürt Cumhuriyeti], (Londra: Oxford University Press, 1963). Ayrıca bkz. Archie Roosevelt, Jr. "The Kurdish Republic of Mahabad" [Mehabad Kürt Cumhuriyeti], *Middle East Journal* I, No. 1, (Kış 1947), syf. 24769.

7. Burada bahsedilen özgün tarih ve olayların çoğu, "Kurdistan Democratic Party (PDK) Congresses 1946-1993" başlığını taşıyan kısa PDK belgelerinden alınmıştır. Yazar bu belgeleri, Ağustos 1993'te Erbil'de toplanan ve kendisinin de katıldığı onbirinci PDK kongresinde elde etmiştir.

8. Cevad, *Iraq and the Kurdish Question*, syf. 20.
9. Ahmed, *Iran PDK'sinin Irak'taki kolunun orijinal ana örgütlenmesinin başında kalmakla, Irak Kürt ulusal hareketini yönetme şansının daha fazla olacağını düşünüyordu.*
10. Dana Adams Schmidt, *Journeys Among Brave Men [Cesur İnsanlar Arasında Yolculuklar]*, (Boston: Little, Brown and Co., 1964), syf. 123.
11. Talabani hakkındaki bu verilerin çoğu, YNK tarafından yazara verilen *Overview: Developments in Iraqi Kurdistan [Değerlendirme: Irak Kürdistanı'ndaki Gelişmeler]* adlı belgeden alınmıştır. Nisan 1994.
12. Martin van Bruinessen, "The Kurds Between Iran and Iraq" [*İran ve Irak Arasındaki Kürtler*], *Middle East Report*, Temmuz-Ağustos 1986, syf. 16. Kürt dilleri arasındaki farklılıklar hakkındaki aydınlatıcı tahliller için bkz. Amir Hassanpour, *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918-1985 [Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil, 1918-1985]*, (San Francisco: Mellen research University Press, 1992); Mehrdad İzadi, *The Kurds: A Concise Handbook [Kürtler: Kısa bir Elkitabı]*, (Washington: Taylor and Francis, 1992), syf. 167-175; ve Philip G. Kreyenbroek'in *The Kurds: A Contemporary Overview [Kürtler: Çağdaş Bir Değerlendirme]* adlı eserindeki "On the Kurdish Language" (Kürt Dili Üzerine), bölümü, derleyen Philip G. Kreyenbroek ve Stefan Sperl (Londra: Routledge, 1992), syf. 68-83.
13. Ancak unutmamak gerekir ki, Müslüman olmalarına rağmen, Kürtlerin çoğu aşırı dindar değildir. "Bir inançsızca göre Kürt iyi bir Müslümandır" biçimindeki eski bir Kürt deyiimi bu durumu iyi açıklamaktadır.
14. Genel olarak kullanılan bu tanımlar, sade ve dar olmalarına rağmen, Kürtler tarafından doğru olarak kabul edilmektedir.
15. Bruinessen, "The Kurds Between Iran and Iraq" ta belirtilmiştir, syf. 22.
16. Ghareeb, *Kurdish Question in Iraq'ta* belirtilmiştir, syf. 183. Benzer şekilde: Melle Mustafa'nın oğlu Mesud'un şu açıklamayı yaptığı haber verilmiştir: "Ben Arapları Talabani'ye tercih ederim, çünkü onlar Arap milliyetçiliği için savaşıyorlar, Talabani ise kendi halkına ihanet etmek üzere savaşıyor." Alıntısı yapan Hayri Birler, "PUK Gains Iran's Support by Suppressing IPDK" (YNK, IPDK'yi Sindirerek İran'dan Yardım Sağlıyor), *Turkish Daily News*, 19 Nisan 1995, syf. A2. Bu alıntılar 26 Nisan 1995 tarihli FBISNES'ten alınmıştır, syf. 28.
17. Burada, Kürt sorununu çözmek üzere, Saddam Hüseyin ile Barzani arasında imzalanan ünlü 11 Mart 1970 anlaşmasından bahsedilmektedir. Bu anlaşma nihayet Mart 1974'te bozuldu. Bkz. "Bayan Majilis Qiyadat ElTewra El'Iraqi Hewl ElSilmi lilQadifa El-Kirdila" (Kürt Sorununun Barışçıl Çözümü Hakkında Irak Devrim Konseyi Tarafından Yapılan Resmi Açıklama), *ElCumhurile'den* alınmıştır (Bağdat), 12 Mart 1970.
18. Mart 1970 Manifestosunun başarısızlığa uğramasıyla birlikte, Irak, Mart 1974'te, daha önce 1970'te sunulan imtiyazların önemli bir kısmını ortadan kaldıran bir otonomi Yasası çıkardı.
19. Tercüman'da belirtilmiştir (İstanbul), 10 Ekim 1986, syf. 7.
20. Ömer şeyhmus, "The Current Situation of the Kurds in Iraq" (Irak'taki Kürtlerin Mevcut Durumu), (yayınlanmamış belge, Haziran 1988), syf. 3.
21. "Address by Madame Danielle Mitterand" da (Madam Daniela Mitterand'ın Konuşması) belirtilmiştir, *Kurdistan Review*, Nisan 1994, syf. 10. Mitterand'ın bu değinmeleri, Uluslararası İşler Kraliyet Enstitüsü'nün de yaptığı konuşmasında yer almaktadır, *Chatham House*, Londra, Birleşik Krallık (İngiltere), 14 Ocak 1994.
22. Kürdistan Demokrat Partisi'nin "What Happened in Iraqi Kurdistan May 1994?" (Mayıs 1994'te Irak Kürdistanı'nda Neler Oldu?) adlı belgesinde belirtilmiştir, Haziran 1994, syf. 7.
23. Kürdistan İslam Hareketi, Mayıs 1992'deki parlamento seçimlerinde yalnızca yüzde 5.1 oranında oy aldı ve böylece, temsil hakkı elde etmek için gerekli olan yüzde 7 barajını aşamadı. Hareketin lideri olan şeyh Osman Abdül Aziz, başlıca liderlik (hükümet başkanlığı) için Barzani ve Talabani'yi üçüncü sırada ve oldukça geriden takip ediyordu. Aziz YNK'yi, "Kuzey Irak'ı otuz yıldan beridir sapmalarla, kardeş kavgasıyla kirtletmek"le ve "Irak Kürdistanı'nda HIV virüsü yayan Batılılara" yardım etmekle suçluyordu. "Kurdish Spokesman: West Behind Clashes in Kurdistan" da (Kürt Sözcüsü: Kürdistan'daki Çatışmaların Arkasında Batı Var) belirtilmiştir, *Islamic Republic News Agency (IRNA)*, Tahran, 29 Aralık 1993. Alıntı FBISNES'ten alınmıştır, 30 Aralık 1993, syf. 29. Aziz bir başka röportajda şöyle diyordu: "Amacımız, KuzeyIrak'ta, İran'dakine benzer bir İslami devlet kurmaktır... Türkiye'deki Kürtleri de bağımsız Kürdistan'a kattıktan sonra, büyük bir İslami devlet kuracağız." *Islamic Leader Sees Goal as Islamic Kurdistan* (İslami Lider İslami Bir Kürdistan'ı Hedefliyor), Londra, Kanal6 televizyonu, alıntı FBISNES'ten alınmıştır, 14 Ocak 1994, syf. 33. YNK ise şunları ileri sürmüştür; "İran doğrudan ve kendisine yakın olan radikal İslamcı guruplar ve PDK içindeki bazı unsurlar aracılığıyla sorunu körükleyip büyütüştür." Kürdistan Yurtseverler Birliği, Dış İlişkiler Komitesi, "On The Recent Events in Iraqi Kurdistan (Kürdistan'daki Son Olaylar Üzerine), 29 Mayıs 1994, syf. 2. Irak Kürt İslamcılarını neredeyse 8 ayı guruba böldükleri için ki bu guruplardan biri olan Devrimci Hizbullah'a şeyh Edam Barzani tarafından başkanlık yapılmaktadır Aziz'in bu amacına görünür bir gelecekte ulaşması pek olası görünmüyor. Bununla birlikte, İslamcılarının Mayıs 1992 seçimlerinde aldıkları toplam oy sayısı, İslamcılarının üçüncü büyük seçim bloğu olduklarını göstermiştir.
24. Bkz. "Barzani Message Blames Both Sides For Fighting" (Barzani'nin Mesajı Çatışmakta olan Her İki tarafı da Suçluyor), (gizli) *Irak Kürdistanı'nın Sesi*, 27 Aralık 1993. Alıntı FBISNES'ten alınmıştır, 28 Aralık 1993, syf. 26. PDK ve Kürdistan İslami Hareketi sonradan YNK'ye karşı fiilen ittifak yaptı.
25. "Acil Duyuru", (gizli) *Irak Kürdistanı'nın Sesi*, 26 Aralık 1993. Alıntı FBISNES'ten alınmıştır, 28 Aralık 1993, syf. 25.
26. Hem PDK hem de YNK kaynaklarıyla Temmuz 1995'te yapılan röportaj, Irvine, Kaliforniya.
27. Kendal Nezan, 1971'de Türkiye'den kaçan ve o tarihten beri Türk hükümetinin politikalarının başlıca eleştirmeni olan TürkiyeKürdü bir fizikçidir. Yıllar geçtikçe, Nezan Fransız hükümeti ve on dört yıl boyunca cumhurbaşkanlığı koltuğunu işgal eden eski sosyalist cumhurbaşkanının eşi olan Daniela Mitterand ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Naim ELDİN O. Kerim, *Irak Kürdistanı'nda doğdu, gençliğinde yaşlı Melle Mustafa Barzani'nin kişisel fizikçisi olarak hizmet etti ve sonradan Washington'da nöroloji cerrahisi oldu. Hem PDK ve YNK hakkında sahip olduğu önemli bilgiler ve bu partilerle olan ilişkileri sayesinde, hem de Washington'daki ABD yetkilileriyle kurduğu ilişkilerden dolayı, Kerim, mevcut Irak Kürt politikasında oldukça önemli perdearkası roller oynamıştır.*
28. Paris Anlaşması'na ilişkin olarak burada yapılan alıntılar ve başvuru verileri, Kürdistan Yurtseverler Birliği Dış İlişkiler Komitesi'nin "Irak Kürdistanı: Son Olaylara İlişkin Bir Durum Değerlendirmesi; Irak Kürdistanı'ndaki İç Çatışmanın Çerçevesi ve Özgünlükleri" başlıklı belgesinden alınmıştır, şubat 1995, syf. 5361.
29. Age. Syf. 54.
30. Age. Syf. 58.
31. Kürt halkına zarar verdiği için, Kürtlerarası çatışmanın durdurulması ve eğer çatışmalar devam ederse ABD'nin, diğer ülkelerle birlikte, bölgeye yönelik desteğini geri çekeceği hususlarını içeren ABD mektubuna cevaben, Barzani ve Talabani, 29 Ağus-

ros'ta Erbil'deki parlamento'da sonuçsuz bir toplantı daha yaptı. Adnan Hüseyin, "Kurdish Leaderships in Northern Iraq Pledge to Withdraw Armed Militias from the Cities" (Kuzey Irak'taki Kürt Liderleri Silahlı Milisleri şehirlerden Geri Çekmeyi Tahhüt Ediyor), Elşarq ElEwsat (Londra), 1 Eylül 1994, syf. 5. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 2 Eylül 1994, syf. 2829; ayrıca bkz. "Irak Kürtleri ABD Mektubundan Dolayı Çatışmaları Sona Erdiriyor", Özgür Ülke (İstanbul), 6 Eylül 1994, syf. 4. Alıntı FBISWest Europe'tan (bundan böyle FBISWEU olarak anılacaktır) yapılmıştır, 15 Eylül 1994, syf. 56-57.

32. YNK Dış İlişkiler Komitesi tarafından belirtilmiştir, "Irak Kürdistanı'ndaki İç Çatışmanın Çerçevesi ve Özgünlükleri" başlıklı belge, syf. 62.

33. Adnan Hüseyin, "Renewal Of Armed Conforntations between Iraqi Kurds: Accusations Aimed at NonKurdish Parties" (Irak Kürtleri Arasında Yeniden Başlayan Silahlı Çatışmalar: Kürt Olmayan Taraflara Yöneltilen Suçlamalar), Elşarq ElEwsat, (Londra), 8 Ocak 1995, syf. 2. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 10 Ocak 1995, syf. 30.

34. "17 Kürdistan Partisi Çatışmayı Kınıyor", (gizli) Kürdistan Halkının Sesi, 5 Ocak 1995. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 10 Ocak 1995, syf. 28.

35. YNK Dış İlişkiler Komitesi tarafından belirtilmiştir, "Irak Kürdistanı'ndaki İç Çatışman Çerçevesi ve Özgünlükleri" başlıklı belge, syf. 18.

36. Uluslararası Af Örgütü, Iraq: Human Rights Abuses in Iraqi Kurdistan since 1991 (Irak: 1991'den beri Irak Kürdistanı'nda Yapılan İnsan Hakları İhlalleri), (New York: Amnesty International, 1995), syf. 8182.

37. Age.

38. Amberin Zaman tarafından belirtilmiştir, "Kurds Turn Iraqi Safe Zone into Killing Fields" (Kürtler Irak'taki Güvenli Bölgeyi Ölüm tarlalarına Dönüştürüyor), Daily Telegraph, (Londra), 5 Nisan 1995, syf. 15. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 7 Nisan 1995, syf. 28.

39. Selin Çağlayan tarafından, "Clinton Barzani ve Talabani'yi Kınıyor" adlı makalesinde belirtilmiştir, Hürriyet (İstanbul), 28 Ocak 1995, syf. 18. Alıntı FBISWEU'dan yapılmıştır, 1 şubat 1995, syf. 27. Öte yandan İngilizler de Kürtler'e benzer bir uyarı yolladı; "Kürtler birbirlerine karşı böylesine bir şiddete başvururlarken... İngiliz kamuoyu, Batı tarafından verilen güvencelerin sürdürülmesini anlamakta zorlanacaktır." David Hirst ve Karen Dabrowska tarafından "Britain Tells Kurds Battles Must End" (Britanya Kürtlere Çatışmaların Sona Erdirilmesini Gerekliğini Söylüyor) adlı makalede belirtilmiştir, Guardian, 23 Ocak 1995.

40. Age.

41. Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi tarafından "The Washington Declaration Regarding Peace, Reconciliation and Democracy in Iraqi Kurdistan" (Irak Kürdistanı'nda Barışın, Uzlaşmanın ve Demokrasinin Tesis Edilmesi Hakkındaki Washington Deklerasyonu) başlıklı belgede (bundan böyle "KAKUK Önerileri" olarak anılacaktır) belirtilmiştir, Mart 1995.

42. Kürt Ulusal Kongresi'nin başkanı Naim ElDin Kerim ile yazar arasında 4 Haziran 1995 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

43. "KAKUK Önerileri".

44. Ergun Balcı, "Kuzey Irak", Cumhuriyet (İstanbul), 31 Temmuz 1995, syf. 9. Alıntı FBISWEU'dan yapılmıştır, 9 Ağustos 1995, syf. 43.

45. Kürdistan Yurtseverler Birliği Dış İlişkiler Komitesi, "On the Status of Iraqi Kurdistan: An Open Letter to the Friends of Kurdish People" (Irak Kürdistanı'nın Statüsü Üzerine: Kürt Halkının Dostlarına Açık Mektup), 2 Temmuz 1995.

46. Adnan Hüseyin, "Interview With Mas'ud Barzani" (Mesut Barzani ile Ropörtaj), Elşarq ElEwsat (Londra), 9 Ağustos 1995, syf. 3. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 10 Ağustos 1995, syf. 27.

47. Buradaki veriler, "PDK and PUK Meets Under U.S. Auspices" (PDK ve YNK ABD'nin Yardımıyla Bir Araya Geliyor) başlıklı Kürdistan Demokrat Partisi basın açıklamasından alınmıştır, 12 Ağustos 1995.

48. "Kurdish Leader Gives Interview On Plans, Issues" (Kürt Liderle Çeşitli Planlar ve Konular Hakkında Ropörtaj), Londra BBC Dünya Servisi, 27 Eylül 1995. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 28 Eylül 1995, syf. 44.

49. İlnur Çevik, "Exclusive Telephone Interview" (özel Bir Telefon Ropörtajı), Turkish Daily News, 20 Eylül 1995, syf. 1, A7. Alıntı FBISWEU'dan alınmıştır, 26 Eylül 1995, syf. 28.

50. İlnur Çevik, "Officials Say Syria Holds PUK, PKK Cards" (Yetkililer Suriye'nin YNK, PKK Kartını Kullandığını Söylüyor), Turkish Daily News, 26 Eylül 1995, syf. 1, A8. Alıntı FBISWEU'dan yapılmıştır, 4 Ekim 1995, syf. 29.

51. "SAIRI Chief Interviewed on Internecine Strife" (Irak İslam Devrimi Yüksek Asemblası şefi ile İç Çatışmalar Üzerine Ropörtaj), Tehran Times, 11 Ekim 1995, syf. 2. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 26 Ekim 1995, syf. 46.

52. "Kurdish Parties Agree To Burry Differences" (Kürt Partileri Farklılıkları Gözardı Etme Konusunda Anlaştı), IRNA, 11 Ekim 1995. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 13 Ekim 1995, syf. 36.

53. PDK Politbüro üyesi François Hariri tarafından, PDK gazeteleri Gülan ve Xebat'ın 29 Eylül 1994 tarihli sayılarında yapılan açıklama. Alıntı, YNK Dış İlişkiler Komitesi'nin "Irak Kürdistanı'ndaki İç Çatışmanın Çerçevesi ve Özgünlükleri" başlıklı belgesinden yapılmıştır, syf. 11.

54. Züheyr Quseybatı, "Interview... with Mas'ud Barzani" (Mesut Barzani ile Ropörtaj), ElHayat (Londra), 5 Haziran 1994, syf. 1, 4. Alıntı FBISNES'ten yapılmıştır, 8 Haziran 1994, syf. 36. Barzani çatışmayı, "sorunların üstesinden gelerek politik bir meseleyi çözmenin" ve "kadroları seferber ederek eğitmenin" yollarından biri olarak da tanımlamıştır. Age.

55. Bkz. Zaman, "Kürtler Irak'taki Güvenli Bölgeyi Ölüm Tarlalarına Dönüştürüyor.

56. Kürtler arasındaki ölümsüz sadakat sorunu hakkında bkz. Martin van Bruinessen, Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan [Ağa, şeyh ve Devlet: Kürdistan'daki Toplumsal ve Siyasal Yapılar], (Londra: Zed Books Ltd., 1992). Yazar, 1993 yazında Irak'taki Kürt bölgesinde bulunduğu sırada tanıştığı bazı Kürt aydınları, günümüzde bile çok yararlı bilgiler sağlayabilen eski bir çalışmayı tavsiye etmişlerdir; W.A. Wigram ve Edgar T.A. Wigram, The Cradle of Mankind: Life in eastern Kurdistan (İnsanlığın Beşiği: Doğu Kürdistan'da Yaşam), 2. Baskı, (Londra: A & C Black Ltd. 1922)

57. Stephen C. Pelletiere, The Kurds and Their Agas: An Assessment of the Situation in Northern Iraq (Kürtler ve Ağaları: Kuzey Irak'taki Durum Üzerine Bir Değerlendirme), (Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, 1991). Aynı derecede kötümser olan bir değerlendirme için bkz. Chris Hedges, "Quarrels of Kurdish Leaders Sour Dreams of A Homeland" (Kürt Liderler Arasındaki Çekişmeler Bir Ülkenin Düşlerini Bozuyor), New York Times, 28 Haziran 1994, syf. A1, A5.

58. Susan Kisley, "Kurdistranded" ("Güç Durumdaki Kürdistan" anlamına gelen bir kelime oyunu ç.n.), Washington Post, 6 Haziran 1993, syf. C4.

59. Bu verilerin çoğu caryle Murphy'den alınmıştır, "Economy Tests Kurds' SelfRule" (Ekonomi Kürtlerin Öz-Yönetimini Deniyor), Washington Post, 10 Mayıs 1994, syf. A10.

Kürt Grupları Kuzey Irak'ta Ordu Kuruyor

Amberin Zaman* ZAHO, Irak

Türkiye sınırı yakınlarındaki bu sönük kasabanın dışında inşa edilmiş olan ve pırıl pırıl parlayan yeni bir eğitim kompleksinde, yeşil savaş üniformaları içindeki yüzlerce genç adam marş söyleyerek marşın temposu eşliğinde yavaş yavaş koşuyordu. Marşın sözleri şöyle: "Hey, hey, Kürdistan, işte geliyor kahramanların, işte geliyor koruyucuların."

Yep yeni bir ordu eğitmek üzere geçen yıl kurulmuş olan bu akademi, Kürtlerin yaşadığı Kuzey Irak'taki bölgelerin, yeniden Saddam Hüseyin'in Bağdat yönetimine karşı silahlı bir muhalefet yükselten başlıca bölgelerden biri haline geldiğini gösteren pek çok göstergedan sadece biridir.

Türkiye ile İran arasında sıkışan bu bölgeyi yöneten Kürt örgütleri, yıllardan beridir birbirleriyle sürdürdükleri kan davasını, ABD'nin de arabuluculuk yapmasıyla kısa süre önce sona erdirdiler. Yerleşim bölgelerini Bağdat 'ın denetiminden kurtaran bu örgütler, ABD'nin, muhtemel bir Irak saldırısına karşı kendilerini koruyacağı güvencesi verdiğini belirtiyorlar.

Kürtlerin bu yeni ordusu, onlarca yıldır Irak hükümet kuvvetlerine karşı savaşmış olan ve peşmerge olarak bilinen on binlerce Kürt savaşçısından oluşacak. Akademiye alınan 200 seçkin askeri öğrenciye, askeri strateji, silah bilgisi ve bilgisayar biliminin yanı sıra, Kürt tarihi ve kültürü de öğretiliyor. Bağdat 'taki askeri öğrencilerden farklı olarak, Kürt askeri öğrencileri, Irak'ı yöneten Baas partisinin ideolojisinden tamamen uzak tutuluyorlar.

Ders arasında konuştuğumuz Kürt askeri öğrencilerden biri, "Ülkeme hizmet etmek, Kürdistan'ı savunmak üzere akademiye katıldım" diyordu. Eskiden Irak ordusunda subay olan ve şu anda bu askeri akademiye yöneten General Şahab Ahmed Duho-ki, telaşla müdahale ediyor: "Kürdistan Irak'ın parçasıdır ve şu anda burada yürüttüğümüz faaliyetlerin bağımsızlık peşinde koşmakla herhangi bir ilgisi yoktur." dedikten sonra, kemerinin kopçası üzerindeki kartal amblemini göstererek, "Bakın: Irak üniformalarını giyiyoruz" diye sözlerini tamamladı.

Gerçekten de, bağımsızlık, İran, Irak, Türkiye ve Suriye'ye dağılmış olan 25 milyonu aşkın Kürdün yüreklerinde uzunca bir zamandan beridir yatmasına rağmen, uzak bir amaç olarak kalmaya devam ediyor. Kürtlerin tarihine, hükümleraltılıklarını altında yaşadıkları hükümetlere karşı giriştikleri başarısız ayaklanmalar ve bu hükümetler tarafından körüklenen kendi aralarındaki kanlı iç kavgalar damgasını vurmuştur.

Yine de, devletleşmenin yakın olduğuna inandıklarını söyleyen Kürtlerin sayısı günümüzde giderek artıyor. ABD vatandaşlığına sahip olan ve kısa bir süre önce Vıyana'daki evini ve TGIF restoran müdürlüğü görevini bırakarak "her şeyini ülkesine vermek üzere geri dönen" Said Barzani "ABD'nin desteğine bağlı olsa da, sanıyorum bağımsızlık bir gün gerçekleşecektir" diyor.

ABD ve İngiliz hava saldırılarının hemen öncesindeki günlerde, Kürtlerin yaşadığı Kuzey Irak bölgelerinde yaptığımız röportajlarda, Washington'ın Kürtlerin istenilerini destekleyeceği hususunda yoğun bir iyimserlik göze çarpıyordu. Bununla birlikte, müttefik kuvvetler tarafından sürdürülen askeri seferlerin Kürt davasını doğrudan veya dolaylı olarak ilerletip ilerletmeyeceği konusunda henüz hiç kimse bir şey söyleyemiyor; Pentagon, kuzeydeki Irak askeri hedeflerine yönelik füze ve bombardıman saldırılarından bahsetse de, bu saldırıların etkisi pek bilinmiyor.

Clinton yönetiminin yetkilileri, Irak'ın çözülüşüne ve bir Kürt devletinin kurulmasına karşı olduklarını söylüyorlar. Bunun başlıca nedenlerinden biri, Washington'ın, kendi Kürt isyancılarına karşı savaşan ve NATO'nun önemli müttefiklerinden biri olan Türkiye'yi incitmek istememesidir. Türkiye, yanbaşında kurulacak bağımsız bir Kürt devletinin ayrılık-

*) Gazeteci,
Washington Post
gazetesi muhabiri.

çı duyguları körükleyeceğinden korkmaktadır. Ancak, ABD geçtiğimiz Eylül ayında, Iraklı iki Kürt lideri KDP lideri Mesut Barzani ve KYB lideri Celal Talabani Washington'da bir araya getirip, dört yıldan beridir sürdürdükleri iç çatışmaları sona erdiren bir barış anlaşması imzalamalarını sağlamakla, Türkiye'yi epeyce kızdıran bir tarzda, gelecekte Irak içinde bir Kürt federasyonunun kuruluşunu desteklemiş oluyordu.

Gelecek yaz seçimlere gidilmesine ek olarak, bu anlaşma, Saddam Hüseyin'in tekrar Kürtlere saldırması durumunda, ABD tarafından verilen askeri koruma güvencesini de içermektedir. Mesut Barzani, Serê Reş (Kara Zirve) adlı da karargahında kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle diyordu: "Amerikalılar ilk defa böylesine açık seçik bir şekilde Saddam'ın bize zarar vermesine izin vermeyeceklerini söylediler."

Kürtlerin penceresinden bakıldığında, böylesine cesur bir yaklaşım çeşitli riskler taşıyan bir önerme gibi duruyor.

1991'deki Körfez savaşı Irak'ın Kuveyt'ten geri çekilmesiyle sona erdiğinde, Iraklı Kürtler, ABD'nin teşviki ve Saddam Hüseyin yönetiminin çöktüğü anlayışından cesaret alarak silahlı bir ayaklanmaya giriştiler. Ancak Irak ordusu ayaklanmayı bastırarak, 1.5 milyonu aşkın Kürt mülteciyi Türkiye ve İran'a sürdü.

Fakat, ABD, İngiliz ve Türk hava kuvvetlerinin, Irak içindeki 36. paralelin kuzeyinde "uçuşa kapalı bir bölge" ilan etmeleriyle birlikte, bu mülteciler, fiili bir Kürt güvenlik bölgesine dönüşen Kuzey Irak'a geri döndüler. O tarihten beri, 3.5 milyonu aşkın Iraklı Kürt, kuzey Irak'ta daha önce görülmemiş bir özerklik düzeyi içinde yaşıyor.

Başındaki sarığa, bol bir pantolona ve özenle yapılmış bir kuşağa bürünen Barzani, sahip olduğu "Kürdistan vizyonundan" şöyle bahsediyordu:

"Biz Kürtler, yüreklerimizdeki bağımsızlık düşünü her zaman canlı tutacağız, ama öte yandan gerçekçi olmak zorundayız. Komşularımız sonsuza dek bağımsızlığımıza karşı çıkacaklardır, dolayısıyla, coğrafyamızın dayattığı zorluklar çerçevesinde yapabileceğimiz en iyi şeyi yapmalıyız; yani Irak içinde, siyasal ve kültürel haklarımız için mücadele etmeliyiz."

Washington'ın Kürt politikasını, Kürtlerin bağımsızlık taleplerine herhangi bir destek vermeden, Saddam yönetimini düşürmek üzere Kürtleri kullanma politikası olarak değerlendiren ve bu yüzden düş kırıklığına urayan Barzani, 1996 yılında, Talabani'nin İran tarafından desteklenen güçlerini buldukları bölgeden bir ay boyunca uzaklaştırmak

Gelecek yaz seçimlere gidilmesine ek olarak, bu anlaşma, Saddam Hüseyin'in tekrar Kürtlere saldırması durumunda, ABD tarafından verilen askeri koruma güvencesini de içermektedir. Mesut Barzani, Serê Reş (Kara Zirve) adlı da karargahında kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle diyordu: "Amerikalılar ilk defa böylesine açık seçik bir şekilde Saddam'ın bize zarar vermesine izin vermeyeceklerini söylediler."

üzere, Irak tanklarını yardımına çağırması. Bu girişim, kuzey Irak'ta üslenen CIA destekli Saddam karşıtı koalisyonun çökmesine ve bu bölgedeki ABD personelinin kaçmasına yol açtı.

Pek çok Kürt yetkili, zayıflamış bir Saddam Hüseyin ile çatışmak yerine onunla birlikte var olmanın çıkarlarına daha uygun olduğunu söylemektedir.

Barzani'nin başlıca yardımcılarından biri olan Hoşyar Zebari bu konuyla ilgili olarak şöyle diyor: "Yapabileceğimiz en iyi şey şu anki durumuzu sürdürmek, Bağdat'taki yaralı ayıyı tahrik etmeden, komşularımızla ilişkilerimizi sürdürmek ve Irak'a yönelik ambargo kalkana kadar, şimdilik en güçlü pazarlık pozisyonuna gelmektir.

Esasen, kuzey Irak'ın Kürt yerleşim bölgelerindeki yaşam, bir bakıma asla bugünkü kadar iyi olmamıştı. Kürt yetkililere göre, Bağdat'a yönelik B.M. ambargosunu ihlal ederek Türkiye ile Irak arasında gelişmiş bir mazot ve temel tüketim malları ticareti yapan Kürtlere uygulanan "vergilerden" günlük yaklaşık olarak 500.000 dolarlık gelir elde edilmektedir. Bu gelir yaşam standartlarını yükseltmektedir.

1991 Yılından beri Kürtlerin güvenlik bölgesinde çalışan Stafford Clary adlı üst düzey bir B.M. yetkilisi, "Buradaki halk artık eskisi gibi altın satın alıp yastıklarının altına saklamıyor. Geleceklerine duydukları güveni gösterircesine, evlerine yeni odalar ekliyorlar" diyor.

Bir zamanlar Irak'ın en geri kalmış kesimi olan bu bölgedeki ekonomik olanaklar, aynı zamanda Araplara da çekici gelmeye başladı. ABD tarafından eğitilen ve adının açıklanmasını istemeyen Arap kökenli bir bilgisayar teknolojisi profesörü şöyle diyor: "Bağdat'tayken ayda sadece 30 dolar kazanıyordum ve hiçbir özgürlüğüm yoktu. Oysa burada ayda 100 dolardan fazla kazanıyorum, ücretsiz barınma imkanına ve istediğim özgürlüğe sahibim." Aynı akademisyen, geçtiğimiz iki yıl boyunca 25'i aşkın Arap profesörün Erbil'deki Selahattin Üniversitesi'nde eğitim vermeye geldiklerini de sözlere ekliyordu.

İki yıldan beridir B.M. tarafından uygulanan "petrol karşılığında yiyecek" programı Kürt bölgelerine yeterince gıda maddesi getirdiği için, Iraklı Kürt yetkililer, sınır ticaretinden elde edilen gelirleri, askeri akademi, yeni üniversiteler, yol, hastane ve hatta uydu kanalından Avrupa ve Orta Doğu'ya yayın yapan televizyon gibi projeler için harcayabiliyorlar.

Öte yandan, bu gelirlerin önemli bir kısmı da, cafacı Mercedes araba kullanan ve elmas kaplamalı Rolex saatler takan yeni Kürt elitinin ceplerine akarak, hala plastik çadır

lar içinde yaşama mücadelesi veren binlerce Kürt mültecinin durumuyla keskin bir tezat oluşturuyor.

Buna ek olarak, bu göreceli barış ve refah ortamının yarattığı olanaklar, Barzani ve Talabani gurupları arasında etkin bir şekilde bölünmüş olan bölgenin tümüne aynı oranda yansımıyor. Barzani gurubu elde ettiği vergi gelirlerini, Türkiye sınırındaki topraklar üzerinde denetimi olmayan ve bu yüzden gümrük gelirlerinden kendi payını alamayan Talabani gurubuyla paylaşmamak için uzunca bir süre direndi. İki bölge arasındaki ekonomik eşitsizlik açıkça görülebiliyor örneğin yukarıda bahsettiğimiz askeri akademi Talabani'nin değil, sadece Barzani'nin taraflarına hizmet ediyor ki iki parti arasında var olan sürekli güvensizlik de buradan kaynaklanıyor. İki bölgeyi ayıran sınırdaki kontrol noktaları yerinde kalmaya devam ediyor.

Uzlaşmanın önündeki en büyük engellerden biri, birinin diğerinin üstünlüğünü kabul etmesi noktasında her iki lider

tarafından yapılan ısrar olsa gerek. Barzani sürekli olarak, kendi partisinin 1992 seçimlerindeki zaferinin Talabani tarafından kabul edilmesini talep etmektedir. Kısa bir süre önce kendisiyle yapılan bir röportajda, öfkeyle önündeki masayı yumruklayan Talabani ise şöyle diyordu: "Hiçbir zaman bunu yapmayacağım."

Ancak Barzani'nin sırdaşı olan Zebari gibi pragmatistler, "Talabani'nin gurubu, kabul etmek ve birlikte yaşamak zorunda olduğumuz bir olgudur" diyerek bu durumu kabulleniyorlar.

"Ne de olsa" diyor Zebari, "Washington, yalnızca birbirimize karşı savaşmadığımız sürece bizi Saddam'a karşı savunacağını kabul etmiştir. Tüm Kürt halkının geleceği için, bunu hep aklımızda tutmak zorundayız." ▲

*The Washington Post, Özel Haber, 20 Aralık 1998
İngilizceden Çeviren: Cemal Atila*

BM'in Küçük Kürt Devleti

Şah Ömer Köyü, Irak Kürdistan'ı

Tıpkı tüm diğer Kürtler gibi, Şah Ömer Köyü reisinin repertuarında da yeterince acı dolu hikaye var. Irak Kürdistanı'nın engebeli ve çıplak tepelerinin ortasındaki bir çukurda kurulmuş olan bu küçük yerleşim biriminin nasıl tamamına dört kez yerle bir edildiğini anlatıp duruyor. Herhangi bir çiftçi yağmurun yağmamasından ve koyunların hastalıklarından yakınırken, bu reisin hikayelerinde helikopter ateşine, hayvanların ve ürünlerin talan edilmesine, zorunlu göçlere ve kaybolan akrabalara ve Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin tarafından girilen sayısız soykırım seferine rastlıyoruz. Ancak bu reis son iki yıldan bahsetmeye başladığında ses tonu tamamen değişiyor: Birleşmiş Milletler sayesinde, diyor reis, köylüler daha önce asla böylesine iyi yaşamamışlardı.

Kuzey Irak'ın pek çok yerinde halk, bölgeyi yöneten asıl güç olan BM yetkilileri hakkında aynı şeyleri düşünüyor. Reisin anlattığına göre, BM yetkilileri, Şah Ömer köyünde yol yapmışlar, ev yapımı için malzeme sağlamışlar, bir okul ve lojman inşa etmişler, verimi yüksek olan özel tohumlar tedarik etmişler, çiftçilere araç gereç sağlamışlar, çocuklara ve ürünlere aşı yapmışlar ve çevredeki mayın tarhalarını temizlemek üzere çalışmalar başlatmışlar.

Aynı BM yetkilileri başka kasabalarda ise köprü, klinik, su ve kanalizasyon sistemleri, sulama şebekeleri, ağıllar, mezbahalar, öğrenci yurtları ve umumi hamamlar inşa etmişler. Bunlardan daha önemlisi ise, BM aylık olarak herkese belirli miktarda istihkak sağlamakta ve hastane ve kliniklere tıbbi araç gereç dağıtmaktadır.

Bu çalışmalar için gerekli olan para, BM ambargosuna rağmen, Irak'ın sattığı petrol karşılığında ilaç ve temel gıda maddesi almasına izin veren "petrol karşılığında yiyecek"

programından sağlanmaktadır. Bu anlaşma gereğince Irak hükümeti, bu programdan elde ettiği gelirlerin (çeşitli tazminat ve idari giderleri düşükten sonra) %20'sini Kürt bölgelerine tahsis etmek zorundadır. Bu program çerçevesinde elde edilen erzağın Irak'ın diğer bölgelerindeki dağıtımından hükümet sorumlu iken, Kürdistan'da bu çalışmalarını BM yönetiyor.

Aslında çekişme halinde olan iki milis örgütü arasında coğrafik olarak bölünmüş olan Kürdistan'ın kendi yerel yönetimi var. Bu iki örgütün varlığı, bölgeleri arasındaki sınırı belirleyen kontrol noktalarından anlaşılıyor. Şunu da eklemek gerekir ki, bu örgütlerin görece daha zengin olanı, şu sıralar "başkent" Erbil'de kocaman bir stadyum inşa etmekte. Aynı örgüt daha önce de, kaçakçılık ticaretine sunulan bir nimet olarak Türkiye sınırına giden yolun önemli bir kısmını yeniden asfaltladı. Ancak böylesi prestij projeleri, Şah Ömer türünden köyler üzerinde fazlaca etkili olmuyor; zira köylüler, örgütün, örneğin had safhada olan öğretmen sıkıntısını gidermek üzere herhangi bir şey yapmadığını söylüyorlar.

İki milis örgütü olan KDP ve KYB arasındaki çatışmalar giderek azalmakta ve iki örgüt daha ziyade hükümet ile ilgili ayrıntılar üzerinde kafa yormaktadır. BM yetkililerinin yöneticisi bu bölgeye ilk geldiğinde tüm kararları kendisi veriyordu; aynı yetkili, şimdilerde yerel danışma komitelerinin kanunları çıkarmaya çalıştıklarını söylüyor. Tümü olmasa da, üst düzey BM personelinin çoğu Kürt. "Hükümet" ve "bakanlıklara" sahip olmakla övünen bu her iki örgüt, kentlerin yönetimini de ele almış durumda. Kısacası Kürdistan'daki hayat standartları her Bağdatlı'yı kıskandıracak bir düzeye sahip. ▲

The Economist 20 Şubat 1999

11 Mart 1970 Protokolü

EK 1

1. BÖLÜM

Giriş:

İslamiyetin doğuşundan günümüze kadar, Arap ve Kürt halkları arasındaki karşılıklı ilişkiler, günden güne güçlenerek bu iki Ulusun kardeşçe bağlarla birbirlerine bağlanmalarını sağlamıştır. Ve bizler, Araplarla Kürtlerin samimi olarak, karşılıklı fedakarlıklarla bir arada yaşamalarının bundan böyle devamının, bu tarihi gerçekler temeli üzerinde, birarada yaşamalarına olanak verecek koşulların yeniden düzenlenmesinde görmekteyiz.

Halklar arasındaki en üstün bağlar; yalnız bu halkların serbest iradelerinin sonucu kardeşçe bir birliğin çerçevesi içinde meydana gelirler. Sadece böyle bir birliğin gelişme, yaşama ve pekişme şansı olabilir. Şiddete dayanan bir eritme (*asimilasyon*) ya da yoketme (*jenosid*) zorlaması, yeni yeni anlaşmazlıkların, sorunların, halklar arası güvensizliğin doğmasından başka hiçbir şeye yaramaz. Ancak halkların serbest iradeleriyle kurulmuş bir birlik, (bu birliği meydana getiren halklar; rastamam, samimi bir biçimde, karşılıklı olarak birbirlerinin demokratik-ulusal haklarının bu birliğin genel kadrosu içerisinde serbestçe kullanılmasını engellemedikleri zaman) kardeşçe bir temele oturabilir. İnsanlık tarihi, ulusların serbest iradeleri ile kurdukları birliklerin (birleşmelerin), kuvvet yoluyla gerçekleştirilen katılmalardan ya da kendi içinde kaba-kuvvet yoluyla eritme ve yoketme politikasından çok daha kuvvetli ve çok daha sağlam temellere oturmuş bulunduğunu ortaya koymaktadır. Birinci durumda birliktelikler yaşar ve gelişir. Oysa diğerleri, yani kaba-kuvvet yoluyla ve halkların serbest iradelerinin tersine yapılan katılmalar ve eritme uygulamaları, tükenmek ve günün birinde yok olmanın ötesine, herhangi bir şapşa sahip değildir.

Yine, tarih; bir devleti meydana getiren halkların serbest iradeleriyle birleşmeleri halinde birliklerinin her zaman kuvvetli bir biçimde yaşadığını ve bu tip birliklerin güvencesinin de, bizzat o halkların kendi gücü olduğunu göstermektedir. Böyle bir birlik, gelişebilir, çiçeklenebilir, yani olumlu yönde, ihtilafsız olarak sürebilir.

Tersine, eğer çok uluslu bir devletin birliği, katılmalar ya da eritme temeli üzerinde kurulmuşsa, bu birlik her zaman zayıf kalmaya, pamuk ipliğine bağlanmaya ve günün birinde çökmeye mahkumdur.

Modern devlet gerçeği, içeride federal bir temele dayanan ulusal otoritenin, içte yaşayan kardeş halklardan herbirinin kendi politik, ekonomik, kültürel ve öz işlerine bizzat kendilerinin sahip olmalarını, bu birliğin devamında en sağlam ve en ölümsüz güvenceyi meydana getirdiğini ortaya koymaktadır.

Bu tip bir ulusal birlik, birliğin temelini oluşturur ve çok sağlam bu temel üzerinde şekillenmesini sağlar.

Biz, birçokları arasında; İsviçre, Yugoslavya, Çekoslovakya, Hindistan ve Nijerya federasyonlarını, bu federasyonların birlikleri içerisindeki halkların, eşit ve kardeşçe savcı ve ulusal çıkar ilkesine uygun bir biçimde ve bu halkların serbest arzularıyla kurulmuş bulduklarını örnek olarak verebiliriz. Kuşkusuz, bu tip karşılıklı ulusal çıkar ilkesine uygun bir biçimde kurulmuş daha başka örnekler de sayabiliriz. Ancak, bizce asıl dikkate sunulması gereken nokta, serbest iradeleriyle birlikte yaşamaya karar vermiş uluslar, tek tip bir birlik biçimini, en üstün ve ilerici birer demokratik hareket olarak kabul etmiş ve düşünmüşlerdir.

Böylece, birleşik bir devlette yaşayan kardeş uluslardan her birinin, kendi ulusal haklarını kullanmak üzere oluşturulacak yasama ve yürütme organlarında temsili, sadece bu birliği uyumlu (harmonize) kılmakla kalmakta, ayrıca bu birliği oluşturan ulusal parçalardan herbirinin, birliğin geleceği konusunda olumlu olarak, daha da kararlılık göstermesini sağlayacaktır.

Bu gerçeklerin ışığında diyebiliriz ki, Kürt halkının temel ve haklı isteklerinin gerçekleştirilmesi için, burada, Irak İktidarı'na önerdiğimiz planın kabul edilmesi, Irak halkları birliğini, bu halkların karşılıklı samimiyeti ve mutluluğu üzerine kurulacak ve aynı zamanda Irak birliğinin ana espirisini meydana getiren, Arap ve Kürt kardeşliğinin de kesin bir doğrulamasını anlatır.

Biz, bu anda iktidarda bulunan Irak yetkililerinin ağızlarından düşürmedikleri sloganları, yani halkların

kendi kaderlerini kendilerinin serbestçe tayin hakkı (*self-determinasyon*) ve de Arap-Kürt kardeşliği gibi ideolojik prensiplerini uygulayacaklarını ve ancak bu hakkın tekrarı olan planımızı kabul edeceklerini umuyoruz.

2. BÖLÜM

I- Irak Cumhuriyeti, eşit haklara sahip iki başlıca ulustan, yani, Araplarla, Kürtlerden oluşan bir birleşik devlet olmalıdır.

II- Irak Anayasası; Cumhuriyetin Yüksek Yasama Organına, Cumhurbaşkanlığı'na ve iktidarın kurulmasına ilişkin kayıtlama ve ayrıntıları açıkça kapsamak zorundadır. Aynı zamanda Anayasa, Kürdistan'daki Kürt Halkının ulusal haklarını kullanabilmelerine olanak verecek olan yasama, yürütme ve yargı organizasyonlarının kuruluş biçimini gösteren maddeleri de kapsmalıdır.

III- Aşağıdaki maddeler, Merkezi İktidar'ın yetkisi içindedir:

- 1- Devlet başkanlığı
- 2- Dış-ilişkileri kapsayan konular:
 - a) Diplomatik, konsolosluk ve ticari temsilcilikler,
 - b) Uluslararası antlaşmalar ve anlaşmalar,
 - c) Birleşmiş Milletler
- 3- Savaş ilanı ve barış kararı.
- 4- Para ve emisyon (piyasaya para çıkarma).
- 5- Petrol işleri.
- 6- Gümrükler.
- 7- Limanlar ve uluslararası hava alanları.
- 8- P.T.T. hizmetleri.
- 9- Demiryolları ve başlıca karayolları.
- 10- Vatandaşlık işlemleri.
- 11- Ulusal bütçenin düzenlenmesi.
- 12- Radyo ve televizyon istasyonlarının yayını.
- 13 - Nükleer enerji.

IV - 1- Kürt halkı, kendi ulusal haklarını, Kürdistan'da oturanların serbest, gizli oy ve tek dereceli seçim yoluyla seçecekleri parlamentonun atadığı bir yürütme konseyi aracılığı ile kullanır.

2 - Ulusal iktidar (yerel Kürt iktidarı) II. Md'ye uygun olarak, aşağıda gösterilen işlerden sorumludur:

a) Yargı, b) içişleri, c) eğitim ve öğretim, d) halk sağlığı, e) tarım, f) tütün, g) belediye işleri, h) çalışma, i) sosyal işler, j) gelişme planlaması ve hayvancılık, k) özel merkezi iktidarın görevleri arasında sayılmamış diğer bütün işler.

3- Yasama Organı, yukarıdaki belirtilen işleri, çıkaracağı kanunlara uygun olarak yürütülecektir. Yasama Organı (Parlamento) aynı zamanda Yürütme Konseyi'nin (Yerel İktidar) başkanını da seçecek ve gerek yürütme konseyi başkanına, gerekse yürütme konseyi üyelerine, güvensizlik açıklamak hakkı saklı tutulacaktır.

4- Yürütme Konseyi, iktidarını, yukarıdaki 2. mad.'ye göre kurulmuş bulunan ulusal organizasyonlar aracılığı ile yasama organı ya da Kürdistan ile ilgili olarak merkezi iktidarın yayınladığı kanun ve kararnamelere uygun olarak yürütecektir. Yürütme konseyi, aynı zamanda, Kürdistan'ın memurlarını, yönetim organizasyonlarını ve öbür hizmetleri saptama ve düzenleme hakkına sahip olacaktır.

V - Kürdistan'ın ulusal organizasyonlarının finansmanı şu yerlerden sağlanacaktır:

1- Kürdistan'da toplanan vergi, narh ve yöresel kaynaklar.

2- Irak genel nüfusuna oranla, Kürdistan'ın payı şu yerlerden sağlanır:

a) Petrol, b) Gümrük, c) Hava alanları, c) Limanlar, e) Kambiyo ve ulusal bankalar, f) Demiryolları, g) P.T.T. hizmetleri.

Aşağıdaki yerler için yapılmış harcamalar çıkarıldıktan sonra;

a) Başkanlık, b) Savunma, c) Dışişleri, d) Uzmanlıklar, e) Petrol bakanlığının, PTT ve Liman hizmetlerinin giderleri, Irak'ın genel nüfus sayısına oranla ve demiryollarıyla karayollarının Kürdistan bölgesindeki uzunluklarının, Irak'ın tamamına olan oranı ölçüsünde,

3- Merkezi iktidarın aldığı dış yardımlarla borçlanmalardan, Kürdistan'ın payı yine aynı biçimde nüfus oranına göre belirlenir.

4- İç borçlanmalar, askeri olmayan borçlanmalar ya da yalnızca Kürdistan'a ayrılan yardımlar.

5- Tütün, hayvancılık ve ormanlara ait ithalat.

6- Irak'ta oluturulacak kuruluşlar, projeler ve kamu hizmetleriyle ilgili yönetim kurumları giderleri. Kürdistan ve Güney Irak arasında, nüfus oranları ölçüdünde dağıtılır ve yine ayrılacak yatırımlar da bu temel üzerinden saptanır.

VI- Irak Kürdistan'ı, Süleymaniye, Kerkük, Erbil illeriyle, bu illerin sınırları içerisinde bulunan ve yine nahiye ve köylerin bütününden; Musul ve Diyala illerinin ise, Kürt halkının yine çoğunlukta bulunduğu kaza, nahiye ve köylerden meydana gelir. İlgili yerlerde yapılacak plebisit ile, buralardaki halkın nüfus çoğunluğunun arzusuna uygun tarafa bağlanır.

VII - Irak Cumhurbaşkanı yardımcısı Kürt olacak ve Cumhurbaşkanı'nın seçildiği yöntemle, Kür halkı tarafından seçilecektir.

VIII - Anayasa, Kürdistan bölgesinde, kültürel, sosyal, ekonomik yönetime ait tüm ulusal hakları ve bunlara ilişkin "yerel otonomiye" güvence altına almak zorundadır. Aynı biçimde; Türkmen, Asuri ve Ermeni gibi toplumların etnik-dini azınlık hakları ile, Arap ve Kürt'lere bütünüyle eşit düzeydeki vatandaşlık hak ve

görevlerine de, anayasal olarak güvence verilmelidir. Azınlıkların kendi nüfusları oranında gerek yasama ve gerekse yürütme organlarında temsil edilmesi de Anayasa'da yer alması gereken haklar arasında olmalıdır.

3. BÖLÜM

Genel Kayıtlar:

1- Kürt Halkı, genel Irak nüfusuna oranla, bir milletvekili kontenjanı ile Merkezi Parlamentoda temsil edilecektir.

2- Aynı nüfus oranına uygun bir sayı ile, Kürt Halkını temsil eden bakanlar, Merkezi İktidar'da yerlerini alacaklardır.

3- Merkezi İktidar bakanlıklarının herbirindeki memurların sayıları da aynı orana göre olacaktır.

a) Bağdat Üniversitesi'ne ve bütün yüksek enstitülere, Kürt nüfus sayısının Irak genel nüfusuna oranlamasıyla Kürt öğrenci alınacaktır.

b) İktidar her yıl, kendi ya da yabancı kaynakların ayırdığı burslarla, yalnız bu iş için verilen dış yardımlardan, nüfus sayısı oranında Kürdistan'dan dışarıya öğrenci gönderecektir.

4- Genelkurmay Başkanı'nın yardımcısı Kürt olacaktır.

5- Irak ordusu şimdiki adını koruyacaktır. Bu ismin değişmesi halinde, Kürtler'den kurulu askeri birlik; Kürdistan Silahlı Kuvveti adını alacaktır.

6- Kürdistan'ın genç erkekleri, Kürtler'den kurulu askeri birlikte askerliklerini yapacaklardır. "ulusal nedenler" dolayısıyla görevlerinden uzaklaştırılmış bulunan tüm subay ve astsubaylar görevlerinin başına yeniden döneceklerdir.

7- Askeri okullara, polis kolejlerine, harp akademilerine, pilot kurslarına ve diğer tüm askeri kuruluşlara; Kürdistan nüfusunun genel Irak nüfusuna oranında öğrenci alınacaktır.

8- Merkezi İktidar, Irak iktidarına karşı herhangi bir dış saldırı, ya da gerçek birdiş tehlike söz konusu oldu-

ğu zaman, Kürdistan'a tamamlayıcı askeri kuvvet gönderebilir. Diğer durumlarda, Kürdistan Yasama Meclisi ve Yürütme Konseyi ile anlaşmaya varmak zorundadır.

9- Kürdistan içinde, Merkezi Ordu'nun karışmasını gerektirebilecek herhangi bir olağanüstü durum olursa; Merkezi Ordu'nun gönderilmesinden önce Kürdistan Meclisinin onayının alınması ya da Kürdistan Yürütme Konseyi'nin böyle bir öneride bulunması gerekir.

10- Gerekçesi ne olursa olsun, Merkezi Yasama Organı, Kürt Ulusal ve Demokratik haklarının serbestçe kullanılmasını kısıtlayan, sınırlayan ya da ortadan kaldıran herhangi bir kanun ya da kararname çıkaramaz.

11- Kürdistan'da sıkıyönetimi, savaşı ya da gerçek ve ciddi bir dış tehlikenin varlığını ilan edebilmek için, Kürdistan Yasama Meclisi'nin onayı şarttır.

12- Kürdistan'da geçici bir Yürütme Konseyi kurulmalı ve Merkezi İktidar'da bulunan Kürt bakanlarından en az biri bu konseyde görev almalıdır. Yasama Meclisi seçimleri, bu geçici Yürütme Konseyi'nin kurulmasından başlayarak, geçecek en geç 4 ay içerisinde yapılmak zorundadır. Yasama Meclisi'nin toplanmasıyla, Geçici Yürütme Konseyi'nin görevi sona erer.

13- Merkezi iktidarın baskı kuvvetleri tarafından, iç savaş süresi içerisinde, Kürdistan'da meydana getirilmiş zarar ve ziyan tam adalet ölçüleri içerisinde ve en seri araçlarla giderilmesi, 4 ay'ı aşmayan bir zaman içerisinde gerçekleşmelidir.

14- Irak ulusal uyruğunun Arap ulusal uyruğuna dönüşmesi halinde, doğum kayıtları, nüfus hüviyet cüzdanları, pasaport gibi dökümanlar, eğer bunları taşıyan vatandaş Kürdistan'da oturuyorsa, "KÜRDİSTANLI" ya da oturmadığı halde Kürt orjinli ise, "KÜRT" özel kaydını taşımak zorundadır.

15- Eğer Irak Bayrağı ya da Irak devletinin amblemi değişecek olursa, bunların herbirinde Kürtleri temsil edecek birer sembol bulunmalıdır." ▲

*Baas Partisi adına Saddam Hüseyin EL-TIKRİTİ
Kürdistan Demokrat Partisi adına Mustafa BARZANİ*

Kürdistan Özerklik Yasası

EK 2

1. BÖLÜM

Özerkliğin Temelleri

1. FASIL: Genel Hükümetler

Md. 1:

a) Bu bölge, kanunda belirtildiği gibi adlandırılacaktır ve özerkliğine sahiptir.

b) Bölge sınırları çoğunluk esasına göre saptanacaktır. Ancak 11 Mart kararına dayanarak, bu yerler 1957 yılı nüfus sayımı dayanak alınarak ve bu sayım göz önünde bulundurulurken saptanacaktır.

c) Bölge; sayısal, siyasal ve ekonomik çerçevesi içinde özerkliğine ve manevi kişiliğine; bir idari birlik olarak da Irak Hükümeti'ne bağlı kalacaktır.

d) Bölge halkı, Irak halkından ayrılmaz bir bütündür ve bu bölgenin toprağı da Irak Devleti'nin ayrılmaz bir parçasıdır.

e) Erbil, Özerk Kürdistan Bölgesinin merkezi olacaktır.

f) Özerk bölgenin heyetleri, Irak devletinin heyetlerinden sayılacaktır.

Md. 2:

a) Bölgede resmi dil Kürtçe olacak, bunun yanı sıra Arapça da kullanılacaktır.

b) Bölgede Kürtler, Kürtçe eğitim-öğretim görecektir bunun yanı sıra zorunlu olarak bütün okullarda Arapça da okutulacaktır.

c) Bölgedeki Araplar için Arapça eğitim-öğretim yapan okullar açılacak, bunun yanında Kürtçe de zorunlu olacaktır.

d) Bölge halkı dil ayrımı gözetmeksizin istediğı okulu seçebilme hakkına sahiptir.

e) Bölgedeki bütün öğretim kesimleri devletin genel eğitim-öğretim politikasına bağılı olacaktır.

Md. 2:

a) Özerk bölgedeki Arap ulusu ve diğer azınlıkların, kanun ve kararnemelerin öngördüğü şekilde, haklarına saygı gösterilecektir.

b) Halkın oranına göre Araplar ve azınlıklar idari memurluklarda bulunabilirler ve genel hizmetlerden, kanunun öngördüğü şekilde yararlanabilirler.

Md. 4: Kürdistan ve Arap bölgesinde yargı organları bir bütündür.

2. FASIL: Mali esaslar:

Md. 5: Devletin mali birliğı ve Irak devletinin mali bütünlüğü içerisinde bölgenin de mali bağımsızlığı vardır.

Md. 6:

a) Irak devletinin bütünlüğü içerisinde kendine özgü bir bütçe vardır.

b) Devletin bütçesi nasıl hazırlanıyorsa, bölgenin bütçesi de o esaslar içerisinde hazırlanır.

Md. 7: Bölgenin bütçesi aşağıdaki bölümlerden oluşur:

- 1- Tekrarlanan bütçe.
- 2- Bölgede yapılacak yıllık yatırımlar.
- 3- Verimli kurumlara ait yerel bütçeler.
- 4- İdari örgüt ve belediye bütçeleri.

Md. 8: Bölgenin bütçe kaynakları şunlardır:

a) Kendilerine özgü gelirleri:

1- Öngörülen yasalara göre yerel idareler ve belediyelerce alınan vergiler.

2- Hizmet karşılığı ve satışlardan elde edilen gelirler.

3- Bölge bütçesine ait kurum ve iş adamlarının kararlarından alınacak vergiler.

4- Taşınmaz mallardan alınan vergiler.

5- Tarım reformu karşılığında ve ekilen topraklardan alınan vergiler.

6- Arsa vergileri.

7- Miras vergileri.

8- Konut tescili vergileri.

9- Mahkeme vergileri ve verilen yargı cezalarından elde edilen gelirler.

10- Mali pullar.

11- Arabaların mülkiyetini değiştirme ve yazılmasından alınan vergiler.

b) Genel bütçeden, bölgenin diğer bölgelerle birlikte eşit bir şekilde kalkınması için ayrılan kısım.

Yukarıdaki iç gelirlerin yanında genel Arap-Kürt bütçesinden bütün bölgelere eşit bir biçimde dağıtılırken Kürdistan bölgesine de fon açılacaktır.

Md. 9: Bölgedeki hesaplar genel mali denetme bağılıdır.

II. BÖLÜM

Özerk Bölgenin Kuruluşları

1. FASIL: Yasama Organı:

Md. 10:

Kanunların nitelik ve görevlerini düzenlediğı ve bölge halkı tarafından seçilecek olan Yasama Organı bölgede yasama yetkisine sahiptir.

Md. 11:

a) Yasama organı kendi arasından bir Başkan, Başkan Yardımcısı ve Sekreter seçecektir.

b) Bir istisna dışında Yasama Organı çoğunlukla toplanacak ve bu toplantıda alınan kararlar geçerli olacaktır.

Md. 12: Yasama Organı anayasanın öngördüğü şu yetkilere sahiptir:

a) Kendi iç disiplinlerini düzenlemek yetkisine sahiptirler.

b) Devletin genel siyaseti içerisinde kendi bölgeleriyle ilgili ekonomik, bayındırlık, kültürel ve sosyal kalkınma alanlarında ve ilerlemesinde karar alabilirler.

c) Bölge halklarının gelenek ve kültürünün gelişmesi için karar almak yetkisine sahiptirler.

d) Merkezi otoriteye danıştıktan sonra bölgedeki kurum ve resmi dairelere ve bunlara özgü kararlar alma yetkisine sahiptirler.

e) Merkezi planlamanın öngördüğü çalışma, sağlık, eğitim, kalkınma, sosyal ve ekonomik alanda aldığı kararları uygulama yetkisine sahiptir.

f) Bölge bütçesiyle ilgili önerilerde bulunabilirler.

g) Son hesapları, mali denetimden geçirdikten sonra onaylanmak için yasama organına sunarlar.

h) Devletin genel planlamasıyla çelişmeyecek biçimde bölge bütçesini değiştirebilme yetkisine sahiptir.

i) Kendi alanlarına giren konularda merkezi yürütme organıyla görüşmelerde bulunabileceklerdir.

j) Çoğunluk esasına dayanarak Genel Yürütme Organının bir veya birkaç üyesine güven ya da güvensizlik kararında bulunurlar.

2. FASIL : Yürütme organı:

Md. 13: a) Bölgedeki Yürütme Organı, kanunları yürütme yetkisine sahiptir.

b) Yürütme Organı; başkan yardımcısı, birkaç üye ile, yerel idarelere göre veya iki üye fazlasıyla saptanır.

c) Cumhurbaşkanı Yasama Meclisinden bir üyeyi seçip onun aracılığıyla Yürütme Organını oluşturur.

d) Cumhurbaşkanıca Yasama Organına seçilen kişi, Yürütme Organının başkanı olur; bu başkan kendisine bir başkan yardımcısı ve bunun yanında üyeleri de seçer. Sonra bu kurul, Yasama Meclisinin güvenoyuna sunulur.

e) Yürütme Organının başkan ve üyeleri bakan ünvanını alır.

f) Cumhurbaşkanı'nın, başkanı (özerk bölgenin) görevinden alabilme yetkisi vardır; bu durumda; Yürütme organı feshedilmiş olur.

g) Güvenoyu alamayan ya da feshedilen organ yeni bir yürütme organı seçilene kadar görevine devam eder.

Md. 14:

a) Irak'taki uygulamalar...

Md. 15: 1) ... (yukarıdaki gibi)

2) Kürdistan Bölgesindeki idare memurlarının atanmaları ya da atanmamaları için Cumhurbaşkanı tarafından yayınlanacak bir kararla saptanacak, Araplara uygulanan kanunlar Kürtlere de uygulanacaktır. Kürt bölgelerine Kürtler, Arap bölgelerine de Araplar atanacaktır.

Son Fıkra

Cumhurbaşkanı ve Yasama Organına sunulmak üzere bölgede meydana gelen gelişmeler hakkında yıllık bir rapor hazırlanacaktır.

III. BÖLÜM

Merkezi Otorite ile Özerk Bölge Arasındaki İlişkiler:

Merkezi Otorite, özerklik idaresinin dışında kalan bütün görevleri denetler.

Md. 17:

a) Polis, güvenlik ve tabiyet alanları genel müdürlüklere, genel müdürlükler ise İçişleri Bakanlığına bağlıdır, Irak'ta uygulanan yasalara uyacaklardır.

Md. 18: Her bakanlık, bakanlıklarıyla ilgili olarak kanunun öngördüğü alanlar içerisinde görevini sürdürecektir, zor durumlarda kaldığı zaman merkezi otoriteye başvuracaktır.

Md. 19:

a) Özerk bölgede alınacak olan kararlar Irak'ta bulunan -bir başkan ve dört üyeden meydana gelmiş- Yargıtay Mahkemesi'nin denetimine bağlıdır.

b) Devlet ya da Adalet bakanları Özerk bölge'de alınan kararların 30 gün içerisinde denetim organları yönünde yasalara uygun olup olmadığı yolundaki görüşlerini bildirirler.

c) Özerk Bölge tarafından alınan kararların hepsi veya bir kısmı denetim organı tarafından geri çevrilebilir. Bu gibi kararlar Resmi Gazete'de yayınlanır.

307 No'lu Karar:

"Halk adına Devrim Komuta Konseyi Anayasanın 42. maddesinin a fıkrasına dayanarak 26 Mart 1974'te şu açıklamalarda bulunmuş ve aşağıdaki kararları almıştır:

Kanun 36 nolu 1974 yılına aittir.

Kürdistan'a Özgü Yasama Organı

I. BÖLÜM

Yasama Organının Oluşumu

Md. 1:

a) Yasama Organı özgü kanunlarla, özgür bir şekilde seçilecek 80 meclis üyesinden oluşacaktır.

b) Bir üye bölgedeki bütün halkı temsil eder.

Md. 2: Üyelikte aranan koşullar:

a) Iraklı anadan doğmak ve doğarken Iraklı olmak.

b) 25 yaşını bitirmiş olmak.

c) Bütün siyasi ve hukuki sıfatlara haiz olmak.

d) Kürtçe ya da Arapça okuma yazma bilmek.

Md. 3:

a) Yasama Meclisi'ne üye olacak bir kimse başka memuriyetlerde veya özel kuruluşlarda görevli olmama şartı gerekir.

b) Yasama Meclisi üyesi adına satış ya da alımda bulunma yetkisine sahip değildir.

Md. 4: Yasama Organı üyelerinin görevlerinin sona ermesi halleri:

a) Meclisin süresinin bitmesi veya sona erdirilmesi.

b) Organın çoğunlukla kabul etmesi halinde üyenin istifa etmesi.

c) Yine meclisin çoğunluğuna dayanan 2. maddede aranan koşulların ortadan kalkması.

Md. 5: Yasama Meclisi üyesi göreve başlamadan önce meclisin önünde şu andı içer:

“İnancıma, şerefime ve yüce Allaha yemin ediyorum ki; Cumhuriyet disiplinini, getirdiği üstül ve yasaları, Irak Cumhuriyetinin toprak bütünlüğünü bütün gücümle koruyacağım.”

a) Yasama organının üyesi kendi görevlerine dahil iç tartışmalardan sorumlu değildir.

b) Meclis toplantıda iken herhangi bir üyeye cinayet işleminde bulunmamak ve meclisin iznini almadan hiçbir üyeyi tutuklama kararı almamak. Ancak suç (cinayet) anında yakalanabilir.

II. BÖLÜM

Yasama Organının Görevleri

Md. 7:

a) Meclisin süresi 3 yıldır. Birinci toplantıdan başlar, 3. yılın son toplantısında sona erer.

b) Yasamanın birinci toplantısı Ekim'in ilk cumartesi günü başlar ve 9 ay devam eder.

c) İlk toplantısı en yaşlı üyenin başkanlığında toplanır. Bu toplantıda bir başkan, başkan yardımcısı ve sekreter gizli oyla seçilir.

d) Yasama Meclisinin dörtte birinin veya Başbakan'ın çağrısı üzerine Meclis toplanır ve sadece çağırmaya neden olan kanun görüşülür.

e) Yasama Meclisinin toplantıları açıktır.

Md. 8:

a) Yasama kanunları teklifinde Yürütme Organı veya Yasama Organından 10 üye teklifte bulunabilirler. Teklif, inceleme komisyondan geçmeden meclis görüşemez. Meclis toplantıya ara vermeden geri çevrilen teklif üzerine yeniden teklifte bulunamaz.

b) Başbakan Yasama Meclisinden ulaşan kararları 10 gün içerisinde yayınlar veya bu süre içinde kararların hepsi ya da bir kısmının yeniden görülmesini isteyebilir. Meclis ısrar ederse yürürlüğe girer.

c) Resmi gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer.

Md. 9:

a) Yasama Meclisinin her üyesi, Yürütme organına kendi alanlarına dahil sorular sorabilir. Soru yöneltilen kişi de, soru sorulduktan sonra 7 gün içinde cevap vermek zorundadır.

b) Yasama Meclisinin dörtte biri, Yürütme Organının hepsi veya bir üyesi hakkında güvensizlik istediğinde bulunabilirler. Bu durumda Meclis 7 gün geçtikten sonra görüşmelere başlar ve görüşmeden iki gün sonra oylamaya sunulur.

Md. 10: İlk Yasama Meclisi seçime baş vurmadan, atama şekliyle üye seçilebilir.

Md. 11: Bu yasa 26 Mart 1974 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. ▲

A. Hasan EL-BEKR

Türkiye, ABD ve İngiltere Temsilcilerinin PDK, KYB ve Türkmen Cephesi Heyetleriyle 30-31 Ekim 1996 Tarihinde Yaptıkları Toplantının Sonuç Belgesi

Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere temsilcileri, Kürdistan Demokrat Partisi, Kürdistan Yurtseverler Birliği ve Türkmen Cephesi heyetleriyle 30-31 Ekim 1996 tarihlerinde, Türkiye'nin başkenti Ankara'da bir araya gelmişlerdir.

Katılımcıların tümü, görüşmelerinin ana konularının aşağıdaki gibi olduğu hususunda görüşbirliğine varmışlardır:

A) PDK ile YNK arasında ilan edilen ateşkesin sürdürülmesi ve kalıcı hale getirilmesi doğrultusunda bir

tutum sergilenmesi; ve B) Bir siyasal uzlaşma süreci başlatılarak, Kuzey Irak'ta barışın ve istikrarın yeniden tesis edilmesi.

Bu yüzden, Partilerin aşağıdaki ilkeler doğrultusunda hareket etmesine karar verilmiştir:

1) Bu toplantının kendisi ve toplantıdan çıkacak kararlar, hiçbir şekilde Irak'ın birliğini, toprak bütünlüğünü veya sınırlarının kutsallığını zayıflatmayacaktır.

2) Irak'ın geleceği, tüm B.M. üyesi ülkelerin, Irak'ın hükümlerini, toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını kabul etmelerini onaylayan 688 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını da da öngörüldüğü üzere, bu ülkede yaşayan tüm insanların siyasal ve insani haklarını garanti altına alan açık bir diyalog temelinde tüm Irak yurttaşlarının özgür ve ortak iradesi tarafından belirlenecektir.

3) Uluslararası sınırların güvenliği de dahil olmak üzere, Türkiye ve diğer komşu ülkelerin meşru güvenlik çıkarları dikkate alınacaktır.

4) Taraflar, aralarındaki ihtilafları daha da arttıracak veya ransiyonu yükseltebilecek herhangi bir dış güç müdahalesi peşinde koşmayacaklarını kabul ederler. Şu anda kuzeydeki vilayetlerde bulunan böylesi güçler bu oldukları bölgelerden ayrılacaklardır.

Ateşkese İlişkin Olarak:

5) Barış Gözleme Kuvveti temsilcileri ve her iki partinin ortak personeli tarafından belirlenecek olan PDK ve YNK güçlerinin mevzileri, 23 Ekim 1996 gece yarısından itibaren ateşkes hattını teşkil edeceklerdir. Bu ateşkes hattı, Denetleyici Barış Gözleme Gurubuna bildirilecektir.

6) Partiler savunma pozisyonlarında kalacak ve birbirlerine karşı düşmanca hareketlerde bulunmayacaklardır.

7) Ateşkes taahhütlerinin yerine getirilip getirilmediğini gözlemek üzere, tarafsız bir Barış Gözleme Kuvveti (BGK) oluşturulacaktır. Bu Barış Gözleme Kuvveti'nin birimleri, karşılıklı olarak kabul edilen mevzilere yerleşip ateşkes hattı boyunca faaliyetlerini sürdürecektir. Yerel komuta düzeyinde örgütlenecek olan bu birimler, Erbil'deki ana karargaha rapor vereceklerdir. Kuzey Irak'taki Türkmen ve diğer tarafsız Kürt ve Asuri partilerinden oluşacak ve tüm katılımcılar tarafından kabul edilecek uygun yapıdaki karma güçler, en kısa zamanda bu işlevi üstleneceklerdir.

8) Taraflar Barış Gözleme Kuvveti ile eksiksiz bir işbirliği içine girecek, çalışmalarını kolaylaştıracak ve ateşkesi gözlemek, sorunları çözmek veya çeşitli araştırmalar yapmak için yürüteceği çalışmalara yardımcı olmak üzere, BGK'nın birimleri, komuta kademeleri ve ana karargahının hizmetine gerekli personeli vereceklerdir.

9) Bu vesileyle, Barış Gözleme Kuvveti'nin çalışmalarını yönetmek, partilerin şikayetlerini almak ve araştırmak üzere, bir Denetleyici Barış Gözleme Gurubu kurulmuştur.

Denetleyici Barış Gözleme Gurubu aynı zamanda, B.M. Genel Konseyi'nden elde edilecek bilgiler de dahil olmak üzere, sürdüreceği araştırmalarda ulaşılabilecek tüm bilgileri bünyesinde toplayacaktır.

10) Denetleyici Barış Gözleme Gurubu'nun merkezi Ankara'dadır ve Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, PDK, YNK ve Barış Gözleme Kuvveti'nin temsilcilerinden oluşmaktadır. Söz konusu Gurup, iç çalışma prosedürlerini belirlemek üzere, 1996 yılı Kasım ayının ilk haftasında bir araya gelecektir.

11) Şikayetler, Denetleyici Barış Gözleme Gurubunun herhangi bir üyesi tarafından dile getirilebilir.

12) Taraflar, ellerindeki tüm tutsak ve tutukluları serbest bırakacaklar ve çatışmalarda öldürülenlerin cesetlerini ilgili tarafa iade edeceklerdir.

13) Taraflar, ulaşım, su, elektrik, yakıt ikmali, tıp ve gıda maddesi de dahil olmak üzere, kamu hizmetlerini, politik nedenlerden dolayı kesintiye uratmayacaklarını kabul ederler. Kuzey Irak'taki tüm bölgelere verilen su, kanalizasyon ve elektrik hizmetlerini yeniden sağlanmak üzere işbirliği içine gireceklerdir. Bu maddenin hayata geçirilmesini denetlemek üzere, ilgili bölgelerdeki B.M. yetkililerinden yardım istenecektir.

14) Taraflar, insani yardım kuruluşları personeli ve onların ailelerinin güvenliklerini garanti altına alacaklarını bir kez daha onaylamaktadırlar.

15) Taraflar, Iraklı mültecilerin ve evlerinden uzaklaştırılan kişilerin, etnik kökenlerinden bağımsız olarak, insani yardımlardan eşit şekilde yararlanacaklarını onaylamakta, bundan başka, bu mültecilerin tekrar evlerine geri dönebilmeleri için Birleşmiş Milletler HCR örgütünden yardım alınmasını kabul ederler.

16) Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, bu çalışmaları kolaylaştırmayı ve gerekli yardımı sağlamayı taahhüt ederler.

Siyasal Uzlaşmaya İlişkin Olarak:

17) Taraflar, Türkmen ve Asuri toplumları da dahil olmak üzere, tüm partilerin ve etnik grupların da katılacağı eşit bir zeminde kuzey Irak'ta bir Geçici Yerel Yönetim (GYE) kurulmasını ilkesel olarak kabul etmişlerdir ve bu doğrultudaki görüşmelerini sürdürecektir.

18) Gümrük gelirleri ve diğer vergiler açık bir şekilde toplanacak ve uygun bir şekilde paylaşılarak, bölgedeki tüm insanların ortak çıkarları için kullanılacaktır.

19) Uygun bir zamanda yeniden seçimlere gidilecektir. Bu toplantının katılımcıları, serbest ve adil bir seçim zemin hazırlanmasına yardımcı olacaklardır.

Türkiye'nin Meşru Güvenlik Kaygılarına İlişkin Olarak;

20) Taraflar, terörist unsurların, özellikle de PKK'nın, kuzey Irak'ta bulunmasını ve çeşitli faaliyetler sürdürmesini engelleme çabası içinde olacaklarını kabul ederler.

21) Bu toplantıdaki katılımcılar, kapatılmasını gerekli gördükleri Atruş kampındaki Türk vatandaşlarının, Birleşmiş Milletler HCR örgütünden alınacak destekle, acilen ve gönüllü-bir şekilde geri getirilmesini kabul ederler.

Ateşkesin korunup kalıcılaştırılması ve bir siyasi uzlaşma sürecinin açılması için bu toplantıdaki katılımcıların sürdüreceği çalışmalara bu ilkeler rehberlik edecektir. Katılımcılar, bu ilkelerin hayata geçirilmesini ve süreçte kaydedilen ilerlemeleri değerlendirmek üzere, 15 Kasım 1996 tarihinde Ankara'da yeniden bir araya gelmeyi kabul ederler.

Başkan Yardımcısının Açıklaması

31 Ekim ve 15 Kasım 1996 tarihlerinde gerçekleştirilen Ankara toplantılarında belirlenen ilkelerin hayata geçirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek üzere, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere temsilcileri, Kürdistan Demokrat Partisi (PDK), Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Türkmen Cephesi heyetleriyle, 14-15 Ocak 1997 tarihlerinde Ankara'da bir araya gelmişlerdir.

Tüm katılımcılar, PDK ve YNK arasındaki ateşkesin güçlendirilmesi hususuna olan bağlılıklarını teyid etmişlerdir. Tüm katılımcılar, Denetleyici Barış Gözleme Gurubu tarafından sunulan raporu tatminkar bulmuşlardır ve gurubun faaliyetlerinin sürmesi için gereken desteği vereceklerini tekrarlamışlardır.

Tüm katılımcılar, ateşkes hattını belirleme çalışmalarının tamamlanmasını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, Barış Gözleme Kuvveti'nin oluşturulması doğrultusunda kaydedilen ilerlemeyi dikkate değer bulmuşlardır ve bu kuvvetin mevzilenmesinin Şubat ayına kadar tamamlanması hususundaki beklentilerini vurgulamışlardır. PDK ve YNK, Barış Gözleme Kuvveti'nin tüm üyelerinin güvenliğini sağlamak üzere her türlü önlemi alacakları hususunu bir kez daha tekrarlamışlardır.

PDK ve YNK, ateşkes hattı yakınlarındaki ihtilaflı bölgelerdeki güçlerini geri çekmeyi ve bu bölgeleri, Türkmen, Asuri ve diğer güçlerden oluşan Barış Gözleme Kuvveti'nin denetimine bırakmayı kabul etmişlerdir. PDK ve YNK, Barış Gözleme Kuvveti'nin ateşkes hattındaki mevzilenmesinin tamamlanmasından sonra, geri çekilmeye başlayacaklardır. Bu ek yükümlülük doğrultusunda, tüm katılımcılar, ateşkes hattının etkin bir şekilde

denetlenebilmesi için, Barış Gözleme Kuvveti'ni daha da güçlendirmeyi kabul etmişlerdir.

Katılımcılar, kısa süre önce gerçekleştirilen ve ateşkes ihlali olarak değerlendirilen bombalı saldırılar da dahil olmak üzere, tüm şiddet olaylarının faillerini ortaya çıkarmak üzere, Denetleyici Barış Gözleme Gurubu ve Barış Gözleme Kuvveti'nin de desteğiyle soruşturma yürütülmesini kabul etmişlerdir. Ayrıca, PDK ve YNK, birbirlerinin taraftarlarını denetimleri altında olan bölgelerden zorla çıkarma politikasına acilen son verilmesi ve daha önce göç ettirilen kişilerin evlerine dönmelerine izin verilmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır. Göç ettirilen kişilerin onuruna ve güvenliğine saygı gösterilecektir.

Tüm katılımcılar, elektrik ve gıda maddeleri ikmali de dahil olmak üzere, tüm bölgelerdeki kamu hizmetlerinin sağlanmasında kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. PDK ve YNK, kamu hizmetlerini kesintiye uğratmayacaklarını bir kez daha teyid etmişlerdir. Birbirlerine yönelttikleri medya saldırılarının sona erdirilmesi hususunda daha önce üstlendikleri yükümlülükleri bir kez daha onaylamışlardır. Türkmen Cephesi yerel basını izleyecek, ve rastladığı herhangi bir medya saldırısının özeti sunacaktır. PDK ve YNK ayrıca, ellerindeki tutsakların mübadele edilmesi ve önceki çatışmalarda öldürülen kişilerin cesetlerinin ilgili tarafa iade edilmesi hususunda verdikleri taahhütleri onaylamışlardır. Söz konusu tutsak mübadelesinin en kısa zamanda gerçekleştirilebilmesi için ICRC'den yardım istenecektir. Denetleyici Barış Gözleme Gurubu, bu mübadeleleri izlemeye ve gerekli yardımı sağlamaya devam edecektir.

Başkan Yardımcısı, elde edilen gelirlerin Kuzey Irak'taki tüm bölgelerde adil bir şekilde dağıtılması ilkesinin önemini vurgulamış ve bu adil dağılımın sağlanabilmesi için PDK ile YNK'ye bir mekanizma geliştirmeleri çarısında bulunmuştur.

Her tarafın kendi içinden seçeceği üç kademli temsilciden oluşacak bir yüksek koordinasyon komitesi, PDK, YNK ve Türkmen Cephesi tarafından örgütlenecektir. Denetleyici Barış Gözleme Gurubu ile işbirliği yapacak olan bu yüksek koordinasyon komitesi, 31 Ekim 1996 tarihindeki Sonuç Belgesin'de tanımlanan siyasi uzlaşmayı sağlamak üzere ayda bir kez toplanacaktır. Yüksek koordinasyon komitesi, güven ortamı oluşturmak ve eğitim, sağlık, ulaşım ve halkın serbest dolaşımı gibi alanlarda koordinasyon sağlamak ve insani yardım operasyonlarına destek olmak amacıyla, alt teknik komiteler kuracaktır.

PDK ve YNK, aralarındaki ihtilafları daha da arttıracak veya tansiyonu yükseltebilecek herhangi bir dış güç müdahalesi peşinde koşmayacakları hususuna olan bağlılıklarını bir kez daha tekrarlamışlardır.

Tüm katılımcılar, 31 Ekim 1996 tarihindeki Sonuç Belgesi'nin 20 ve 21 nolu maddelerinde belirtilmiş olan Türkiye'nin meşru güvenlik çıkarlarının dikkate alınması hususuna olan bağlılıklarını teyid etmişlerdir ve Birleşmiş Milletler HCR örgütünün Atruş kampının kapatılması doğrultusundaki kararına dikkat çekmişlerdir.

Katılımcılar ayrıca, ne bu taahhütlerin ne de bu doğrultudaki çalışmaların, sözkonusu Sonuç Belgesi'nin ikinci maddesinin genel anlamına ve ruhuna uygun olarak, Irak'ın birliği ve toprak bütünlüğünü hiçbir şekilde zayıflatmaması hususunu kabul etmişlerdir.

Tüm katılımcılar, bölgede yaşayan tüm halkın çıkarları doğrultusunda, barış ve istikrar ortamını güçlendirmek üzere düzenli bir şekilde bir araya gelerek aralarındaki karşılıklı işbirliğini güçlendirmeyi kabul etmişlerdir.

Başkan Yardımcısının Açıklaması

31 Ekim 1996, 15 Kasım 1996 ve 15 Ocak 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Ankara toplantılarında belirlenen ilkelerin hayata geçirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek üzere, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere temsilcileri, Kürdistan Demokrat Partisi (PDK), Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Türkmen Cephesi heyetleriyle, 14 Mayıs 1997 tarihlerinde Ankara'da bir araya gelmişlerdir.

Bu görüşmelerde aşağıdaki konular ele alınmıştır:

PDK veYNK arasındaki ateşkesin güçlendirilip korunması ve bu ateşkesi kalıcı hale getirecek bir tutum sergilenmesi; ve bir siyasal uzlaşma süreci aracılığıyla, Kuzey Irak'ta barışın ve istikrarın yeniden tesis edilmesi.

Ateşkes

Tüm katılımcılar, PDK veYNK arasındaki ateşkesin güçlendirilmesi hususuna olan bağlılıklarını teyid etmişlerdir. Tüm katılımcılar, Barış Gözleme Kuvveti'nin mevzilenmesinin tamamlanmasından duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir. Taraflar, Barış Gözleme Kuvveti'nin, ateşkesin sürdürülmesinde oynadığı rolü memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir.

Tüm katılımcılar, kuzey Irak'ta gerçekleştirilen terörist eylemleri kınamışlardır ve ateşkesin ihlali olarak değerlendirilen bu saldırıların faillerini bulmak üzere sürdürülecek soruşturmalar için yapılacak işbirliğinin önemini vurgulamışlardır. PDK veYNK, terörist faaliyetler konusunu ele almak üzere, Barış Gözleme Kuvveti, Türkmen Cephesi ve Asuri Demokratik Hareketi'nin de katılımıyla bir komite kurulmasını kabul etmişlerdir. Bu komite, 30 Mayıs'tan geç olmayan bir tarihte Erbil'de toplanacaktır. Sözkonusu komitenin ikinci toplantısı Süleymaniye'de gerçekleştirilecektir.

PDK veYNK, Barış Gözleme Kuvveti üyelerinin güvenliklerinin sağlanması için her türlü önlemin alınması hususundaki taahhütlerini teyid etmişlerdir. PDK veYNK ayrıca, bölgedeki diğer güçlerin ateşkes zarar veren faaliyetlerinin önlenmesi için tüm olanaklarını seferber edeceklerdir. PDK veYNK, 15 Temmuz tarihine kadar, ateşkes hatlarından en az 5 (beş) kilometre geri çekilip, ateşkes hattındaki veya bu hattın yakınındaki güçlerini azaltarak ateşkesin kalıcılığının sağlanmasına katkıda bulunacaklardır. Bu geri çekilme esnasında, bölgedeki tüm ağır silahlar, Barış Gözleme Kuvveti ile işbirliği içinde oluşturulup denetlenecek olan bir karargahta konuşlandırılacaktır.

Giderek artan yükümlülükleri ışığında, tüm katılımcılar, Barış Gözleme Kuvveti'nin güçlendirilmesi hususundaki görüş birliklerini teyid etmişlerdir.

Tüm katılımcılar, Denetleyici Barış Gözleme Gurubu tarafından sunulan raporu tatminkar bulmuşlardır ve gurubun faaliyetlerinin sürmesi için gereken desteği vereceklerini tekrarlamışlardır.

Uzlaşma

Katılımcılar, tutsakların serbest bırakılması ve kamu hizmetlerini sağlamak üzere taraflar arasında yapılan işbirliğinde kaydedilen ilerleme de dahil olmak üzere, güven ortamının hayata geçirilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir.

KYB, PDK ve Türkmen Cephesi, 31 Ekim 1996 tarihindeki Sonuç Belgesi'nde belirtilen siyasal uzlaşma doğrultusunda çeşitli adımlar atmak üzere, kuzey Irak'taki Yüksek Koordinasyon Komitesinin, Barış Gözleme Kuvveti'nin ana karargahında Haziran ayında toplanmasını kabul etmişlerdir. Aynı taraflar ayrıca, enerji teknik alt komitesinin Dukan barajında, ulaşım ve halkın serbest dolaşımıyla ilgili teknik alt komitenin ise Erbil'de Mayıs ayının sonundan önce toplanmasına karar vermişlerdir. Kamu hizmetlerinin sağlanmasını kolaylaştırmak üzere, Yüksek Koordinasyon Komitesi'nin 11 Mart tarihindeki toplantısında üzerinde anlaşmaya varılan diğer alt teknik komiteler de bir araya gelecektir.

PDK veYNK, kamu hizmetlerinin ve insani yardımın kesintiye uğratılmaması, ve bu hizmetlerin politik bir silah olarak kullanılmaması hususuna olan mutlak bağlılıklarını teyid etmişlerdir. Ayrıca, zorla göç ettirme politikasına acilen son verilmesi ve daha önce göç ettirilen kişilerin güvenli bir şekilde evlerine dönmelerine izin verilmesi hususlarını da bir kez daha teyid etmişlerdir.

Tüm katılımcılar, gelir paylaşımı üzerine yapılan görüşmelerin aşağıdaki ilkeler doğrultusunda sürdürülmesi gerektiğine karar vermişlerdir: eşitlik, saydamlık, ödemelerde adil davranılması, sonuçlara kademe kademe ulaşılması ve zaman çerçevesi. Maaşlar, yukarıda belirtti-

len ilkeler doğrultusunda ödenmelidir. Gelir paylaşımı konusu, Denetleyici Barış Gözleme Gurubu'nun bu çerçevede yapacağı gelecek toplantılarda ele alınacaktır. Denetleyici Barış Gözleme Gurubu, bu çalışmaları sürdürmek ve 30 Haziran 1997 tarihinden önce bir değerlendirme raporu hazırlamak üzere bir alt komite oluşturabilir.

İstikrar

PDK ve YNK, aralarındaki ihtilafları daha da arttıracak veya tansiyonu yükseltebilecek herhangi bir dış güç müdahalesi pesinde koşmayacakları hususuna olan bağlılıklarını bir kez daha tekrarlamışlardır.

Tüm katılımcılar, Türkiye'nin meşru güvenlik çıkarılarının dikkate alınması hususuna olan bağlılıklarını teyid etmişlerdir. Taraflar, terörist unsurların, özellikle de PKK'nin, kuzey Irak'ta bulunmasını ve çeşitli faaliyetler

sürdürmesini engelleme çabası içinde olacaklarını kabul etmişlerdir. Taraflar, Artuş kampının kapatılması hususunu memnuniyetle karşılamışlardır. Taraflar, Artuş kampı türünden bir sorunun tekrar ortaya çıkmasına izin verilmemesi hususunu kabul etmişlerdir.

Katılımcılar ayrıca, ne bu taahhütlerin ne de bu doğrultudaki çalışmaların, 31 Ekim tarihli Sonuç Belgesi'nin ikinci maddesinin genel anlamına ve ruhuna uygun olarak, Irak'ın birliği ve toprak bütünlüğünü hiçbir şekilde zayıflatmaması hususunu kabul etmişlerdir.

Tüm katılımcılar, bölgede yaşayan tüm halkın çıkarları doğrultusunda, barış ve istikrar ortamını güçlendirmek üzere düzenli bir şekilde bir araya gelerek aralarındaki karşılıklı işbirliğini güçlendirmeyi kabul etmişlerdir. ▲

Ankara-Türkiye

Kaynak: Turkish Daily News, 5 Ekim 1998
İngilizceden Çeviren: Cemal Atıla

Washington Antlaşması

PDK YNK Liderlerinin 17 Eylül 1998 Tarihindeki Toplantıda Yaptıkları Nihayi Açıklama

Daha Önce Kaydedilen İlerlemelerin Yeniden Onaylanması

Kürdistan Demokrat Partisi (PDK) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) adına, Sekreter Albright ve ABD Hükümeti'ne, şu son birkaç gün içinde Washington'da gerçekleştirilen dostane ve verimli görüşmeler dizisine yaptıkları katkıdan dolayı teşekkür ediyoruz. Bizleri tekrar bir araya getirmek ve gelecekteki işbirliği için bir çerçeve oluşturmak üzere harcadıkları çabaları şükranla karşılıyoruz. Bu toplantılar, Irak'ın Irak Kürdistan'ı bölgesindeki yaşayan Kürtler, Türkmenler, Asuriler ve Keldaniler için yeni umutlar doğuran eksiksiz ve uzun erimli bir uzlaşma doğrultusunda önemli bir adım olmuştur.

Her iki taraf, Türkiye ve İngiltere hükümetlerinin, barış ve uzlaşma sürecine kesintisiz bir şekilde iştirak etmelerini de memnuniyetle karşılamaktadır. Ankara ve Londra'da ayrı ayrı yaptığımız görüş alışverişlerinin, şu anki görüşmelerin başarıya ulaşmasında vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu ifade etmek istiyoruz.

Washington'da, kuzeydeki üç kentin bölgesel yönetimini geliştirmek ve Ekim 1996'da Ankara'da varılan mutabakat çerçevesinde, uzun süreden beri gündemde

olan politik ayrılıkları ortadan kaldırmak üzere başvurulacak yöntemleri ele aldık. Bu mutabakatın ne şekilde hayata geçirileceği hususunda önemli ölçüde fikir birliğine ulaştık.

Irak'ın birliğini ve toprak bütünlüğünü kabul ediyoruz. Kuzeydeki üç kent olan Erbil, Süleymaniye ve Duhok, Irak devletinin parçasıdır. Hem PDK hem de YNK, Irak'ın resmen kabul edilmiş uluslararası sınırlarını kesinlikle tanımaktadır. Her iki taraf da, sınırların teröristler tarafından ihlal edilmesini engellemekte kararlıdır.

Her iki taraf, Irak'taki Kürt halkının ve Irak'ın kendi halkının politik ve insani haklarını güvenceye alan ve tüm Iraklılar tarafından onaylanan politik bir temele dayanacak olan birleşik, çoğulcu ve demokratik bir Irak yaratma çabası içinde olacaktır. Her iki taraf da, Irak'ın, ulusun birliğini ve ülkenin toprak bütünlüğünü koruyan federatif bir zeminde yeniden reforme edilmesini arzulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin de, tüm Irak halkı için aynı şeyi arzuladığını düşünmekteyiz.

Her iki taraf da, iç kavgaları kınıyor ve politik farklılıkları çözmek üzere şiddete başvurmak veya dış güce müdahale zemini hazırlamaktan kaçınacakları hususunda karşılıklı olarak güvence vermektedir. Hangi politik yapıya üye olurlarsa olsunlar, barışı ihlal edenleri adalet önüne çıkarma çabası içinde olacağız.

Her iki taraf aynı zamanda, Irak'ın, B.M. Güvenlik Konseyi'nin, insan haklarına ilişkin 688 nolu kararın tüm maddeleri de dahil olmak üzere, B.M.'nin tüm ilgili kararlarına uyması gerektiği hususunda da fikir birliği içindedir.

Uygun bir uzlaşma ortamının oluşmasına yardımcı olabilmek için, ateşkese uyulması hususunda yapacağımız düzenlemeleri yoğunlaştıracağız, halkın serbest dolaşımının önündeki engelleri kaldıracacağız ve olumsuz basın açıklamaları yapmaktan kaçınacağız.

Geçiş Dönemi

Irak Kürdistan'ında yaşayan halkın insani taleplerinin yerine getirilmesini ve politik ve insani haklarının tanınmasını güvence altına almak üzere, bir Yüksek Koordinasyon Komitesi (YKK) tayin etme hususunda anlaşmaya vardık. Yüksek Koordinasyon Komitesi'nin (YKK) kararları, üyelerinin ortak rızasıyla alınacaktır. YKK, tarafların eksiksiz bir uzlaşmaya varmasının koşullarını hazırlayacak ve Erbil, Süleymaniye ve Duhok'ta durumun normalleştirilmesini sağlayacak; 1992 seçimlerinin sonuçlarını esas alarak, birleşik bir yönetimi ve meclisi yeniden kuracak; tüm gelirlerin bölgesel yönetime devredilmesini denetleyecek; ve yeni bölgesel seçimleri düzenleyecektir.

YKK, Irak Kürdistan'ının tüm bölgelerinde yaşayan halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere hizmet veren yerel kamu kuruluşları ve bakanlıklar arasındaki koordinasyonu ve işbirliğini arttıracaktır. Taraflar, bu bakanlıkların verdikleri hizmetler karşılığında uygun bir gelir elde etmelerini güvenceye alacaktır. PDK, gelirlerdeki farklılıklardan dolayı, kamu hizmetleri fonlarının düzenli bir şekilde mevcut PDK bölgelerinden mevcut YNK bölgelerine aktarılması gerektiğini kabul etmektedir.

YKK, taraflar arasındaki çatışmalardan dolayı daha önce kuzeyin üç kentindeki evlerini terk edip başka bölgelere giden halkın tekrar geri dönüp yerleşmesini, mülklerinin geri iade edilmesini veya kayıplarından dolayı tazminat almalarını sağlayacak olan bir süreç oluşturacaktır.

YKK, her iki tarafın da, Türkiye ve İran sınırlarının ihlal edilmesini engellemek üzere işbirliği yapmasını güvence altına alacaktır. YKK, halkın bu sınırlar arasındaki gidiş gelişlerini denetleyen uygun bir prosedür oluşturacak ve teröristlerin geçişini yasaklayacaktır. YKK ile birlikte çalışacak olan her iki taraf da, Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) Irak Kürdistan'ının herhangi bir bölgesinde yerleşmesine izin vermeyecektir. Taraflar bu bölgede herhangi bir PKK üssünün olmadığı hususunda teminat vereceklerdir. Taraflar, PKK'nin ortamı istik-

rarsızlaştırıp barışı çıkmaza sokmasına ve Türkiye sınırını ihlal etmesine engel olacaklardır.

YKK, önümüzdeki üç ay içinde, geçici ve karma bir bölgesel hükümetin kurulması ve ardından bölgesel meclis tarafından onaylanması için çalışacaktır.

Birleşik Yönetim

Yeniden kuruluşunu takip eden üç ay içinde, meclis Erbil'deki binasında toplanacak ve orada veya Süleymaniye'de veya Duhok'ta müteakip toplantılar yapacaktır. Bu geçici meclisin üyeleri, 1992 seçimlerinde parlamentoya seçilen kişiler olacaktır.

Geçici meclisin ilk toplantısı üç ay içinde yapılacaktır. Meclis kurulduktan sonra, YKK ve/veya geçici bölgesel hükümetin tüm kararlarını onaylamak zorundadır.

Geçici meclis, uluslararası arenayla sürdürülen ilişkilerin birleştirilmesi de dahil olmak üzere, YKK'nın mevcut işlevlerine yenilerini ekleyebilir.

Bölgesel seçimlerin güvenlik içinde yapılması ve Duhok, Süleymaniye ve Erbil'deki durumun normalleştirilmesi için, YKK ve meclis, YNK-PDK-Türkmen ve Asurilerden oluşan bir güvenlik gücü oluşturabilir. Yeni bölgesel hükümet, daha sonradan, peşmerge komuta kademelerini birleştirme doğrultusunda çeşitli adımlar atabilir.

Aşağıda tanımlanan bölgesel seçimler gerçekleştirildikten sonra, geçici meclisin yerine yeni bölgesel meclis geçecektir. Bu bölgesel meclis, her partinin meclisteki oy oranı esasına dayanan yeni bir bölgesel hükümet kuracaktır.

Bölgesel hükümet kurulduktan sonra, YKK otomatikmen lağvedilecektir. Bölgesel meclis ve bölgesel hükümet üç yıl iş başında olacaktır.

Gelir Paylaşımı

Geçici karma bölgesel hükümet kurulana kadar, gelirlerdeki farklılıklardan dolayı, kamu hizmeti veren kurumlar için gerekli olan fonlar düzenli bir şekilde mevcut PDK bölgesinden mevcut YNK bölgesine aktarılacaktır. YKK, mevcut vergilendirme ve finans kurumlarıyla işbirliği içinde, tüm bölgedeki gelir paylaşımından sorumlu olacaktır.

Geçici karma hükümet kurulduğunda, tüm gelirlerin toplanmasından ve bölüşülmesinden sorumlu olacaktır.

Yeni bölgesel meclisin seçimle işbaşına gelmesinden sonra, vergiler ve gümrük gelirleri de dahil olmak üzere, tüm gelirlerin toplanmasını üstlenecek olan ayrı bir Gelir ve Vergilendirme Bakanlığı kurulacaktır. Toplanan fonlar,

bölgesel hükümetin hizmetinde olacak ve bölgesel meclis tarafından onaylanan harcamalar için kullanılacaktır.

Erbil, Duhok ve Süleymaniye Kentlerinin Statüsü

Geçici meclis ve YKK, Erbil, Duhok ve Süleymaniye'deki durumun normalleştirilmesini üstlenecektir. YKK gerek gördüğünde, bu konuyla ilgili olarak uluslararası gözlemcileri çağırabilir. Bu kentlerdeki durum, adil ve serbest seçimlerin yapılmasına imkan verebilecek bir ölçüde normalleştirilmelidir.

Seçimler

Geçici meclis ve YKK, geçici meclisin kuruluşunu takip eden altı ay içinde, yeni bölgesel bir meclis kurmak üzere serbest ve adil bir seçime gidilmesinden sorumlu olacaklardır.

Yeni bölgesel meclisin yapısı, kuzeydeki üç vilayetin en doru nüfus verilerine, ve bu bölgelerdeki etnik ve dinsel gurupların dağılımına göre oluşacaktır. Kürtlerin yanı sıra, Türkmen, Asuri ve Keldani toplumlarına da mecliste yer verilecektir.

Uluslararası topluluklarla işbirliği içinde olacak olan YKK, seçim kayıt listeleri oluşturabilmek için, mümkün olursa bölgede bir nüfus sayımı yapacaktır. Uluslararası yardım zamanında ulaşmadığı takdirde, geçici meclis ve YKK kendi başlarına sayım yapacaklar veya mevcut verileri temel alarak yabancı uzmanlara danışarak, mümkün olabilen en gerçekçi nüfus tahmininde bulunacaklardır.

Öte yandan, geçici meclis ve YKK, hem seçimde hem de yerel seçim gözlemcilerinin eğitilmesinde yardımcı olacak olan uluslararası seçim gözlemcilerini davet edecektir.

Irak Kürdistan'ındaki Durum

Irak halkının, özellikle de Irak'taki Kürt halkının karşı karşıya olduğu yoğun baskılar, B.M. Güvenlik Konseyi'nin 688 nolu kararında belirtilmiştir. Bu kararın Güvenlik Konseyi'nden geçtiği 1991 yılından günümüze kadar, bu baskı potansiyeli henüz ortadan kalkmamıştır. B.M. Irak Özel Raportörünün geçtiğimiz yıl, Irak cezaevlerinde yüzlerce infazın yapıldığını ve Irak rejiminin Kürtler ile Türkmenleri Kerkük'ten çıkarma biçimindeki politikasının sürdüğünü gösteren güçlü kanıtlar bulmuş olması unutulmamalıdır. Böyle bir politika, Iraklı Kürt ve Türkmenlerin etnik bir temizliğe tabi tutulmaları, topraklarına ve mülkiyetlerine Araplar tarafından el konulması anlamına gelmektedir. Bu bölgeye yeni gelen insanların pek çoğu, hükümetin dayatmalarından dolayı bu entrikalara katılmak zorunda kalmaktadır.

Halen de devam eden bu tehdit nedeniyle, insani ihtiyaçlarımızın karşılanmasına yardımcı olan, 1991'deki trajik olayların ve 1987-88 yıllarındaki korkunç Anfal seferlerinin tekrarlanmasını önleyen uluslararası topluluklara teşekkür borçluyuz.

Birleşmiş Milletlerin, Irak Kürdistan'ı için özel olarak oluşturduğu "yiyecek karşılığında petrol" programı, halkın yaşam koşullarını kolaylaştırmıştır. Uluslararası toplulukların, Irak Kürdistan'ına özel bir tahsisat tanıyan bu programın sürdürülmesi için verdikleri desteği memnuniyetle karşılıyor ve yardımın dağıtılmasını daha iyi bir şekilde koordine edecek olan bölgesel bir bağlantı ofisinin yakın bir gelecekte kurulmasını umut ediyoruz. Hakeza, Irak hükümetinin tek taraflı herhangi bir eylemini sonucu, "yiyecek karşılığında petrol" programından elde edilen olanakların sekteye uğraması durumunda, B.M.'nin Irak Kürdistan'ındaki ekonomik ihtiyaçları ve bu bölgedeki halkın içinde bulunduğu kötü koşulları gözardı etmeyeceğini umuyoruz.

Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık (İngiltere), Kuzey İzleme operasyonu aracılığıyla bölgenin korunmasına yardımcı olmuşlardır. Bu ülkelere ve diğer uluslararası toplumlara, Irak Kürdistan'ını korumak ve güvenliğini sağlamak üzere bu izleme operasyonlarını sürdürmeleri çarısında bulunuyoruz.

Kuzeydeki üç vilayette faaliyet gösteren pek sivil toplum örgütü, içine düştüğümüz yalıtılmışlığı gidermiş ve bizlere sayısız yolla yardımcı olmuştur.

Liderler Arasında Gelecekte Yapılacak Görüşmeler

PDK Başkanı ve YNK Genel Sekreteri, Irak Kürdistan'ının içinde veya dışında, karşılıklı olarak kabul edilen bir yerde en az iki ayda bir görüşeceklerdir. İlgili hükümetlerin kararlarına bağlı olarak, bu toplantıların ilkinin Ankara'da ve bir sonrakini de Londra'da yapmayı umuyoruz.

Ankara'da yapacağımız toplantıda, Irak sınırlarını daha etkin bir şekilde denetleyerek terörizmin önüne geçilmesi husundaki ortak çözümleri ele alacağız. Londra toplantısı ise, Erbil, Duhok ve Süleymaniye'nin statüsü ve serbest ve adil bir seçim mekanizmasının oluşturulması gibi hususlarda yeni ayrıntılar üzerinde duracağımız bir toplantı olacaktır.

Celal Talabani, Kürdistan Yurtseverler Birliği

Mesut Barzani, Kürdistan Demokrat Partisi

Tanık: C. David Welch

Temsilciler Meclisi Başkan Sekreteri

Yakın Doğu İşleri Bürosu

Washington D.C.

17 Eylül 1998

Takvim

Aşağıdaki tarihlerde veya bu tarihlerden önce olmak üzere:

1 Ekim: KDP, KYB bölgelerindeki kamu hizmetleri kurumlarına, aylık bazda gerekli ekonomik yardımı aktarmaya başlar.

15 Ekim: Daha önce yaşanan çatışmalardan dolayı göç ettirilen kişilerin geri dönüş takvimi işlemeye başlar. Mülkiyet haklarının iade edilmesi ve zarara urayanlara, sorumlu partiler tarafından tazminat ödenmesi hususunda anlaşmaya varılır.

Başlangıç

Kasım: Türkiye Hükümeti ile müşterek işbirliğine başlanması.

1 Kasım: İnsani kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği tamamlanır.

KDP tarafından KYB bölgelerindeki kuruluşlara bağışlanan gelirler aktarılmaya başlar.

15 Kasım: Göç ettirilenlerin yerlerine dönmesi, kuruluşların birleştirilmesi ve gelir paylaşımı hususlarında kaydedilen ilerleme hakkında rapor.

1 Ocak: Geçici meclisin ilk toplantısı.

1 Mart: Geçici Karma Hükümet, Erbil, Duhok ve Süleymaniye'de durumu normalleştirmek üzere bir plan hazırlar.

1 Nisan: Geçici Karma Hükümet, seçimleri örgütlemek üzere bir plan hazırlar.

1 Temmuz: Bölgesel seçimler. ▲

PDK ile YNK Arasındaki Yeni Görüşmeler Dizisinin Sonuçları

Sayın Mesut Barzani ile sayın Celal Talabani'nin başkanlık yaptıkları PDK ve YNK heyetleri arasında süren görüşmeler bugün Irak Kürdistanı'nın Selahattin kentinde sona erdi. İki gün süren bu görüşmelerde aşağıdaki hususlarda fikir birliğine varılmıştır:

1 - Her iki taraf da Washington Anlaşması'na olan bağlılığını yinelemiş ve anlaşmanın tüm maddelerinin hayata geçirilmesi için, bu doğrultudaki tüm engel ve pürüzleri ortadan kaldırma çabası içine gireceğini ifade etmiştir.

2 - PDK, ekonomik konulara ilişkin maddeye bağlı olduğunu ve bu maddeyi hayata geçireceğini ifade etmiştir.

3 - Kürdistan'da durumun normalleştirilmesi çerçevesinde;

A) PDK'nin Süleymaniye'de ve YNK'nin Erbil'de birer temsilcilik açmasına karar verilmiştir.

B) Çeşitli nedenlerden ötürü halen tutuklu olan tüm tutukluların serbest bırakılması.

C) İç göçe maruz kalan insanların kendi bölgelerine dönebilmeleri için olumlu bir ortamın yaratılması yönünde hazırlıklara başlanması.

4 - Washington Anlaşması'nın hayata geçirilmesi doğrultusunda, YNK heyeti, PKK ile ilgili maddenin hayata geçirilmesi hususundaki taahhüdüne bağlı olduğunu, bu amaçla daha şimdiden çeşitli adımlar attığını ve ilgili madde tamamen hayata geçene kadar bu yönlü çalışmalarına devam edeceğini ifade etmiştir.

5 - Kürdistan ve Irak'taki mevcut durumun değerlendirilmesi çerçevesinde, her iki taraf da, mevcut olaylar ve gelişmeler karşısında ortak bir duruş alma hususunda fikir birliğine varmıştır. Taraflar ayrıca, komşu ülkelerle olan ilişkilerin geliştirilmesi ve bölgesel güvenliğin genel çıkarlar doğrultusunda güvenceye alınması için ortak çalışmalar yapmaya karar vermiştir.

6 - Washington Anlaşması'nın tamamen hayata geçirilmesi için ileride yeni toplantıların düzenlenmesi.

Taraflar, toplantıların sürekliliğinin güvenceye alınması ve bugüne kadar elde edilen kazanımlar için harcadığı çabalardan ötürü, Yüksek Barış Komitesi'ne olan şükranlarını da bu toplantı vesilesiyle ifade etmişlerdir. ▲

*Selahattin Kenti Irak Kürdistanı,
PDK Basın Bürosu, 9 Ocak 1999*

Kürdistan Federe Devleti'nin Kronolojik Arka Planı

Kürdistan, 19. yüzyılın ortalarına kadar, özerk prenslik biçiminde ortaya çıkan pek çok fiili özyönetim dönemine tanık olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğun'dan İkinci Dünya Savaşı'na; Gizli Bir Milliyetçilik

1843-1946

Bu prensliklerden sonuncusu olan Bedirhan Bey Osmanlı zulmüne karşı başkaldırmış ve bu ayaklanma nihayet 1847 yılında bastırılmıştır.

1849: Bitlis beyi İdris tarafından kurulan özerk Bitlis yönetimi Osmanlı Sultanı tarafından yıkıldı.

1878-1881

Şeyh Ubeydullah liderliğinde Osmanlılara karşı ayaklanma.

1892 : Osmanlı yönetimi İstanbul ve Bağdat'ta "aşiret okulları" açtı.

1898 : İki dilde (Kürtçe Türkçe) yayınlanan "Kürdistan" adlı yayın organı, Bedirhanların öncülüğünde Kahire'de çıkmaya başladı.

1908 : Ulusal bir Kürt Hareketi örgütlemeye yönelik ilk çabalar.

1910 : Kürdistan'da (Kuzey Irak'ta) Hêwî (Umut) adında bir Kürt derneği kuruldu.

8.11.1918 : Türkiye ile 30.10.1918'de ateşkes imzalandıktan sonra (Mondoros Mütarekesi) Fransız ve İngilizler tarafından tarihinde yayınlanan ortak deklarasyon, her iki tarafın temel amaçlarını şöyle teyid ediyordu; "Osmanlı baskısı altında olan halkların nihayi kurtuluşu, hem otoritesini hem de desteğini yerel halktan alan ulusal hükümet ve yönetimlerin kurulması."

11.2.1918 : Şeyh Mahmud, 40 aşiret reyesi tarafından imzalanan ve Kürt halkı için çeşitli haklar talep eden bir belgeyi Sör Arnold Wilson'a sundu.

23.5.1919 : Şeyh Mahmud Süleymaniye'de İngilizler'e karşı ayaklandı.

1919-1930

Süleymaniyeli Şeyh Mahmud Berzenci tarafından İngilizlere karşı sürdürülen kesintisiz bir mücadele dönemi. Ayaklanma esnasında kanlı göçler ve geri dönüşler yaşandı.

10.8.1920 : Bağımsız bir Kürdistan'ın kuruluşunu öngören Sevr Anlaşması imzalandı.

1920 : Kürtler, Prens I. Faysal'ın tahta çıkmasını onaylamak üzere Irak'ta yapılan referandumu boykot etti.

24.6.1923 : Müttefikler ile Türkiye arasında, Sevr Anlaşması'nın yerine geçen ve Kürt sorunu ile Musul'un geleceğini dışlayan Lozan Anlaşması imzalandı.

24.12.1924 : İngiliz Yüksek Komiseri "Irak sınırları içinde yaşayan Kürtlere, bu ülke sınırları içinde bir Kürt Hükümeti kurma hakkının tanınmasını" içeren bir açıklama yaptı.

1925 : Üç kişiden oluşan bir Birleşmiş Milletler Komisyonu, Kürt liderlerle görüşükten sonra, Kürtlerin Türk Yönetimini Arap egemenliğine tercih ettikleri sonucuna vardı.

Şubat-Nisan 1925 : Şeyh Said Ayaklanması.

16.12.1925 : Birleşmiş Milletler Konseyi, Kürt nüfusun rızası olmaksızın, Musul kentini 25 yıllığına Irak'a müsadere ederek Türkiye ile Irak arasındaki sınır hattını kabul etti.

1927 : Kürtlerin çağdaş mücadelesinde yeni bir çığır açan Xoybun adlı Kürt Ulusal Komitesi'nin Irak'ta kuruldu.

1930 : İngiliz Irak Anlaşması imzalandı.

1943-1945

Şeyh Ahmed ve Şeyh Latif öncülüğünde Ekim 1945'e kadar süren bir ayaklanma başlatıldı.

1945 : Kürtler tarafından Ulusal talepler içeren bir tamim Birleşmiş Milletler Kurucu Asemblisi'ne sunuldu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Günümüzdeki Ulusal Devrim'e:

14.7.1958 : Irak'ta cumhuriyetçi devrim.

27.7.1958 : Irak Geçici Anayasası'nın yürürlüğe girdi. Söz konusu anayasanın 3. maddesinde şu düzenlemeye yer veriliyordu: "Araplar ve Kürtler bu ülkenin ortak sahipleridir."

7.10.1958 : Sovyetler Birliği'nde sürgünde olan Molla Mustafa Barzani Irak'a döndü.

Ekim 1960 : Xebat adlı günlük Kürt gazetesinde, anayasanın 3. maddesini hayata geçirmedeği için General Kasım'a sert biçimde eleştirildi.

8.6.1961 : İlk aşamasında ordunun etkisiz kaldığı ve günümüze kadar süren savaşın patlak verdi. Savaşın ilk üç aylık döneminde, işbirlikçiler (Caşlar) yurtseverlere karşı harekete geçirildi ve hava kuvvetleri silahlı köyleri rastgele bombaladı.

11.9.1961 : Bağdat ordusunun önemli bir kesiminin Kürtlere karşı seferber edilmesi üzerine, Kürt savaşçıları genel bir saldırıya geçerek, ayaklanmayı ulusal bir devrime dönüştürdü.

Mart 1962 : Kürt savaşçıları Zaho bölgesinde bir taburu tamamen yok etti.

Ağustos 1962 : I.P.C'nin Kerkük yakınlarındaki petrol boru hattına sabotaj düzenlendi.

11.3.1963 : Devrim Konseyi, "Kürt halkının haklarını yeniden düzenlediğini" belirten bir Deklarasyon yayınladı.

24 Nisan 1963 : Bağdat hükümetiyle çeşitli görüşmeler yapıldı. Kürtler özerklik de dahil olmak üzere çeşitli talepler içeren ayrıntılı bir tamim yayınladı (Hakim Dati).

10.6.1963 : Irak, ülkenin kuzeyinde idari bir yapı öngören bir yerel yönetim projesi geliştiriyor (Baas).

10.6.1963 : Baas hükümetinin düşmesiyle birlikte savaş yeniden başladı. Yeni yönetim, Kürtlere bir ultimatom vererek ellerindeki silahları 24 içinde bırakmalarını talep etti.

28.10.1963 : "Uluslararası İnsan Hakları Birliği", giriştiği "kitlesel kıyım" ve "aleni soykırım"dan dolayı Irak'ı kınadı.

10.2.1964 : General Mustafa Barzani ve Irak devlet Başkanı Arif ateşkes ilan etti.

26.5.1964 : Kürtlere danışılmadan Mısır ile Irak arasında Mutabakat Anlaşması yapıldı.

29.9.1964 : Kela Dıza'da Halk Konferansı toplandı.

25.01.1964 : KDP Devrim Konseyi'nin kuruluşuna ilişkin bir bildiri yayınladı.

Ekim 1964 : Ateşkesten 8 ay sonra görüşmeler (gizlice) başladı

11.10.1964 : Barzani Kürtler için çeşitli haklar ve koruma talep eden bir tamim yayınladı.

Nisan Sonu 1965 : Irak ordusu tekrar saldırıya geçti.

Ekim 1965-Ocak 1966

Irak ordusu, Kürt köylerine yönelik eşi görülmedik bir topyekün yıkım politikasını hayata geçirdi.

9.1.1966-16.1.1966

Irak ordusunun Pencewin bölgesinde Kürt güçlerine karşı giriştiği genel saldırı geri püskürttü.

30.1.1966 : Barzani, Kürtlere uygulanan soykırım ve zulüm konusunda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ve diğer uluslararası kuruluşlara bir deklarasyon sundu.

Aralık 1965. Ocak 1966

Kürt savaşçıları, Irak ordusunun Erbil, Kerkük, Süleymaniye, Xenaqin ve diğer bölgelerdeki üs, kamp ve karargahlarına karşı aralıksız saldırı ve baskınlar gerçekleştirdi.

3.5.1966 : Irak ordusu, Rewanduz bölgesinde topyekün bir saldırıya geçti.

12.5.1966 : Kürt güçlerinin geliştirdiği bir karşı saldırıyla, Irak ordusunun 4. Tuğayı Handren dağında tamamen yok edildi

29 Haziran 1966 : Barışçıl çözüme zemin hazırlamak amacıyla, Devrim Komuta Konseyi tarafından da kabul edilen 15 maddelik bir hükümet programı oluşturularak ateşkes ilan edildi

11 Aralık 1966 : Barzani 15 maddelik programı uygulamayan ve vaatlerini yerine getirmeyen Irak hükümetine bir nota verdi.

5 Ocak 1967 : Barzani Irak Kürdistan'ının yüz yüze olduğu güç durumu hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bir mektup yolladı.

17 Temmuz 1968 : Baasçılar Bağdat'ta darbe yaptı.

23.9.1968 : Irak Kürdistan'ındaki Devrim Komuta Konseyi, Kürdistan Demokrat Partisi'nin tüm Merkez Komite üyeleriyle birlikte genel bir toplantı düzenledi.

Kasım 1968 : Baasçı rejim düşmanca tutumlar sergilemeye başladı.

18 Kasım 1968 : Irak Kürdistan'ındaki Devrim Komuta Konseyi tarafından görevlendirilen bir elçi, mevcut durum hakkında Birleşmiş Milletler'e bir tamim sunarak, Kürt sorununa adil ve barışçıl bir çözüm bulunabilmesi için Birleşmiş Milletlerin bir arabulucu tayin etmesini talep etti.

1 Mart 1969 : Londra'daki Sunday Times gazetesinde 11.5.1969 tarihinde Lord Kilbracken imzasıyla çıkan bir habere göre, Kerkük'teki petrol tesislerine geniş çaplı bir saldırı düzenlendi.

10 Mart 1969 : Londra'daki Daily Telegraph gazetesi, Kürdistan'da "Irak ordusu ve Irak hava kuvvetleri tarafından girişilen yoğun saldırı ve napalm bombardımanı" yapıldığını haber verdi.

11 Mart 1970 : Melle Mustafa Barzani ile Saddam Hüseyin arasında otonom Kürdistan üzerinde antlaşma sağlandı ve her ikisinin imzasını taşıyan bir deklarasyon yayınlandı. İlk kez Kürt halkının ulusal hakları yasal güvence altına alındı.

1972 : Irak ile Sovyetler Birliği arasında bir ittifak antlaşması yapıldı.

1973 : PDK tarafından Baas iktidarına bir özerklik yasası tasarısı sunuldu; ancak bu tasarı iktidar tarafından reddedildi.

1973 : Barzani ABD'den yardım sağladı.

17 Temmuz 1973 : Baas'ın politik öncülüğünde İKP'nin (Irak Komünist Partisi) içinde yer aldığı ilerici Ulusal Cephe ilan edildi.

11 Mart 1974 : Irak hükümeti, 1970'ye kabul edilen otonomiye red ederek kendi otonomi kanunu ilan etti.

Nisan 1974 : Irak ordusu açıktan açığa Sovyet ordusunun desteğini alarak, Sovyet pilotlarının kullandığı uçaklarla Kürdistan'da 15 şehri ve 211 köyü defalarca bombaladı. Bombardıman bahardan yaza kadar sürdü. 430 kadın ve çocuk hayatını kayıp etti. Qala Dıza kasabası yerle biredildi. Barzani'nin Birleşmiş Milletlere imdat çağrıları yanıtız kaldı. Pravda "Emperyalist ve yabancı güçlerin Irak'taki devrimci iktidarı güç duruma düşürdüğü" şeklinde yorumlar yapıyordu.

6 Mart 1975 : İran ile Irak arasında Cezayir'de bir antlaşma yapıldı. Yapılan bu antlaşmayla ABD ve İran Şahı Kürt hareketinden desteğini çekti ve dünyayla ilişkisi kesilen Kürt hareketi yenilgiye uğradı.

1976 : PDK-GK organize edildi.

1 Mart 1979 : Melle Mustafa Barzani ebediyete intikal etti.

Körfez Savaşı ve sonrasındaki başlıca olayların kronolojisi:

2 Ağustos 1990 : Irak Kuveyt'i işgal etti.

7 Ağustos 1990 : Birleşmiş Milletler Irak ekonomisini felç eden ve halen de yürürlükte olan ambargoyu uygulamaya başladı.

17 Ocak 1991 : ABD öncülüğündeki müttefik devletler Irak'a karşı hava harekatı başlattı.

26 Şubat 1991 : Müttefik kuvvetler, 100 saat süren bir kara savaşıdan sonra Kuveyt'in denetimini ele geçirdi.

28 Şubat 1991 : Ateşkes ilan edildi.

2 Mart 1991 : Şii Müslümanlar ülkenin güneyinde, Kürtler ise ülkenin kuzeyinde Saddam Hüseyin yönetimine karşı ayaklandı. Irak ordusu her iki ayaklanmayı da bastırıyor. Ancak, müttefik kuvvetler tarafından korunan Kürtler, kuzeyin önemli bir kısmının denetimini ele geçirdi.

23 Eylül 1991 : Irak'ın nükleer silah programına ilişkin olarak ayrıntılı belgeler ele geçiren BM silah gözlemcileri, Irak'ın nükleer bomba imal etmek üzere olduğunu açıkladı.

27 Ağustos 1992 : Güney'deki Şii Müslüman isyancılara yönelik hava saldırılarını durdurmak üzere, BM tarafından Irak'ın güney kesimi üzerinde "Uçuşa Kapanmış Bölge" ilan edildi.

7 Ocak 1993 : Amerika Birleşik Devletleri, Saddam'ın karadan havaya füzelerini Irak'ın güneyine taşıdığını iddia etti. Bağdat füzelerin yerini değiştirmeyi red etti. Müttefik kuvvetlere ait savaş uçakları, Irak füzelelerinin konuşlandırıldığı bölgeleri bombalarken, savaş gemileri de Bağdat yakınlarındaki nükleer tesislere cruise füzeleri fırlattı.

13 Nisan 1993 : ABD başkanı George Bush'un Kuveyt'e gelmesinden bir gün önce, kendisine karşı suikast hazırlığı içinde oldukları iddia edilen 14 kişi gözaltına alındı. Washington bu komplonun Irak gizli servisi tarafından düzenlendiğini ileri sürdü.

27 Haziran 1993 : ABD savaş gemileri, suikast girişimine misilleme olarak, Bağdat'taki gizli servis merkezine 24 adet tomahawk cruise füzesi fırlattı. Irak tarafından yapılan resmi açıklamaya göre, bu saldırıda 8 kişi öldü.

7 Ekim 1994 : Irak ordusu ülkenin güney kesiminden Kuveyt'e doğru ilerliyor. ABD başkanı Clinton, 54.000 askerden oluşan kariyer birliklerini ve savaş gemilerini bölgeye gönderdi. Irak ordusu geri çekilmeye başladı.

8 Ağustos 1995 : Irak'ın gizlice yürüttüğü kitlesel imha silahları programının sorumlusu olan Hüseyin Kemal ElMecit, kardeşi ve ikisi de Saddam'ın kızları olan eşleriyle birlikte Ürdün'e sığındı. ElMecit Saddam'ı devireceğine ant içti.

6 Ocak 1996 : Saddam BM ambargosunun yol açtığı büyük açıklar ve yüksek boyutlara varan enflasyona başedebilmek için, bir dizi katı ekonomik önlemi yürürlüğe koydu.

20 Şubat 1996 : Hüseyin Kemal El Mecit Birleşmiş Milletler ve ABD'ye, çeşitli çözüm önerileri sunduktan ve Saddam yönetiminin yapısı hakkında çeşitli bilgiler verdikten sonra Irak'a döndü.

22 Mayıs 1996 : Irak, gıda maddesi ve ilaç alabilmek için, 180 gün içinde 2 milyar dolarlık petrol satışı yapma konusunda Birleşmiş Milletler ile anlaşmaya varıyor.

31 Ağustos 1996 : ABD tarafından yapılan uyarılara rağmen, Saddam, Irak'ın kuzeyine, asker, tank ve helikopter göndererek, ABD öncülüğündeki müttefik güçler tarafından korunan Kürt "güvenlik bölgesindeki" kilit şehirlerden birini ele geçirdi.

2 Eylül 1996

ABD gemileri ve savaş uçakları, Irak ordusunu cezalandırmak ve Saddam'ın denetiminden çıkarmak amacıyla, askeri hedeflere onlarca cruise füzesi fırlattı.

Irak, 70'li yılların ortalarından itibaren, ülkenin kuzey kesimlerindeki dağlık bölgelerde yaşayan Kürtleri ortadan kaldırmak amacıyla pek çok askeri sefer düzenlemiştir. Irak asker ve polisi, 250.000'i aşkın Kürt insanını öldürmüş ve 4.000 Kürt köyünü sistematik olarak bombalamıştır.

1991'deki Körfez savaşından sonra, Kürt gerillaları (Peşmergeler), bağımsız bir vatan kurmak amacıyla, pek de zafer şansı olmayan genel bir saldırıya geçtiler. Bu saldırı, Irak'ın elit askerleri olan Cumhuriyet Muhafızları tarafından yenilgiye uğratıldı. Bu kanlı yenilginin ardından, yüzbinlerce Kürt, Türkiye ve İran'daki mülteci kamplarına sığındı.

Uluslararası arenada bu katliamlara yönelik olarak yükselen protestoları dikkate alan ABD ve müttefik güçler, Irak'ın kuzeyini "uçuşa kapalı" bölge ilan ettiler. Bu hava şemsiyesinden yararlanan peşmergeler, kaybettikleri bölgeleri yeniden ele geçirdiler. Üç milyon Iraklı Kürdü barındıran ve yaklaşık olarak 39.000 km karelik bir alana yayılan "Özgür Kürdistan" halen bu peşmergelerin denetimindedir.

Bunun dışında, İran, Türkiye, Suriye, Ermenistan ve Azerbeycan gibi ülkelerde, yaklaşık olarak 22 milyonluk bir Kürt nüfusu yaşamaktadır. Kürtler pek çok yerde benzer gerilla savaşları sürdürmektedir. ▲

Üstad Hamza Abdullah Ebediyete Geçti

Kürdistan'ın genç kuşağı ve düşünce dünyası üzerinde derin izler bırakan ve öncü şahsiyetlerden sayılan savaşçı Kürt düşünür Hamza Abdullah, Süleymaniye'de vefat etti. Cenazesi için görkemli bir tören düzenlendi.

Törene Celal Talabani, Kürdistan Yurtseverler Birliği yetkilileri, Kürdistanlı Parti Liderleri ve aydınların yanı sıra sevenlerinden oluşan büyük bir kitle katıldı.

Merhumun cenazesi 13.12.1998 tarihinde Süleymaniye yakınındaki Site mezarlığında toprağa verildi. Kendisinin vasiyeti üzerine burası tercih edildi. Çünkü kendisi, Merhum Şeyh Latif Berzenci el Hafid ile birlikte işgalcilere karşı bir ara burada barınmışlardı.

Merhum 1914'te Türkiye Kürdistan'ında dünyaya geldi. Daha sonra Irak Kürdistan'ının Behdinan bölgesine yerleşen Üstad Hamza Abdullah, ileri görüşlü diğer Kürt hareketlerinin üyeleri gibi nam saldı; özellikle 40'lı ve 50'li yıllarda kendisi 1946'da kurulan Kürdistan Demokratik Partisinin ilk sekreteriydi. Merhum bu görevi 50'li yılların sonuna kadar sürdürdü.

Kürt Sorununda "yeni aşama"; Serap ve Gerçekler

Mûrad Ciwan*

Kürt sorunu, belki de tarihi boyunca ikinci kez uluslararası alanda bu denli boyutlanıyor. Birincisi Körfez Savaşı'nın ardından Irak Kürdistanı'nda başgösteren ayaklanma dalgasının geri çekilerek dağlara doğru yükselen bir trajediye dönüşmesiyle olmuştu. Saddam ordularının terörü dünyanın gözlemini Kürtlere çevirmişti.

Bu sefer de Türk ordusunun fitili ateşlemesiyle benzer bir gelişme oldu. Türk ordusu tank ve toplarıyla Suriye sınırına dayanınca Hafız Essad yönetimi paniğe kapıldı ve alelacele PKK başkanı Abdullah Öcalan'a benden bu kadar, derhal kendine başka bir yer bul dedi. Öcalan Yunanistan'a bel bağlamıştı, ama Yunanistan onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattınca alelacele Rusya'ya gitti. Rusya'daki misafirlik çok kısa sürdü. Bu ülkenin yönetimi, Türkiye'yle ABD'nin baskıları sonucu Öcalan'ı ülkesini terkederek İtalya'ya iltica etmeye mecbur etti. Öcalan'ın İtalya'daki konukluğu da yaklaşık iki ay sürdü. Bu yazı hazırlanırken Öcalan'ın kendi iradesiyle İtalya'yı terkederek kendi istediği bir ülkeye gittiği açıklandı. Ülkenin adı henüz meçhul.

Bütün bu süreç boyunca Kürt sorunu Abdullah Öcalan'ın adı etrafında uluslararası kamuoyunun, en azından Avrupa kamuoyunun gündemine yoğun bir biçimde oturdu. Belki de ilk defa bu boyutlarda Avrupa ülke hükümetlerinin, ilgili bakanlık ve parlamentolarının, ayrıca Avrupa Birliği'nin çeşitli organlarının resmi gündemini işgal etti. Hükümetler ve çeşitli kuruluşlar sorun konusunda görüş belirtme gereği duydular. İtalyan ve Alman Dışişleri bakanları uluslararası bir Kürt konferansının gereğini dile getirdiler.

Yaşanan gelişmeler nasıl Türk egemen çevrelerinde büyük bir paniğe yol açıyorsa Kürtler arasında ondan daha büyük bir ölçüde coşku ve heyecana sebep oldu. Karşılıklı tırmanan panik ve coşku, harareti öyle yükseltti ki sürecin gerçek

nitelikleri gözden kayboldu. Gerçek verilere dayanan sağlıklı değerlendirmelerin yerini taşkın duyguların illüzyonları aldı. Sıcak bir yaz günü, ıssız bucaksız, kızgın bir sahrada yol alan süssüz bir yolcunun serap görmesine benzer bir durum yaşandı. Özellikle Kürtler arasında böylesi değerlendirmeler artış gösterdi. Birdenbire sanki dünya ya da hiç olmazsa Avrupa, Kürt sorununu çözmek için bir mekanizmayı harekete geçirmiş gibi bir yanlış boy verdi. Bunun etkisiyle olacak ki özellikle PKK çevreleri, Abdullah Öcalan'ın Suriye'den zorunlu çıkış yapıp İtalya'ya iltica ettiğini unuttular, yolculuğu, bir çözüm sürecini başlatmak üzere daha önceden planlanmış programlı bir eylem gibi gösterdiler. Türk kamuoyuna yön vermeye çalışanlar da aynı yönde, ama eylemi Avrupalıların başlattığı biçiminde değerlendirmeler yaptılar.

Hararetin düşmesiyle her iki tarafın da yanlışlığı yavaş yavaş anlaşılıyor. Yatışma ve güncelliğini yitirme yönünde inişe geçen olayların ardından dönüp bakınca benim gözümde yaşananlar, yeni bir süreçten çok kısa erimli bir meydan muharebesine, hatta yeni sürece hazırlanmak üzere yapılmış bir provaya daha çok denk düşüyor.

Bir meydan muharebesi ya da prova bana daha uygun geldiği için de onda Kürt sorununun geleceğine ışık tutacak pek çok özellikler görüyorum. Bu özellikler, hayalle gerçekleri ayırdetmeme de olanak tanıyorlar.

Bence birinci özellik, sürecin fitilininin Kürt hareketi tarafından değil de Türk yönetimince

*) Araştırmacı-yazar

Rus Duması'nın ya da yüzlerce Yunan parlamenterinin bile hiçe sayılması pahasına Öcalan'ın bu ülkelere başvuru

ateşlendiğidir. Kürt hareketi ve bu arada PKK yönetimi daha önce böylesi bir eylemi öngörmemiştir. Ondan daha beklenmedik olanı da Suriye'nin çok çabuk çektiği teslim bayrağıdır. Ancak PKK'nin başkanı Abdullah Öcalan İtalya'ya gitmekle Türkiye'nin bu beklenmedik saldırısını boşa çıkarmıştır. Böylesi bir gelişmeyi öngöremediği için bu sefer şaşırın ve şok geçiren Türkiye olmuştur. PKK'yi terörist olarak damgalayabildiğini düşündüğü askeri eylem alanında da çaresizleştirmek için hamle yapayım derken PKK'nin siyasallaşarak uluslararası arenada meşrulaşma olasılığı gibi bir kabusla karşılaşmıştır. Bu durum, Türkiye'nin hem Kürt sorununda hem de kendi geleceğini biçimlendirmede uzun vadeli bir perspektiften yoksun olduğunu, günü birlik politikalarla "terörü bitirme" ezme ve bitirmenin ötesinde bir şey düşünmediğini gösteriyor.

Geçtiğimiz yıllarda Demirel bazan, "eğer hak arıyorsa dağdan insinler, terörden vazgeçsinler, gelip demokratik yollardan hak arasınlar" derdi. Son gelişmeler karşısında Türkiye'nin içine düştüğü panik, söylenenlerin demagojiden öteye gitmediğini, Demirel gibilerinin en korkulu rüyasının PKK hareketinin siyasallaşması olduğunu ortaya koydu..

Öte yandan Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya gelişiyle Kürt sorununun birden bire güncelleşmesinin nedeni ne Avrupalıların soruna bir çözüm bulmak için harekete geçmesiyle, ne de Kürt hareketinin öngörülü planlı bir atağıyla ilgilidir. Bir iki noktaya dikkat çekmek gerekiyor.

Birinci nokta şu; belki de çok ilginç gelecek ama güncelleşmenin bir nedeni Türk hükümetinin panik içinde Avrupa ülkelerinin nezdinde yaptığı başvurular ve hükümetleri, ulusal ve uluslararası kuruluşları tek alternatifli talebi karşısında tavır almaya, görüş bildirmeye zorlamasıdır. Başta İtalyan hükümetinden olmak üzere bütün resmi platformlardan Türkiye'nin tek talebi, yargılanmak üzere Abdullah Öcalan'ın kendisine teslim edilmesi olmuştur. Bu durum, bütün hükümet ve kuruluşları resmi bir tavır almaya zorlamış, sözkonusu resmi makamlar da ülkelerinin iç hukukları ve uluslararası anlaşmalar gereği aldıkları kararlarda Türkiye'nin talebini redetmişler. Öcalan'ı Türkiye'ye veremeyeceği ka-

rusu reddedilmiştir. Hiç kuşku olmasın, eğer Öcalan İtalyan hükümetine bir emrivaki yapmasaydı ve başka bir ülkeden İtalya'ya iltica talebinde bulunsaydı, talebi hükümetçe derhal reddilecek ve İtalya'ya girişinin önü kesilecekti. Ama yapılan emrivaki, iç ve dış kamuoyu ile demokrasilerin kazanılmış değer yargıları karşısında amacına ulaşmıştır.

rarını alan İtalyan hükümetine verilen uluslararası destek, Türkiye'nin aleyhine ve Kürt sorununun lehine gibi bir konuma oturmuştur. Aynı makamların insan hakları çerçevesinde Kürt sorununa ilişkin yaptıkları genel geçer temennileri de eklenince hem Türkler hem de Kürtler arasında sanki Avrupalılar Kürt sorununun çözümünde artık harekete geçiyorlarmış gibi abartılı bir değerlendirmeye yolaçmıştır. "Serap görme olayı" dediğimiz şey burada ortaya çıkmıştır.

Dikkat çekilmesi gereken ikinci husus, Avrupa'da varolan demokratik yaşam ve açıklığın olanaklı kıldığı kamuoyu baskısıdır. Suriye ve Rusya'da bu kamuoyu baskısının olmaması, Yunanistan'da da harekete geçirilememesi nedeniyle, hükümetlerin tavrı belirleyici olmuş, Rus Duması'nın ya da yüzlerce Yunan parlamenterinin bile hiçe sayılması pahasına Öcalan'ın bu ülkelere başvurusu reddedilmiştir. Hiç kuşku olmasın, eğer Öcalan İtalyan hükümetine bir emrivaki yapmasaydı ve başka bir ülkeden İtalya'ya iltica talebinde bulunsaydı, talebi hükümetçe derhal reddilecek ve İtalya'ya girişinin önü kesilecekti. Ama yapılan emrivaki, iç ve dış kamuoyu ile demokrasilerin kazanılmış değer yargıları karşısında amacına ulaşmıştır. Bu arada İtalya'daki koalisyon hükümetinin niteliğini de bu hesabın içine katmak gerekir. Başka bir hükümetle durum başka olabilirdi.

Üçüncü husus da Avrupa'da varolan Kürt potansiyelinin PKK tarafından kayda değer bir büyüklük ve dinamizmle harekete geçirilebilmesidir. Avrupa'nın hemen hemen her kentinde aylarca süren gösteri, yürüyüş, açlık grevleri ve kendini yakma eylemleri, sorunun bir terör olayı gibi değerlendirilip geçirilemeyeceği gerçeğini Avrupa kamuoyunun gözünde diri tutmuş, Türkiye yanlısı tutumlara en çok hevesli olan Avrupalıları bile Kürt sorununa dikkat çekme zorunda bırakmıştır.

Demirel'in geçtiğimiz sonbaharda Avusturya'ya yaptığı seyahat sırasında Danimarkalı bir gazeteciyle arasında geçtiği öne sürülen bir konuşmadan söz edilmektedir. Ne derece doğru olduğunu bilemiyorum ama bir gerçeği yansıtmı bakımından tipik bir örnek olduğu için burada anlatmayı kayda değer buluyorum. Anlatılanlara göre Danimarkalı gazeteci Avusturya seyahati sıra-

Avrupa'nın Kürt sorununun çözümüne ilişkin herhangi bir programı yoktur. O daha yeni yeni sorunu mırıldama,

sında Demirel'e Kürt sorunuyla ilgili görüşlerini sorunca Demirel: "Bizde Kürt sorunu diye bir sorun yok" diye cevap vermiş. Bu cevap karşısında gazeteci "evet ama bizde Kürt sorunu var, çünkü Danimarka'da 15 bin Kürt yaşıyor" demiş.

Bu fıkra, sorunlara yaklaşım konusunda Türkiye ile Avrupa arasındaki büyük anlayış farkını göstermekle beraber şimdiye kadar yeterince dikkate almadığımız bir gerçeğe de işaret ediyor. O da, günümüzün küçülen dünyasının yarattığı olanaklarla yarım milyonu aşan nüfusuyla, Kürt sorunu Avrupa'nın bir dış sorunu olmaktan çıkarak, artık bir iç sorunu olmaya başladığıdır. Son eylemlerle Avrupa'daki Kürt varlığı, dinamik bir iç unsur olarak ciddi bir rol oynayabileceğini gösterdi.

Bu eylemlerde, Avrupa'daki Kürt topluluğunu dinamızın içinde tutan en belli başlı araç MED TV oldu. Hani "bir Türk dünyaya bedeldir" sözüne benzer bir biçimde bu son karşılaşmada bir MED TV bütün Türk medyasına bedel bir işlev gördü. MED TV, dönemin gereksinimlerine yanıt veren çağdaş bir mücadele aracının bir hareketi ne denli yükselterek ileri götürdüğünü açıkça gösterdi. Bu durum, tv ve benzeri iletişim araçlarının yalnız kamuoyunu aydınlatma ya da oluşturup yönlendirme işlevi görmediklerini, en vazgeçilemez örgütleyici işlevlere de sahib olduklarını ortaya koydu.

Avrupa'daki Kürt kitlelerinin eylemleri, amaç ve istemleri bakımından kayda değer demokratik niteliklere sahip olmakla beraber bugünkü süreçte kullandıkları yöntem ve metotlar bakımından daha dikkate değerdirler. Avrupa'da özellikle de PKK'nin etki alanındaki kitle sürecin başından sonuna dek demokratik ve barışıl mücadele yöntemlerine baş vurdu, barışıl çözüm önerilerini talepleştirdi. Hem Kürt hareketleri hem de Avrupa'nın politik yöneticileri bu barışıl eylem ve istemlere yanıt verme, kitlelerin inanç ve umutlarının karşılıksız kalmadığını gösterme göreviyle karşı karşıyadırlar. Kürt aydınları, tüm amaçlarına ulaşmasalar bile bu eylemlerin getirdiği kazanımları aydınlatmalı, ön plana çıkarılmalıdır. Kitleler eylemlerinin yararsızlığına inanırlarsa, talepleri ters teper ya da karşılıksız kalırsa gelişmekte olan süreç tersine dönebilir. Bugüne kadarki tutumlarıyla Avrupalı politikacılar, malesef Türkiye'yle olan çıkar ilişkilerinden dolayı bu ülkenin tehdit ve şantajlarına boyun eğiyor, Kürt kitlelerinin barışıl eylem ve taleplerine olumlu yanıt vermekten kaçınıyorlar, attıkları

onu tanımaya çalışma aşamasındadır. Hükümetler, güç odakları, çıkar çevreleri ve bunların ifadesi olarak Avrupa Birliği ya da tek tek Avrupa ülkeleri her hangi bir çözüm önerisi getirmeyi ya da Kürt sorununa destek vermeyi çıkarlarına aykırı buluyorlar.

her adımda Türkiye'yi kızdırmamayı ön planda tutuyorlar. Bunu da, Kürt sorununu hala Avrupa'nın dış sorunu gibi görme aymazlığıyla yapıyorlar. Onlara bu tutumlarıyla hak ve adaleti gözardı etmekle kalmadıkları aynı zamanda dış sorun olmaktan çıkmış bir durum karşısında demokrasinin kimi değer yargılarını da aşındırdıkları, hatta şiddet ve karışıklık yönünde bir takım gelişmelere gidilebileceğini gözardı ettikleri anlatılmalı, dikkatleri ileride doğabilecek olumsuzluklara daha şimdiden çekilmelidir.

Yeni durumun bu özellikleri Kürt sorununun içerde ve dışarıda ilerlemeler kaydettiğini, bunun önemsenmesi gerektiğini, ancak serap görür ölçülerde abartılı değerlendirmelerden kaçınmanın da bir nevi hayırlı olacağını gösteriyor. Avrupa'nın Kürt sorununun çözümüne ilişkin herhangi bir programı yoktur. O daha yeni yeni sorunu mırıldama, onu tanımaya çalışma aşamasındadır. Hükümetler, güç odakları, çıkar çevreleri ve bunların ifadesi olarak Avrupa Birliği ya da tek tek Avrupa ülkeleri her hangi bir çözüm önerisi getirmeyi ya da Kürt sorununa destek vermeyi çıkarlarına aykırı buluyorlar. Çünkü sorunu sahiplenirlerse yalnız Türkiye'yi değil Arap ülkelerini, İran'ı ve onların müslüman olan ya da olmayan dost ve müttefiklerini karşılına alacaklarını düşünüyorlar. Ellerindeki çıkar terazisinde Kürt sorununun bulunduğu kefe hep hafif kalıyor.

Geriye Kürt sorununu ilerletecek güçler olarak içerde bizzat Kürt halkının mücadelecisi varlığı dışarıda da insanlık onuru ve değerleri ile demokratik kamuoylarının devlet ve hükümetlere yaptığı ve yapabileceği baskı kalıyor. Bu özellikler, hem sürecin neresinde olup daha nerelere kadar gidilmesi gerektiğini görmede, hem de mücadelenin amaç yöntem ve biçimlerini belirlemede aydınlatıcı, yol gösterici oluyor. Unutmayalım ki onca belirlenmiş çözüm önerilerine, başta Yunanistan olmak üzere pek çok ülkenin açık maddi ve manevi desteğine, BM'in karar ve çabalarına ve ABD ile diğer büyük devletlerin girişimlerine rağmen Kıbrıs gibi bir sorunda bile dünya ya da Avrupa topluluğu Türkiye'ye adım attırıyor, hatta adım attırma iradesi göstermekte isteksiz davranıyor. Kürt sorununun Kıbrıs sorunundan çok daha uzun bir süreci kapsayabileceğini, çok daha karmaşık ve sancılı olabileceğini görmek için kahin olmaya gerek yok. ▲

Bir Garip Aydın Hareketi: DEMOS

Mehmet Okçuoğlu Bundan bir yıl önce (17 Ocak 1998), kendi tabirleriyle her grup, örgüt, çevre ve fikirden yetmiş iki Kürt Aydın(!); biraraya gelerek bir toplantı yaptı ve toplantının sonucunda bu kişiler DEMOS adıyla bir hareket oluşturduklarını basına ve kamuoyuna duyurdular.

DEMOS, ilk önce bir sayfalık bir basın açıklamasıyla kendi niyet ve mesajlarını deklare etti; arkasından yirmi üç sayfadan oluşan bazı tahlil ve mesajlar içeren mini bir broşür yayınladı. Son olarak da 10 Ocak 1999 tarihinde Fatih-Kızıtaşı Piano Forte Oteli'nin teras katında yüz yirmi beş kişiyle ikinci bir toplantı yaptı ve bu toplantı sonucunda da beş maddelik bir bildiri yayınlandı. Bu üç belgeye ve mensuplarının konuşmalarına bakılırsa, niyetin tıkanan ve çözümü bir türlü gerçekleşmeyen, bu doğrultuda iyi niyet adımlarının bir türlü atılmadığı Kürt sorunu ve çözümüne ilişkin bir yaklaşımı ortaya koymak olduğu ifade ediliyor. Demos'un öncüleri işlevsel açıdan ise kendilerini "Demokratik Uzlaşma ve Kürt Sorunu'nda Çözüm Girişimi" olarak tanımlıyorlar. Biraz iddialı da olsa, neden olmasın!

Pendik'ten Fatih-Kızıtaşı Piano Forte Oteli'ne gideceğim. Önce bir minibüse binip Pendik Tren istasyonu'na, oradan trenle Haydarpaşa'ya varıyorum. Haydarpaşa güzel, hava güneşli... Vapura binip Karaköy'e, oradan Eminönü'ne geçtikten sonra, Topkapı tarafına giden bir otobüse binip Piano Forte Oteli'ne saat onbir buçuk civarında varıyorum.

Piano Forte Oteli'nin terasına çıkıyorum. Yaklaşık 200 metre kare genişliğinde burası. Salona sigara dumanı ve kahve kokusu egemen. Sol tarafta Amerikan bar; hemen önünde sıcak su makinesi ve fincanlar. Karşıda divan; divanda üç divan üyesi. Ayakta bir konuşmacı, İçerisinde hızla bir şeyler okuyor "strateji, süreç, taktik" diyor; "şunu da belirtme gereğini duyuyorum"; "... ki" v.b. laflarla başlayıp biten ve ne anlama geldikleri benimle birlikte pek çok kişinin de anlayamadığına tanık olduğum sözler... Sonra, divanda oturanlar-

dan birisi müdahale ederek daha sonra değerlendirileceklerini söyleyerek, metni kendilerine vermesini söylüyor ve böylece bu kabusa son veriyor. Barın önünde bazen kuyruk oluşuyor.

Buraya gelmeden önce DEMOS hakkında çok fazla bilgili değildim. Tanıdığım birkaç saygın kişi de var aralarında. Diğerlerini gözlemleyip tanımaya çalışıyorum. Ortam duman ve gürültü içinde. Kasıtlılık ve pişkinlik, ürkeklik ve tedirginlikle bir arada, içiçe. Pek çoğu kendinden emin değil. Niye buradayım der gibi bakıyorlar. Mekanı anlamlandırmaya çalışıyorum, bir film setini çağrıştırıyor nedense. Ancak kötü bir senaryo ve kötü oyuncular var bu sette.

Çelişkili Bir Başlangıç

• Kendisini Kürt aydın hareketi olarak niteleyen DEMOS'un fikri temellerinin ortaya konduğu sözkonusu broşüre gözetdiğimizde kendi içindeki çelişkiler hemen farkediliyor:

1. Kendi deyimleriyle "benzeri oluşumların daha önce ortaya çıktıkları ve başarısız oldukları açıktır." Ancak hayati öneme sahip olmasına rağmen bu konuda sadece bir saptama yapmakla yetiniliyor; ne tarihsel bir analiz, ne de bir nedensellik bağı kurulmuyor/kurulamıyor.

2. "Her grup, örgüt ve çevreden tümüyle bağımsız ama farklı fikirlerden..." ifadesi gerçeği saklayan kaçamak bir ifade. Piano Forte Oteli'ne gelenler ve daha önceki Ortak Bildiri'yi imzalayanlar her grup örgüt ve çevreden tümüyle bağımsız gerçek "entellektüel aydın" değiller. Hepsinin siyasi geçmişleri, kayıpları ve hayalkırıklıkları var. Farklı fikirlerden oldukları ise tek acı gerçek. Dahası farklı amaçlara sahip bulunuyorlar.

DEMOS'un ortaya çıkış süreci ilginçtir. Bundan bir yıl önce Türkiye'deki şoven ve militarist dalgalardan biri yine

3. DEMOS, kendini "Kürtlerin vicdanı" olarak sunuyor. Julien Benda'nın entelektüeli, insanlığın vicdanlı olanı, yetenekli, ahlaki donanımları gelişkin ve filozofik özelliklere sahiptir.

Bunlar görevleri değil ilkeleri olan ve bu ilkelerinden ödün vermeyenlerdir. Ancak bu ve benzer tanımlardaki meziyetlere sahip kişiler entelektüel olabilir ve kendilerini bir halkın ya da insanlığın vicdanı yerine koyabilirler. Zorlu ve karanlık dönemlerde uluslar ve toplumlar kendi entelektüel-aydından, kendisinin yaşadığı acılara tanıklık etmesini, O'nun adına konuşup O'nu temsil etmesini isterler ve beklerler. Sadece "vicdan" olarak kendini tanımlayıp öne sürmek kolaycılıktır.

4. Barış ve diyalog için bir girişim olduğunu, özel anlamda siyasetle uğraşmadığını ve siyasal bir yapı olmadığını söylüyor. DEMOS'un ortaya çıkış süreci ilginçtir. Bundan bir yıl önce Türkiye'deki şoven ve militarist dalgalardan biri yine gelmiş, pek çok kişi, kurum ve kuruluşla yönelik baskılar yoğunlaşmış ve en önemlisi de Kürtlerin şu anda en büyük yasal siyasal partisi olan HA-DEP'e ve onun kadrolarına yönelik linç ve tutuklama eylemleri başlatılmıştır. Oluşumuna tanıklık ettiğimiz DEMOS'un siyasal bir amaçlılık gütmeyeceği ve "vicdan" olmayı hedefleyen bir aydın! hareketi olduğu söylemi, bu bağlam çerçevesinde olsa olsa bir hileyi, hesaplı ve planlı bir çabanın mevcudiyetini akla getiriyor nedense; kamuoyuna deklare ettikleri her iki açıklamada ve hazırladıkları broşür iyice incelendiğinde, bir sürü çelişkili, ne anlama geldiği belirsiz ve her kesime yaranmaya çalışan bir ifadenin kullanıldığı görülecektir. Bu ise gerçek "entelektüel aydın"ın tavrını değil, işbilir siyasilerin tarihsel tutum ve tavrını yansıtmaktadır.

Broşürleri dikkatlice incelendiğinde birbiriyle çelişen daha pek çok ifadeye rastlamak mümkün:

a) Aydınız; b) Sivil toplum girişimiyiz; c) Baskı grubuyuz; d) Uzlaştırma ve çözüm girişimiyiz vb. deniliyor.

Şimdi saptamak gerekir. Birbiriyle birarada olmaları, mümkün olmayan bu tanımların bir arada ve sorumsuzca kullanılmasına şaşmamak gerekir. Görünen o ki kenara vurmuş eski siyasi kişilikler, yeni bir çaba ve amaçlılık içerisinde olduklarıdır.

"Vicdanız" deniliyor, arkasından da "parti, dernek ya da örgüt değiliz" deniyor ve "bunlara (onlara) alternatif" olmadıklarını söyleyerek, "onların yanında yeni bir girişim biçiminde anlaşılırlarsa daha yerinde olunacağı" nı dile getiriyorlar. İşte aradan kaçak yapmış bir gerçek niyet ifadesi... Hani DEMOS parti, dernek ya da örgüt gibi kavramlarla kıyaslanmak, aynı köşeye konulmak is-

gelmiş, pek çok kişi, kurum ve kuruluşla yönelik baskılar yoğunlaşmış ve en önemlisi de Kürtlerin şu anda en büyük yasal siyasal partisi olan HA-DEP'e ve onun kadrolarına yönelik linç ve tutuklama eylemleri başlatılmıştır.

tenmeyen bir aydın hareketiydi?

5. "DEMOS Kürtlerin beyin faaliyetine katkıda bulunma çabasıdadır" deniliyor. Oldukça iddialı sayılabilecek bir başka söz. Gör-

düklerim ve okuduklarımdan sonra buna karşı söylenebilecek tek söz; bir konuda bilgi sahibi olunmadan, fikir sahibi olunamayacağıdır. Kişinin kendisine yakıştırdığı kimlik, sıfat ve tavır her ne ise, ilk önce onunla uyumlu ve tutarlı bilgiler edinmek zorundadır. Beyin faaliyetine girişmenin iki koşulu, kendisine yatırım yapıp ondan sonra ortaya çıkmaktır.

6. Yasal zeminin nasıl kullanılabileceğinin öğretilmesini de hedeflemiş DEMOS. Kürtlerin legalitede başarısız oldukları kanısı oluşmuş deniliyor. Doğrusunu söylemek gerekirse bu bir kanı değil, başarısızlık fiili bir gerçeklik olarak ayan beyan ortada. Kürtler başarısız olmuşlardır, bunların içinde sizler de varsınız.

Bunu Mısır'daki Sağır Sultan da söylüyor, marifet bunun nedenlerini ortaya koymakta.

7. DEMOS Kürt isyanlarını, Kürt-Türk çatışması ve boğazlaşması olarak değerlendirmiyor ve bunun "bir bakış açısı" olduğunu söylüyor. Arkasından da "seçilmiş travma" dan bahsediyor. Ancak "seçilmiş travma"nın Kürt-Türk ilişkilerine damgasını vurmadığını söylüyor. Hemen sonra "... despotik yönetim felsefesi.. değişik köken, kültür ve kökenlere sahip Kürt ve Türklerin ortak binyıllık değerlerini tahrip etmiştir; iki kardeş halkın birbirlerini bütünleyen öğelerini kırıp atmıştır" deniliyor.

8. Broşürlerinin bir yerinde, "Türkiye içinde bir kaç göç yaşandığı, milyonların yer değiştirmek zorunda kaldığı belirtiliyor ve bunun ülke içiyle sınırlı kalmış olmasının bilinçli bir tercih, birlikte yaşama tercihi olduğu" söyleniyor. 10 milyona yakın insan yerinden edilmiştir. Bunun ülke ya da Türkiye sınırları içerisinde kalması bilinçli bir tercih değil, zorunlu, ülke dışına çıkma koşullarının zorluğu, neredeyse imkansızlığı ve yine diğer devletlerin koyduğu bürokratik-siyasal engellerdir, bunu herkes gibi kendileri de çok iyi biliyor.

9 - Kürt Sorunu, "Türkiye'nin iç sorunu" olarak değerlendiriliyor "Türkiye'nin bu iç sorununu çözemediği sürece yabancı müdahalesine açık hale gelir ve bölünür" deniliyor. Sonra da Türkiye'de 15-20 milyon, İran'da 8-10 milyon, Irak'ta 5-8 milyon, Suriye'de 1-2 milyon, Ermenistan'da 500 bin-1 milyon ve son olarak da çeşitli Türki Cumhuriyetlerinde azınlıklar şeklinde Kürtlerin yaşadığı söyleniyor. İç sorun mu, Ortadoğu sorunu mu, hatta daha da geniş çaplı bir bölgesel bir sorun mu? belli değil.

“Entellektüel Aydın”, “Avam Aydın”

Entellektüel-aydın diye genel bir kalıp, bir hazır giyecek yok. Dolayısıyla bu kalıba uygun bir dizi fabrikasyon entellektüel-aydın tipi de düşünemez. Ne var ki, genel ilkeleri özümsemiş, kendi bünyesinde bu ilkelere yerleşiklik kazandırmış ve bu ilkelerden ödün vermeyen bir entellektüel-aydın tipi ise pek çoğumuzun özlemidir.

Entellektüel-aydınlar, çok geniş bir grup mudurlar; yoksa belirli niteliklere sahip küçük ve seçkin bir grup mudurlar?

Antonio Gramsci; “Bütün insanlar entellektüeldir ama toplumda herkes entellektüel işlevi göremez” diyerek, entellektüel olma ayrıcalığını geniş kesimlere yayar, ancak işlevsel olarak onları belirli bir kategoriye indirger. Fikret Başkaya ise; “Entellektüeller’in ayırt edici niteliği, diploma sahibi olmaları ya da belirli bilgilere sahip olmaları değildir. Aynı şekilde belirli meslek gruplarına dahil olmaları da değildir. Şüphesiz bunlar da en az diğerleri kadar, belki de onlardan daha çok bilimsel bilgiye sahiptirler. (Ancak) entellektüelin ayırt edici niteliği onun siyasal iktidardan ve siyasal iktidarın gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlığı, siyasal iktidar karşısında eleştirel bir tavır içinde olmasıdır. Bu niteliklerinden ötürü entellektüel, siyasal iktidarla da iyi geçinemeyen biridir. Burada önemli olan zihinsel ve ahlaki bir eğilimdir. Ve bu eğilime uygun davranabilme, tavır alabilme yeteneğidir” diyerek, sosyolojik aydın tanımını yapar ve onun ilişkilerinin, tavrının ve mesafesinin niteliğini özetler.

Edward W. Said ise, “Entellektüel her zaman yalnızlık ve saf tutma arasında bir yerde durur” der. Evet, entellektüel-aydın ne saf tutma, ne iktidarları teskin etme ve ne de konsensüs oluşturma derindedir. O, çok ciddi bir anlamda ucuz formülleri, hazır reçeteleri ya da iktidar sahiplerinin ve uzlaşmacıların uzlaştırıcı tavırlarına ve önerilerine, tüm varlığını ortaya koyarak karşı koyan kişidir. Sırf hükümet-iktidar politikalarını eleştirmekten öte, istikrarlı bir ciddiyet ve gerçek bir duruş sergileyendir. Baskıcı sistem, üretimini ve devamlılığını sürdürebilmek için, kendisine uşak yapabileceklerin ne kadar önemli olduğunu sezmiştir. Gerçek entellektüel-aydın ve bunların ortaya koydukları oluşumlar, meydanı, kuzu kuzu siyasal hırs ve beklentileri olan avam-aydın tipine ya da karizmatik demogoglara bırakmaz. Kendi halkının acılarını temsil etme, çektiklerine tanıklık etme ve onun hala ayakta olduğunu gösterip, belleğini geliştirir. Buna şunu da eklemek gerekir. Entellektüel-aydın, krizi belirli bir zaman ve mekan dilimine sıkıştırılmaz, tersine evrenselleştirir. Belli bir ırkın, ulusun ya da toplumun çektiği acıları daha geniş bir insani çerçeveye oturtup, bu deneyimi ötekilerin acılarıyla ilişkilendirmek, o’nun görevidir. Cezayir Savaşı’nda Cezayir halkının yaşadığı dehşeti, başka halkların yaşadığı dehşetle ilişkilendiren Franz Fanon, benzer halkların müllsüzleştirilip vatansızlaştırıldıklarını, politik halklarının ellerinden alındığını ve ezilip katledildiklerini çok net bir kesimde ortaya koymuştur.

Avam-aydının, kendi etnik ya da ulusal topluluğu adına, yapılan kötülöklere kör bakmalarına yol açan kendini üstün görme ve haklı çıkarma, daha popüler olma tuzaklarına düşmesi kolaydır. Entellektüel-aydın ise buna izin vermez. O, korunaklıdır. Bunun kendisine nelere malolacağını umursamadan bu tür sürü davranışlarına açıkça karşı çıkar. Elbette entellektüel-aydın kamu adına bir mesajı, görüşü, tavrı ya da felsefeyi ya da kanıyı ifade etme ve dile getirme hak ve görevine sahiptir. Ancak insan sırf özel alanda kalarak ve sadece bir hareket, dava ya da konunun sözcüsü ya da simgesi olarak entellektüel olamaz. Hele hele bir entellektüelin belirli kesimleri memnun etme kaygısı amaçlılığı hiç olamaz. Entellektüel-aydının gerçekleştirdiği edimlerin, bir dava ya da fikri ifade etmesinin asıl amacı, egosunu güçlendirmek ya da statüsünün keyfini çıkartmak da değildir. İktidarların bürokrasisinde hizmet vermek, cömert hizmetkarlar olarak çalışmak da değildir. Entellektüel-aydın ve onun tavrı, kazığa bağlanıp yakılma, sürgüne gönderilme ve ölümü göze alma riskine girmektir. Bu yüzden de sayıları çok olmaz ve güçlü kişiliklere sahip, su katılmadık bireyler olmak durumundadırlar. Statik ve statükoculuğa karşı olan, iktidarların yüzüne karşı doğruları söyleyen, iktidarları itaat edilecek kadar büyük ve nüfuzlu görmeyen, cesur ve kararlı entellektüel figürü, entellektüel-aydının sergileyebileceği biricik tavidir.

Edward W. Said yine entellektüeli “sürgün, marjinal ve yabancı” olarak tasvir ettikten sonra “... gemisi battıktan sonra karada değil, karayla birlikte yaşamayı öğrenen birine” benzetir ve “... amacı, küçük adasını sömürgeleştirmek isteyen Robinson Crusoe değil, olağanüstü şeyler yaşadığı duygusunu hiç kaybetmeyen ve bir bedavacı, fatih ya da yağmacı değil de, her zaman bir gezgin geçici bir misafir olan Marko Polo’dur” der.

Entellektüel-aydının müdahale tarzı olarak da şunlar söylenebilir: Entellektüel aydın, avam-aydın tipinin tersine bir kürsüye ya da dağa çıkıp ya da sahip olduğu statükoya ve yine bir kuruma dayanarak atıp tutmaz. Suyun kenarında bekleyip suya ara sıra ayaklarının ucunu sokup çıkarıp, diğer vakitlerde ayaklarının kuru kalmasını istemez. Suç ve ceza gibi yaptırımlar gerekçe gösterilerek sorumluluktan kaçmaz. Tek dayanağı ödünsüz düşünce ve fikir özgürlüğüdür. O, bilimsellikten yana, her türlü önyargıdan uzak, kapsamlı bir entellektüel birikime sahip, duygusalıktan çok rasyonel ve reel düşünceye önem veren, şüpheli ve sorgulayıcı, bilgisinin kaynağı olarak objektif bir tarih bilgisi, düzenli ve uyumlu bir bilgi birikimi, akıl ve deneyliliğe dayanan iyi bir gözlem ve denilebilir ki tüm bunlardan sonra ortaya çıkarttığı kendisine ait öz bilgisi olan kişidir. Objektif ve bağlantısızdır; ileriye yönelik bir gelişimi hedefleyen gerçek bir şövalyedir.

Son olarak Crossman’ın bir sözüyle, entellektüel aydın ve avam aydın farkını belirtmek yerinde olur: “Şeytan da bir zamanlar cennet’te otururdu, bu yüzden onu daha önce görmemiş olanların ilk gördüklerinde meleklerle karıştırmaları mümkündür.” ▲

Kürt Talebe Cemiyeti Beyannamesi

Her yıl İstanbul'a ve başka yerlere Kürdistan'dan birçok talebe geliyor. Bu talebeler gittikleri yerlerde memleketlerindeki rahatlığı bulamıyorlar. Halbuki buralarda bir çok Kürt talebesi bulunduğu halde, bunlar birbirlerini tanımadıklarından birbirlerine de yardım edemiyorlar. Bin türlü eziyet ve sıkıntılara uğruyorlar. Dolayısıyla eğitimlerini yapamıyorlar.

Kürtler bir zamanlar büyük ve ilerlemiş bir millettir. Bugün her millet, ilimde, zanaatta, ticarete, ziraatte son derece ilerlemiş olduğu halde Kürtler geri kalmıştır. Her milletin yüzlerce mektepleri, medreseleri, o mektep ve medreselerde tahsil ve ilim eğitimi gören binlerce çocukları; zanaatın, ticaretin, ziraatin kısaca iyi ve rahat yaşamının yollarını öğrenmektedirler; bir çok kitapları ve yayınları vardır. Biz Kürtlerin bunların hiçbirinden haberi yoktur. Bundan dolayıdır ki herkes bize türlü türlü iftira ve isnadlarda bulunuyor. Bizler bu durumdan kurtulmak için artık biran evvel böyle şeylerden haberdar olmalı ve hemen çaresine bakmalıyız. Zaten yüce dinimiz müslümanlara ilim ve zanaat öğrenmeyi, ilerlemek ve saadet için çalışmayı emrediyor. Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde bütün müslümanlara tahsil, ilim ve yeteneklerini geliştirmeyi farz kılıyor. Biz Allahu Teala'nın iradesine itaat etmek istiyorsak ilim için, zanaat için ilerlemek için çalışmaktan başka yol olmadığını iyice anlamalıyız. Cenab-ı Hak Kürtlere her türlü zeka ve yeteneği vermiştir. Biz çalışmakla pek az zaman içinde pek çok ilerleme kaydedebiliriz. Öncelikle dünyanın halini anlayarak işe başlayalım. Kürtlerin hali hepimizce malumdur. Çalışmak gerektiği de aşikardır. Bu konuda uzun uzadıya söze de gerek yoktur.

Bugün büyük, küçük, zengin ve fakir her Kürt, dine ve milletine olan borcunu yerine getirmek için çalışmalıdır. Aynı ayrı çalışmak hiçbir yarar sağlamaz, en iyi ve faydalı yol, birleşerek çalışmaktır. Yeni uyanmaya başlayan uluslar ilk başta cemiyetler kurarak işe başladılar. Neticesinde de milletlerini ilerletip muratlarına erdiler...

İstanbul'da medrese ve mekteplerde tahsil, ilim ve yeteneklerimizi geliştirmek için toplanan biz Kürt gençleri milletimize ve dinimize olan görevlerimizi yerine getirmek için Kürt Talebe Hêvî Cemiyeti adı ile bir yapı oluşturduk. İki yıldan beri bu yapı elinden geldiği kadar çalıştı. Bugün de Kürt milletinin huzuruna çıkarak amaçlarını iyice anlatmak istedi. Cemiyetimizin amaçları şunlardır:

- 1) Kürt talebesini birbirine tanıştırmak ve onları birleştirip ortak çalışmaya yönelmek.
- 2) Kürt dili ve edebiyatını açığa çıkarmak,
- 3) Kürdistan'da medreseler, mektepler açmak, camiler yapmak,
- 4) Fakir Kürt çocuklarını mekteplerde okutmak, onlara yeteneklerini geliştirme şansını vermek, fakir olanlara yardım etmek,
- 5) Kısaca Kürtlerin refah ve mutluluğuna çalışmak.

İşte meydana getirmek için gece gündüz çalıştığımız bu amaçlar bizce son derece önemlidir.

Her yıl İstanbul'a ve başka yerlere Kürdistan'dan birçok talebe geliyor. Bu talebeler gittikleri yerlerde memleketlerindeki rahatlığı bulamıyorlar. Halbuki buralarda bir çok Kürt talebesi bulunduğu halde, bunlar birbirlerini tanımadıklarından birbirlerine de yardım edemiyorlar. Bin türlü eziyet ve sıkıntılara uğruyorlar. Dolayısıyla eğitimlerini yapamıyorlar. Bunlar birbirleriyle tanıştırlarsa şüphesiz fazla zorluk çekmezler; iyi de

tahsil yaparlar. İşte cemiyetimiz talebeleri birbirine tanıştırmaya bu nedenlerden dolayı çalışmaktadır.

Sonra her milletin bir dili vardır. O dille konuştuğu gibi onunla yazıda yazar ve kitaplar basar. Eskiden Kürtlerin hem okumak ve yazmak hem de konuşmak için mükemmel bir dilleri ve bu dille yazılmış bir çok kitapları varken sonraları gitgide unutulmuş yalnız şehirlerin dışında konuşmak için kullanılmaya başlanmış. Böylece Kürtçe'de eski önemini yitirmiştir. Halbuki yarım lisanlı bir millet olmaz.

Kürtlerin bugünkü düşkünlüklerinin sebebi cehalettir. Bunu yıkmak için küçük yaştaki çocukları şimdiden okumaya sevk etmek gerekir. Cemiyetimizin başlıca bir amacında bu küçük yaştaki çocuklar için mektepler açmak onları dinine, devletine ve milletine hizmet edebilecek surette yetiştirmektir.

Kısaca cemiyetimizin amacı müslümanlığı kabul etmiş olan Kürtlere ve dolayısıyla dinine ve devletine hizmet etmektir. Yaşamak, ilerlemek ve özellikle sefaletten kurtulmak isteyen bir millet herşeyden evvel bu amaçlara ulaşmak için çalışmalıdır. Kürtler azim ve dürüstçe çalışırlarsa az bir zamanda mutlaka ilerlerler. Bu işleri yapamayan bir millet hiçbir şeydir, yapabilen bir millet ise bütün saadetlere adaydır.

Talebenin ortaya çıkarak bir cemiyet kurmaları ve Kürtlere hitap etmeleri biz de ilk defa görülen bir şeydir. Bizim maksat ve niyetimizin açıklığı ve ciddiyeti hiç şüphe götürmeyecek ve her Kürdü dayanışmaya sevk edecek derecede aşıkardır. Bir bütün milletimizin menfaati adına yine milletimizden muhtaç olduğumuz dayanışmayı istiyoruz.

Ey Kürt Uleması ve büyükleri!

Yukarda söylediğimiz şeyleri şüphesiz siz bizlerden daha iyi bilirsiniz. Kürtlerin ne halde bulunduğunu ihti-

Eskiden Kürtlerin hem okumak ve yazmak hem de konuşmak için mükemmel bir dilleri ve bu dille yazılmış bir çok kitapları varken sonraları gitgide unutulmuş yalnız şehirlerin dışında konuşmak için kullanılmaya başlanmış. Böylece Kürtçe'de eski önemini yitirmiştir. Halbuki yarım lisanlı bir millet olmaz.

yaçlarının neler olduğunu bizden daha iyi anlayabilirsiniz. Dolayısıyla size yol göstermek, akıl vermek cüretinde bulunmayız. Yalnız müsadelenizle şunu diyeceğiz ki, Kürt büyüklerinin, Kürtlük için bu ana kadar anlayamadıkları birşey varsa o da aralarındaki nifak ve anlaşmazlıklardır.

Bu sorun Kürtlerin saadetini en büyük engeldir. Kürt ulema ve büyüklerinin bugünkü dini ve milli görevlerinden daha ağır bir görev yoktur. İslamın geleceği sizlerin elinde... Bunu anlamak herkesten önce sizlerin yükümlülüğündedir. Bir okul açmak ve birkaç fakir ve zeki çocuğa zanaat ve marifet tahsil ettirmek, bir kitap basmak ... milletin ilerlemesi için gerekli olan bütün bu şeyleri sizden başka kim yapabilir ve kimin görevidir?..

Cenab-ı Hak herkesin günahını kendisinden soracaktır. Herkes payına düşen dini ve milli görevleri yerine getirmelidir. Milletinize hizmet etmeyi sizden önce başkalarından beklemeyiniz. Böyle bir davranış millete hizmet etmekten kaçınmak manasına gelir. Bir kere düşünülmelidir ki bugünkü refah ve saadetiniz yüz çevirdiğiniz bu millet sayesinde. Bu hizmeti yerine getirmede engel olan nedir?

Bugün Kürtlük için çalışmak ve çalışanlara yardımcı olmak sizler gibi yüce mevkilerde bulunan insanlara düşmektedir.

İşte ey muhterem büyüklerimiz, bu amaçların yüceliği bu gençlerin berraklığı, bu milletin ihtiyacı karşısında hanginiz yardım etmekten kaçınacak. Hanginiz milletinizin dert ve ihtiyacına karşın uzaktan hissis olarak bakacaksınız? Bunun için son söz olarak diyeceğiz ki; sizler Kürtler'de uyanan bir hayatı, ışıldamaya başlayan bir nuru himaye etmek görev ve borcunu yerine getirmek isterseniz işte karşınızda geniş bir hizmet sahası...

İşte (Kürt Talebe Hêvi Cemiyeti) artık müslümanlığın kurtuluşu ve selameti sizlerin idrakına bağlıdır.

Adres: İstanbul'da Şehzadebaşında Kürt Talebe Hevi Cemiyeti. ▲

Hetavi Kürt Sayı 3-4, s. 1-4, 1915
Osmanlıcadan Çeviri: Halis Çanakçı

Şam'dan Roma'ya "Tarz-ı Siyaset"

Osman Aytar

Serbesti'nin 2. sayısında yayınlanan bu yazı, yazarının itirazı ve isteği üzerine tekrar yayınlıyoruz. Yazar, yazısına gereğinden fazla müdahale ettiğimiz gerekçesiyle itiraz etti ve yeniden yayınlanmasını istedi. O nedenle, yazının noktasına virgülüne dokunmadan yeniden yayınlıyoruz, merak eden okurlarımız her iki metni karşılaştırabilirler. (s.n.)

Şu kısacık süre içinde yaşananların, değişik amaçlarla çok karşıt taraflarca da ifade edilse, hiç de alışlagelen söylemlerle açıklanabilir tarafı yok. Türkiye, Suriye'yi savaşa tehdit ederek PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın oradan çıkarma "başarısı"yla övünürken, nerede olduğu konusunda spekülasyonların ortalıkta kol gezdiği bir dönemde Öcalan'ın Moskova'dan kalkan bir uçakla Roma'ya inerken havaalanında gözaltına alınması, sürece, ilgili bütün taraflar açısından sürprizlerle dolu yeni bir nitelik kazandırdı.

Ondan sonrası da malum. Çok şey yazılıp söylenildiği için, kimi gelişmelerin ayrıntılarına girmiyorum. Ayrıca her gün yeni bir gelişme yaşanıyor ve olası bazı gelişmeler konusunda tahminlerde bulunmak da en azından şimdilik güç. Çünkü Şam'dan Roma'ya kadar uzanan süreçte kendini gösteren "tarz-ı siyaset" ve onun olası kimi sonuçları, özellikle bugün ve gelecek için önemli, ve bu nedenle onları belli bazı yönleriyle değerlendirmek gerek diye düşünüyorum.

Parçası Olanların Dostluğu

Öcalan'ın Suriye'den çıkışının kendisi başlı başına derslerle doludur. Biraz gerilere gitmekte yarar var. Bilindiği gibi PKK de özellikle son 10-15 yılda Suriye ve İran şahsında gösterilen zafiyet, son dönemlerde stratejik ittifak düzeyine kadar yükselebilmisti. İsrail-Filistin anlaşmasından PDK ve YNK arasında geçtiğimiz aylardan Amerika da imzalanan anlaşmaya, bölge dışı birçok soruna kadar, bir dizi gelişme artık böylesi stratejik ittifak merkezli politikalarla değerlendiriliyordu. Şu veya bu devlet ayırımı olmaksızın, Kürdistan'ı olanların "dostluğu"na güvenilemeyeceği, Kürdistan korkusunun onların iliklerine kadar işlediği en son olarak Güney Kürdistan'da 1992 de Federe Kürt Devleti ilan edilince de görüldü. İran, Türkiye ve Suriye dışişleri bakanları hemen toplanarak aralarındaki "ezeli düşmanlık"lara rağmen üçlü

görüşmelerin belli aralıklarla sürdürülmesini kararlaştırdıklarında, örneğin PKK bu durumu, kendi örgüt çıkarları ve içinde bulunduğu bölgesel ilişkiler ağı nedeniyle göremedi veya görmek istemedi, karşıt tutumlar geliştirdi. Başlarda PDK ve YNK'nin, sonraları daha çok PDK nin Türkiye ile geliştirdiği kimi ilişkilere PKK veryansın ederken kendisinin özellikle Suriye ve İran ile girdiği ilişkilerin en umulmadık zamanlarda nelere yol açabileceğinin hesabını yapmıyordu en azından görünenler, söylenenler bu yöneydi.

PKK'ye tavır alma karşılığında masada Suriye'ye sunulanları, söz verilenleri en azından şimdilik bilmiyoruz, ama şurası açıktır: Suriye, PKK nin yıllardır ona biçtiği rola göre değil, Kürdistan'ı olanın güvenilmezliğine göre davrandı; Öcalan'a yönelik çok daha kötü seçenekler de gündeme gelebilirdi, gelmemeleri "dostluk"tan öte, bölge ve bölge dışı bazı dengelerle ilgilidir, devletlerin üstün çıkarlarıyla ilgilidir. Sorunu doğru koymak gerek: Öcalan, Suriye'den kendi isteğiyle ayrılmamış, ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Bu, Roma'ya kadar uzanan yolun kendisiyle birlikte getirebileceği bazı yeni fırsatlardan ayrı değerlendirilmesi gereken bir durumdur ve Kürdistan'ı olanlarla stratejik ittifak merkezli bir politikanın yanlışlığının pratikte bizzat görülmesi olarak da değerlendirilebilir, değerlendirilmelidir.

Bundan, "parça"sı olanlarla herhangi bir ilişkinin kurulmaması gerektiğini düşündüğüm sonucu çıkarılmamalı; tarafların ilişkilerdeki eşitsiz koşul ve olanaklarına rağmen sürekli dikkat edilmesi gereken, ilişkinin düzeyi, "diyet"i ve özellikle ilgili praçadaki Kürt ulusal güçlerine karşı konumu olmalıdır.

Moskova'nın Kadirşinashğı

Öcalan'ın, basına da yansıyan bilgilere göre Yunanistan üzerinden Rusya'ya gitmesi ve sonrasında oradan çıkarılması veya gönderilmesi konusunda da çok şey söylendi. Rusya'nın geleneksel olarak Kürt

sorunuyla şu veya bu biçimde ilgili olmasının yanında, Rusya-Suriye ilişkileri, Orta Asya ve Kafkasya'daki kimi cumhuriyetlerle, hatta Rusya Federasyonu bünyesindeki bazı özerk cumhuriyetlerle Türkiye'nin ilişkileri gibi bir dizi etken, Öcalan'ın Rusya'ya gitmesine izin verilmesinde rol oynamış olabilir.

Şu ana kadar dışarıya yansıyan bilgiler esas alındığında, denilebilir ki sürecin Rusya boyutunda yaşananlarda devlet çıkarları ağırlıkta olmuştur, başta komünistler olmak üzere Yeltsin karşıtlarının çoğunlukta oldukları Duma'nın Öcalan'ın iltica talebinin kabulü yönündeki kararı dikkate bile alınmamıştır. Sonuçta Öcalan, Rusya'dan da çıkmak zorunda bırakılmıştır. Özellikle Türkiye'nin Rusya ile ticaret hacminin büyüklüğü ve Amerika'nın Rusya nezdindeki girişimlerinin Öcalan'ın Rusya'dan çıkarılmasında önemli bir rol oynadığı, Türk basını tarafından öne sürüldü. Kamıca da Türkiye'nin Rusya ile ticaret hacmi bir etken olabilir. Amerika'nın Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesinden yana tutum takınması da dikkate alındığında söz konusu iddianın doğruluk payı olabilir, ama Amerika'nın açıklanan ve açıklanmayan politikalarının zaman zaman birbirlerinden belli bazı yönleriyle ayrı bildiklerini de hesaba katmak gerekir diye düşünüyorum.

Tüm yollar Roma'ya mı?

Öcalan'ın Suriye'den çıkması ve en son olarak Roma'ya gelmesinin "iyi" ve "kötü" sonuçları üzerindeki tartışmalar sürüyor. Nedeni kimileri açısından pek bir "sır" veya "sürpriz" olmasa da, Öcalan'ın PKK üst düzey yönetici ve komutanlarının yıllardır buldukları merkezi karargahlardan uygun olan birine neden gitmediği de belli bir kesim tarafından merak edilen ve konuşulan konulardan biridir. Öcalan'ın Suriye'den çıkarılmasından Türkiye'nin ne kadar pişman olduğu, bunun Türkiye'nin kısa ve uzun vadeli çıkarlarına ne denli hizmet edebileceği ayrı bir tartışma konusu, ama şurası açıktır ki Öcalan'ın Suriye'den çıkmaya zorlanmasıyla Türkiye'nin kazandığı başarı, Öcalan'ın Suriye'deki konumlanışından kaynaklanan bazı "koz"ları Türkiye'ne kaybettiği bir sır olmasa gerek. Çünkü artık karşılarında Suriye'deki varlığı bile resmen kabul edilmeyen bir örgüt lideri değil, "terörün tümü" ne "bizden de kaynaklansa" karşıyım diyen, siyasi ve barışçıl çözüme daha çok vurgu yapan, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi kurumları insan hakları ve demokrasi yanlısı güçler olarak tanımlayan, Avrupa devletlerini bir çırpıda düşman ilan etmeyen bir örgüt lideri var. Ayrıca ayrıntılarına burada girmiyorum, fakat PKK önemli bir siyasi rota değişikliği sürecini de yaşıyor. Daha birkaç ay öncesinde sıkça ifade edilen Ortadoğu merkezli ittifak politikaları, yerini Avrupa merkezli bir yapıya bırakıyor. Öcalan açıkça "Ortadoğu rolünü tamamladı" diyor ve başlatılması gereken bir Avrupa süreci ne vurgu yapıyor. Bu ve benzeri gelişmeler, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da Türkiye açısından sorun olabilecek ve Kürt sorununu da tartışmaların temel konularından biri haline getirebilecektir. Genel olarak gelişmelerin, özel olarak

Öcalan'a verilecek statü konusunun nasıl bir seyir izleyebileceği tam bilinmemekle birlikte, şimdiye kadar yaşananlar bile gelişmelerin Roma boyutunun hem PKK açısından hem de genel olarak Kürtler açısından kazanımlar içerdiği söylenebilir. Sağlıklı ve soğukkanlı değerlendirildiğinde girilen yeni süreç, Kürt sorununu uluslararası zeminde bir demokratik çözüme götürmede yeni olanaklar sunabilir. Uluslararası bir Kürt konferansı görüşü bunlardan biridir.

Ne ki Roma boyutu madalyonun bir tarafı. Diğer tarafı da çok önemli ve her şey Roma'ya endekslenmişken o gümbürtüye gitmenin risklerini taşıyor. Öcalan şahsından PKK de yaratılan önderlik tarzının yeni konumlanışta ne denli hareket kabiliyetine sahip olabileceği merak ve tartışma konusu ve konunun hiç de ajitatif söylemlerle geçiştirilecektir yok. Sık sık örgüt içinde temizlik hareketlerinin yaşandığı, yanlış ve eksikliklerin sorumluluğunun hep önderlik diye tanımlanan Öcalan'ın dışındakilere yüklendiği, şu andaki önemli kadroların bile defalarca özeleştirisi sürecinden geçirildiği bir örgütün, liderinin mevcut durumundan ne denli etkilenebileceği de önemli sorunlardan biridir. Öcalan'ın kişi olarak içine girdiği ve daha da girebileceği yönelimlerin deki kimi işaretleri şimdiden mevcuttur, örneğin yedi maddelik öneri paketi ve yeniden yapılanma adı altında ileri sürülenleri PKK'yi ve onun değişik alanlarda verdiği mücadeleyi doğrudan etkileyeceği bir sır olmasa gerek.

Bence, olası sonuçları sadece PKK ile sınırlı olmayan ve olmayacak; genel olarak Kürt ulusal demokratik güçleri açısından önemli bir tehlike potansiyeli taşıyan gelişmeerin nirengi noktalarından birisi de bu ve benzeri sorunlardır. Bunlar, Roma'nın toz dumanı içinde ihmal etmeye hiç gelmez. Kürt sorununun demokratik ve kalıcı çözümündeki hassasiyet, tüm yüzler Roma'ya çevrilmişken, Roma'nın aynasında görülmeye çalışılan yüz de, Kürt diyarında meydana gelebilecek tehlikeler karşısında duyarlılık ve soğukkanlılığı gerektirir.

Kürdün barış zamanı

Gıdasını inkar ve imha politikalarından alan devlet anlayışının, günü geldiğinden şu veya bu parti, örgüt, grup ve şahsiyet ayrımı yapmadığı bilinmektedir. Kürt tarihinde bunun sayısız örnekleri vardır. O halde gök kubbe bir kez daha hepimizin başına çökmeden ihtiyaç duyulan politik yönelimler ortaya konulup onların gerekleri yerine getirilmez mi? Tehlikeleri, balyozlar bir kez daha, bir gün erken veya geç, taraflı sını, tarafsızını, aktif ini, bekle görcüsünü ve hatta kavmine yönelenini vurduğunda mı hissetmek veya görmek gerekiyor? Bence önemli bazı adımlar halen de atılabilir. Engel ve sorunlar aşılmaz da değil. Diğerlerini başka değerlendirmelere bırakarak, burada Kürtlerin ulusal ve demokratik haklarına kavuşma mücadelesinin ve bağlantılı olarak ihtiyaç duyulan çok renkli bir birliğin bugün ve geleceğini doğrudan etkilediklerine inandığım iki soruna değinmek istiyorum.

Birincisi, kimi politik yönelimlerin gerekçelendirilmesinde kullanılan söylemlerin başında gelen, Malazgirt Savaşın-

dan bu yana Kürt ve Türklerin sözümlerine ona etle-tırnak gibi iç içe geçtikleri, birbirleriyle kenetlendikleri, kardeş olduklarıdır. Farklı kullarlarda, farklı noktalardan hareketle de olsa birbirlerine çokmesafeli kimi mazı Kürt çevreleri tarafından paralel bir biçimde savunulanböylesi gerekçelendirmelerin artık aşılması gerektiğine inanıyorum. Yasalite, realite ya da başka bir gerçekçilik savunulanın özrü olamaz, olmamalıdır. Bir kere bu etle-tırnak ilişkisi, hiçbirzaman Kürtlerle Türkler arasında yaşanmamıştır. Zaman zaman, o da Kürtlerin belli bir kesiminin payına düşen yapay bir tırnakçık rolü olmuştur, o da bilindiği gibi zamanı geldiğinde yerinden sökülüp atılmıştır. Kenetlenme durumu da pek farklı olmamıştır. Olan kenetlenme de eşitlerin kenetlenmesi değil, zorla ya da belli bazı kesimlere verilen, ama daha sonra yerine getirilmeyen sözlerle yapılmış ve faturası da Kürtlere kan ve gözyaşıyla ödetirilmiş "kenetlenme"dir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu etle-tırnak ilişkisi de, "kenetlenme" ve "kardeşlik" gerçeği de, Kürtler açısından övünülecek şeyler olmaları bir yana dursun, bugün ve gelecek için önemli derslerle doludur.

Denebilir ki ne yapılabilir? Kürt halkına bir "nefes" aldır-tacak onurlu bir barış ortamı dahil, güncel talepler çok doğaldır ki öne çıkarılmalıdır. Ayrıca parti, örgüt, çevre ve tek tek şahsiyetlerin doğru gördükleri otonomi, federasyon, konfederasyon ve bağımsız devlet veya daha değişik bir çözümü savunmaları onların en doğal haklarıdır; ama bütün bunlar yapılırken kimse kendisini Kürt halkının yerine koyup, "Kürtlerin büyük bir çoğunluğu bunu istiyor"la başlayıp kendi çözümünü Kürt halkının "çözümü" olarak sunmamalıdır. Zira kimse ne Kürtlerin bu büyük çoğunluğundan ne istediğini sormuştur, ne de bu yolda halkın özgür iradesinin ortaya çıkabileceği koşullar vardır. O halde, düşünsel zoraki "kenetlenme"ye, "etle-tırnak" iççeliğine ve içi boşaltılmış "kardeşliğe" vurguya gerek duymadan, kendini Kürt halkının yerine de koymadan, önerilen farklı çözümlerin yanında öne çıkarılması gereken, bu tür çözümlerin de daha sağlıklı bir sonuca kavuşturulabileceği, diğer bir ifadeyle; Kürt halkının özgür iradesinin ortaya çıkabileceği koşulların yaratılması olmalıdır.

Böylesi bir politik yaklaşım tarzı yanında, "Kürdün Kürt ile barışması" ve egemen devlet düzenime ile kendi arasında olması gereken "hat"a dikkat etmesi de temel sorunlardan biri olarak büyük bir öneme sahiptir. Oralardaki parti ve örgütlerin ne denli uydukları ayrı bir tartışma konusu, ama Güney Kürdistan da sıkça kullanılan ve "kırmızı hat" olarak çevrilebilecek bir söz var, "xeta sor" diye. Kürtlerin hem kendi aralarında, hem de egemen devletlerle ilişkilerde ve bu devletlere politik yaklaşımda dikkat etmeleri gereken sınıra, "kırmızı hat"a ilişkin söylenen bu sözün yaşanan süreçteki önemi daha da büyüktür. Kürtleri boyunduruk altında bulunduran devletlerle ilişkilerdeki "kırmızı hat" ile ilgili söylenebilecek "parça"sı olanların "dostluğu" ile ilgili olarak yukarıda belirtilenlerle sınırlı tutarak konunun Kürtlerarası ve ilgili devlete politik yaklaşım yönüne dönersem, bu alanda önemli sorunların yaşandığını söylemek mümkün. Bu nedenle şu soruları anlamlı buluyorum: Kuruluşundan bu yana her istediğinde kendisi dışındaki parti ve örgütleri, kimi Kürt şahsiyetlerini bir çırpıda "hain", "işbirlikçi", "teslimiyetçi" ilan eden PKK

bu tutumunu gerçekten değiştirmede, bazı tahribatlara yol açan kimi olay ve gelişmeler konusunda açık davranmada ne denli istekli? Sık sık kendi yönetici ve gerilla güçlerine en ağır suçlamalarda bulunan Öcalan, kendi kadrolarıyla, PKK ise kendisi dışındaki Kürt ulusal güçleriyle, PKK'nin bazı olumsuzluklarından kimi zararlar gören belli bir Kürt kitle-siyle gerçekten barışmaya ne denli hazır? Yine bir yandan Türkiye sınırları içinde bir otonomi istemi öne çıkarılırken, neden sorun Güney Kürdistan olunca "sınırları tanımıyoruz", "kimse bize sınırları dayatamaz" denilerek kimi örgütsel çıkarlar "birleşik Kürdistan" temelinde oturtuluyor? Neden bir resmi ideoloji yerine başka bir "resmi" ideoloji idame ettirmek isteniyor, ona göre kurumlaşmalara gidiliyor, kült ve tabulara itibar ediliyor, "ayrıklar" ayıklanıyor ya da "resmi"leştiriliyor? Özellikle birbirlerine çok "mesafeli" bazı kesimler tarafından zaman zaman egemen bir devletin herhangi bir yetkilisine ya da ilgili resmi ideolojinin kimi savunucularına gösterilen saygı, diğer bir Kürt parti veya örgüt yöneticisine, yurtsever bir Kürt şahsiyetine neden gösterilmiyor? Örneğin Türkiye'de devletin hışmına uğramamak veya başka bir gerekçeyle, bir yandan kimi Kürt parti ve örgütlerine en ağır suçlamalarda bulunurken, mevcut devlet düzeni ve anlayışı ile arada olması gereken "kırmızı hat" neden büyük bir oranda kaldırılıyor veya belirsizleştirilebiliyor? Ya da DPK Genel Başkanı Şerafettin Elçi'nin son gelişmelerle ilgili açıklamasında, DPK'nin "suçluların takibi, adil biryargılama sonucu hakkettiği cezaya çarptırılmasından yana" olduğunun vurgulanması, "sağduyuyu temsil eden Adalet Bakanı Sayın Hasan Denizkurdu'na yardımcı olunması"nın istenmesi gibi anlayış ve yaklaşımların, amaç ne olursa olsun ne anlama geldiklerinin hesabı yapılmıyor mu, bu tür tavırlarla nereye varılabilir, veya bu ve benzeri perspektiflerle Kürdün hangi sorunu çözülebilir? Yine çok dar bir kesimde de olsa, PKK'nin yenilgisine endeksl bir Kürtlere hak ve hukuk beklentisi içnide olanlar mevcut yaklaşımlarını gözden geçirmeye ne denli hazırlar? Sorunlar ve sorular çok ve daha da sıralanabilir.

"Çok yaşa"ların kulakları bir nevi kulakları sağırlandırdığı; erken "zafer" sarhoşluğunun had safhada olduğu; Kürt diyarındaki tehlike potansiyelinin görmözlükten geldiği ya da pek ciddiye alınmadığı; ayrı Kürt örgüt, çevre ve tek tek şahsiyetler olarak önemli belli bazı temel konularda PKK'ye mesafeli davranmanın bazen kimi kesimler tarafından, esasında devlet ile olması gereken mesafenin silikleştirilmesi veya yok sayılması ile karıştırıldığı; hatta devrimcilik, solculuk ve yurtseverlik adına kimilerinin açıkça ifade etmeseler de Kürt diyarında yaşanabilecek olası bir "yenilgi"den, "zaten olacağı buydu" diyerek keyiflenebildikleri, hatta "pay" kapmaya çalıştıkları bir süreçte, biri veya birilerinin hoşuna gitsin veya gitmesin, olumlu bazı gelişmeler ki bunları hem de bazen de abartarak daha fazlasıyla söyleyen bazı kaygılarımı da dile getirmeye çalıştım. Fakat yine de çok isterim ki işaret ettiğim tehlikeler ve dile getirdiğim kaygılar konusunda yanılmış olayını; Kürt sorununda umut vadeden yeni bazı fırsat ve olanaklar olumlu sonuçları versin ve yaşanan süreçte damgasını vursun. ▲

19 Aralık 1998

'99 Ocak

- 2 Abdullah Öcalan'ın avukatı Britta Beler, Öcalan'ın kısa bir zamanda İtalya'yı terk edebileceğini belirtirken, Öcalan'ın Avrupa'da kalmak istediğinden sözledi.
- 3 PKK lideri Abdullah Öcalan, Türkiye'nin diyaloga yanaşmaması nedeniyle savaş politikalarının ağırlık kazanacağını ve savaşı tırmandıracağını söyledi.
- 4 Irak Kürdistan'ı Bakanlar Konseyi Adelet Bakanı (KDP'li) Kader Cebbarî, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın, Güney Kürdistan'da PKK tarafından işlendiği iddia edilen "terörist eylemlerden" dolayı yargılanması talep eden bir raporu başta İtalya Adalet Bakanı olmak üzere, tüm Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin adalete bakanlıklarına gönderdi. PKK'nin Güney Kürdistan'daki Kürt ve Asuri-Keldani sivil halkını hedeflediği iddia edilen raporda, 1 Aralık 1997 tarihi ile 11 Eylül 1998 tarihleri arasında yine PKK güçleri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen 33 eyleme yer veriliyor. İddia edilen eylemler sırasıyla şöyle: "1- Kamuya ait kurumlara zarar verilmesi; 2- Zorla adam kaçırma, öldürme, sivilleri yaralama ve sivillere ait mallara zarar verme; 3-Gençleri zorla kaçırma; 4-Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 986 nolu yiyecek karşılığı petrol kararını engelleme; 5- Köylerin yağmalanması; 6-kamuya ait yolların mayınlanması, su kaynaklarının ve özel çiftliklerin mayınlanması. Rapor 11 Aralık tarihini taşımaktadır.
- Bazı Kürt örgütleri bir araya gelerek, Kuzey Kürdistan Ulusal Platform Çalışması adlı bir platform kurdular. Platformda Partiya Sosyalistên Kurdistan (PSK), Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Kürdistan Komünist Partisi (KKP), Partiya İslami Kurdistan (PİK ve Partiya Rızgariya Kurdistan (PRK) yer almaktadır.
- 5 PKK yetkililerinin önce MED-TV'de yaptıkları ve daha sonra Özgür Politika gazetesinde yayınlanan açıklamalarına göre, Türk devletinin zaman zaman PKK ile gizli temaslar kurduğu bildirildi. 1993, 1996 ve en son 1 Eylül 1993'te PKK tarafında yapılan tek taraflı ateşkeslere dikkat çeken PKK yetkilileri, (Abdurrahman Çadırcı, Kani Yılmaz), ateşkes önerisinin kimi arabulucular vasıtasıyla, her defasın Türk devletinden geldiğini vurguladılar. İlk görüşmelerin 90'lı yıllara dayandığını belirten yetkililer ayrıca, 93 ateşkesinin Celal Talabani ve bazı Türk gazetecilerinin arabuluculuk yapmasıyla gerçekleştiğini ve müteakip görüşmeler için ise, Türk devleti adına daha sonra yazar Faik Bulut'un araya girdiğini ve bir süre sonra bu ilişkinin Türk yazar Alev Alatlı aracılığıyla devam edeceği PKK yetkililerine aktarıldı" açıklaması yapıldı.
- İtalya Başbakanı Massimo D'Alema, "PKK lideri Abdullah Öcalan İtalya'yı terk etmediği takdirde İtalyan mahkemeleri tarafından yargılanır" dedi.
- 6 Türkiye'de yoğun bir şekilde ihlal edilen insan hakları nedeniyle, ABD Dışişleri Bakanlığı, Türk devletine zırlı araçlar vermek isteyen bir ABD silah şirketine gereken finansmanın Amerikan resmi kuruluşlarınca yapılmasına izin vermedi. 45 milyon dolar değerindeki ihale için karar vermesi istenen ABD, 1996'da kabul edilen "Leahy Yasası"na göre silahların Türkiye'ye gönderilmesini sakıncalı buldu.
- Kürdistan Demokrat Partisi/Bakur, diğer Kürt örgütleri PSK, PYK, PKK, PRK ve KKP tarafında oluşturulan Kuzey Kürdistan Ulusal Platform Çalışması'na katılmayacağını duyurdu. PDK/Bakur, Plat-

forma katılmama gerekçesini şöyle açıkladı: "Partimiz, 1994 yılında, Kuzey Kürdistan'da cephe çalışmalarının tıkanması sonucu oluşturulan Kuzey Kürdistan Örgütleri Platformundaki çalışmalarını II. Kongresinde aldığı kararla durdurdu. PKK'nin cephe çalışmaları sırasında dominant, tekçi-otoriter tavırları, Partimizin bu kararı almasında temel bir rol oynadı. PDK/Bakur, bugün de PKK'nin bu tavırlarından vazgeçtiği görüşünde değildir."

- 7 Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) tarafında kurulduğu bilinen ve test yayınına başlayan KTV'ye Turkish Daily News gazetesinin Sahibi İlnur Çevik'in de ortaklığıyla kurulduğu açıklandı. Bu konuda Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Büyükelçi Necati Utkan, Kürtçe TV (KTV) ile ilgili girişimin, Türkiye dışında özel bir girişimle başlatıldığını anımsatarak, Türkiye'ye zarar vermedikçe söz konusu TV kuruluşuna müdahale olmayacağını ifade etti.
- 8 Bir süre önce Amerik'ya giden Rojbin Togan adlı Kürt bayan avukatın, Türk devletinin Kürdistan'da uyguladığı şiddete ilişkin yaptığı açıklamalar büyük bir yankı yaptı. Amerika'nın Sesi Radyosu'nda da geniş yer verilen Togan'ın açıklamaları üzerine, Amerika'daki insan hakları savunucuları harekete geçti. New-York'ta bulunan İnsan Hakları Grubu, Türkiye'ye insan haklarına ilişkin ihlalleri durdurma çağrısında bulunarak, Türkiye'nin Güneydoğusuna acilen bir gözlemci heyet göndereceklerini bildirdi.
- 9 Celal Talabani ile Mesud Barzani Washington sağlanan antlaşmanın gereklerini yerine getirmek üzere, PDK'nin merkez karargahının bulunduğu Salahaddin kentinde görüştüler. Yapılan görüşmede, tarafların Washington Antlaşması'nın gereklerini yerine getirme hususunda mutabık oldukları açıklandı ve bu konuda 7 maddelik bir deklarasyon yayınlandı: 1)Washington Antlaşması'nın tüm kararlarını gerçekleştirmek için var olan engellerin kaldırılması; 2)PDK'nin Habur Sınır Kapası'ndan elde edilen gümrük gelirlerinin paylaşımı için adım atılması; 3)PDK temsilciliğinin Süleymaniye'de, YNK temsilciliğinin ise Hewlêr'de açılması; 4)Tarafların elinde bulunan tutsak peşmergelerin serbest bırakılması; 5)PDK ile YNK'nin göçetmek zorunda bıraktığı siviller ve örgüt taraftarlarının yerlerine geri dönmele-ri; 6)Washington Antlaşması gereğince YNK'nin PKK konusunda benimsediği politikayı sürdürmesi; 7)Washington Antlaşması'nın hayata geçirilmesi için taraflar arasında toplantıların sürdürülmesi.
- 11 Türk Cumhurbaşkanı, bağımsız milletvekili Yalım Erez'den sonra hükümeti kurma görevi yine DSP lideri Bülent Ecevit'e verdi.
- 12 Kürdistan Yurserverler Birliği Lideri Celal Talabani, Batılı ülkelere, Güney Kürdistan'da uçuşa yasaklı bölgeyi, Kürdistan'ının tümünü kapsayacak şekilde genişletmeleri için çağrıda bulundu.
- 13 Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK)'nin Ankara Temsilcisi Shazad Saib, Turkis Daily News gazetesine yaptığı açıklamada, YNK'nin kontrolünde bulunan bölgede, Washington Antlaşması'na bağlı kalınarak PKK'nin faaliyetlerine izin vermeyeceklerini açıkladı.
- 14 Amerika ve Türkiye'den bir heyet Kürdistan Demokratik Partisi Genel Başkanı Mesud Barzani'yi ziyaret etti. Heyette Amerika'dan ABD Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu Masası Başkan Yardımcısı Elisabeth Jones'in yanı sıra, Türkiye'den Dışişleri Bakanlığı üst düzey yetkilisi Oğuz Çelikkol katıldı. Güney Kürdistan'ın Sallahaddin kentinde Mesud Bazani'yi ziyaret eden heyet, daha sonra YNK Genel Sekreteri Celal Talabani'yle de görüşmek üzere Süleymaniye'ye gitti.
- 15 İHD İstanbul Şubesi tarafından hazırlanan raporda, 1998 yılı içerisinde sadece İstanbul'da yaşanan hak ihlalleriyle ilgili şu rakamlara yer verildi: Gözaltına alınanlar: 23.312 (1.109'u çocuk). Tutuklananlar: 560. Cezaevlerinde yaşamını yitirenler: 12. İşkence görenler: 356. Gözaltında tecavüz: 3. Derneğe yapılan kayıp başvurusu: 21. Faili meçhul saldırılarda yaşamını yitirenler: 79. İşten çıkarılanlar: 2665. Saldırıya uğrayan basın mensubu: 111. Gözaltına alınan basın mensubu: 261. RTÜK tarafından kapatılan TV ve radyo: 43. Toplatılan gazete ve dergi: 310. Toplatılan kitap sayısı: 19. Yayını durdurulan gazete ve dergi: 25. Gözaltına alınan kültür merkezi, dernek ve parti çalışanı: 497. Engellenen etkinlik: 31. Tutuklanan gazeteci, yazar, yayınevi sahibi: 29. Düşünceye verilen hapis cezası: 30 yıl 11 ay 45 gün. Düşünceye istenen hapis cezası: 250 yıl 10 ay.

- 16 İspanya hükümeti, Bask Otonom Bölge Yönetimini 'Sürgünde Kürt Parlamentosu'na ev sahipliği yapmama için uyardı.
- 17 İtalya Başbakanı Massimo D'Alema, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya'yı terk ettiğini bildirdi.
- Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) Genel Sekreteri Celal Talabani'nin, ABD Dışişleri Bakanlığı Yakınoğu Masası Şefi Martin Indyk'in Yardımcısı Elizabeth Jones ile Güney Kürdistan'da görüşmesi sırasında, Amerikalı yetkiliden Saddam Hüseyin yönetimi devrilene kadar askeri ve siyasi destek istediği öğrenildi.
- 18 İtalya Başbakanı Massimo D'Alema, "Türkiye, Abdullah Öcalan'ın iadesi konusunda geçekçi olmayan tutumunda ısrar ettiği için, Öclan'ı güvenilir üçüncü bir ülkeye gönderme Şansını kayıp etmiştir" dedi.
- 19 Özgür Politika gazetesinin, bir İtalyan gazetesinden aktardığı habere göre, PKK lideri A. Öcalan İtalya'yı terk etmeden önce avukatlarına bıraktığı bir mektupta, Őöyle diyor: "Avrupa Birliđi'nin cesaret-sizliği bize savaşı yeniden tırmandırmaktan başka bir sečenek bırakmadı."
- 20 Koblenz Başsavcılığı'nın çıkardığı talimat doğrultusunda Alman polis, Merkezi Almanya'da bulunan Heyva Sor a Kurdistan'ın merkez bürosu başta olmak üzere Berlin ve Hamburg Őubelerine de baskın yaptı. Koblenz Başsavcılığı'nın, baskınların nedenini Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) aktif destek sağlama, para toplama ve Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (ERNK) adına siyasi faaliyet yürütme iddialarını gösterdiği belirtildi.
- 21 ABD, Irak muhalefeti kapsamında yardım edecek grupları resmen açıkladı. Yapılan resmi açıklamaya göre; PDK, YNK, Irak Ulusal Kongresi, Irak Ulusal Uzlaşması, Irak Kürdistanı İslami Hareketi, Anayasal Monarşi Hareketi, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi, Bağdat yönetimine karşı ABD'nin askeri ve mali desteğini alacak.
- 22 İskandinavya ülkelerinden İsveç'in 4 bin Güney Kürdistanlıyı geri gönderme kararı aldığı öğrenildi. İsveç'in böyle bir karar almasına Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kürdistan'ın güneyini koruduğu gerekçe gösterildi.
- 24 Mahabat Kürt Cumhuriyetinin 53. Yıldönümü, dünyanın bir çok kentinde, bir hafta boyunca çeşitli etkinliklerle, İran KDP'si tarafından kutlandı. 13.1.1946'da Kadı Muhammed'in başkanlığında kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti 1947'nin baharında yıkılmış ve Kadi Muhamedde asılmış.
- Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP), ABD'nin Irak muhalefetine ayırdığı yardımdan pay almayı kabul etmedi.
 - YNK yayınladığı bir bildiride, ABD'nin Irak'a ilişkin aldığı kararı desteklediğini açıkladı. YNK, ABD'nin Kürtlere verdiği destek ve barış prosesi konusundaki kararında samimi olduğunu açıklarken, tüm Irak halkını birleşik demokratik bir Irak için mücadele etmeye çağırđı. Bildiride ayrıca Kürdistan bölgesinde yapılacak sečenimlerin Irak'ın tümü için bir örnek oluşturacağını vurgulandı.
 - Irak Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz, Irak hükümetinin Kürtlere muhtariyet vermeye ve bu konuda Kürt hareketleriyle müzakere yapmaya hazır olduğunu açıkladı.
- 25 Avrupa Konseyi, Türkiye'deki Kürt sorununa ilişkin bir rapor hazırladı. Andras Barsony ve Walter Schwimmer tarafından hazırlanan raporda, Türk yetkililerinin Kürtlerin haklarını ve kültürlerini kabul etmesini sağlayan anayasal bir reformun yapılmasını gerektiğine dikkat çekti
- Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, eski başbakan Ebulfeyz Elçibey'e karşı tazminat davası açtı. Abulfeyz Elçibey, bir konferansta Haydar Aliyev'in eski bir KGB ajanı olduğu ve PKK'nin kurulmasına gizli" yardım ettiği iddiasında bulunmuştu.
- 26 Çöl Tilkisi Hareketinden sonra, İncirlik Hava üssünden kalkan F-15 ABD savaş uçakları peş peşe dördüncü kez Irak'ın askeri ve stratejik hedeflerini vurdu.

- 27 Birleşmiş Milletler Kitle İmha Silahları Denetçileri Şefinin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine verdiği raporda, Irak'ın nükleer silah programlarını sakladığı vurgulandı.
- 28 Mardin'in Nusaybin İlçesi'ne bağlı Xırbıke köyü (Güvenli) PKK'nin askeri kanadı ARGK gerillalarına yardım ettikleri gerekçesi ile Türk devlet güçleri tarafından boşatıldı. Aynı bölgede bulunan Hebise(İlkadım)de kısmen boşatılırken, Qurka, Stıllê (Yavruköy) ve Cınata Mıho köylerinin boşaltılması için devlet güçleri köylülere süre tanıdı. Köylerin asker ablukasında olduğu bildirildi.
- Turkish Daily News'in Avrupa'daki Kürt kaynaklarına dayanarak verdiği bir habere göre PKK lideri Abdullah Öcalan'ın tekrar Suriye'ye döndüğünü bildirdi.

29 **Yalçın Küçük'ten ilginç iddialar:**

Vatan hainliği suçlamasından dolayı önceki gün Ankara DGM'de yargılanmasına devam edilen Prof. Yalçın Küçük ilginç açıklamalarda bulundu. Küçük, 1995 seçimleri öncesinde Tansu Çiller tarafından PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'a yönelik gerçekleştirilen suikastın ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz tarafından kendisine bildirildiğini söyledi. Öcalan'ın da bu bilgiyi dolaylı yollardan öğrendiğini ve böylelikle suikastten kurtulduğunu belirten Küçük, bu bilginin de kendisine 95 seçimlerinde HADEP'in ANAP lehine çekilmesini sağlamak için iletildiğini söyledi.

Ankara 2 Nolu DGM'de görülen davada Küçük, 45 dakika süren ve 9 sayfadan oluşan savunmasını okudu. Hakkında birçok dava açıldığını söyleyen Küçük, "Ülkemizde pek çok devlet adamı kendisinin siyasi geleceğini akan kan selinin devamlılığına bağlamış durumda. Gerçekten de Öcalan'a MİT tarafından hazırlanan suikastı, bir 'devlet adamı', bir Türkiye Cumhuriyeti başbakanı, Öcalan'a haber vererek boşa çıkarmak istemiştir ve boşa çıkarmıştır" diye konuştu.

1995 seçimlerinden hemen önce, sonbaharda Paris'te bulunduğu dönemde kendisine sürekli telefon edildiğini ve bu telefonların yaklaşık 15 gün sürdüğünü kaydeden Küçük, aktarılan bilgiler nedeniyle Mesut Yılmaz ile dolaylı konuştuğundan hiç kuşku duymadığını söyledi.

Kendisine verilen bilgilere göre Çiller'in, Öcalan'ı hemen öldürtmek için çaba gösterdiğini ancak Yılmaz'ın ise bunu geciktirmek istediğini öne sürdü. Küçük, savunmasında "Bana verilen bilgilerde 'Çiller çıldırmış' deniyordu. Verilen bilgilerde 'Öcalan'a yönelik operasyon başlamıştır' deniliyor ve sadece timlerin hazırlanması değil, aynı zamanda, timlerde kaç kişinin bulunduğu ve tipleri tanımlanıyordu. Bana telefon eden Yılmaz tarafı çok heyecanlı ve çok telaşlı görünüyordu. Verdikleri detayları timlerin sınırın neresinden hareket etmekte oldukları, nasıl gittikleri ve Suriye'de nereye yönelecekleri bilgileri tamamlıyordu." ifadesini kullandı.

Bilgiler oy için sızdırıldı diyen küçük açıklamasına şöyle devam etti:

"Suikastın ve operasyonun amacına ulaşmadığı ve boşa çıktığını yine Mesut Yılmaz tarafından gelen telefonlardan anlamıştım. Benden istekleri devam ediyordu. Öcalan'a MİT tarafından gönderilen suikast timleri haberinden sonra benden istenen şu olmuştur; 'HADEP seçimlerden çekilsin ve ANAP'ı destekleyin' şeklindeydi. Yılmaz tarafından gelen bu öneri beni çok şaşırtmıştı. Yılmaz tarafı HADEP'in 1995 seçimlerine girmemesi ve Kürt halkının ANAP'ı desteklemesi halinde, seçimleri ANAP'ın kazanacağını ve ANAP'ın pek çok sorunu çözeceği konusunda beni ikna etmeye çalışıyordu." iddialarını öne sürdü.

Mahkeme başkanı Turgut Okyay'ın dava ili ilgili olarak savunma yapması konusunda uyarması üzerine Küçük, "ben bunları bildiğim için suçlanıyorum. İşlediğim hiçbir suç yok. Ama Türkiye'de bir Başbakan, Öcalan'ı canından çok seviyor." dedi (Özgür Politika gazetesi).

- 30 Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, HADEP'in kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı. Başsavacı Vural Savaş, hazırladığı iddianamede, HADEP'in PKK'den gelen emir ve talimatlarla eylemler düzenlediği ve PKK'nin askerlik şubesi gibi çalıştığı iddiasında bulundu.

English Summary

Welcome to the third issue of Serbestî. While we were making the last preparations of current issue, a series of unexpected incidents have shaken the agenda of Turkey. Needless to mention, this sudden outburst was due to capture of PKK's president Abdullah Öcalan. The process that started with the departure of Öcalan from Syria, has recently ended in Kenya, offering one of the most adventurous examples of Hollywood's manhunt movies. It, however, should be noted that Öcalan's capture will not mean the end of movie for the entire Kurdish nation. There are so many rumors going on about the way he was captured and the estimates are varying for further improvements. It is hard to estimate what exactly the forthcoming days will bring. As it seems, Turkish sate and particularly Turkish media tend to give way to racist provocations and thus create a deceitful intoxication about the fact that Kurdish question has been buried in pages of history. According to us, it is useless, if not absurd, to continue to count on already wrecked policies. What is in stake is the national freedom struggle of an entire nation which is why one may expect that the Kurdish question will appear to be one of the focal points of local and international agenda much more effectively than ever. Anyway, we all shall see the reflections of current events in a near future. So let's have a quick look at the contents of this issue;

This issue of Serbestî focuses on South Kurdistan (Iraqi Kurdistan). It could be said that, despite all external interferences, all demoralizing internal fights and the bad attitude of parties and leaders, the Kurds, have been ruling themselves for almost 7 years first time since the Med Empire. With the Washington agreement, a number of significant improvements have occurred in Iraqi Kurdistan; the "brakuji" (fratricide) has been stopped and Kurdish parties have agreed to cooperate in order to reconstruct their homeland. This new process is encouraging and promising despite various internal and external threats. What is expected from Mr. Masoud Barzani and Mr. Jalal Talabani is that they perform the necessary responsibility of statemanship.

On the other hand, the international legislative status of Iraqi Kurdistan and the respective guarantees continue to be uncertain. So in his article "Kuzey Irak'ta ki Kürt Otoritesinin Milletlerarası Hukuki Statüsü (The Legislative Status Of The Kurdish Authority in Northern Iraq), Lawyer İrfan Güler examines the legislative status of Iraqi Kurdistan as of 1920-21 up to 1994.

We have included a significant interview made with Mr. Jalal Talabani and we believe that it will perfectly serve the expectations of our readers who wonder the political course of the struggle going on in Iraqi Kurdistan. Full of lessons for Kurdish political struggle, the importance of this interview is that it is made with Mr. Talabani, who is a witness and also a leading actor of the struggle in Iraqi Kurdistan for past 40 years. Prof. Dr. Ş. Xıdo Mihoyi, President of Moscow Kurdish Cultural Center, considers the windy course of national liberation struggle in Iraqi Kurdistan in his article called Özgürlüğe Giden Dikenli Yol (The Crooked Road to Freedom) from the point of view of a historian.

Yaşar Karadoğan analyses the current situation in Iraqi Kurdistan with its background in his article called “Otonomiden Federe Devlete” (From Autonomy to a Federal State). Emphasizing the coherence of KDP policies, which have succeeded to turn an autonomy demand to a federal state, Karadoğan, draws attention to certain weaknesses of PUK, according to his standpoint.

It is almost impossible to forget the KDPPUK clashes when talking about Iraqi Kurdistan. So Dr. Helkewt Hekim of Paris University, makes a deanalysis of the reasons underlying these clashes in his article called YNK ile KDP Arasındaki Amansız Rekabete Dair (On The Merciless Competition Between KDP and PUK). Helkewt Hekim emphasizes that a secret hand backed up by Saddam administration has always provoked these clashes and draws attention to the political competition over the inheritance left behind by Mulla Mustafa Barzani who was known to be a legendary leader.

Also worth attention is Michael Gunter’s PDKYNK Çatışması (KDPPUK Conflict) where he comments recent clashes between those two parties with their origins.

Still within the limits of same topic, this issue contains a series of documents; the autonomy agreement made between Mulla Mustafa Barzani and Iraqi Arabic administration in 1970; the peace accords of AnkaraDublin peace process in 1996; full text of September 1998 Washington Agreement; and finally the decisions taken by Mr. Masoud Barzani and Mr. Jalal Talabani in their meeting on 9th January 1999.

We have included in this issue, a historical document, which testifies the very moment when Kurdish rebel leader Sheik Said and his 46 friends were hanged up. This document is taken from the relevant copies of Cumhuriyet newspaper and we would like to shed light on the shameful history of this state by publishing it here.

Another historical document is a declaration made by Kurdish Student’s Association, which was published in a Kurdish review called “Hetavi” in 1915. It seems that, despite a long period, the demands put forward in this declaration continue to be actual.

Back on the current agenda, Murat Cıwan examines the new process that started with departure of Öcalan from Syria in his article called Kürt Sorununda Yeni Aşama; Serap ve Gerçekler (Beginning of a New Process in Kurdish Question; Hallucinations and Realities). Cıwan mentions that none of the European states have a certain program that would require them to dismiss their fundamental interests and sort out Kurdish question.

So that was a brief summary of this issue. Meanwhile, the second issue of Serbestî came out in January 1999, has been confiscated under the pretext that it has violated a number of laws. A typical example of state’s approach to opponent voices, such repressions neither do surprise us nor will they stop us from expressing our thoughts.

We hope to share brand new improvements with you in forthcoming issue of Serbestî. ▲

DOZ

Kürt Kültür Dünyası

1990'lı yıllarda yayın faaliyetine başlayan Doz Yayınları, kurulduğu günden bu yana Kürt dili, kültürü, siyaseti, tarihi ve Kürt entellektüel dünyasına pek çok eser kazandırdı.

İ L K L E R

Türkiye'de ilk Kürtçe Gazete Rojname 1992.
Türkiye'de ilk Kürtçe Saatli Takvim 1996-'97-'98.
Türkiye'de ilk Kürtçe Cep Sözlüğü 1998.

Genel olarak Kürt kültür hayatının üstündeki ipoteklerden dolayı birçok ilke imza atmakla beraber bunların bir kısmını sürdürmesinde hem maddi ve hem de manevi bir çok engelle karşılaşan Doz, bu dezavantajlı şartları yüzünden programına aldığı birçok projeyi de durdurmak zorunda kalmıştır. Elimizdeki Serbestî dergisiyle Kürt Kültür Dünyası'na bir de fikri anlamda yeni bir katkıda bulunmaya çalışan yayınevimiz, 2000'li yılların Kürt Kültür Yüzyılı bölümüne değerli hizmetler yapmaya adaydır.

DÜNDEN BUGÜNE DOZ

- Hatıralarım / Musa ANTER
- Bir Kürt Aydınından İsmet İnönü'ye Mektup / Mustafa Remzi BUCAK
- Bir Kürt Aydınından Mustafa Kemal'e Mektup / Celadet BEDİR XAN
- Bekle Diyarbakır / Mehdi ZANA
- Mustafa Kemal ve Kürtler / Abdurrahman ARSLAN
- Kürtlerin Kökeni / İhsan Nuri PAŞA
- Danezana Gerdüniya Mafên Mirovan
- Zimanê Çiya / Harold PINTER
- Bi Kurdî Navên Mirovan (Kürtçe İsimler) / Yusuf KAYNAK
- Kürdistan Teâlî Cemiyeti / İsmail GÖLDAŞ
- Said-i Nursi ve Kürt Sorunu / MALMÎSANIJ
- Kürdistan'da Türk Endüstrisi / Ömer TUKU
- Cer Hard Cor Asmen / Kemal ASTARE
- Paris Kürt Konferansından Notlar
- Stockholm Kürt Konferansından Notlar
- Li Kurdistanê û Lî Rojhilata Navîn Çekên Kîmyayî, Bîyolojîkî û Atomî / Dr. Celadet ÇELİKER
- Siya Evîne / Mehmed UZUN
- Rojek ji Rojên Evdalê Zeynikê / Mehmed UZUN
- İngiliz Belgelerinde Kürdistan / A. MESUT
- Gülüşün Özgürlüğüdür / Hafız AKDEMİR
- İncila Lûqa
- Kürdistan Tarihinde DÊRSİM / Dersimli NURİ
- Hatıratım / Dersimli NURİ
- Kürdistan Tarihi I. Cilt / Ethem XEMGİN
- Kürdistan Tarihi II. Cilt / Ethem XEMGİN
- Kürdistan Tarihi III. Cilt / Ethem XEMGİN
- Xalîfka Zeyno / Medeni FERHO
- Ahmedê Xanî / Mûrad CIWAN
- Uygarlığın Paradoksları / Hüsnü AKSOY
- Kürtçe Dilbilgisi / Celadet BEDİR XAN, Roger LESCOT
- Kolay Kürtçe / Kamuran BEDİR XAN
- Kürtler ve Kürdistan / Th. BOIS, D.N. MACKENZIE, V. MINORSKY
- Ferheng, Zazaki-Türki, Türki-Zazaki / Turan ERDEM
- I. Dünya Savaşında Kürdistan / Kemal Mazhar AHMED
- Mem û Zîn'de Kürt Milliyetçiliği / Ferhad ŞAKELÎ
- Video Gelin / Mahmur BAKSİ
- Harabeler / VOLNEY
- Paradigmanın İflası / Fikret BAŞKAYA
- Aryan Mitolojisi / Sıraç BİLGİN
- Gathalar / Sıraç BİLGİN

1998

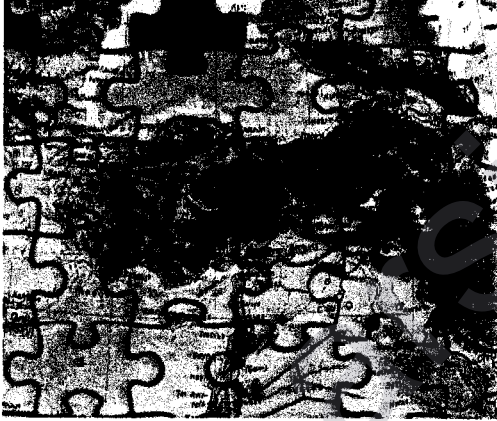
- Cinsel Şiddet - Gelecek Umudu Kalmadı / Hollanda Kadın Sığınmacılar Komisyonu
- Avrupa'daki Göçmen İşçilerin ve Çocuklarının Sorunları / Prof. Dr. Ali ARAYICI
- Kürdistan'ın Kısa Tarihi / Ekrem CEMİL PAŞA
- Konuşma Kılavuzu - İngilizce-Kürtçe / Doz Yayınları
- Konuşma Kılavuzu - Türkçe-Kürtçe / Doz Yayınları
- Cep Sözlüğü-Ferhenga Berikê - Türkçe-Kürtçe-Kurdî-Türkî / Doz Yayınları
- Kürtler Arasında Doğal Yaşam / Major Frederick MILLINGEN
- Stranên Kurdî- Kürtçe Şarkılar / Doz Yayınları
- Albay Noel'in Kürdistan Günlüğü / Albay NOEL
- Çirokên Kurdî / Feqi Hüseyin SAGNIÇ
- Elfabêya Kurdî Bingeên Kurdmançî / Celadet Ali BEDİR XAN

Serbestî

Aylık Siyasi Fikir Dergisi Sayı: 1 • Kasım 1998 • 2.500.000.-TL.

MİSAK-I MİLLÎ ve KÜRTLER

Ahmet Alim • Fikret Başkaya • Koray Düzgören • İbrahim Güçlü • Ahmet Zeki Okçuoğlu

Devletsiz Uluslar *Gidon Gottlieb*

Amerika'daki Kürt Antlaşması *Alan Makovsky*

Modern "Ulus-Devlet" in Paradoksu: Ben ve "Öteki" *Osman Tunç*

'Hepimiz'leşmek 'Biz', 'Öteki'ler ve 'Diğerleri' *Doğu Ergil*

Serbestî

Aylık Siyasi Fikir Dergisi Sayı: 2 • Ocak 1999 • 2.500.000.-TL.

QUO VADİS ÖCALAN?

• Derya Bayır-Fatma Karakaş • Jutte Hermans • Ahmet Alim
• Yaşar Karadoğan • Koray Düzgören • Ahmet Zeki Okçuoğlu
• Osman Aytar • İbrahim Güçlü • S. Tift yılmaz
• John Tirman • Onnik Türkoryan

Ya Kürtler? *Washington Post*

Kürtler Yıkılmadılar *The Economist*

Türk-Rus Dış Siyaseti: Kürt Meselesi ve Çeçenya *Robert Olson*

Türkiye-İsrail-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Çekişmeleri *Alain Gresh*

Uzak Geçmiş ve Uzak Gelecek de bakmak! *Bahar Öcal Düzgören*

• Selahattin Bulut • Eren Keskin • Muhsin Kızılkaya • Feridun Yazıcı • Abdullah Cevdet

• Ali Arayıcı • Osman Tunç • Mustafa Aydoğan

Kürt ve Kürdistan *Süleyman Nazif*